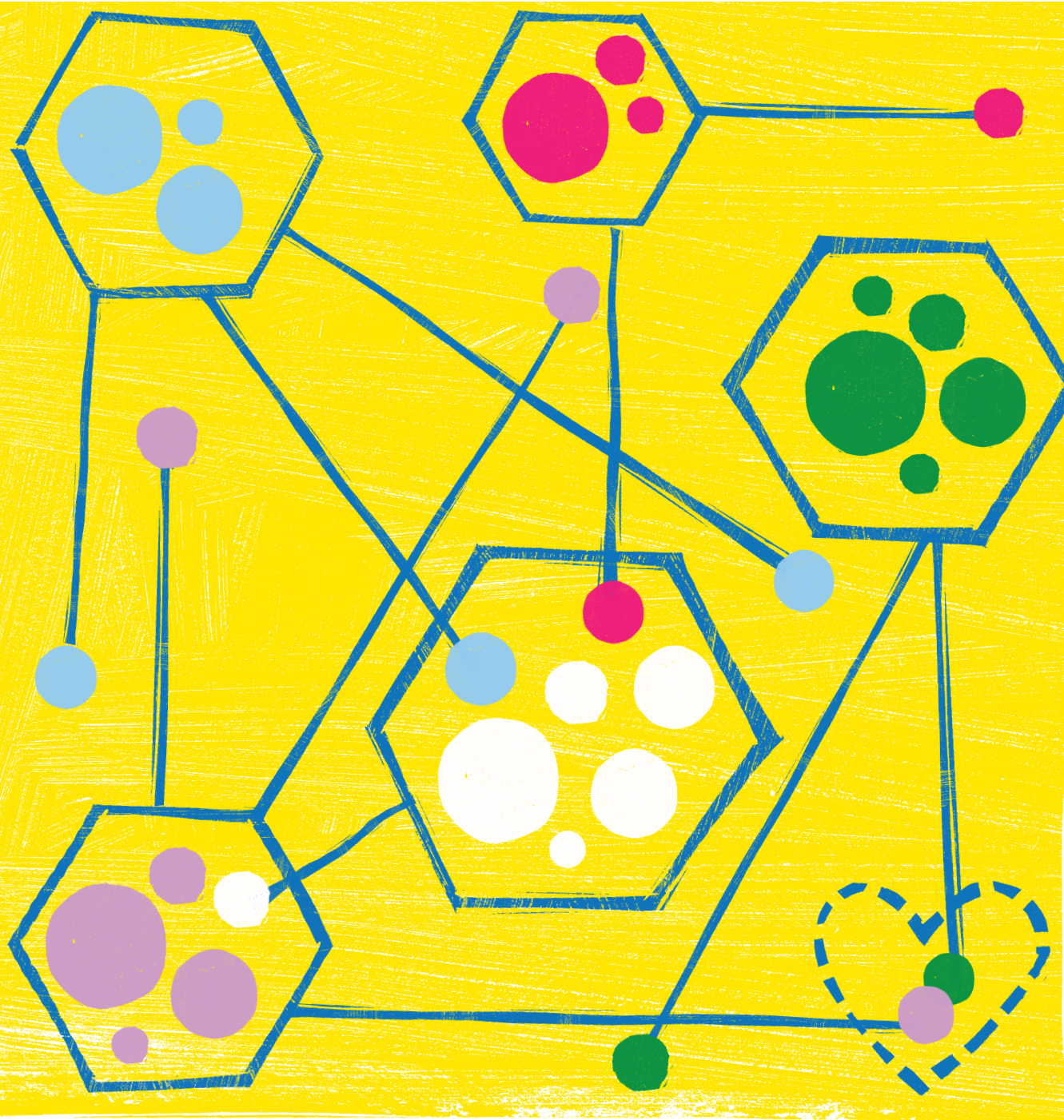

ANTTI KIVIJÄRVI &
MARJA PELTOLA (TOIM.)

LAPSET JA NUORET MUUTTOLIikkeessä

NUORTEN ELINOLOT -VUOSIKIRJA 2016

ANTTI KIVIJÄRVI & MARJA PELTOLA (TOIM.)

LAPSET JA NUORET
MUUTTOLIIKKEESSÄ

NUORTEN ELINOLOT -VUOSIKIRJA 2016

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut:

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.)

Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos

Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta

Kannen kuva: Ilmari Hakala

Ulkoasun suunnittelu: Sole Lähti

Kustannustoimitus: Anna Tuomikoski

Taitto: Ari Korhonen

Englanninkielisten tiivistelmien kielentarkistus: Cai Weaver (cai.weaver@outlook.com)

Tiivistelmien käännös englannista ruotsiksi: Käännöstoimisto Bellcrest Käännökset Oy

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

ISBN 978-952-7175-18-7 (nid.)

ISBN 978-952-7175-19-4 (PDF)

Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 185, *Tiede*

Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 105, *Tiede*

Paino: Unigrafia Helsinki 2016

SISÄLLYSLUETTELO

Antti Kivijärvi & Marja Peltola

JOHDANTO. SUKUPOLVISTEN SUHTEIDEN LIIKUTTAMAT LAPSET JA NUORET 5

OSA I TILASTO-OSIO 15

Jenni Moisio & Mika Gissler & Pasi Haapakorva & Sami Myllyniemi

LASTEN JA NUORTEN MUUTTOLIIKE TILASTOISSA 17

Perheet ja perheiden taustat 17

Asuminen ja lapsuudenkodista muuttaminen 19

Maan sisäinen muuttoliike 27

Rajat ylittävä muuttoliike 39

OSA II PROSESSUAALINEN MUUTTOLIIKE 51

Eliina Turjanmaa & Anne Alitolppa-Niitamo & Katja Wikström

PERHE MUUTTAA JA MUUTTUU. PÄÄKAUPUNKISEUDUN NUORTEN KOKEMUKSIA
SUKUPOLVISUHTEIDEN MUUTOKSISTA KOTOUTUMISVAIHEESSA 53

Heidi Ruohio

MISTÄ OLET KOTOISIN? KANSAINVÄLISESTI ADOPTOIDUT NUORET AIKUISET JA
KUULUMISEN NEUVOTTELUT 67

Saija Benjamin & Arniika Kuusisto

”ON SE IHAN OK MUUTTAA... VAIKKA SÄ OLETKIN AINA SE UUSI TYTTÖ”
KANSAINVÄLISYYS OLETUSASETUKSENA ELÄMÄSSÄ 79

Pihla Maria Siim & Laura Assmuth

KOTONA KAHDEN MAASSA? YLIRAJAISEN LAPSUUDEN TULKINNAT SUOMEEN MUUTTANEISSA
VIROLAISISSA LAPSIPERHEISSÄ 91

Aino Ritala-Koskinen & Hannele Forsberg

PIENET MUUTOT JA MONIPAIKKAISUUS. LASTEN ASUMINEN LASTENSUOJELUN
SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TAPAUSKUVUKSISSA 105

<i>Marja Tiilikainen</i> SOMALIALAISTEN NUORTEN YLIRAJAINEN LIIKKUMINEN	119
OSA III MUUTTOLIIKE PERIFERIOIDEN JA KESKUSTEN VÄLILLÄ	133
<i>Riikka Taavetti</i> TÄRKEINTÄ ON LÄHTEMINEN. MUUTTAMISEN MERKITYKSET SATEENKAARINUORTEN ELÄMÄSSÄ JA AIKUISTUMISESSA	135
<i>Pekka Penttinen</i> VIETTÄISINKÖ ELÄMÄNI PERIFERIASSA? NUORTEN MUUTTOALTTIUS ITÄ-SUOMESSA	149
<i>Antti Kivijärvi</i> MAALTA KAUPUNKIIN? NUORET MAAHANMUUTTAJAMIEHET JA SUOMEN SISÄINEN MUUTTOLIIKE	167
<i>Tiina Sotkasiira</i> MAAHANMUUTTAJANUORET – SUOMALAISEN SYRJÄSEUDUN TOIVEIDEN TYNNYRI?	181
KIRJOITTAJAT	197
SAMMANDRAG AV ARTIKLAR	199
ARTICLE ABSTRACTS	205

JOHDANTO. SUKUPOLVISTEN SUHTEIDEN LIKUTTAMAT LAPSET JA NUORET

ANTTI KIVIJÄRVI & MARJA PELTOLA

Muuttoliike on ilmiönä yhtä vanha kuin ihmiskunnan historia. Ihmisten liikkuvuus on kytkeytynyt pyrkimykseen suojautua vaaroilta, kohottaa elintasoja tai hakeutua läheisten pariin mutta myös alistettujen ryhmien pakkosiirtoihin. Jatkuva muuttoliike on leimannut ihmisten elämää vuosituhsien ajan, ja jotkut yhteisöt pyrkivät edelleen toteuttamaan liikkuvaa elämäntapaa. Modernissa maailmassa muuttoliikettä kuitenkin kontrolloidaan monin tavoin.

Muuttoliike ei liene koskaan ollut täysin vapaata, mutta usein esitetyn teesin mukaan 1800-luvulla erityisesti Euroopassa voimistunut kansallisvaltioideologia on kiinnittänyt ihmiset aiemmasta poikkeavalla tavalla yhteen valtioon ja sen vartioitujen rajojen sisäpuolelle (esim. Verdery 1994). Rajojen ylittäminen alkoi edellyttää perusteluja ja matkustusasiakirjoja. Nykyään esimerkiksi Pohjois-Afrikasta Eurooppaan tai Euroopasta Pohjois-Amerikkaan suuntautuvaa muuttoliikettä säännellään voimakkaasti. Euroopan unioni on 1990-luvulta alkaen vapauttanut ihmisiä liikkumaan alueensa sisällä, mutta toisaalta sen ulkorajojen ylittäminen on tehty ulkopuolisille vaikeaksi. (Esim. Juntunen 2002; Aas 2011.)

Liikkuminen on siten helpompaa valtioiden ja valtiokoalitioiden sisällä kuin niiden välillä. Näin on ainakin useimpien ihmisten tapauksessa. Globaali muuttoliike on julkilausutusti eriarvoista, sillä joillakin passeilla ja statuksilla liikkuminen on helpompaa kuin toisilla. Monet valtiot pyrkivät samanaikaisesti houkuttelemaan ”kansainvälisiä huippuosaajia” ja kiristämään turvapaikan myöntämisen ehtoja. Globaali eliitti lentää ilman rajoituksia mantereelta toiselle aikana jolloin lukemattomat turvaa etsivät aidataan

vankilamaisille leireille eri puolilla maailmaa. (Vrt. Massey 2008.)

Suomi on ollut ja on edelleen vankasti osa globaaleja muuttoliikkeitä. Aina 1970-luvulle saakka Suomesta lähdettiin ennen muuta etsimään parempaa elämää. Vuosikymmenten ajan tuhannet ihmiset suuntasivat parempien elinolosuhteiden toivossa kohti aiemmin teollistuneita valtioita kuten Ruotsia, Yhdysvaltoja, Kanadaa ja Australiaa (SVT 2016; Siirtolaisuusinstituutti 2016). Kansallisvaltioideologian ja kylmän sodan osin jähmettämistä rajoista huolimatta monenlainen ja monista suunnista tuleva siirtolaisuus kohti ”läntisen maailman” vauraita valtioita lisääntyi voimakkaasti 1900-luvun jälkimmäisellä puolikkaalla. Suomeen asti suuret muuttoliikkeen virrat eivät kuitenkaan ulottuneet ennen vuosisadan viimeistä vuosikymmentä. Maastamuutto oli maahanmuuttoa tyyppisempää aina 1980- ja 1990-lukujen taitteeseen asti (SVT 2016).

1900-luvun vuosikymmeninä parempaa elämää etsittiin Suomessa maastamuuton ohella maan sisäisen muuttoliikkeen avulla. Sotien jälkeisen teollistumisen liikkeelle sysäämä ”suuri muutto”, joka ajoittui varsinkin 1970-luvulle, tapahtui paljolti maan rajojen sisällä: se suuntautui maaseudulta ripeästi teollistuviin ja työvoimapulasta kärsiviin kaupunkiin. Sama muuttovirtaus tyhjentää edelleen maaseutumaisia alueita, mutta nyt myös pienempiä kaupunkeja ja entisiä teollisuuspaikkakuntia (esim. Kytö & Kral-Leszczynska 2013). Suomen sisäisen muuttoliikkeen skaala on edelleen hätkähdyttävä – periferioista keskuksiin suuntautuvan muuttoliikkeen volyymit ovat karkeasti ottaen samaa luokkaa vuosikymmenten takaisen suuren muuton kanssa (SVT 2016). On lisäksi odotettavissa,

että tulevat koulutus- ja aluepoliittiset ratkaisut¹ lisäävät entisestään nykyisten reuna-alueiden muuttotappioita. Kansallisen politiikan tasolla kaupungistuminen on tarkoittanut sitä, että aluepolitiikan rinnalla on alettu toteuttaa asunto- ja palvelutarpeet huomioivaa kaupunki- ja suurkaupunkipolitiikkaa (Loikkanen & Laakso 2016).

Maaseuduilta kaupunkikeskuksiin suuntautuvan maan sisäisen liikkeen rinnalla Suomeen muutetaan tänä päivänä yhä useammin muista maista ja mitä moninaisimmista syistä. Vaikka myös 1800-luvulla ja 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä Suomeen suuntautui useampia suurempia muuttoaaltoja varsinkin Venäjältä (Häkkinen & Tervonen 2004), Neuvostoliiton hajoamisen, kylmän sodan päättymisen, Euroopan sisäisten rajojen avautumisen ja lukuisten kansainvälisten kriisien jälkeen aiemmasta lähtömaasta on tullut yhä selkeämmin kohdema. Suurimmat maahanmuuttajaryhmät tulevat Suomeen edelleen maantieteellisesti läheisiltä Venäjän, Viron ja muiden Euroopan valtioiden alueilta etupäässä perhesuhteiden, työn tai opiskelujen perässä (Martikainen & Saari & Korkiasaari 2013, 38–39). Pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden osuus maahanmuuttajista on ollut tyypillisesti noin kymmenesosan luokkaa (mt.; Maahanmuuttovirasto 2015).

Kuluneen vuoden aikana globaalista muuttoliikkeestä on keskusteltu pääasiassa ”pakolaiskriisiksi” käsitteellistetyn tilanteen kautta, kun turvapaikanhakijoiden liike lähinnä Lähi-idän, Keski-Aasian ja Afrikan alueilta Suomeen nousi ainakin hetkellisesti volyymiltaan työ- ja opiskeluperäisen sekä perheperustaisen muuton rinnalle. Nähtäväksi jää, muodostuvatko vuodet 2015 ja 2016 poikkeuksiksi vai onko Suomeen suuntautuvan muuttoliikkeen luonne muuttunut pysyvämmiin. Ensimmäisen vaihtoehdon puolesta puhuvat tilastot turvapaikanhakijoiden määrän jyrkästä laskusta vuoden 2016 alusta lähtien (Maahanmuuttovirasto 2016). Toisaalta maailmanlaajuisen taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden voidaan ennustaa jatkuvan, joten etelästä pohjoiseen ja idästä länteen suuntautuva

globaali muuttoliike tuskin pysähtyy tulevina vuosikymmeninä (vrt. Beck & Beck-Gernsheim 2009).

Edellinen pikakatsaus maan sisäiseen ja rajat ylittävään liikkuvuuteen ei tietenkään tee oikeutta muuttoliikkeen koko kirjolle ja monisuuntaisuudelle. Sen kautta toivottavasti kuitenkin hahmottuu tarve tarkastella muuttoliikkeitä monitahoisena ilmiönä ja erilaisista näkökulmista. Vaikka niin globaalia siirtolaisuutta (esim. Thomas & Znaniecki 1918–1920) kuin Suomen sisäistä muuttoliikettä (esim. Kortteinen 1982) ja niiden seurauksia on tutkittu jo pitkään, valtaosa tutkimuksesta käsittelee kysymystä aikuisväestön näkökulmasta. Tätä voidaan pitää puutteena, sillä muuttoliikkeet koskettavat erityisesti lapsia, nuoria ja nuoria aikuisia. Liikkeelle lähtijät ovat usein opiskelijoita ja nuoria työikäisiä aikuisia, mutta myös lapset liikkuvat vanhempiensa mukana – tai ilman heitä. Toisin sanoen sekä paikallisen että globaalin muuttoliikkeen tarkastelu sukupolvi- tai nuorisoihmionä on tärkeää (ks. Laine & Suurpää 2015).

Käsillä olevan teoksen ensisijainen tiedonintressi on juuri tässä. Vuoden 2016 Nuorten elinot -vuosikirjassa keskitytään lasten ja nuorten muuttoliikkeen ulottuvuuksiin ja erityispiirteisiin. Tämän johdantopuheenvuoron lisäksi kirja koostuu tilasto-osiosta ja kymmenestä tieteellisestä artikkelista.

Lasten ja nuorten muuttoliikkeen tarkastelu tekee näkyväksi sen, että kysymys elinoloista – joka on tämän julkaisusarjan keskeinen kohde – ei liity vain tiettyihin kansallisiin indikaattoreihin, vaan on sidoksissa myös yllirajaisiin prosesseihin. Teoksen artikkeleissa lapset ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita, jotka sopeutuvat uusiin elinympäristöihin sekä löytävät tapoja käsitellä muutoksia ja rakentaa uudenlaisia identiteettejä uusissa ympäristöissä. Samalla lukijalle avautuu lasten ja nuorten maailma, josta on tunnistettavissa niin globaaleja kuin kansallisiakin murroksia ja eriarvoisuuksia. Liikkuminen ei ole kaikille etuoikeus tai vapaaehtoisuuteen perustuva päätös. Joidenkin lasten ja nuorten toimintamahdollisuudet ovat rajatumpia kuin toisten.

Aikuisten muuttoliikkeeseen verrattuna lasten ja nuorten toimijuutta kehystävät muuttoliikkeen kontekstissa erityisellä tavalla sukupolvi- ja perhesuhteet. Niin teoksen tilasto-osiossa kuin myös valtaosassa artikkeleista punaisena lankana on perhe- ja lähisuhteiden – erityisesti sukupolvisuhteiden – keskeinen merkitys lasten ja nuorten muuttoliikkeessä ja elämänkulussa. Lapset ja nuoret muuttavat vanhempiensa työn tai elämänmuutosten vuoksi, ollakseen lähempänä heitä tai kauempana heistä sekä matkustavat vanhempiensa sosiaalisten ja materiaalien resurssien turvin tai niiden puutteen vuoksi. Lisäksi suhteet vanhempiin osaltaan määrittelevät elinolosuhteita ja identiteettejä ennen ja jälkeen muuttojen tai niiden välillä.

Tätä sukupolvisten suhteiden korostumista voidaan tulkita kahdesta näkökulmasta. Yhtäältä se tuo näkyväksi sidoksellisuuden, joka osin iästä riippumatta määrittelee ihmisten elämäntilintoja (esim. Castrén & Ketokivi 2015). Yksilöllisyyttä korostavan retorikan läpitukenvuudesta huolimatta harva haluaa tai voi tehdä päätöksiä täysin irrallaan merkityksellisistä toisista. Suhteet toisiin ihmisiin määrittelevät sekä lähtemisiä että paikalleen jäämisiä. Toisaalta sukupolvisten suhteiden korostuminen kertoo myös nuorten ikäryhmien liikkumisen erityispiirteistä. Vaikka lapset ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita, suomalaisessa yhteiskunnassa erityisesti alle 18-vuotiaat ovat lähes aina länsisäännöllisesti ja taloudellisesti riippuvaisia huoltajistaan ja näiden resursseista, joten toimijuuden rajat määrittävät toisin kuin täysi-ikäisten muuttajien tapauksessa (ks. Peltola 2016). Toki myös sosiaaliset ja emotionaaliset siteet vanhempiin ja muihin läheisiin ovat usein lujat.

Sukupolvisuhteiden keskeisyydestä huolimatta lasten ja nuorten asema muuttoliikkeessä ei ole yksinomaan aikuisten seuraamista. Lapset ja nuoret voivat lähteä liikkeelle omasta halustaan ja aloitteestaan. Samalla on huomattava, että kuten tämänkin kirjan artikkeleista käy ilmi, myös monet tällaiset muutot tapahtuvat suhteessa omaan perheeseen tai lähipiiriin: vanhempien resurssit voivat mahdollistaa lähtemisen, yksin

lähteminen saatetaan tehdä ”perheen parasta” ajatellen tai irtiottona lähipiirin ahtaaksi koetuista asenteista.

Toisaalta kahdessa teoksen artikkeleista sukupolvisuhteet eivät nouse keskeiseksi pohdinnan kohteeksi. Tämä saattaa osaltaan heijastella menetelmä- ja aineistovalintojen merkitystä sille, mitkä ilmiöt nousevat esiin. Kun nuoruus hahmotetaan perheen piiristä itsenäistymisen ajaksi, eivät sukupolvisuhteet välttämättä näyttäyty esimerkiksi kotoutumistyön asiantuntijoiden näkökulmasta relevantteina (ks. Sotkasiiran artikkeli). Toisaalta sukupolvi- ja lähisuhteiden merkitysten operationalisointi voi tuottaa hankaluuksia survey-lomakkeiden laatijoille (ks. Penttisen artikkeli). Näiden ansiokkaiden artikkeleiden kautta pääsemme käsiksi muihin nuorten liikkuvuutta ja sitä koskevia odotuksia kehystäviin tekijöihin, kuten ammatillaisdiskursseihin sekä syrjäseutunuorten muuttoalttiuteen. Erilaiset kysymyksenasettelut ja tiedonkeruumenetelmät siis tuottavat erilaista tietoa lasten ja nuorten muuttoliikettä muovaavista tekijöistä. Kirjan artikkelit tekevätkin näkyväksi tarpeen tutkia lasten ja nuorten muuttoliikettä monimenetelmällisesti ja erilaisia aineistoja ja tietolähteitä käyttäen.

MÄÄRÄLLISTÄ TIETOA LASTEN JA NUORTEN MUUTTOLIIKKEESTÄ

Käsillä olevan kirjan tilasto-osio kokoaa yhteen olemassa olevaa määrällistä tietoa lasten ja nuorten muuttoliikkeestä Suomessa, Suomeen ja Suomesta. Jenni Moisio, Mika Gisslerin, Pasi Haapakorvan ja Sami Myllyniemen kirjoittamasta osiosta käy ilmi, että saatavilla olevissa tilastoissa lasten ja nuorten muuttoliikettä tarkastellaan pääasiassa perheiden – tai oikeammin sanottuna kotitalouksien – kautta. Tilastotietoa on saatavilla koskien esimerkiksi kotitalouksien kokoonpanoa, asumista ja muuttoja sekä nuorten itsenäiseen asumiseen siirtymistä. Lasten ja alaikäisten nuorten asumista koskevien tilastojen perusteella voidaan todeta, että kahden vanhemman kotitalouksissa asuminen on edelleen selvästi yleisintä – samoin liikkuminen ja

aloilleen asettuminen yhdessä vanhempien tai lähivanhempien kanssa. Koska kotitalous on tilastoaineistojen keskeinen tarkasteluksikkö, niiden kautta päästään vain rajoitetusti tarkastelemaan yhden kodin ja suhteellisen pysyvien asumisjärjestelyiden normeista poikkeavia elämäntilanteita. Esimerkiksi lasten ja nuorten monipaikkainen asuminen jääkin suurelta osin tilastojen ulottumattomiin. Joitakin tämänkaltaisista tiedon katvealueista valotetaan teoksen artikkeleissa.

Asumisjärjestelyiden ja maan sisäisen muuttoliikkeen ohella tilasto-osiossa kartoitetaan maahanmuuttoliikettä ja sen sukupolvisia seurauksia. Myös tässä kohden tilastollinen tarkastelu perustuu pitkälti lasten ja nuorten vanhempien taustoihin ja asemiin. Lapset ja nuoret määritellään oman tai vanhempiensa syntymämaan mukaan tietyn maahanmuuttosukupolven ja etnisyyden edustajiksi. Tilastollisten valintojen kautta jotkin erot ja asemat tulevat näkyviin mutta toiset jäävät piiloon. Esimerkiksi Tilastokeskuksen vuonna 2012 käyttöön ottama syntyperä-luokitus perustuu vanhempien syntymämaahan: henkilöt, joilla on yksi tai kaksi Suomessa syntynyttä vanhempaa luokitellaan syntyperältään suomalaisiksi, ja henkilöt joilla on kaksi ulkomailla syntynyttä vanhempaa (tai joiden ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla) ulkomaalaista syntyperää oleviksi (SVT 2016). Siinä missä luokitus on parannus aiempaan verrattuna – ennenhän niin sanottua toista sukupolvea ei pystytty jäljittämään vapaasti saatavilla olevista tilastoista – tämäkin tilastointitapa jättää piiloon esimerkiksi suomalaisten solmimissa kaksikulttuurisissa liitoissa syntyneet ja kansainvälisesti adoptoidut lapset ja nuoret.

Suomeen suuntautuvan maahanmuuton kiihtyminen 1990-luvulta lähtien näkyy tilastoissa muun muassa toisen sukupolven koon ikäluokittaisena vaihteluna: Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten henkilöiden osuus nousee siirryttäessä vanhemmista nuorempiin ikäluokkiin – kaikkein suurin toisen sukupolven osuus on alle kouluikäisten ryhmässä. Kuten

muussakin muuttoliikkeessä, myös Suomesta pois suuntautuvassa muuttoliikkeessä lapset ja nuoret ovat merkittävä ryhmä: noin puolet kaikista muuttajista on alle 30-vuotiaita.

EMPIIRISIÄ KATSAUKSIA LASTEN JA NUORTEN MUUTTOLIIKKEESEEN

Tilasto-osiota seuraavissa artikkeleissa esitellään tuoreita lasten ja nuorten muuttoliikettä käsitteleviä tutkimuksia ja niiden tuloksia. Artikkeleiden kirjoittajat edustavat eri tieteenaloja ja tutkimusperinteitä ja lähestyvät aineistojaan erilaisista teoreettisista ja metodologisista lähtökohdista käsin. Näin teos tarjoaa lukijalleen varsin monipuolisen kuvan tämän päivän lasten ja nuorten elinoloista muuttoliiketutkimuksen näkökulmasta.

Sukupolvi- ja lähisuhteiden muodostaman punaisen langan lisäksi teoksen artikkeleissa toistuu erilaisilla painotuksilla kaksi teemaa: muuttoliikkeen jatkuvuus tai prosessuaalisuus ja muuttoliike keskusten ja periferioiden välillä. Artikkeliosion olemme jakaneet näiden teemojen mukaisesti kahtia. Emme halunneet järjestää artikkeleita esimerkiksi yhtäältä Suomen sisäistä muuttoliikettä ja toisaalta rajat ylittävää muuttoliikettä käsitteleviin kokonaisuuksiin. Tällä valinnallamme haluamme rikkoa kansallisvaltiokeskeistä ajattelutapaa, jossa muuttoliike jaetaan arkiseen maan sisäiseen muuttoon ja ajoittain ongelmalliseksi ajateltuun ylirajaiseen liikkuvuuteen. Kirjan artikkeleissa muuttokemusten luonne, dramaattisuus tai vaikutukset eivät riipu yksinomaan välimatkasta tai siitä, ylitetäänkö muuttaessa valtioiden välisiä rajoja. Naapurikuntaan suuntautuvalla muutolla voi olla seurauksia lasten ja nuorten elinoloille siinä missä muutolla Suomeen toiselta puolelta maapalloa. Lasten ja nuorten muuttokokemuksiin vaikuttavat maantieteellisten tai kulttuuristen etäisyyksien ohella mahdolliset muutokset perhe- tai ystävyys-suhteissa, saatavilla oleva vanhempien tuki ja muuttajan omat resurssit. Teoksen artikkelit tarjoavat näistä runsaasti konkreettisia esimerkkejä.

Samalla osassa artikkeleista muistutetaan, että sekä valtioiden että valtiomuodostelmien väliset rajat vaikeuttavat joidenkin lasten ja nuorten tapauksessa hyvien suhteiden vaalimista vanhempiin, ystäviin ja muihin läheisiin. Globalisoituvassa ja teknologisoituvassa maailmassa monenlaiset rajat ovat edelleen varsin merkityksellisiä.

Prosessuaalinen muuttoliike

Tapahtuipa muutto paikallisesti asuinhuoneistosta toiseen tai ylirajaisesti maasta toiseen, se käsitetään useimmiten yksittäiseksi elämäntapahtumaksi, yhdensuuntaiseksi liikkeeksi paikasta toiseen, jonka jälkeen arki joko palaa aiempiin uomiinsa tai muodostuu uudella tavalla. Esimerkiksi maahanmuuttajien integraatiota koskeva keskustelu perustuu pitkälti tämänkaltaisiin oletuksiin. Maahanmuuttotutkimuksessa tarkastellaan integraation eri ulottuvuuksia muutettaessa kertaluonteisesti maasta toiseen. Tällöin kiinnostuksen kohteeksi valikoituu esimerkiksi vastaanottavan maan valtakielen oppiminen, kulttuurinen sopeutuminen tai kiinnittyminen yhteiskunnan instituutioihin (esim. Rynkänen & Pöyhönen 2010; Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000; Kilpi 2010). Muuttoliikkeen seuraukset niin yksilö-, perhe- kuin yhteiskunnallisellakin tasolla voivat kuitenkin jatkua pitkälle muuttoa seuraavien vuosien ja niihin liittyvien akuuttien sopeutumisprosessien jälkeen. Yhtä muuttoa voi myös edeltää ja seurata muita muuttoa, joiden ketjuuntumisella on omanlaisiaan vaikutuksia lasten ja nuorten elämäntavalle ja elinoloille.

Samalla lasten ja nuorten sananvalta aikuisten muuttopäätöksiin on rajallinen, joskus suorastaan olematon. Silti aikuisten muuttopäätösten pitkäaikaisimmat vaikutukset realisoituvat usein juuri lasten ja nuorten elämässä. Muuttoliike tarkoittaa lapsen ja nuoren näkökulmasta usein päivähoitopaikan, koulun ja vapaa-ajan ympäristöjen vaihtumista. Yhtä lailla lapsille ja nuorille erityisen merkitykselliset kaveripiirit saattavat muuttua. Aikuisten vakiintuneet sosiaaliset suhteet voivat olla melko riippumattomia paikasta,

mutta lasten ja nuorten kasvatusinstituutioiden ja vapaa-ajan tilojen kaveri-intensiivisissä ympäristöissä vertaissosiaalisuus on tässä ja nyt. Kaveripiirien ohella myös sukupolvisuhteet kotitalouksien sisällä ja niiden välillä voivat järjestyä uudella tavalla. Osion artikkeleissa tehdään näkyväksi yhtäältä lasten ja nuorten muuttoliikkeen aikaansaamaa haavoittuvuutta mutta toisaalta myös heidän toimijuuttaan sekä kykyään sopeutua uusiin tilanteisiin.

Elina Turjanmaan, Anne Alitolppa-Niitamon ja Katja Wikströmin artikkelissa keskiössä ovat nuorten kokemukset siitä, minkälaisia muutoksia maahanmuutto on tuonut nuorten ja heidän vanhempiensa välisiin suhteisiin. Artikkelissa korostetaan, että nuorten sukupolvisuhteista on hahmotettavissa sekä ”universaaleja”, kehitysvaiheeseen liittyviä muutoksia että maahanmuuton kokemukseen kytkeytyviä muutoksia. Samalla kirjoittajat nostavat esille nuorten aktiivisen roolin sukupolvisuhteiden neuvottelemisessa ja ylläpidossa muuton jälkeisinä vuosina.

Myös Heidi Ruohion artikkeli keskittyy muuttoliikkeen pitkän aikavälin seurauksiin, tosin erilaisen kohderyhmän näkökulmasta. Ruohio tarkastelee kansainvälisesti adoptoitujen nuorten aikuisten kuulumisen kokemuksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Sukupolvisuhde on taustana myös heidän nykyisen asemansa muodostumiselle siinä mielessä, että (varhais)lapsuuden muuttoliike kytkeytyy vahvasti perhesuhteen uudelleenorganisointiin ja useiden aikuisten päätöksiin. Pääasiallinen huomio artikkelissa kohdistuu kuitenkin siihen, miten suomalaisen yhteiskunnan rodullistetut hierarkiat määrittelevät näiden nuorten aikuisten kuulumisen kokemuksia ja niistä neuvottelemista. Vaikka adoptioprosessia ei aina mielletä muuttoliikkeeksi, se vaikuttaa siitä huolimatta artikkelissa kuvattujen nuorten arkeen ja siihen, miten heidät suomalaisessa yhteiskunnassa kohdataan.

Muuttoliiketutkimukselle – kuten lähes kaikelle ihmistieteelliselle tutkimukselle – ovat tyypillisiä poikkileikkausmaiset asetelmat. Tämä johtaa siihen, että tutkimuksissa keskitytään

usein yksittäisten muuttojen syihin ja seurauksiin. Tässä teoksessa *prosessuaalisen muuttoliikkeen* teeman alle kootuista artikkeleista useat haastavat käsityksen siitä, että lasten ja nuorten muuttoliike aina noudattaisi tällaista lineaarista ja kaksinapaista kaavaa. Muuttamisen kokonaiskuva merkityksineen ja seurauksineen näyttää tyykin toisenlaisena, kun tarkastellaan sellaisten lasten ja nuorten elämänkulkua, jotka ovat kokeneet muuttojen sarjoja, toisia ja kolmansia muuttoja sekä paluita. Muuttoliikkeen tarkastelu jatkuvana tai sarjamaisena ilmiönä edellyttää yhtäältä pitkäjänteisiä tutkimusasetelmia ja toisaalta huolellista syventymistä yksittäisten lasten ja nuorten tilanteisiin. Pitkittäisestä näkökulmasta on helppo huomata, että joidenkin lasten ja nuorten muuttoliikettä leimaa muuttojen toistuvuus ja joskus kehämäisyys.

Nuorten muuttamisen toistuvuus ja asumisratkaisujen väliaikaisuus liittyvät toki osittain elämänvaiheeseen: opiskelu, parisuhteiden muodostaminen tai parempien elinolosuhteiden etsintä aiheuttavat herkästi myös muutoksia asumisjärjestyksissä ja -paikoissa. Yhtä kaikki, osion artikkelit osoittavat, että tämänkaltaisesta jatkuvasta liikkeestä on syytä kerätä seurantatietoa, jotta lasten ja nuorten muuttoliikettä ja sen seurauksia voitaisiin ymmärtää paremmin.

Saija Benjaminin ja Arniika Kuusiston artikkelissa tarkastellaan lapsia ja nuoria, joiden asuinpaikkojen ja ystäväpiirien väliaikaisuus kytkeytyy vanhempien määräaikaisiin ja kansainvälistä liikkuvuutta edellyttäviin työsuhteisiin. Toisinaan liikkeessä ollaan niin taajaan, että kysymys kotimaasta tai kansallisista juurista näyttää epäolennaisena, jolloin nuorten on välttämätöntä löytää toisenlaisia ankkureita identiteetilleen. Samalla kirjoittajat nostavat esille monella tapaa hyväosaisten nuorten haavoittuvuuksia ja irrallisuuden kokemuksia.

Muuttojen toistuvuuden ohella lasten ja nuorten asumisen monipaikkaisuus nousee keskeiseksi tarkastelun kohteeksi – joskin vaihtelevilla tavoilla – Aino Ritala-Koskisen ja Hannele Forsbergin, Marja Tiilikaisen sekä Pihla Maria Siimin ja Laura Assmuthin artikkeleissa.

Monipaikkaisuuteen päästään artikkeleissa käsitä etnografian sekä pitkäjänteisten ja monimenetelmäisten haastattelututkimusten kautta.

Monipaikkainen asuminen voi tarkoittaa ensinnäkin fyysisesti kahdessa tai useammassa paikassa asumista samaan aikaan. Ritala-Koskisen ja Forsbergin artikkeli kuvaa lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia, joiden asumishistoriaan sisältyy niin monipaikkaisuutta, vuoroasumista kuin heilurimaista liikettä esimerkiksi isän ja äidin, biologisen perheen ja sijaisperheen tai erilaisten kasvatuslaitosten välillä. Marja Tiilikaisen artikkeli puolestaan osoittaa, että joidenkin maahanmuuttajaperheiden lapsille monipaikkainen asuminen tarkoittaa eripituisia ajanjaksoja nykyisen asuinmaan ohella myös lähtömaassa tai kolmansissa maissa. Tämänkaltaiseen ylirajaiseen elämäntapaan saattaa liittyä esimerkiksi oppivelvollisuuden suorittaminen Suomessa mutta kesälomien viettäminen perheen entisessä kotimaassa.

Toiseksi monipaikkainen asuminen voi tarkoittaa lapsille ja nuorille mentaalista monipaikkaisuutta. Kodin tuntu voi olla kahdessa tai useammassa paikassa yhtä aikaa. Tämä nousee esiin Suomessa asuvien virolaisperheiden arkea tarkastelevassa Pihla Maria Siimin ja Laura Assmuthin artikkelissa. Lasten ja nuorten tulevaisuusorientaatiot ja menneestä ammentavat identiteetit saattavat rakentua hyvinkin ylirajisten lähisuhteiden, verkostojen ja muistojen varaan. Tämänkaltaisia elementtejä on vaikea tunnistaa sellaisista tutkimusasetelmista käsin, joissa lapset ja nuoret irrotetaan lähisuhteistaan ja sijoitetaan vain yhteen paikkaan tai kansallisvaltioon kerrallaan (esim. Wimmer & Glick-Schiller 2002).

Muuttoliike periferioiden ja keskusten välillä

Kaupungistuminen on ollut jo pitkään yksi globaalin muuttoliikkeen megatrendeistä: maaseudulta ja erilaisista periferioista liikutaan kohti kaupunkeja ja keskuksia (World Urbanization Prospects 2014). Vaikka Suomen sisällä asutuk-

sen keskittyminen kaupunki- ja taajama-alueille onkin jatkunut kiivaassa tahdissa (Kytö & Kral-Leszczynska 2013), keskuksat ja periferiat eivät ole yksinomaan kansallisvaltiollisiin raameihin sidottuja käsitteitä. Kirjan toisesta osiosta ilmenee, kuinka ajatus periferioista ja keskuksista muodostaa Suomen rajat ylittävän jatkumon monien nuorten muutoissa ja muuttoaikaissa. Näin Suomi kokonaisuudessaan saattaa näyttäytyä periferiana, josta suunnataan kohti globaaleja keskuksia.

Riikka Taavetti kuvaa artikkelissaan erilaisen lähtöjen orientaatioita sateenkaarinuorten elämäntietojen näkökulmasta. Kysymys mahdollisuudesta olla oma sateenkaareva itsensä nousee yhdeksi myös asumishistoriaa ja muuttohalukkuutta määrittäväksi tekijäksi. Suuret kaupungit, erityisesti globaalit metropolit, näyttävät vapaamielisyyden ja avoimen vertaisyhteisöllisyyden saarekkeina asenteiltaan edelleen konservatiivisessa maailmassa.

Kansallisten ja globaalien keskuksien imu on ilmeinen. Samalla herää kuitenkin kysymys reunoille jäämisen mahdollisuuksista ja motivaatioista. Osion artikkeleista on luettavissa lasten, nuorten ja nuorten aikuisten näkemyksiä mahdollisuuksistaan kiinnittyä pienille paikkakunnille. Erityisesti Pekka Penttisen ja Antti Kivijärven artikkelit osoittavat, että periferioiden ja keskuksien välinen muuttoliike on syytä nähdä urbaanien alueiden yksisuuntaista vetovoimaa moniulotteisempaan ilmiönä. Rakenteellisista opiskelumahdollisuuksiin ja työllistymiseen liittyvistä raameista huolimatta monet lapset, nuoret ja nuoret aikuiset vaikuttavat viihtyvän hyvin pienemmillä paikkakunnilla. Penttisen artikkelista käy esimerkiksi ilmi, että vain pieni vähemmistö Itä-Suomen nuorista haaveilee pääkaupunkiseudulle muuttamisesta. Rakenteelliset tekijät työntävät valtaosan pikkupaikkakuntien nuorista ennemmin tai myöhemmin liikkeelle, mutta muuttamista harkitaan mieluummin lähimpien maakuntien keskittymiin.

Hieman samaan tapaan myös Kivijärven haastattelemat maahan muuttaneet nuoret miehet kertovat viihtyvänsä tai viihtyneensä

Suomen pienemmillä paikkakunnilla paljolti mutkattomien alkuvaiheen koulutuspolkujen, palveluiden saavutettavuuden ja kantaväestön nuoriin tutustumisen ansiosta. Näistä tekijöistä huolimatta valtaosa miehistä on lopulta hakeutunut suurempiin kaupunkikeskittymiin. Suurten kaupunkien, erityisesti pääkaupunkiseudun, vetovoima on nuorten työllistymään pyrkivien miesten näkökulmasta suuri palveluiden ruuhkautumisesta, vaikeasti hahmotettavasta koulutustarjonnasta ja alueellisesta eriytymisestä huolimatta.

Tärkeän lisän osion keskusteluihin tuo Tiina Sotkasiiran artikkeli, jossa analysoidaan pienen paikkakunnan ”kotouttamistyötä” tekevien ammattilaisten näkemyksiä maahanmuuton alueellisista merkityksistä. Erityisesti nuoret maahanmuuttajat nähdään taantuvien alueiden elinvoiman lisääjinä. Nuorista puhuminen heidän tuottamansa taloudellisen edun tai haitan näkökulmasta ei kuitenkaan ole ongelmattonta. Sotkasiira tuo artikkelissaan esille, kuinka paikalliset kotouttamistyön ammatilliset luovat omalta osaltaan puitteita muuttajien asettumiselle tai keskuksiin lähtemiselle.

* * *

Vuoden 2016 Nuorten elinolot -vuosikirja irrottaa lasten ja nuorten elinolojen ja hyvinvoinnin tarkastelun kansallisista kehyksistä ja korostaa tarvetta ymmärtää näitä kysymyksiä liikkeessä oleviin elämäntietoihin, sukupolvisuhteisiin ja ylijärjestyksen kytkeytyvinä kokonaisuuksina.

Yhdessä teoksen osat piirtävät kuvan muuttoliikkeessä olevien lasten ja nuorten moninaisuudesta. Muuttokokemukseen ja sen seurauksiin vaikuttavat niin ikä, muuton syyt, välimatkat ja perhekokoonpanon jatkuvuus tai uudelleenjärjestyminen kuin myös asema uudessa paikallisyhteisössä tai laajemmin yhteiskunnassa. Muuttoliike itsessään ei altista lapsia ja nuoria pahoinvoinnille tai elinolojen heilahtelulle suuntaan taikka toiseen. Käytettävissä olevat resurssit ja läheisten tuki ratkaisevat paljon.

Kirjan eri osioiden muodostama kokonaisuus tekee näkyväksi lasten ja nuorten muuttoliikkeen moninaisuutta – ja argumentoi monimenetelmäisen ja -näkökulmaisen tutkimuksen puolesta. Todennäköisesti yhä tyypillisemmäksi käyvä ”pieni” tai epävirallinen ja väliaikainen muuttoliike ja siihen kytkeytyvä monipaikkaisuus ohjaa katsomaan uudella tavalla kysymyksiä lasten ja nuorten elinoloista. Samalla ylörajaisten elämänkulkujen tarkastelu osoittaa, että ”pienet” ja epäviralliset muutot eivät välttämättä tapahdu maantieteellisesti pienellä alueella vaan kurrottavat myös kansallisvaltioiden rajojen yli. Näin myös kysymykset paikallisuudesta ja kuulumisen yhdenvertaisista mahdollisuuksista asettuvat uusiin uumiin ja globaalimpiin kehyksiin.

Lopulta on toki huomioitava myös jatkuvuudet lasten ja nuorten elinolojen rakentumisessa. Vanhempien ja lasten välisten suhteiden nouseminen valtaosaa teoksen artikkeleista yhdistäväksi teemaksi ei liene yllätys. Tämä punainen lanka korostaa sitä, miten merkittäväällä tavalla elinotot ja hyvinvointi ovat edelleen ylisukupolvaisia kysymyksiä.

VIITTEET

- 1 Oppilaitosverkon karsiminen on ollut tosiasia jo pitkään perus- ja toisen asteen osalta (ks. tämän teoksen tilasto-osio). Sama tilanne on todennäköisesti edessä myös korkeakoulujen tapauksessa. Monet ammattikorkeakoulujen yhdistymiset ja Itä-Suomen yliopiston Savonlinnan kampuksen lakkauttaminen lienevät viitteitä tästä. Samaan aikaan tendenssinä näyttäisi olevan monenlaisten julkisten palvelujen ja vapaa-ajan houkutusten keskittyminen kasvukeskuksiin.

LÄHTEET

- Aas, Katja Franko (2011) ‘Crimigrant’ bodies and bona fide travelers: Surveillance, citizenship and global governance. *Theoretical Criminology* 15 (3), 331–346.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2009) Global Generations and the Trap of Methodological Nationalism. For a Cosmopolitan Turn in the Sociology of Youth and Generation. *European Sociological Review* 25 (1), 25–36.
- Castrén, Anna-Maija & Ketokivi, Kaisa (2015) Studying the Complex Dynamics of Family Relationships. A Figurational Approach. *Sociological Research Online* 20 (3), 3.
- Häkkinen, Antti & Tervonen, Miika (2004) Ethnicity, Marginalization and Poverty in 20th Century Finland. Teoksessa Vesa Puuronen & Antti Häkkinen & Anu Pykkänen & Tom Sandlund & Reetta Toivanen (toim.) *New Challenges for the Welfare Society*. Joensuu: Joensuun yliopisto, 22–39.
- Juntunen, Marko (2002) *Between Morocco and Spain. Men, migrant smuggling and a dispersed Moroccan community*. Helsinki: University of Helsinki.
- Kilpi, Elina (2010) *The Education of Children of Immigrants in Finland*. Oxford: University of Oxford.
- Kortteinen, Matti (1982) *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava.
- Kytö, Hannu & Kral-Leszczynska, Monika (2013) *Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Laine, Sofia & Suurpää, Leena (2015) *Ihmisten globaali liikkuvuus on mittava nuorisoliike*. <https://blogi.thl.fi/web/yhteiskuntapolitiikka/blogitekstit/-/blogs/ihmisten-globaali-liikkuvuus-on-mittava-nuorisoliike> (Vuitattu 27.6.2016.)
- Liebkind, Karmela & Jasinskaja-Lahti, Inga (2000) Acculturation and psychological well-being of immigrant adolescents in

- Finland. A comparative study of adolescents from different cultural backgrounds. *Journal of Adolescent Research* 15 (4), 446–469.
- Loikkanen, Heikki A. & Laakso, Seppo (2016) *Tiivistävä kaupunkikehitys – Tuottavuuden ja hyvinvoinnin kasvun perusta*. Helsinki: Tehokkaan Tuotannon Tutkimussäätiö.
- Maahanmuuttovirasto (2015) Maahanmuuttoviraston myöntämät ensimmäiset oleskeluluvat ja Suomen kansalaisuuden saaneet 2015. http://www.migri.fi/download/64996_Tilastograafit_2015_valmis.pdf?f16571bcde6cd388 (Viitattu 1.7.2016.)
- Maahanmuuttovirasto (2016) Vireille tulleet turvapaikkahakemukset 1.1.–26.6.2016. http://www.migri.fi/download/68513_turvapaikkatilasto_20.-26.6.2016.pdf?46c8b942dea0d388 (Viitattu 1.7.2016.)
- Martikainen, Tuomas & Saari, Matti & Korkiasaari, Jouni (2013) Kansainväliset muutto- liikkeet ja Suomi. Teoksessa Tuomas Martikainen & Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 23–54.
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. Tampere: Vastapaino.
- Peltola, Marja (2016) Sukupolvisuhteet, taloudellinen riippuvuus ja kuulumisen tunteet. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusverkosto, 227–233.
- Rynkänen, Tatjana & Pöyhönen, Sari (2010) Eri-ikäisinä muuttaneet venäjänkieliset nuoret. Suhde kielen ylläpitämiseen, kielenoppimiseen ja integroitumiseen. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura & Nuorisotutkimusverkosto, 175–192.
- Siirtolaisuusinstituutti (2016) Suomen siirtolaisuus vuosina 1870–1945. http://www.siirtolaisuusinstituutti.fi/fi/tietopalvelut/tilastot#quickset-fi_tietopalvelut_tilastot=1 (Viitattu 27.6.2016.)
- SVT (2016) Muuttoliike. <http://www.stat.fi/til/muutl/index.html> (Viitattu 27.6.2016.)
- Thomas, William & Znaniecki, Florian (1918–1920) *The Polish Peasant in Europe and America. Monograph of an Immigrant Group*. Boston: Gorham Press.
- Verdery, Katherine (1994) Ethnicity, nationalism, and state-making. Ethnic groups and boundaries: past and future. Teoksessa Hans Vermeulen & Cora Govers (eds.) *The Anthropology of Ethnicity: Beyond 'Ethnic Groups and Boundaries'*. Amsterdam: Het Spinhuis, 33–58.
- Wimmer, Andreas & Glick-Schiller, Nina (2002) Methodological Nationalism and Beyond: Nation-State Building, *Migration and the Social Sciences*. *Global Networks* 2 (4), 301–334.
- World Urbanization Prospects (2014) The 2014 Revision – Highlights. <https://esa.un.org/unpd/wup/Publications/Files/WUP2014-Highlights.pdf> (Viitattu 1.7.2016.)

OSA I TILASTO-OSIO

LASTEN JA NUORTEN MUUTTOLIIKE TILASTOISSA

JENNI MOISIO & MIKA GISSLER & PASI HAAPAKORVA & SAMI MYLLYNIEMI

Suomalaisista perheistä ja lasten ja nuorten muuttamisesta on saatavilla runsaasti määrällistä tietoa. Tilastotietojen valossa muuttoliike värittää voimakkaasti elämäntien alkupäätä, ja aivan erityisesti se koskettaa opintojen, työn, parisuhteen ja oman elämän perään muuttavia parikymppisiä. Ennen itsenäistymistään lapset kuitenkin muuttavat osana perhettä ja aikuisten päätösten seurauksena. Myös tilastot heijastelevat tätä seikkaa, ja aineistojen luonteesta johtuen kaikkein nuorimpien muuttoliikettä täytyy tarkastella ”perhe edellä”.

Kaikkeen tilastointiin liittyy luokitteluja, joilla monimutkaista todellisuutta yritetään tehdä ymmärrettäväksi. Käsitteet ja kategorisoinnit muuttuvat ajan kuluessa, mikä tekee ilmeiseksi sen, etteivät tilastot suoraan kuvaa todellisuutta, vaan ovat aina jollain tapaa tuotettuja. Käsitteiden muuttuvat määritelmät myös vaikeuttavat ajallista vertailua.

Esimerkiksi lapsen asemassa olevien määritelmä muuttui vuonna 1992, jolloin lapsen asemaan alettiin lukea kaikki vanhempiensa kanssa asuvat henkilöt iästä ja siviilisäädystä riippumatta, ellei henkilöllä itsellään ole asuntokunnassa puolisoa tai lapsia (SVT 2016a). Tätä ennen lapsen asemaan oli luettu vain naimattomat henkilöt. Ennen vuotta 1992 vanhempiensa kanssa asuva leski tai eronnut siis luokiteltiin perheeseen kuulumattomaksi, mutta siitä lähtien tällaiset henkilöt on luokiteltu perheeseen kuuluviksi. (Mt.) Toinen esimerkki on vuonna 1994 voimaan tullut kotikuntalaki, joka sallii opiskelijoiden kirjautua vakituisiksi asukkaiksi opiskelupaikkakunnalleen. Tämä näkyy tilastoissa keskimääräisen kotoa muuttoian laskuna, vaikkei nuorten itsenäistymismuutoissa vastaavaa muutosta olisi todellisuudessa tapahtunutkaan.

Myös kuntaliitosten myötä muuttuvat kuntarajat näkyvät muuttoliikettä kuvaavissa tilastoissa siten, että ne piilottavat Suomen sisäistä pendelöintiä.

Tilastot ovat välttämättömiä, mutta tärkeää on myös ymmärtää tilastotieto arvosidonnaisena sosiaalisena konstruktiona, jolla on historiallinen painolastinsa ja jota on jäsennelty, luokiteltu, tulkittu ja mitattu monin tavoin. Samalla kun lukija tutustuu tässä tilasto-osiossa esiteltäviin lasten ja nuorten muuttoliikkeeseen liittyviin trendeihin ja indikaattoreihin, hän voi harjoittaa tilastolukutaitoaan pohtimalla kriittisesti tarjotun tiedon muodostumistapoja ja muistuttamalla itseään tilastojen ehdollisuuksista ja rajoituksista. Tavoite ei ole kaiken kyseenalaistaminen tai virheiden etsiminen, vaan uusien lukutapojen avaaminen. Nuorten elinolot -vuosikirja tarjoaa tähän hyvän mahdollisuuden avaamalla keskustelun tilastojen ja muuttoliikettä eri metodologisista lähtökohdista tarkastelevien artikkelien välillä. Kun määrällinen tieto törmäytetään samoissa kansissa aihetta erilaisista aineistoista ja eri tieteenaloista käsin tarkastelevien tekstien kanssa, syntyy ristivalotus, joka auttaa ymmärtämään käsiteltävää ilmiötä paremmin.

PERHEET JA PERHEIDEN TAUSTAT

Tilastokeskuksen perheen määritelmä nojaa puolisosuhteeseen sekä lasten ja heidän huoltajiensa väliseen suhteeseen. Muita asuntokunnassa mahdollisesti asuvia henkilöitä ei katsota perheeseen kuuluviksi – esimerkiksi yhdessä asuvat sisarukset tai samaa sukupuolta olevat henkilöt eivät siis muodosta tilastoperhettä, eikä myöskään lastensa ja lastenlastensa kanssa asuvien isovanhempien katsota kuuluvan samaan

perhekuntaan. Sama koskee yksin asuvia. (SVT 2016a.) Tällainen perheen määritelmä korostaa heteronormatiivisuutta ja ydinperhekeskisyyttä, eikä todellisuudessa välttämättä vastaa yksilöiden omia kokemuksia perheestä. Esimerkiksi Bren Nealen (2000) mukaan perheen olemassaolo perustuu yksilöiden rakentamiin ja ylläpitämiin ihmissuhteisiin, ei valmiiksi määriteltyihin institutionaalisiin järjestyksiin. Monet tämänkin kirjan artikkeleista osoittavat, että lasten ja nuorten näkemykset perheistään ovat paikoin joustavammat eikä perhe heille rajoitu kotitalouteen tai pysy edes kansallisvaltion rajoissa. Perheet muodostuvat sellaisiksi kuin perheenjäsenet ne tekevät, jolloin jokaisen perheenjäsenen käsitys perheestä voi olla erilainen. Tässä tilasto-osiossa perheistä puhuttaessa tarkoitetaan pikemminkin kotitalouksia, jotka koostuvat samassa taloudessa asuvista yksilöistä.

Vuonna 2014 Suomessa oli 1 473 666 Tilastokeskuksen määritelmän mukaista perhettä, joista lähes 40 prosenttia oli lapsiperheitä. Lapsiperheitä 13 prosenttia oli ulkomaalaistauksia. Tässä ulkomaalaistauksella perheellä tarkoitetaan Tilastokeskuksen määritelmiä seuraten perhettä, jossa vähintään toinen puolisoista tai ainoa vanhempi on syntynyt ulkomailla. Kaikkiaan ulkomaalaistauksia lapsiperheitä ja pariskuntia oli 131 585 (8,9 prosenttia kaikista perheistä) (SVT 2014a). Osuus on kasvanut hieman kahdessa vuodessa, sillä vuonna 2012 ulkomaalaistauksia perheitä oli 8 prosenttia kaikista perheistä (Lappalainen & Mäkelä & Tuominen 2013). Perheissä, joissa toinen aikuisista on syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla, Suomessa syntyneiden naisten ja miesten avio- ja avoliitot muualla kuin Suomessa syntyneiden kanssa näyttävät olevan yhtä yleisiä. Tavallisimmin Suomessa syntyneiden miesten muualla syntyneet puoliset ovat Venäjältä, Ruotsista tai Thaimaasta, kun taas Suomessa syntyneiden naisten muualla syntyneet puoliset ovat tavallisimmin Ruotsista, Venäjältä ja Virosta. (SVT 2014a.) Lapsiperheissä ulkomailla syntyneet puoliset ovat tavallisimmin syntyneet Ruotsissa. Eniten ulkomailla syntyneitä, Suomessa

asuvia yksinhuoltajajäitejä oli Venäjältä (2 893) ja ulkomailla syntyneitä yksinhuoltajaisia Ruotsista (230). (SVT 2014b.) Vuoden 2012 Perhebarometrin mukaan kaksikulttuurisissa lapsiperheissä, joissa toinen puolisoista on syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla, uusperheet ovat yleisempiä kuin koko suomalaisessa väestössä. Uusperheiden osuus kaksikulttuurisissa perheissä oli *Perhebarometrin* aineistossa 23 prosenttia, kun vastaava osuus koko suomalaisessa väestössä on 9 prosenttia. (Lainiala & Säävälä 2012.)

TAULUKKO 1. PERHETYYPIT PUOLISOIDEN/ VANHEMPIEN SYNNYINMAAN MUKAAN VUONNA 2014 (SVT 2014B).

Kaikki perheet	1 473 666	
Lapsiperheet	573 566	
% kaikista perheistä	38,9	
Yksinhuoltajaperheet	119 545	
% lapsiperheistä	20,8	
– Äiti ja lapsia	103 115	joista ulkomaalaistauksia 12,9 %
% lapsiperheistä	18	
– Isä ja lapsia	16 430	joista ulkomaalaistauksia 7 %
% lapsiperheistä	2,9	
Vähintään toinen tai ainut vanhempi syntynyt ulkomailla	75 184	
% lapsiperheistä	13,1	
Molemmat vanhemmat syntyneet ulkomailla	24 954	
% lapsiperheistä	4,4	
Kaksikulttuuriset perheet (toinen vanhempi syntynyt Suomessa)	35 730	
% lapsiperheistä	6,2	
– Mies syntynyt ulkomailla	17 008	
% lapsiperheistä	3,0	
– Nainen syntynyt ulkomailla	18 722	
% lapsiperheistä	3,3	

TAULUKKO 2. ULKOMAALAISTAUSTAISTEN LAPSIPERHEIDEN MÄÄRÄ JA OSUUS VUONNA 2014 VANHEMPIEN/ÄIDIN SYNTYMÄMAAN MUKAAN (8 YLEISINTÄ MAATA) (SVT 2014B).

	MÄÄRÄ	OSUUS (%)
Venäjä	11 746	15,6
Ruotsi	7 694	10,2
Viro	7 437	9,9
Thaimaa	2 504	3,3
Somalia	2 303	3,1
Irak	1 841	2,4
Entinen Jugoslavia	1 732	2,3
Kiina	1 606	2,1

Ulkomaalaistaustaisuuden määrittely on haastavaa, sillä määrittelmä voi perustua esimerkiksi kieleen, kansalaisuuteen tai syntymämaahan. Valittu taustamuuttuja vaikuttaa paitsi kohdejoukon kokoon, myös siihen kuvaan, jonka tilastot todellisuudesta luovat. Todellisuudessa perheestä ei kerro paljoakaan esimerkiksi se, että kahden aikuisen perheessä toinen puolisoista on syntynyt Suomessa ja toinen ulkomailla, vaikka tämä näyttäytyy tilastoissa niin sanottuna kaksikulttuurisuutena. Etenkin Ruotsissa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista puolisoista monet voivat olla suomalaisten työntekijöiden lapsia, jotka ovat syntyneet vanhempiensa työskennellessä väliaikaisesti Ruotsissa mutta jotka ovat kasvaneet suomalaisen kulttuuriin Suomessa eivätkä näin ollen välttämättä koe itseään ”ulkomaalaistaustaisiksi”, vaikka tilastoissa selvaisiksi määrittäytyvätkin.

Kuten Tilastokeskuksen luokituksissa, perheen taustamaa määrittyy perheen ulkomailla syntyneen puolison mukaan (Lappalainen ym. 2013). Jos molemmat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla, taustamaa määrittyy äidin synnyinmaan mukaan. Tällainen karkea yksinkertaistaminen noudattelee metodologista nationalismia, jonka piirissä kansallisvaltio asetetaan ensisijaiseksi ja jopa luonnolliseksi tutkimusyksiköksi (Wimmer & Glick Schiller 2002). Kun perheen taustaisuutta määritellään kansallisvaltioiden mukaan, saatetaan peittää paljon oleellisempia näkökulmia ja sivuuttaa kansallisvaltioiden sisäisiä eroja. Äidin synnyinmaan

tarkastelu kaikkia perheenjäseniä lokeroivana tekijänä muokkaa käsityksiä todellisuudesta ja näin myös tuottaa todellisuutta. Toinen vaihtoehto on tarkastella kieltä, mutta Väestörekisterikeskuksen tiedoissa kullakin voi olla vain yksi äidinkieli, mikä tyypistää monikieliset suomalaiset yksikieliseksi.

Taulukkoon 2 on koottu Suomessa asuvien ulkomaalaistaustaisten lapsiperheiden määrä ja osuus kahdeksan yleisimmän taustamaan osalta. Joka kolmas ulkomaalaistaustainen lapsiperhe on venäläis-, ruotsalais- tai virolaistaustainen.

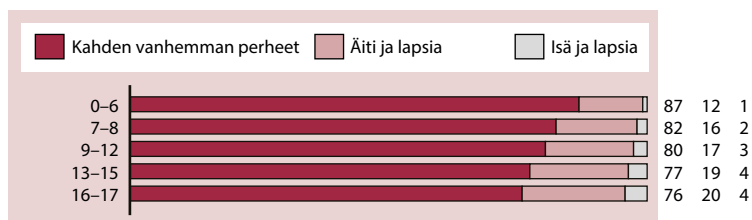
Vuonna 2014 suomalaisissa perheissä oli yhteensä 4 424 alaikäistä adoptiolasta (SVT 2014c). Luvussa ovat mukana myös perheen sisäiset adoptiot. Adoptiot liittyvät vahvasti lasten ja nuorten muuttoliikkeeseen, ja pienten lasten tapauksessa tämä liike riippuu täysin aikuisten toiminnasta. Vuonna 2014 Suomessa tehtiin 445 adoptiota, joista 36 prosenttia oli kansainvälisiä adoptioita. Adoptioiden määrä väheni edellisvuodesta neljälletoista. Kansainvälisiä adoptioita tehtiin eniten Etelä-Afrikasta ja Kiinasta, kuten myös vuonna 2013. Kaikista adoptoiduista lapsista 43 prosenttia oli tyttöjä ja 57 prosenttia poikia. (Ks. myös Ruohion artikkeli tässä julkaisussa.)

ASUMINEN JA LAPSUUDENKODISTA MUUTTAMINEN

Tilastokeskuksen lasten asumista ja perhetyyppejä koskeissa tilastoissa ovat mukana vain avio- ja avoparien sekä rekisteröidyssä parisuhhteessa elävien ihmisten lapset. Aineistosta siis puuttuvat lapset ja nuoret, jotka elävät muiden aikuisten kuin biologisten tai adoptiovanhempiensa kanssa. Lisäksi samaa sukupuolta olevat vanhemmat näkyvät tilastoissa kahden vanhemman perheenä vain, jos parisuhde on rekisteröity. Syntymärekisterin mukaan rekisteröidyssä parisuhhteessa oleville naisille syntyy runsaat 200 lasta vuodessa.

Näistä tilastojen puutteista huolimatta voidaan sanoa, että suurin osa lapsista elää kahden vanhemman perheessä, mutta yksinhuoltajaperheiden osuus kasvaa lasten lähestyessä

KUVIO 1. LASTEN ASUMINEN VANHEMPIENSA KANSSA IÄN MUKAAN VUONNA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

täysi-ikäisyyttä. Alle yläkouluikäisistä aineistoon kuuluvista lapsista yli 80 prosenttia asuu kahden vanhemman perheessä. (Kuvio 1.) Poikkileikkausaineiston perusteella ei kuitenkaan voida sanoa, kuinka monella tällä hetkellä kahden aikuisen kanssa asuvista on aiempaa kokemusta yhden vanhemman kanssa asumisesta. Esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2013 Kouluterveyskyselyyn vastanneista perus- ja toisen asteen koululaisista 7 prosenttia asui äidin tai isän sekä tämän uuden puolison kanssa. Ennen uuden puolison löytymistä on todennäköisesti ollut hetki, jolloin nuori on asunut vain yhden vanhemman kanssa.

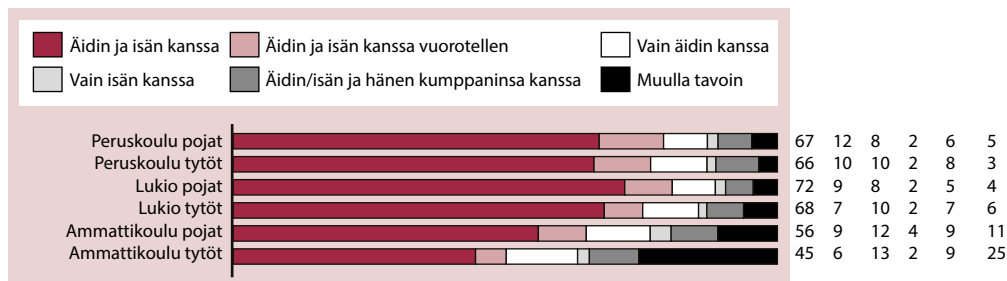
Vuoroasuminen

Vanhempien avioero kosketti 17 014 alle 18-vuotiasta lasta vuonna 2015 (Helminen 2016a). Nuorisobarometrin kyselyssä peräti joka neljäs nuorista kertoi kokeneensa vanhempiensa eron peruskouluikässä (Myllyniemi 2015). Osuus vaikuttaa suurelta ottaen huomioon, että suurin eroriski on lapsettomilla pareilla ja kysymys oli rajattu koskemaan peruskouluikää.

Niin sanotun kokonaisavioeronneisuusluvun mukaan noin puolet avioliitoista päättyy eroon, mikäli eronneisuus pysyttelee nykyisellä tasolla. Avioerotiedot kertovat kuitenkin vain osatotuiden, sillä avioliittojen purkautumisesta on olemassa vain vähän tutkittua tietoa. Todennäköisesti kysymykseen ”Erosivatko vanhempasi?” onkin vastattu ajatellen parisuhteiden purkautumista siviilisäädystä riippumatta. Avoeroja ei Suomessa tilastoida, mutta vuonna 2005 tehdyn selvityksen mukaan vanhempien avoero kosketti 12 542 alle 18-vuotiasta (mt.).

Eron jälkeen yksi asumisratkaisu perheen lapsille voi olla vuoroasuminen, jolloin lapsi asuu molempien vanhempiensa kanssa vuorotellen, esimerkiksi viikon kerrallaan (Linnavuori 2007). Tilastokeskuksen käytäntöjen mukaan lapsella voi Suomessa olla vain yksi kotiosoite (Kartovaara 2007), joten asumistilastoissa lasten vuoroasuminen ei näy. Vuoroasumista voidaan kuitenkin pitää yleistyvänä trendinä (esim. Keskinen & Högnabba 2014; Yle Uutiset 2013), ja esimerkiksi Ruotsissa lasten vuoroasuminen lisääntyi pelkästään 1990-luvun aikana 4 prosentista 17 prosenttiin (ks. Panttila 2005, 10).

KUVIO 2. LASTEN VUOROASUMINEN JA MUUT PERHEMUODOT (THL 2015A).

On myös hyvä huomioida, että vuoroasuminen voi olla järjestelynä myös tilanteessa, jossa lapsen vanhemmat eivät ole koskaan asuneet yhdessä tai edes seurustelleet. Aikaisemmissa tutkimuksissa vuoroasumiseksi on laskettu pääsääntöisesti tilanteet, joissa lapsi asuu molempien vanhempien luona suurin piirtein yhtä paljon (esim. Linnavuori 2007; Panttila 2005). Jos lapsi asuu pääsääntöisesti vain toisen vanhemman luona, toinen vanhempi, jonka luona lapsi ei pääsääntöisesti asu, on niin kutsuttu etävanhempi, jolla on tapaamisoikeus (Elatusvelvollisten Liitto ry 2016).

Vaikka vuoroasumiseen päästään tilastojen avulla huonosti kiinni, sen yleisyyttä voidaan pyrkiä kartoittamaan tarkastelemalla vanhempien erojen jälkeisiä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia sopimuksia. Ongelmana tässä lähestymistavassa on se, että lapsen vuoroasuminen voidaan toteuttaa myös ilman kirjallista sopimusta, joten tarkka tieto ilmiön laajuudesta ei välity tätäkään kautta. (Panttila 2005.) Lisäksi viranomaisten tietoon tulevat sopimukset koskevat pääsääntöisesti tilanteita, jotka vanhemmat ovat kokeneet jollakin tapaa ongelmalliseksi tai riittäiseksi (mt.). Voidaan olettaa, että lapsen vuoroasumisesta sopiminen onnistuu paremmin ilman kirjallisia sopimuksia sopuisissa eroissa ja että se on näin ollen yleisempää kuin viranomaisrekistereistä voidaan havaita. Yhteishuoltajuussopimuksia tehtiin eron yhteydessä vuonna 2013 koko maassa 33 910 kappaletta (Keskinen & Högnabba 2014). Yhteishuoltajuus tarkoittaa vanhempien yhteistä vastuunkantoa ja päätöksentekoa lapsen asioista riippumatta siitä, kumman vanhemman luona lapsi asuu (Lapsiasiain Lakitalo Oy 2014). Yhteishuoltajuussopimukseen liittyy sopiminen lapsen asumisesta, ja valtaosa sopimuksista, 82 prosenttia, tehdään äidin luona asumisesta. Kuitenkin vuonna 2013 vuoroasumisesta tehtiin sopimus 2 118 lapselle. Todellisuudessa vuoroasumista toteuttaa kuitenkin useampi perhe ilman kirjallista sopimusta.

Pelkästään Helsingissä puolen vuoden aikana vuosina 2003–2004 tehdyistä 509 lapsen

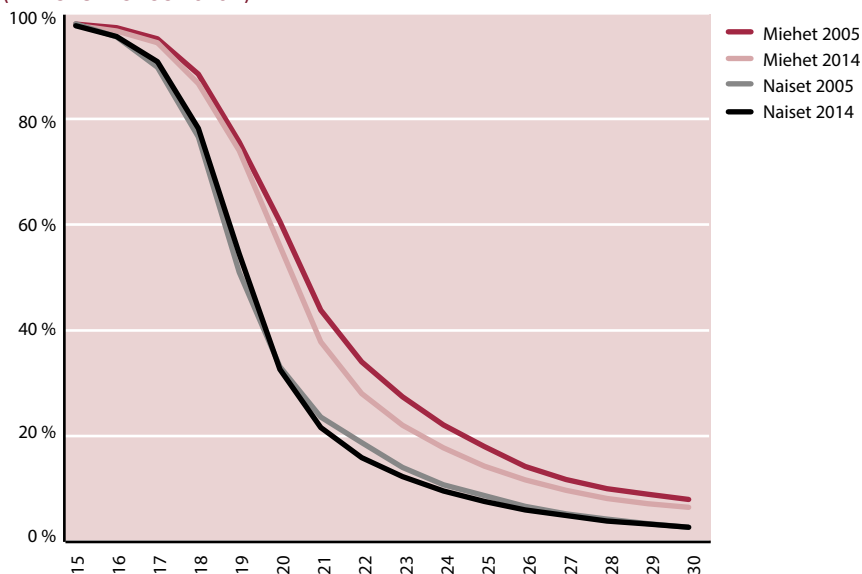
huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevista sopimuksista 25:ssä sovittiin lapsen vuorotteluasumisesta. Tämä vastaa noin viittä prosenttia sopimuksista. Näiden lukujen valossa vuoroasuminen ei näytä kovin yleiseltä 2000-luvun alun Helsingin seudun eroperheissä.

Ruotsi on Suomeen nähden edelläkävijä lasten vuoroasumisessa. Toisin kuin Suomessa, Ruotsissa lapsella voi olla kaksi osoitetta ja lapsilisät voidaan jakaa molemmille vanhemmille, mutta Suomessa lainsäädäntö aiheuttaa vielä käytännön ongelmia vuoroasumisperheille. (Keskinen & Högnabba 2014.)

THL:n Kouluterveyskyselyissä on kartoitettu nuorten asumisjärjestelyjä. Vuonna 2015 kyselyyn vastanneista 9,1 prosenttia ilmoitti asuvansa molempien vanhempiensa luona vuorotellen. Edellinen kouluterveyskysely toteutettiin vuonna 2013, jolloin vuoroasumisesta ilmoitti hiukan harvempi, 8,8 prosenttia. Lisäksi tuolloin lähes joka neljäs (23,5 %) ilmoitti, että hänellä on myös toinen koti tai perhe esimerkiksi vanhempien asumuseron vuoksi. (THL 2015a; THL 2013.) Kuviosta 2 nähdään, että vuoroasuminen on hieman yleisempää peruskouluikäisillä kuin toisen asteen opiskelijoilla. Samoin se on yleisempää poikien kuin tyttöjen keskuudessa. Tilastoluvuista ei voida lukea syytä kiintoisalle havainnolle sukupuolierosta. Ehkä voitaisiin ajatella, että siinä missä tyttöt jäävät useammin äideilleen, pojat asuvat enemmän myös pois muuttaneen isän luona.

Vuoroasumissopimusten määrän tarkastelu on lähestymistapana hyvin vanhempikeskeinen eikä ota huomioon lapsen näkökulmaa. Vuoroasumissopimusten lähtökohtana on kuitenkin lakisääteisestikin (LHL 1983) lapsen etu. Kysymykseen vuorotteluasumisen soveltuvuudesta vanhempien eron kokeneelle lapselle ei kuitenkaan ole yksiselitteistä vastausta. Näennäisesti yksimielinen ratkaisu saattaa kätkeä taakseen hyvinkin ristiriitaisia ajatuksia ja tuntemuksia lapsen tarpeista ja ratkaisun oikeudenmukaisuudesta vanhempien näkökulmasta. (Panttila 2005.) Hannariikka Linnavuoren (2007) mukaan lapset eivät pääsääntöisesti kuitenkaan koe

KUVIO 3. LAPSEN ASEMASSA OLEVAT NAISET JA MIEHET IÄN MUKAAN VUOSINA 2005 JA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

vuoroasumista niin vaikeaksi kuin vanhemmat yleensä kuvittelevat. Linnavuoren tutkimuksen lapset pitivät vuoroasumista itsestään selvänä vaihtoehtona vanhempien eron jälkeen ja arvostivat sitä, että heillä oli mahdollisuus hyvään suhteeseen molempien vanhempien kanssa. Samalla he myös toivoivat, että vanhempien yhteistyö olisi mutkattomampaa. Lapset ajattelivat, että heillä on yksi perhe mutta kaksi kotia. Linnavuoren haastattelemista kahdestakymmenestä 8–18-vuotiaasta lapsesta ja nuoresta neljäsosa katsoi, että vuoroasumiseen oli päädytty vanhempien välisen tasapuolisuuden vuoksi, ja loput näkivät, että lähtökohtana oli ollut heidän etunsa. Vaikka lasten ja nuorten sananvalta aikuisten asumisratkaisuihin on yleensä hyvin rajallinen, Linnavuoren tutkimuksen lapset pitivät itseään sosiaalisina toimijoina, joilla on ja pitääkin olla vaikutusta omaan ja perheensä elämään.

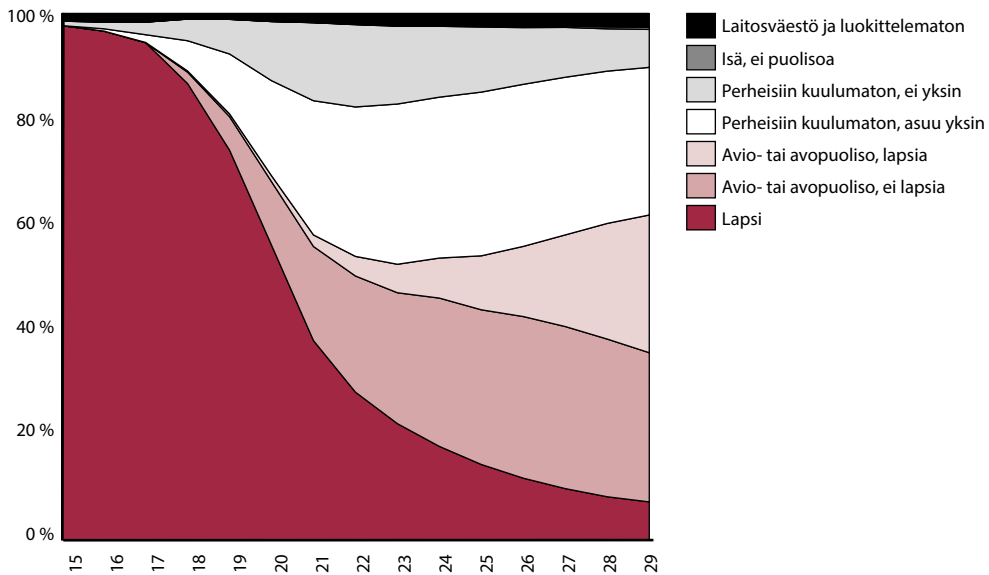
Lapsuudenkodista itsenäiseen asumiseen

Lapsuudenkodista muuttamista voidaan hahmottaa tilastoista tarkastelemalla lapsen asemassa olevien osuutta kussakin ikäluokassa.

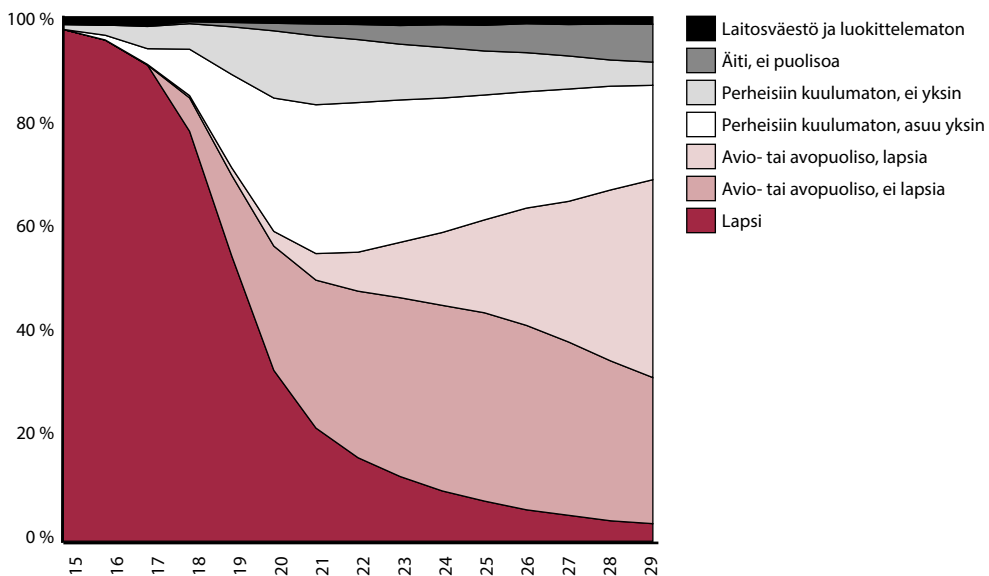
Tilastokeskus määrittelee lapsen asemaan kaikki vanhempiensa kanssa asuvat henkilöt iästä tai siviilisäädystä riippumatta, ellei henkilöllä itsellään ole asutokunnassa puolisoa tai lapsia (SVT 2016a). Tässä tapauksessa aritmeettinen keskiarvo ei kuvaa mielekkäästi ikää, jossa lapsuudenkodista muutetaan pois, sillä vuonna 2014 vanhin lapsen asemassa oleva oli 78-vuotias (Tilastokeskus 2016a). Kuvaavampia tunnuslukuja ovatkin moodi eli yleisin poismuuttoikä ja mediaani eli keskimääräinen arvo, josta selviää ikä, jonka saavutettuaan puolet ihmisistä on muuttanut pois lapsuudenkodistaan (Myllyniemi & Gissler 2012, 41). Kuviosta 3 voidaan nähdä, että naisista puolet on muuttanut pois lapsuudenkodista 20. ikävuoteen mennessä. Michistä puolet on muuttanut pois kotoa vuotta myöhemmin, 21. ikävuoteen mennessä. Pakollinen asevelvollisuuden suorittaminen selittää ainakin osan miesten myöhemmästä kotoa muuttoikästä.

Kansainvälisesti katsottuna suomalaiset nuoret muuttavat lapsuudenkodeistaan varhaisessa vaiheessa. EU:n tilastoviraston Eurostatin (2008, 22) mukaan vuonna 2005 EU-maissa 18–24-vuotiaista nuorista naisista 66 prosenttia

KUVIO 4. NUORTEN MIESTEN PERHEASEMA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

KUVIO 5. NUORTEN NAISTEN PERHEASEMA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

ja miehistä 78 prosenttia asui lapsuudenkodissaan, kun vastaavat osuudet suomalaisista nuorista olivat tuona ajankohtana 39 ja 56 prosenttia. Naisten miehiä varhaisempi kotoa muutto on tyypillistä myös Euroopan tasolla (mt.).

Viimeisten yhdeksän vuoden aikana suomalaisten naisten kotoa muuttamisen mediaani-ikä

on pysynyt jotakuinkin samana, kun taas miesten muuttaminen on aikaistunut joillain kuukausilla. Vuosien 1985 ja 2007 välillä nuorten kotoa muutto aikaistui kolmella vuodella. Pidempiaikaiseen ajalliseen vertailuun vaikuttaa kuitenkin vuonna 1994 voimaan tullut kotikuntalaki, joka salli opiskelijoiden kirjautua vakituisiksi

asukkaiksi opiskelupaikkakunnalleen, mikä oli aikaisemmin mahdollista. Kotoa muutto oli kuitenkin aikaistunut jo ennen vuotta 1994, sillä esimerkiksi 21-vuotiaista asui vuonna 1985 kotoaan 64 prosenttia mutta vuonna 1993 enää 55 prosenttia. (Nikander 2009.)

Kuvioista 4 ja 5 voidaan nähdä, että 15–16-vuotiaiden kotoa muuttaminen ei ole kovin yleistä, mutta jos kotoa tässä iässä muutetaan, aluksi muutetaan tavallisesti asumaan toisen henkilön, esimerkiksi sisaruksen tai kaverin kanssa. Kotoa muutto alkaa yleistyä 17. ikävuodesta eteenpäin, ja silloin muutetaan yleisimmin asumaan yksin. Yksin asumisen huippu on miehillä 25-vuotiaana ja naisilla 22-vuotiaana, eikä tilanne ole muuttunut vuodesta 2007 (vrt. Nikander 2009). Tämän iän jälkeen yksin asuminen vähentyy ja asuminen avo- sekä avio- puolisoitten kanssa lisääntyy.

Opiskelu asumisjärjestelyjä ja liikkumista muokkaamassa

Koulutusvalinnat määrittävät nuorten kohdalla sitä, mihin ja milloin muutetaan. Ammattikoululaisista lähes puolet on jossain vaiheessa elämänsä vaihtanut kuntaa, mutta lukiolaisista vain noin neljännes. Ero liittyy pitkälti oppilaitosverkostoon, sillä toisin kuin ammatillisesti suuntautuneiden ikätovereidensa, lukiolaisten ei välttämättä tarvitse muuttaa lapsuudenkodista toisen asteen opintojen vuoksi. Tämä näkyy myös siinä, että ammattikoululaiset ovat asuneet nykyisessä kotikunnassaan keskimäärin selvästi vähemmän aikaa kuin lukiolaiset. Myöhemmässä vaiheessa erot tasoittuvat ja kääntyvät toisin päin niin, että korkeakoulutuksen saaneet liikkuvat keskimäärin ammattikoulutuksen saaneita enemmän kuntarajojen yli. (Myllyniemi 2015.)

Vuosien 2010 ja 2015 välillä 45 lukiota lakkautettiin tai yhdistettiin muihin lukioihin, mikä vastaa 11 prosentin vähennystä. Ammattioppilaitosten määrä on puolestaan vähentynyt 30:llä, mikä tarkoittaa 23 prosentin vähennystä vuodesta 2010. (SVT 2016b; SVT 2010.) Käytännössä yksiköitä on lähinnä koottu hallinnollisesti

yhteen, minkä takia ammattikoulujen määrän vähentyminen ei tarkoita vastaavaa pudotusta koulutuspaikkakuntien määrässä.

Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2013 ammattioppilaitoksissa opiskelevat olivat asuneet lukiolaisia kaksi kertaa todennäköisemmin nykyisellä asuinpaikkakunnallaan vain muutama vuoden. Lukiolaisista nykyisellä paikkakunnalla oli asunut vasta 1–2 vuotta 3 prosenttia vastanneista, ammattikoululaisista vastaava osuus oli 6 prosenttia. Vuonna 2015 ammattikoululaisten osuus oli kasvanut 7 prosenttiin, kun taas lukiolaisten osuus oli pysynyt samana. Suurin ero tuona vuonna oli ammattikoulua käyvien tyttöjen ja lukiota käyvien poikien välillä; ammattikoululaisista tytöistä 1–2 vuotta samalla paikkakunnalla oli asunut 10 prosenttia, kun taas lukiolaisista pojista yhtä vähän aikaa samalla paikkakunnalla oli asunut vain 2 prosenttia. Lisäksi ammattikoululaisista 15 prosenttia kertoi asuvansa muulla tavoin kuin vanhempiensa, muun huoltajan tai muun aikuisen kanssa tai lastensuojelulaitoksessa, eli oletettavasti nämä nuoret ovat muuttaneet asumaan yksin tai yhdessä ystävän kanssa joko omaan asuntoon tai koulun asuntolaan. Vastaava osuus lukiolaisista oli vain 5 prosenttia. Ammattikoululaisille yli 20 kilometrin koulumatkat ovat myös yli kaksi kertaa yleisempiä kuin lukiolaisille. (THL 2013; THL 2015a.) Nämä luvut kertovat siitä, että ammattiin kouluttautuvat nuoret joutuvat lukiolaisia useammin joko muuttamaan varhain kotoa tai matkustamaan oppilaitoksiin pitkiä matkoja lapsuudenkodistaan.

Vuoden 2015 lopussa Suomessa oli 3 483 oppilaitosta, joissa opiskeli 1,87 miljoonaa opiskelijaa. Näistä peruskouluja oli vajaat 2 400. Viisi vuotta aiemmin peruskouluja oli vielä lähes 2 800. Vuodesta 2010 kaikkien oppilaitosten määrä on vähentynyt 13 prosenttia ja peruskoulujen 14 prosenttia. Viime vuoden aikana (2015) lakkautettiin tai yhdistettiin toiseen kouluun 123 peruskoulua ja perusasteen erityiskoulua. Näistä 60 prosenttia oli alle 50 oppilaan kouluja. Suhteellisesti eniten lakkautuksia tai yhdistämissä oli Etelä-Savon (-31,9 %) ja Keski-Suomen

TAULUKKO 3. PERUSKOULUJEN JA PERUSASTEEN ERITYISKOULUJEN MÄÄRIEN MUUTOS SEKÄ PERUSKOULUIKÄISTEN OPPILAIDEN MÄÄRIEN MUUTOS VUODESTA 2010 VUOTEEN 2015 ALUEHAL- LINTOVIKASTOITTAIN (TILASTOKESKUS 2016C).

Aluehallintovirasto	Opiskelija- määrän muutos 2010–2015	Muutos %	Oppilaitosten määrän muutos 2010–2015	Muutos %
Etelä-Suomen AVI	10 729	5,1	-123	-12,8
Itä-Suomen AVI	-5 203	-9,7	-78	-22,3
Lapin AVI	-876	-5,0	-19	-15,2
Lounais-Suomen AVI	-2 021	-3,0	-44	-11,4
Länsi- ja Sisä-Suomen AVI	1 923	1,6	-128	-16,7
Pohjois-Suomen AVI	2 030	3,7	-45	-15,1
Ahvenanmaan valtionvirasto	10	0,4	0	0,0

(-25,9%) maakunnissa. (SVT 2016b; SVT 2010.) Aluehallintovirastoittain tarkasteltuna viidessä vuodessa on suhteellisesti eniten peruskouluja lakkautettu tai yhdistetty Itä-Suomen aluehallintoviraston alueella. Toisaalta tällä alueella myös oppilasmäärä on vähentynyt eniten. Etelä-Suomen alueella koulujen lakkautusprosentti on 13, mutta koska oppilasmäärä on lisääntynyt samana aikana 5 prosentilla, kyse on todennäköisesti ennemminkin koulujen yhdistämisistä.

Aluehallintoviraston peruspalvelujen tilaa koskevan raportin mukaan vuonna 2015 alakouluikäisistä 91 prosentilla oli alle 5 kilometrin koulumatka. Yläkouluikäisistä 79 prosentilla oli alle 5 kilometrin koulumatka. Valtakunnallisesti näin mitattu peruskoulujen saavutettavuus on heikentynyt muutamia prosenttiyksikköjä vuodesta 2013. Saavutettavuudessa on alueellisia eroja: heikointa se on maaseutumaisissa kunnissa. Hyvä saavutettavuus väkirikkaissa ja tiheästi asutuissa kunnissa nostaa valtakunnallista saavutettavuusarvoa niin, että tilanne näyttää kokonaisuutena kohtuulliselta. Suurten kunta-kohtaisten erojen vuoksi maan eri osissa asuvat perusopetuksen oppilaat eivät kuitenkaan ole saavutettavuuden näkökulmasta tasa-arvoisessa asemassa. Kaupunkimaisissa kunnissa keskimäärin 7 prosentilla, taajaan asutuissa kunnissa 17 prosentilla ja maaseutumaisissa kunnissa 33 prosentilla peruskoululaisista koulu on yli viiden kilometrin päässä kotoa. (Aluehallintovirasto

2015.) Valitettavasti raportista ei käy ilmi koulumatkoihin käytetty aika.

Nykyisen perusopetuslain mukaan alle 13-vuotiaan koululaisen edestakainen koulumatka oppilaitokseen ja takaisin kotiin saa kestää enintään 2,5 tuntia päivässä ja yli 13-vuotiaan enintään 3 tuntia päivässä. Nämä ajat ylittävät lähes kaksinkertaisesti Euroopan unionin suositukset, joiden mukaan koulumatkojen ei pitäisi ylittää 1,5 tuntia päivässä. Itä-Suomen aluehallintovirasto selvitti koululaisten koulumatkoja opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) pyynnöstä vuonna 2016. Selvityksen mukaan yhdenkään peruskoululaisen tai esiopetuksen piirissä olevan lapsen yhdensuuntainen koulumatka ei ylitä 80 kilometriä. OKM pyysi selvittämään juuri tätä 80 kilometrin rajapyykkiä, joka tuntuu jo itsessään todella pitkältä koulumatkalta. Kuitenkin selvityksessä esille tuleva ongelma koulumatkoissa on matkoihin käytetty aika. Itä-Suomen aluehallintovirastolla ei ole tiedossa koulukuljetusmatkoja, joita koulukyydit todellisuudessa ajavat. Taloudellisten säästöpainneiden edessä kunnat ovat säästäneet koulukuljetuksissa yhdistelemällä kuljetuslinjoja. Esimerkiksi ennen neljällä autolla ajatut linjat on saatettu yhdistää niin, että nykyisin niitä kiertää kaksi autoa, jolloin yksittäisten oppilaiden aika koulukuljetuksen kyydissä venyy. Vaikka kodin ja koulun etäisyys olisi vain 20 kilometriä, minkä lapsen vanhempi ajaisi 20 minuutissa, saattaa aika koulukuljetuksessa venyä 2,5 tuntiin tai

jopa sitä pidemmäksi. Aluehallintoviraston arvon mukaan koulumatkojen aikarajat ylittivät kymmenien tai jopa satojen oppilaiden tapauksessa.

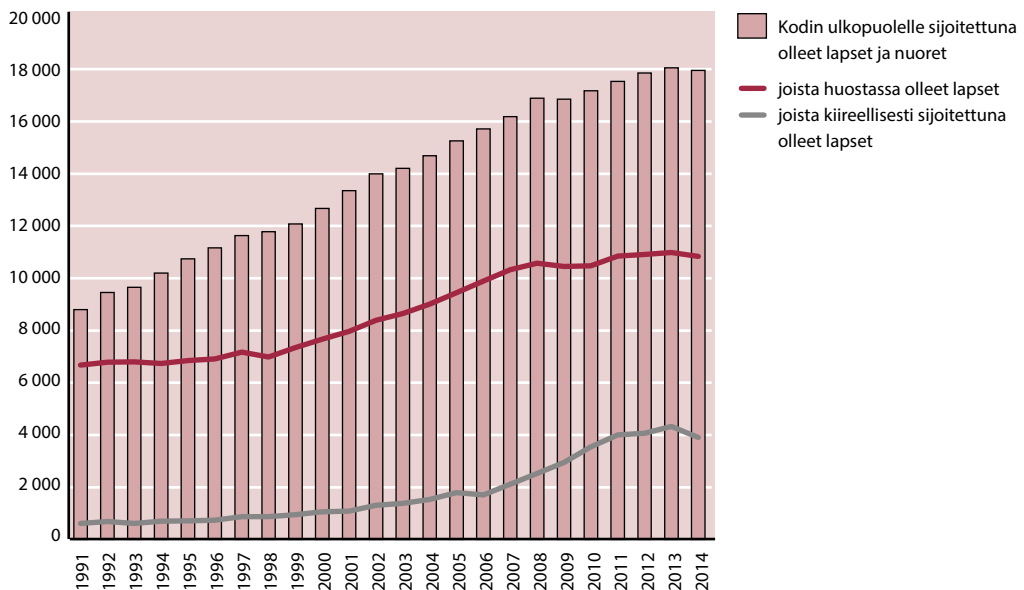
Erityisen mielenkiinnon kohteen koulumatkakeskustelun osalta muodostavat vuoroasuvat lapset ja nuoret. Koska lapsella ei lainsäädännöllisistä syistä voi olla kuin yksi osoite, kahden kodin lasten todelliset koulumatkat eivät myöskään näy tilastoissa. Nämä lapset ja nuoret saattavat yhtenä päivänä kulkea kouluun muutaman sadan metrin päästä, mutta seuraavana päivänä toiselta puolelta kaupunkia. Esimerkiksi pelkästään Helsingin kaupungin sisällä liikkuminen voi helposti viedä tunnin suuntaansa. Kaupungeissa julkinen liikenne kuitenkin mahdollistaa sen, että lapsi voi asua molempien vanhempiansa luona vuorotellen koulunkäynnin häiriintymättä, vaikka vanhemmat eivät asuiskaan aivan vierekkäin. Maaseutumaisemmassa ympäristössä vuoroasuminen ei koulumatkojen pituuden vuoksi kenties ole vaihtoehto eroperheille.

Lasten sijoittaminen kodin ulkopuolelle

Lastensuojelun toimenpiteet ovat yksi lasten ja nuorten asumisjärjestelyihin vaikuttava tekijä (ks. Ritala-Koskinen & Forsberg tässä teoksessa). Laura Kestilän ja kumppaneiden (2012) rekisteripohjaisessa tutkimuksessa lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syistä tuli esille, että perheen ja vanhempien vaikutus sijoitetuksi tulemisen riskiin oli suurin alle kouluikäisillä lapsilla. Lapsuudenkotiin liittyvien riskitekijöiden vaikutus heikkeni lapsen kasvaessa vanhemmaksi. Myös ruotsalaisessa rekisteripohjaisessa tutkimuksessa (Franzén & Vinnerljung & Hjern 2008, 1054) havaittiin kotiin ja vanhempiin liittyvien tekijöiden vaikutuksen heikkenevän iän myötä.

Lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle silloin, kun lastensuojeluviranomaiset arvioivat muiden tukitoimien jälkeen, että lapsi on vaarassa kotonaan tai että on olemassa riski, että lapsi satuttaa itseään tai muita. Kodin ulkopuolelle

KUVIO 6. KODIN ULKOPUOLELLE SIOJITETTUNA OLLEET LAPSET JA NUORET SEKÄ HEISTÄ HUOSTASSA JA KIIREELLISESTI SIOJITETTUNA OLLEET LAPSET VUOSINA 1991–2014 (SAMA LAPSI VOI OLLA TILASTOITUNA SEKÄ KIIREELLISESTI SIOJITETTUIHIN ETTÄ HUOSTASSA OLLEISIIN) (THL 2015C).

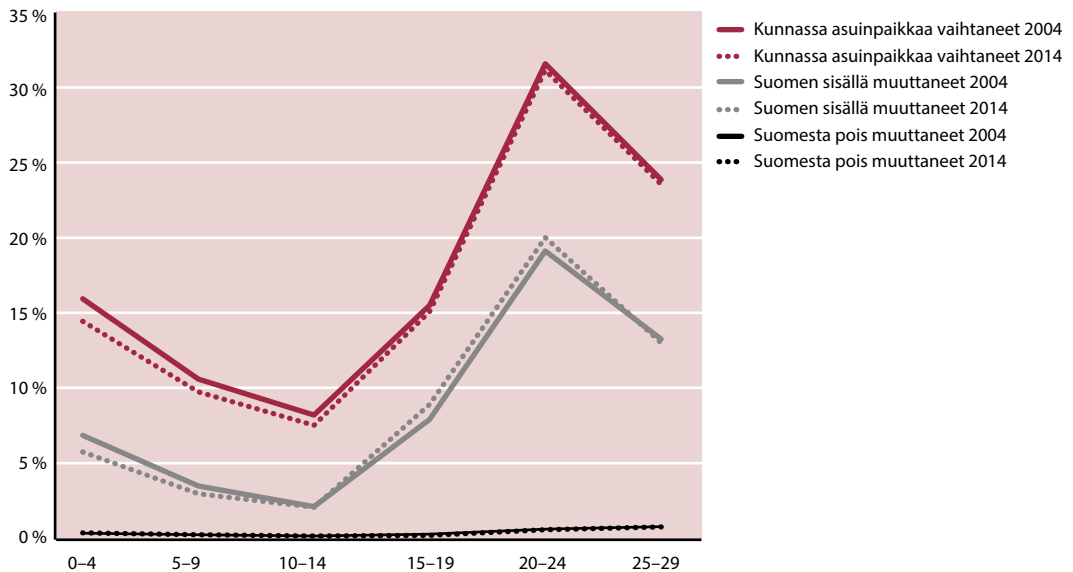
sijoittaminen voi olla lyhytkestoinen ratkaisu esimerkiksi nuoren ja vanhemman kärjistyneisiin väleihin, jolloin sijoitus tapahtuu avohuollon kautta ja on aina vapaaehtoinen. Vanhempi tai vanhemmat päättävät tällöin edelleen lapsen huollosta ja asioista. Jos lapsi tai nuori tarvitsee kiireellisesti apua eivätkä läheiset pysty huolehtimaan hänestä, lastensuojelun on haettava lapsi turvaan kiireellisenä sijoituksena. Lapsen tai nuoren huostaanotto on viimesijainen vaihtoehto, jota ennen on yleensä tehty paljon perheen auttamiseksi. Huostaan otetun lapsen asioista eivät enää päätä vanhemmat, vaan lastensuojelun työntekijät. Huostaanotto voidaan tehdä tuomioistuimen päätöksellä myös ilman vanhempien suostumusta, ja huostaanottoa jatketaan niin kauan kuin lapsi sitä tarvitsee. (Lastensuojeluinfo 2016.) Huostaanotto voidaan myös tehdä kiireellisenä, jolloin sama lapsi näkyy tilastoissa sekä kiireellisesti sijoitettuna että huostaan otettuna.

MAAN SISÄINEN MUUTTOLIIKE

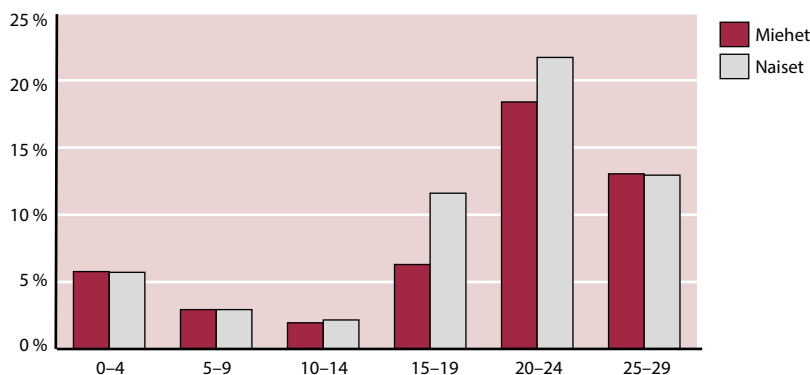
Lasten ja nuorten ikäryhmittäin tarkastellun maan sisäisen ja ulkomaille suuntautuvan muuttoliikkeen määrät eivät ole juurikaan vaihdelleet vuosien 2004 ja 2014 välillä. Suomen sisällä muuttaminen on huomattavasti yleisempää kuin maastamuutto, ja kaikkein yleisin muuton muoto on asuinpaikan vaihtaminen kunnan sisällä. Alle 15-vuotiaista joka kymmenes ja 15–29-vuotiaista lähes joka neljäs oli vaihtanut asuinpaikkaa kunnan sisällä vuonna 2014 (Tilastokeskus 2016b). Maastamuutto on hyvin marginaalista, mutta lisääntyy kuitenkin hiukan 16. ikävuoden jälkeen. (Kuvio 7.) Poikkileikkaustilastot eivät tässäkään kohtaa kuitenkaan tavoita todellisuuden moninaisuutta, esimerkiksi sitä, että nuoretkin asuvat väliaikaisesti ulkomilla vaikkapa opiskelun tai työharjoittelun vuoksi.

Alle kouluikäisten lasten muuttaminen Suomen sisällä on yleisempää kuin alakouluikäisten lasten. Lasten siirtyessä yläkouluun

KUVIO 7. KUNNAN SISÄLLÄ MUUTTANEET, SUOMEN SISÄLLÄ MUUTTANEET JA ULKOMAILLE MUUTTANEET LAPSET JA NUORET SUHTEESSA KOKO IKÄRYHMITÄISEEN VÄESTÖÖN VUOSINA 2004 JA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

KUVIO 8. SUOMEN SISÄLLÄ VUONNA 2014 MUUTTANEIDEN OSUUDET IKÄRYHMITÄIN SUKUPUOLEN MUKAAN (TILASTOKESKUS 2016A).

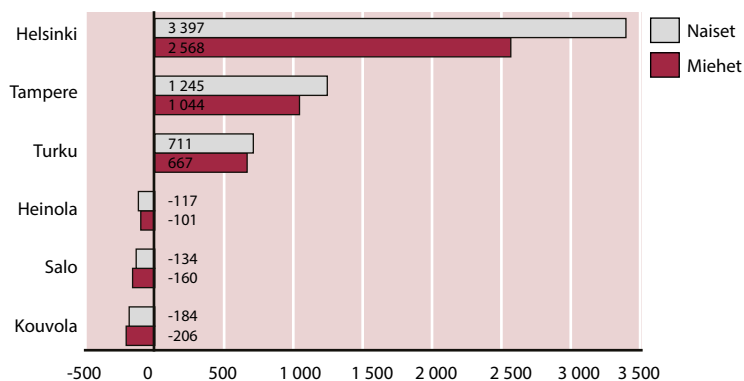
perheet alkavat taas liikkua enemmän ja lasten ja nuorten muuttamisen tahti kiihtyy vähän yli parikymppisiksi asti, minkä jälkeen asetutaan (ainakin hetkeksi aikaa) aloilleen. Vaikuttaa siis siltä, että ennen lasten kouluikää perheet liikkuvat enemmän ja etsivät sopivaa paikkaa kodille. Lasten kouluiässä koulun ja lasten sosiaalisen ympäristön pysyvyys saatetaan taas kokea tärkeäksi. Yläkouluun siirtyminen mahdollistaa taas perheiden liikkumisen, sillä tuolloin koulu ja koulukaverit saattavat muutoinkin vaihtua. Lisäksi kaikkein yleisin muuton muoto, asuinpaikan vaihtaminen kunnan sisällä, ei välttämättä tarkoita koulun tai kaveripiirin vaihdosta varsinkaan nuorille. Nuoret pystyvät ainakin

kaupunkialueilla liikkumaan varsin itsenäisesti, mikä voi mahdollistaa saman koulun jatkamisen muuttamisen jälkeenkin.

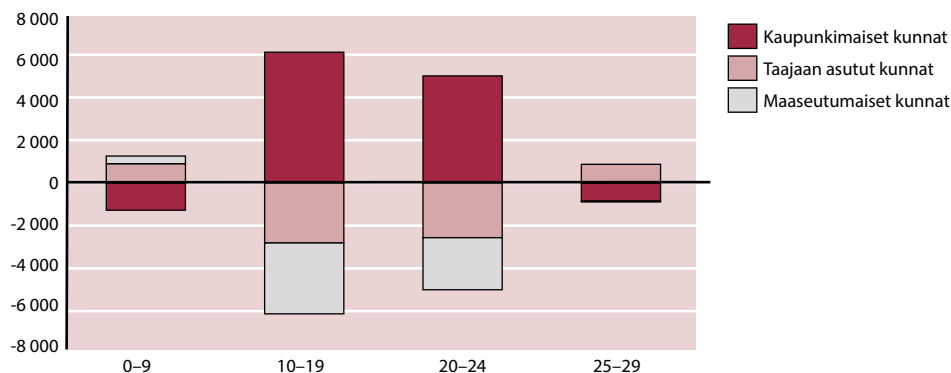
Kunnasta kuntaan

Vuonna 2014 alle 30-vuotiaat lapset ja nuoret muuttivat Suomen sisällä 172 067 kertaa. Tyttöjen osuus muutoista oli 53 prosenttia ja poikien 47 prosenttia. (Tilastokeskus 2016a.) Kaikista muutoista 81 prosenttia oli 15–29-vuotiaiden muuttoja. Eniten muutettiin 20–24-vuotiaana. Tuolloin toisen asteen opinnot on yleensä jo suoritettu, ja nuoret muuttavat lapsuudenkodista muille paikkakunnille opiskelemaan ja töihin.

KUVIO 9. SUURIMMAT JA PIENIMMÄT NETTOMUUTTOKUNNAT 15–29-VUOTIAIDEN NUORTEN KESKUUDESSA VUONNA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

KUVIO 10. MAASEUDUN JA KAUPUNKIEN VÄLINEN NETTOMUUTTO IKÄRYHMITÄIN VUONNA 2014 MANNER-SUOMESSA (TILASTOKESKUS 2016A).

Nuoret miehet muuttavat lisäksi suorittamaan armeijaa tai siviilipalvelusta. Monen nuoren miehen osoite saattaa kuitenkin pysyä lapsuudenkodissa asevelvollisuuden suorittamisen ajan, vaikka he tosiasiaa elävät muualla: armeijassa tai siviilipalveluksessa oleminen ei näy tilastoissa muuttamisena.

Vanhemmat muuttavat pienten lasten kanssa kaupungeista taajamiin ja maaseudulle (kuvio 10). Lasten tullessa murrosikään perheiden muutot suuntautuvat takaisin kaupunkiin, samoin nuorten omat muutot varhaisaikuisuudessa, 20–24-vuotiaina. Vanhimman tässä tarkastellun ikäryhmän, nuorten aikuisten, liikkumisen osalta kaupungit jäävät nettomuutossa miinukselle, kun nuoret muuttavat taajamiin. (Kuviossa 10 näkyvät 25–29-vuotiaiden muutot saattavat olla samojen perhekuntien muuttoja kuin pienten lasten muutot.)

15–29-vuotiaiden nuorten Suomen sisäisestä tulomuutosta kolmannes suuntautui vuonna 2014 Etelä-Suomen isoihin kaupunkeihin ja jakautui seuraavasti: Helsinki 14 %, Tampere 7 %, Espoo 6 %, Vantaa 5 % ja Turku 5 % (Tilastokeskus 2016a). Helsinki, Tampere ja Turku olivat nettovoittoisimmat muuttokunnat nuorten keskuudessa, kun taas Heinola, Salo ja Kouvola menettivät eniten nuoria.

Nuoret naiset liikkuvat enemmän kuin miehet. Osan naisten liikkuvuudesta selittää se, että he aloittavat seurustelun ja avioituvat

keskimäärin miehiä hieman nuorempina. Myös nuorten naisten keskimäärin nuoria miehiä korkeammalla koulutustasolla on vaikutusta. Edellä mainittu asevelvollisuuden suorittamisen näkymättömyys muuttotilastoissa heijastuu niin ikään alle 25-vuotiaiden nuorten miesten paikallaan pysymiseen tilastoissa.

Suosituimmat asuinkunnat ja -kaupungit Suomessa

Vuoden 2016 Nuorisobarometrissa selvitettiin nuorten asumistoiveita kysymällä, missä kunnassa tai kaupungissa he mieluiten asuisivat. Etenkin isoimmat kaupungit vetävät nuoria puoleensa. Taulukossa 4 esitetään yhteenveto suosituimmista asuinpaikoista Suomessa. Suurin kaupunki Helsinki on myös suosituin. On kuitenkin pidettävä mielessä, että Nuorisobarometrin aineistossa alueellinen edustavuus huomioitiin vain suuralueiden tasolla, joten kyselyyn vastanneiden nuorten määrät yksittäisissä kaupungeissa eivät välttämättä ole oikeassa suhteessa kyseisissä kaupungeissa asuvien nuorten määriin. Suurimpia kaupunkeja lukuun ottamatta otos on kullakin paikkakunnalla pieni, mikä heikentää taulukon 4 tunnuslukujen edustavuutta. Itä-Suomen osalta tarkempaa ja tilastollisesti luotettavampaa tietoa voi etsiä Pekka Penttisen artikkelista tässä teoksessa.

TAULUKKO 4. 15–29-VUOTIAIDEN NUORTEN ASUMINEN JA ASUMISHALUKKUUS SUURIMMISSA KAUPUNGEISSA NUORISOBAROMETRIN AINEISTOSSA.

Kunta	Asuu tällä hetkellä		Haluaisi asua		Muutos (%), mikäli kaikki asuisivat kunnassa, jossa haluaisivat asua	Asuu tällä hetkellä kunnassa, jossa haluaa asua (%)
	n	%	n	%		
Helsinki	256	13	420	22	64	77
Tampere	128	7	253	13	98	76
Turku	94	5	127	7	35	64
Espoo	92	5	101	5	10	58
Oulu	89	5	94	5	6	54
Jyväskylä	76	4	90	5	18	50
Vantaa	73	4	41	2	-44	36
Kuopio	53	3	60	3	13	71
Lahti	44	2	26	1	-41	30
Joensuu	36	2	31	2	-14	44
Lappeenranta	33	2	20	1	-39	44
Vaasa	32	2	22	1	-31	44
Rovaniemi	29	2	30	2	3	59
Kouvola	23	1	11	1	-52	30
Seinäjoki	23	1	22	1	-4	42
Pori	22	1	11	1	-50	29
Hämeenlinna	21	1	12	1	-43	14
Hyvinkää	20	1	6	0	-70	20
Mikkeli	20	1	12	1	-40	25
Kotka	17	1	6	0	-65	18

Nuorten toiveet siitä, missä he mieluiten asuisivat, kertovat kuntiin ja kaupunkiin liitteistä mielikuvista, joiden perustana ei tarvitse olla omia kokemuksia. Jos jossain kaupungissa tällä hetkellä asuvien ja niiden, jotka haluaisivat asua siellä, suhdetta käytetään mittarina, näyttäisivät suosituimpia olevan suuret yliopistokaupungit. Näin mitaten kaikkein suosituin kaupunki on Tampere, jossa haluaisi asua nykytilanteeseen verrattuna noin kaksinkertainen määrä nuoria. Helsingissä haluaisi asua 64 prosenttia enemmän nuoria kuin nyt asuu, Turussa 35 prosenttia. Muutamissa suurimmissakin kaupungeissa suhde on miinusmerkkinen, eli niissä asuvien nuorten määrä on suurempi kuin niitä mieluisimpana asuinkaupunkina pitävien. Vuoden 2007 Nuorisobarometrin kyselyyn verrattuna Oulun, Jyväskylän ja Kuopion vetovoima vaikuttaa hieman hiipuneen, kun taas Helsinki ja Tampere ovat säilyttäneet houkuttelevuutensa (Myllyniemi 2007). Tämän artikkelin

kuvioissa 9, 19 ja 20 tarkastellaan vuonna 1987 syntyneiden nettomuuttoa kunnittain. Myös toteutuneen muutoksen nojalla suhteellisesti eniten kasvanut kunta on Tampere, jossa vuonna 1987 syntyneiden määrä on vuoden 1987 jälkeen kasvanut peräti 91 prosenttia. Helsingissäkin vastaava muutos on 73 prosenttia.

Taulukon 4 oikea sarake kertoo, kuinka moni Nuorisobarometrin kyselyyn vastanneista asui haastatteluhetkellä kunnassa, jossa haluaa asua. Tämä tieto pohjautuu siis mielikuvien ohella myös omiin kokemuksiin. Taulukon 4 perusteella kaupunkien vetovoimaisuutta voidaan siis tarkastella niin imagon kuin asukastyytyvyyden näkökulmista.

Suosituimmat ja suurimmat kaupungit ovat käytännössä samat. Nuoret haluavat ymmärrettävästi muuttaa työn, opiskelun ja muiden mahdollisuuksien perässä suuriin kaupunkiin, mutta niiden suosiota mieluisimpana asuinpaikkana selittää myös se, että nimenomaan

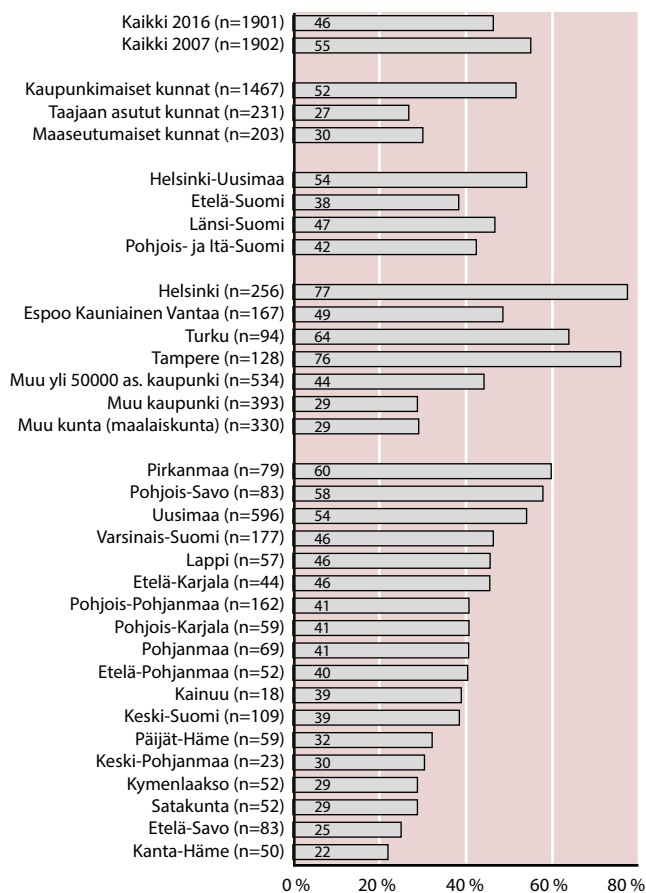
suurissa kaupungeissa asuvista moni pitää parhaana paikkana juuri kotikaupunkiaan. Kaikista nuorista 46 prosenttia kertoo asuvansa toivekunnassansa tai -kaupungissansa (ks. kuvio 11). Helsingissä ja Tampereella asuvista tätä mieltä on useampi kuin kolme neljästä. Myös Turussa, Espoossa, Oulussa, Jyväskylässä, Kuopiossa ja Rovaniemellä vähintään puolet asuu toivekaupungissaan. Muualla asuvista enemmistö asuisi mieluummin jossain muualla.

Erot kaupunkien välillä ovat suuria. Vantaata pitää mieluisimpana asuinkaupunkina vain 36 prosenttia vantaalaisnuorista, Lahtea 30 prosenttia lahtelaisista. Kaikkein matalimmat osuudet 20 suurimman kaupungin listalla löytyvät Kotkasta (18 %) ja Hämeenlinnasta (14 %).

Tämän kokoisissa kaupungeissa otokseen osuneita on sen verran vähän, että pitkälle meneviä johtopäätöksiä ei kannata tehdä. Yleisesti ottaen voidaan kuitenkin havaita, että alle 50 000 asukkaan kaupungeissa muuttohalukkuus ei poikkeaa maaseutumaisista kunnista.

Muuttohaluja ja -suuntaa selittää osaltaan suurempien kaupunkien läheisyys. Hämeenlinnalaisia vetää puoleensa Tampere. Helsingin vetovoima ylittää kauas, sillä se houkuttaa voimakkaasti niin hyvinkääläisiä, vantaalaisia, espoolaisia, lahtelaisia kuin kotkalaisiakin nuoria. Maantieteellinen sijainti näyttää pitkälti määrittävän vetovoiman suuntaa, ja jos lähellä ei ole itsestään selvää keskusta, muuttotoiveet hajaantuvat eri tahoille. Esimerkiksi Mikkelissä

KUVIO 11. MIELUITEN NYKYISESSÄ KOTIKUNNASSAAN TAI -KAUPUNGISSAAN ASUVIEN NUORTEN OSUUDET (%).

mieluisia kaupunkeja ovat niin Kuopio, Tampere kuin Jyväskyläänkin.

Vajaa puolet (46 %) Nuorisobarometrin vastaajista siis asuu parhailaan toivekunnassaan tai -kaupungissaan. Vuoden 2007 barometrissa osuus oli 55 prosenttia, joten muuttohalukkuus näyttää viime vuosina hieman kasvaneen. Kysymyksen muotoilussa haetaan tarkemmin määrittelemättä mieluisinta asuinkuntaa tai -kaupunkia, ja muuttohalukkuuden taustalla voi olla esimerkiksi koulutuspaikkaan ja työllistymiseen liittyvää käytännöllistä harkintaa tai pakkoa. Toiveiden asuinpaikka voi myös vaihtua tarpeiden mukaan. Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että nuorten nykyisellä asuinalueella, pääasiassa asuinpaikalla lapsuudessa tai vanhempien asuinpaikalla on vaikutusta paikallisuuden merkitykseen ja kotipaikkakokisuuteen. Nuoret haluavat usein joko pysyä lähellä nykyistä kotiseutuaan tai palata takaisin lapsuutensa kotiseudulle toisella paikkakunnalla opiskelun jälkeen. (Ilmonen & Hirvonen & Manninen 2005, 69–73.) Vaikka pääkaupunkiseutu vetää puoleensa ja urbaanin asumisen suosion kasvusta on viitteitä (Kilpeläinen & Kostianen & Laakso 2015), on syytä kiinnittää huomiota myös siihen tulokseen, etteivät suinkaan kaikki nuoret halua muuttaa pääkaupunkiin (ks. Penttisen artikkeli tässä julkaisussa).

Keskimääräistä halukkaampia asuinkunnan vaihtoon ovat alle 20-vuotiaat vastaajat, lukiolaiset ja työttömät. Tämä viittaa valmiuteen muuttaa koulutus- ja työpaikan perässä. Vähemmän muuttohaluja puolestaan on kolmeakymmentä ikävuotta lähestyvillä, yrittäjillä sekä niillä nuorilla, joilla jo on omia lapsia. Nämä kaikki taustatiedot kertovat eräänlaisesta vakiintumisesta, mikä näkyy myös siinä, että harvemmillä on enää halua kuntarajat ylittäviin muuttoihin.

Kuvio 11 kertoo, että kaupunkimaisten kuntien nuoret pitävät nykyistä asuinpaikkaansa mieluisampana kuin maaseutumaisien kuntien nuoret. Erityisesti suurimmat kaupungit ovat suosiossa, alle 50 000 asukkaan kaupungit taas eivät poikkea maalaiskunnista.

Maakuntatason vertailussa eniten nuoria asukkaitaan näyttäisivät viehättävän Pirkanmaa, Pohjois-Savo ja Uusimaa. Pirkanmaan vetovoimaa selittää Tampere, jossa asuu valtaosa kaikista otokseen osuneista pirkanmaalaisista. Pohjois-Savon tapauksessa vastaajat ovat keskittyneet yhtä voimakkaasti Kuopioon. Uudellamaalla riittää väkeä muuallakin kuin Helsingissä, mutta jos pääkaupunkia ei otettaisi mukaan laskuihin, Uudenmaan vetovoima jäisi alle valtakunnallisen keskiarvon. Tulokunnassa on kuitenkin huomattava, että Uudenmaan asukkaiden tyytymättömyys asuinpaikkaansa on suhteellista ja johtunee läheisen ja helposti saavutettavan Helsingin houkuttelevuudesta. Maakuntatason tietojen tulokunnassa on pienempien maakuntien kohdalla syytä huomioida otokseen osuneiden nuorten suhteellisen pienet lukumäärät, sillä ne vähentävät tulosten tilastollista luotettavuutta.

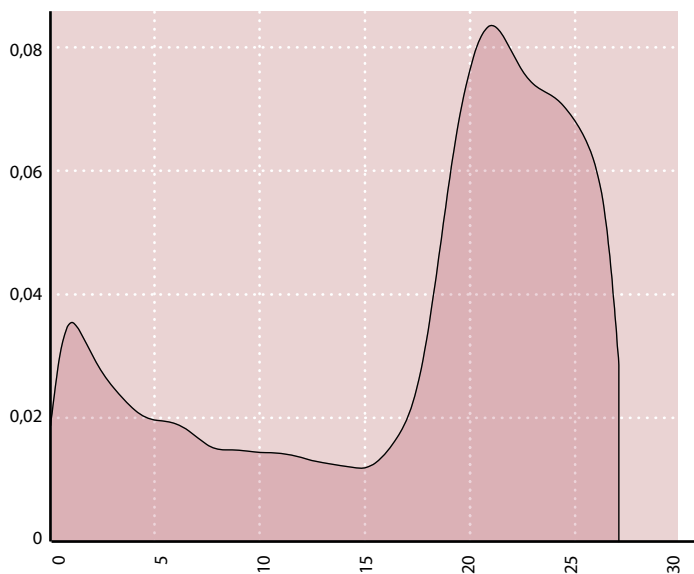
Asuinpaikan vaihtaminen kunnan sisällä

Yleisin muuton muoto lasten ja nuorten keskuudessa on asuinpaikan vaihtaminen kunnan sisällä. Alle 15-vuotiaiden muuttaminen kunnan sisällä on asukaslukuun suhteutettuna yleisintä Inarissa, Lieksassa ja Rovaniemellä. Näissä kunnissa alle 15-vuotiaista joka kuudes muutti uuteen kotiin vuonna 2014. 15–29-vuotiaat nuoret puolestaan liikkuvat eniten kunnan sisällä Rovaniemellä, Oulussa ja Jyväskylässä, joissa kol-

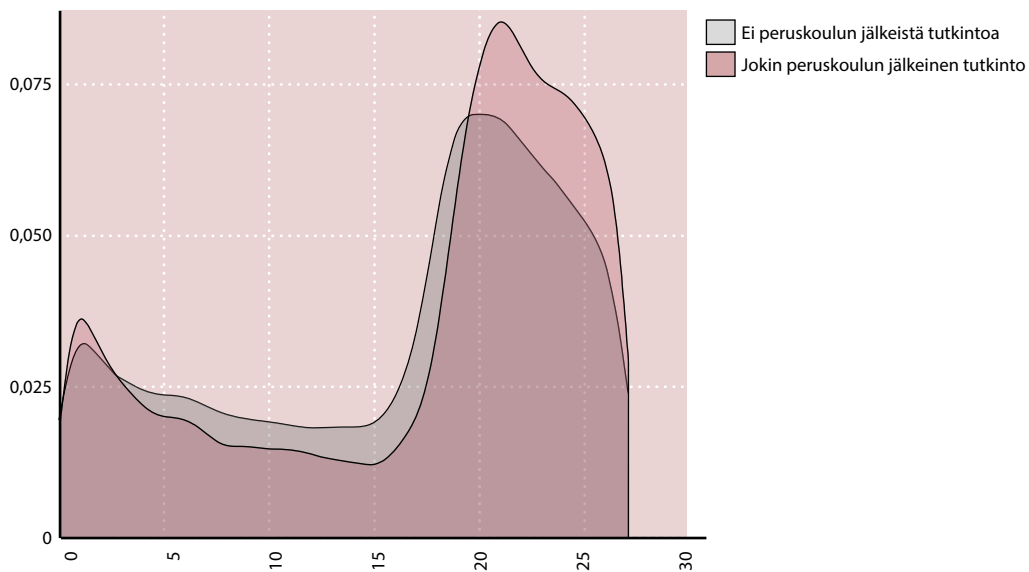
TAULUKKO 5. KUNNAN SISÄLLÄ MUUTTANEIDEN OSUUS KOKO IKÄRYHMÄSTÄ, PIENIMMÄT JA SUURIMMAT MUUTTOKUNNAT MANNER-SUOMESSA VUONNA 2014.

	Pienin liikkuvuus	Suurin liikkuvuus
Alle 15-vuotiaat	Halsua 0,6 %	Inari 15,8 %
	Hailuoto 0,8 %	Lieksa 15,8 %
	Kinnula 1,7 %	Rovaniemi 14,7 %
15–29-vuotiaat	Hailuoto 2,1 %	Rovaniemi 33,4 %
	Pornainen 3,6 %	Oulu 33,2 %
	Masku 3,7 %	Jyväskylä 32,3 %
Koko väestö	Pukkila 4,1 %	Oulu 31,6 %
	Pyhäranta 4,2 %	Jyväskylä 31,3 %
	Hailuoto 4,6 %	Helsinki 30,2 %

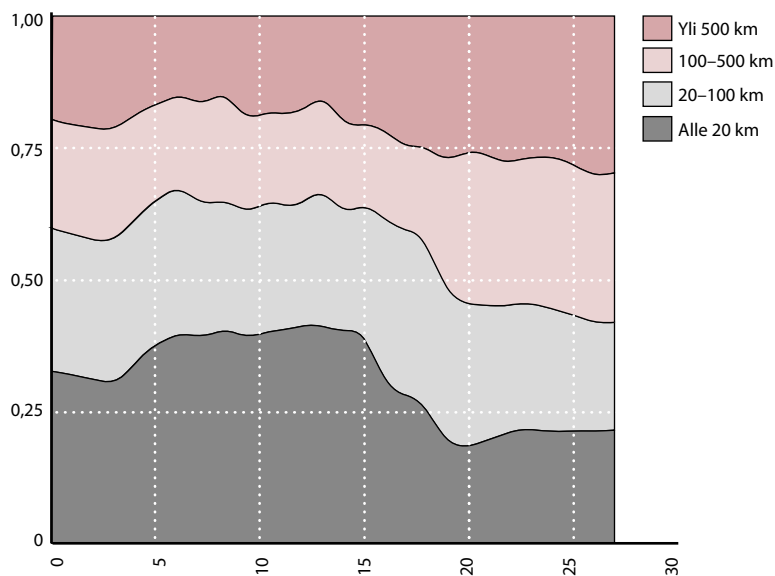
KUVIO 12. MUUTON TODENNÄKÖISYYS IÄN MUKAAN. KUVIO ESITTÄÄ MUUTON SILOTETUN TODENNÄKÖISYYSJAKAUMAN. MENETELMÄ ON NIMELTÄÄN YDINESTIMOINTI (*KERNEL DENSITY ESTIMATION*). SILOTUSPARAMETRI ON SUURUDELTAAN 0,65. (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987, VUONNA 2012 ELOSSA OLLEIDEN KAIKKI MUUTTOPÄIVÄMÄÄRÄT.)

KUVIO 13. MUUTON TODENNÄKÖISYYS IÄN JA PERUSASTEEN JÄLKEISEN TUTKINNON SUORITAMISEN MUKAAN. TODENNÄKÖISYYSJAKAUMA ON PIIRRETTY YDINESTIMOINNILLA KUVION 12 TAPAAN, MUTTA NYT KAHDELLE RYHMÄLLE ERIKSEEN. (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987.)

KUVIO 14. MUUTTOJEN PITUUDET IÄN MUKAAN. MUUTON PITUUS ON LASKETTU KOORDINAATTIEN PERUSTEELLA LINNUNTIETÄ PITKIN. (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987.)

mannes tämän ikäisistä nuorista vaihtoi asuinpaikkaa vuonna 2014. Turussa, Tampereella ja Helsingissä liikutaan myös paljon, kussakin muutamaa prosenttiyksikköä vähemmän kuin suurimman liikkeen kunnissa. 15–29-vuotiaat vaihtoivat kotia kunnan sisällä vähiten Hailuodossa, Pornaisissa ja Maskussa. Alle 15-vuotiaiden liikkuvuus oli puolestaan pienintä Hailuodossa, Halsualla ja Kinnulassa. Myös koko väestön tasolla Hailuoto on – Pukkilan ja Pyhärannan ohella – sisäisen muuton osalta pienen liikkuvuuden kunta. Suurinta liikkuvuus taas on koko väestön tasolla suuremmissa kaupungeissa Jyväskylässä, Oulussa ja Helsingissä.

Vuonna 1987 syntyneiden muuttoliike

Tilastot kuvaavat yleensä yhden vuoden tapahtumia, eikä niissä huomioida aiempia vuosia. Pitkittäistutkimuksia tarvitaan, jotta voidaan seurata samaa ihmistä useana eri ajankohtana. Parhaiten tällaiseen tutkimukseen soveltuvat syntymäkohorttitutkimukset, joissa seuranta alkaa jo raskauden aikana ja jatkuu lapsuuden yli nuoruuteen ja varhaisaikuisuuteen.

Kansallisessa syntymäkohorttitutkimuksessa seurataan kaikkia Suomessa 1987 syntyneitä lapsia. Alkuperäinen aineisto perustui THL:n syntymärekisterin tietoihin äidin ja lapsen terveydestä. Aineistoon kuuluu 60 069 Suomessa syntyneitä lasta, joista ainoastaan 73:a ei voitu jäljittää epätäydellisen, puuttuvan tai väärän henkilötunnuksen vuoksi.

Lapsuuden, nuoruuden ja varhaisaikuisuuden muuttoja voidaan tarkastella Väestörekisterikeskuksen väestötietojärjestelmän asumishistoriatiedoista. Kuviossa 12 on esitetty Suomessa vuonna 1987 syntyneiden muutot iän mukaan. Aineisto sisältää heidän kaikki osoitteenmuutoksensa syntymästä aina vuoden 2015 kesään saakka. Kuvio esittää vuonna 1987 syntyneiden ja vuonna 2012 elossa olleiden kaikkien muuttojen jakautumista ikäajanalla.

Myös kuviosta 12 nähdään, että muuttaminen on melko yleistä pian syntymän jälkeen, jolloin on todennäköistä, että perheeseen kasvaessa myös tilantarve kasvaa. Muuttotahti laantuu kouluikään mennessä ja pysyy melko alhaisena peruskoulun päättymiseen saakka. Muuttaminen yleistyy 15 vuoden iästä alkaen

voimakkaasti, ja huippu saavutetaan noin 21 vuoden iässä. Useat nuoret joutuvat muuttamaan toisen asteen koulutuspaikan vuoksi jo pian peruskoulun jälkeen.

Kun muuttotiheyttä tarkastellaan koulutautumisen mukaan, huomataan, että vaille peruskoulun jälkeistä tutkintoa jääneet ovat läpi lapsuutensa muuttaneet keskimäärin tutkinnon suorittaneita enemmän (kuvio 13). Tutkinnon suorittaneet alkavat noin 19 vuoden iästä lähtien muuttaa ilman tutkintoa jääneitä useammin. Heillä muuttojen huippu osuu noin 21. ikävuoden kohdalle, ja sen jälkeen muutot kääntyvät laskuun. Tutkinnon suorittaneilla muuttotiheyden lasku loiventuu noin 23 vuoden iässä, jolloin osa nuorista saa alemman korkeakoulututkintonsa valmiiksi ja muuttaa työelämään tai seuraavalle koulutusasteelle siirtymisen vuoksi. Vuonna 1987 syntyneiden muuttaminen näyttäisi rauhoittuvan 25. ikävuoden jälkeen.

Vuonna 1987 syntyneiden asumishistoriasta on tiedossa myös koordinaatit, joiden perusteella voidaan laskea muuttojen pituuksia linnuntietä mitattuna. Kuviossa 14 on esitetty vuonna 1987 syntyneiden ja vuonna 2012 elossa olleiden muuttojen pituudet iän mukaan niiltä osin kuin koordinaatit ovat tiedossa. Kuvioista nähdään, että pitkiä muuttoja on hieman enemmän varhaisessa kuin myöhemmässä lapsuudessa, jolloin korkeintaan 20 kilometrin muutot edustavat muutoista yli kolmannelta. Pitkien, yli 500

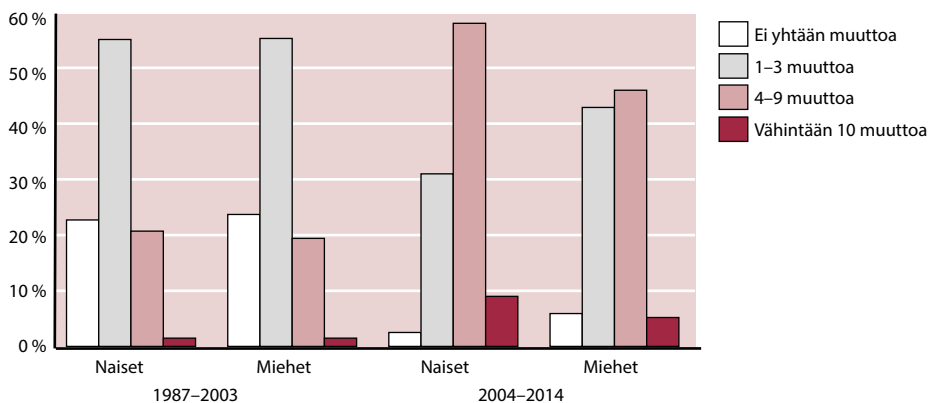
TAULUKKO 6. VUONNA 1987 SYNTYNEIDEN MUUTTOJEN MÄÄRÄN JAKAUTUMINEN VUOTEN 2014 MENNESSÄ (%) (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987).

	1987–2003	2004–2014
Ei yhtään muuttoa	23 %	4 %
1–3 muuttoa	55 %	37 %
4–9 muuttoa	20 %	52 %
Väh. 10 muuttoa	2 %	7 %

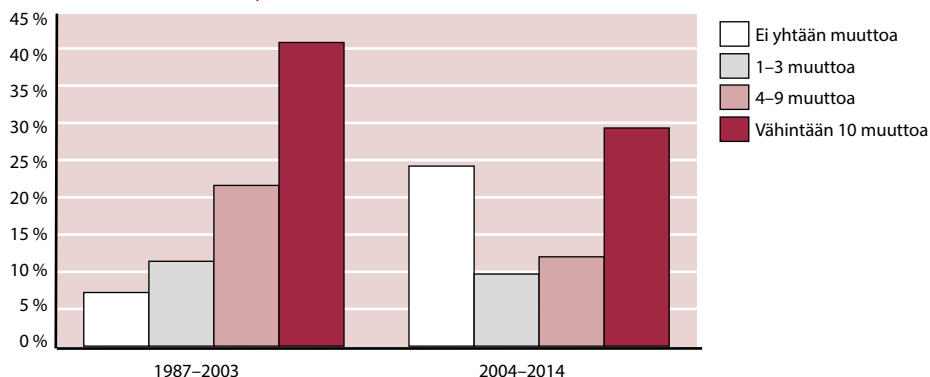
kilometrin muuttojen osuus alkaa kasvaa noin 13 vuoden iässä, johon osuu myös ala- ja yläkoulun taitekohta. 20–100 kilometrin pituisten muuttojen osuus kasvaa 15 vuoden iästä alkaen, jolloin nuoret siirtyvät peruskoulusta toiselle asteelle, ja jatkaa kasvuaan – yhdessä 100–500 ja yli 500 kilometrin muuttojen kanssa – noin 17 vuoden iän jälkeen. Yli 100 kilometrin muutot edustavat muutoista yli puolta noin 18 vuoden iästä lähtien ja kasvattavat hieman osuuttaan seuranta-ajan loppuun saakka.

Taulukossa 6 esitetään vuonna 1987 syntyneiden muuttojen määrien jakautuminen syntymästä vuoteen 2003, jolloin heidän peruskoulunsa on yleensä päättynyt, ja taas alkaen vuodesta 2004. Peruskoulun päättymiseen mennessä enintään 3 kertaa muuttaneet ovat selvä enemmistö, mutta vuodesta 2004 alkaen hieman yli puolet on muuttanut 4–9 kertaa.

KUVIO 15. MUUTTORYHMÄT SUKUPUOLEN MUKAAN (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987).

KUVIO 16. KOULUPUDOKKAIDEN OSUUS MUUTTORYHMÄN MUKAAN (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987).

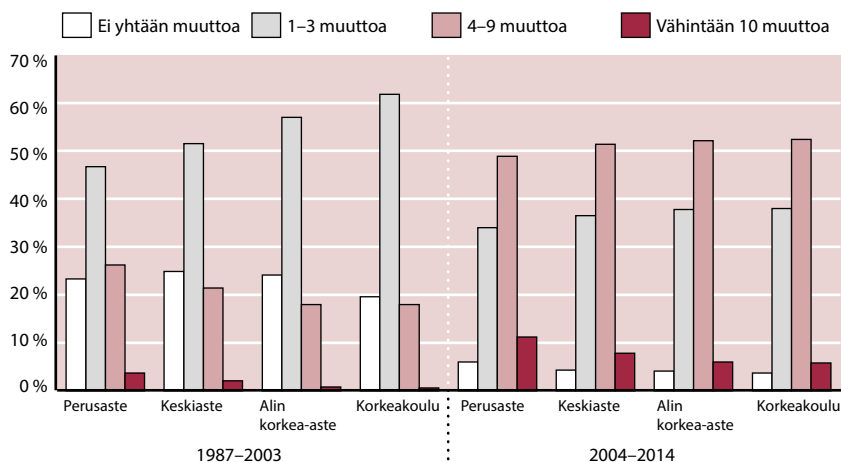
Vähintään 10 kertaa muuttaneiden osuus on aikaisemmalla ajanjaksolla 1,5 prosenttia mutta moninkertaistuu myöhemmällä ajanjaksolla seitsemään prosenttiin.

Muuttoja sukupuolittain tarkasteltaessa (kuvio 15) havaitaan, että aikaisemmalla ajanjaksolla jakaumat ovat hyvin tasaiset. Myöhemmällä ajanjaksolla taas on selviä sukupuolieroja. Naisista ei kertaakaan muuttaneita on 2,5 prosenttia, miehistä 5,9 prosenttia. Miehistä myös useampi on muuttanut 1-3 kertaa (43 %) kuin naisista (31 %). Sen sijaan naisista useampi on muuttanut 4-9 kertaa (58 %) kuin miehistä (46 %). Eniten muuttaneessa ryhmässä naisia

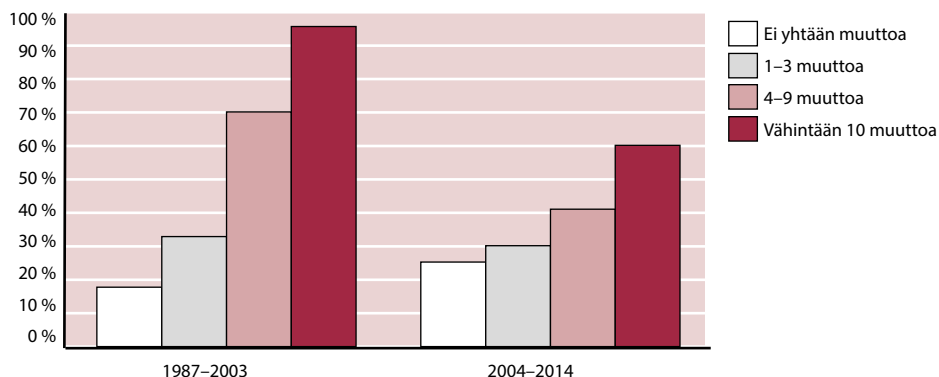
(9 %) on lähes kaksi kertaa enemmän kuin miehiä (5,2 %).

Koulupudokkuuden mukaan muuttoja tarkasteltaessa (kuvio 16) huomataan, että aiemmalla ajanjaksolla ei kertaakaan muuttaneista 7 prosenttia on vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Runsaasti muuttaneissa heitä on 41 prosenttia. Sen sijaan myöhemmällä ajanjaksolla ei kertaakaan muuttaneista 24 prosenttia on vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa, kun taas 1-3 kertaa muuttaneista tutkintoa vailla on 10 prosenttia. Heikoissa asemassa olevat siis liikkuvat lapsuudessaan paljon vanhempiensa mukana tai erilaisten interventioiden seurauksena ja jäävät helpommin paikalleen myöhemmällä iällä.

KUVIO 17. MUUTTORYHMÄT VANHEMPIEN KOULUTUSASTEEN MUKAAN (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987).

KUVIO 18. TOIMEENTULOTUKEA SAANEIDEN VANHEMPIEN OSUUS MUUTTORYHMÄN MUKAAN (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987).

Vanhempien korkeimman koulutusasteen mukaan muuttoja tarkasteltaessa (kuvio 17) nähdään, että yhteys on kohtalaisen voimakas aiemmalla ajanjaksolla, mutta lievenee myöhemmällä. Kun siirrytään vain peruskoulun suorittaneiden lapsista korkeakoulututkinnon suorittaneiden lapsiin, aiemmalla ajanjaksolla 1–3 kertaa muuttaneiden osuus kasvaa 47 prosentista 62 prosenttiin. Samalla useammin, 4–9 kertaa, muuttaneiden osuus laskee 26 prosentista 18 prosenttiin. Vähintään 10 kertaa muuttaneiden osuus kutistuu neljästä prosentista alle prosenttiin. Myöhemmällä ajanjaksolla vähemmän muuttaneiden osuudet kasvavat sen mukaan, mitä korkeampi vanhempien koulutusaste on. Sen sijaan sekä ei lainkaan muuttaneiden että eniten muuttaneiden osuudet vähenevät vanhempien koulutusasteen kasvaessa.

Muuttojen määrä näyttää olevan voimakkaassa yhteydessä vanhempien toimeentulotuen käyttöön. Kuviossa 18 esitetään muuttoryhmittäin niiden osuus, joiden vanhemmat ovat turvautuneet toimeentulotukeen vuosina 1987–2008. Lapsuudessaan paljon muuttaneiden vanhemmista lähes 100 prosenttia on saanut toimeentulotukea, kun taas ei kertaakaan muuttaneiden vanhemmista toimeentulotukea on saanut 18 prosenttia ja 1–3 kertaa muuttaneiden vanhemmista 33 prosenttia. Erot tasaantuvat myöhemmällä ajanjaksolla. Paljon muuttaneiden vanhemmista 60 prosenttia on saanut toimeentulotukea, 1–3 kertaa muuttaneiden

vanhemmista vain puolet tästä, 30 prosenttia, ja ei kertaakaan muuttaneiden vanhemmista 25 prosenttia.

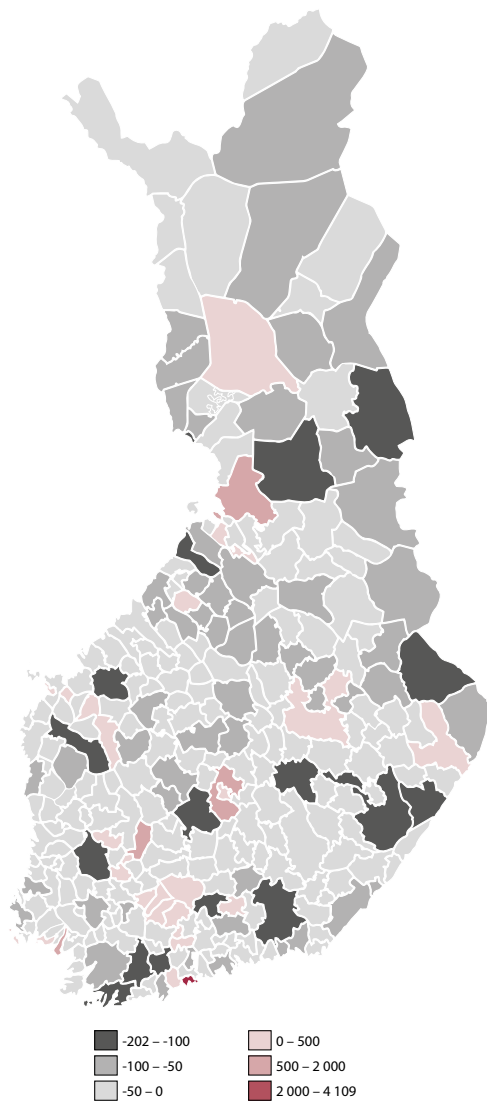
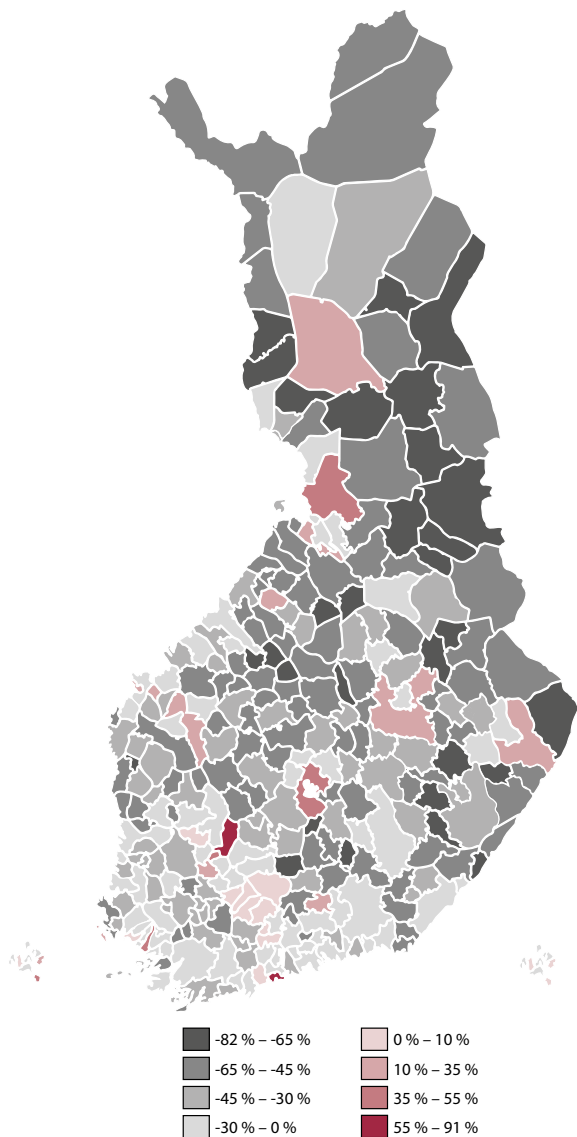
Kuvioissa 19 ja 20 tarkastellaan vuonna 1987 syntyneiden nettomuuttoa kunnittain ensin suhteellisesti ja sitten absoluuttisesti. Yliopistokaupungit vetävät eniten nuoria. Suhteellisesti eniten kasvanut kunta on Tampere, jossa vuonna 1987 syntyneiden määrä on vuoden 1987 jälkeen kasvanut 91 prosenttia. Helsingissä heidän määränsä on kasvanut toiseksi eniten, 73 prosenttia. Pirkkalassa, Jyväskylässä ja Turussa vuonna 1987 syntyneiden osuus on kasvanut noin puolella (55 %, 48 % ja 46 %) ja Oulussa ja Joensuussa noin kolmanneksella (36 % ja 31 %).

Määrällisesti selvästi eniten nuoria on päätyntä Helsinkiin: vuoden 1987 jälkeen heidän määränsä on kasvanut neljällä tuhannella. Myös Tampereelle muuttaneita on runsaasti: määrä on kasvanut lähes kahdella tuhannella. Yli viidellä sadalla määrällä on kasvanut Turussa, Oulussa ja Jyväskylässä.

Kunnista valtaosa on menettänyt muutoissa vuonna 1987 syntyneitä. Suuri osa muutoista suuntautuu pienistä kunnista suuriin, joten on luonnollista, että muuttotappiollisia kuntia on runsaasti. Kunnista 282, eli 90 prosenttia, on nettomuutoltaan negatiivisia. Määrällisesti eniten nuoria ovat menettäneet Kouvolaa, Raahetta, Savonlinnaa ja Varkaus, kukin noin 150–200 nuorta.

KUVIO 19. VUONNA 1987 SYNTYNEIDEN SUHTEELLINEN NETTOMUUTTO KUNNITTAIN (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987).

KUVIO 20. VUONNA 1987 SYNTYNEIDEN NETTOMUUTTO KUNNITTAIN (LÄHDE: KANSALLINEN SYNTYMÄKOHORTTI 1987).

RAJAT YLITTÄVÄ MUUTTOLIIKE

Maahanmuuttajat ja ulkomaalaistaustaiset

Vuonna 2014 Suomessa alle 30-vuotiaista 4,8 prosenttia oli ensimmäisen polven maahanmuuttajia, eli ihmisiä, jotka ovat syntyneet ulkomailla mutta kuuluvat Suomen väestöön. Eniten, reilu kymmenesosa, maahanmuuttajia oli 25–29-vuotiaissa. Vähiten maahanmuuttajia puolestaan oli alle 7-vuotiaiden ikäryhmässä, 1,6 prosenttia. Toisen sukupolven, eli maahanmuuttajien Suomessa syntyneiden lasten, tapauksessa tilanne on päinvastainen. Vuonna 2014 heitä oli 2,5 prosenttia kaikista alle 30-vuotiaista, eniten nuorimmassa ikäryhmässä (5,8 %) ja vähiten vanhimmassa (0,1 %).

Maahanmuuton ja maastamuuton yhteisvaikutuksen lopputuloksena ulkomaalaistaustaisten osuus Suomen väestöstä on kasvussa. Kuviossa 22 maahanmuuttajataustaisen määritelmänä on käytetty Tilastokeskuksen 2012 käyttöön ottamaa syntyperä-luokitusta, joka määräytyy henkilön vanhempien syntymävaltiotiedon perusteella (ks. tarkemmin Tilastokeskus 2015). Varsin samansuuntaisiin lukuihin päästäisiin myös käyttämällä kriteerinä pelkkää äidinkieltä.

Vuonna 1990 alle 35-vuotiaita ulkomaalaistaustaisia oli 14 541, eli 0,6 prosenttia samankäisestä väestöstä. Vuonna 2014 määrä oli jo yli kymmenkertainen, 175 499, eli 7,8 prosenttia. Muutos on ollut nopeinta kaikkein nuorimmassa ikäryhmissä, ja alle 5-vuotiaiden ulkomaalaistaustaisten määrä on kasvanut kuluneen neljännevuosisadan aikana yli 2000 prosenttia.

Kokonaisuutena ulkomaalaistaustaisten sukupuolijakauma ei juuri eroa suomalaistaustaisista, sillä kaikista alle 35-vuotiaista ulkomaalaistaustaisista 52 % on poikia/miehiä ja 48 % tyttöjä/naisia. Sukupuolijakauma toki vaihtelee maahanmuuttajaväestön sisällä taustamaan mukaan. Merkittävimmistä taustamaista suurin miesenemmistö oli vuonna 2014 brittiläis-, nigeriläis- ja nepalilaistaustaisissa. Suurin

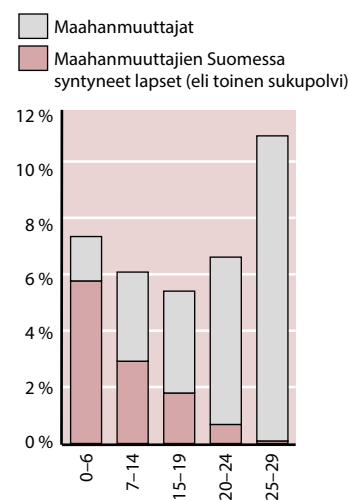
naisenemmistö puolestaan oli thaimaalais-, filippiiniläis- ja venäläistaustaisissa. (Luvuissa ovat mukana vain merkittävimmät, vähintään 300 hengen taustamaat).

Niin sanotun ensimmäisen polven joukossa miesten osuus on naisia suurempi, varsinkin 25–39-vuotiaiden ikäryhmissä. Naisia alkaa olla enemmän 50 vuoden iästä eteenpäin. Toisen polven kohdalla eroja ei samalla tavalla ole, ovathan he Suomessa syntyneitä eli ryhmä ei ole valikoitunut samalla tavoin kuin ensimmäinen polvi. (Helminen 2016b.)

Tiedot ovat vuodelta 2014, joten sen jälkeen lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä ei vielä näy luvuissa. Tilastot laahaavat muutenkin todellisuuden perässä, sillä väestötilastoissa ovat mukana vain Suomessa vakituisesti asuvat henkilöt, joten sinne päätyvät vain oleskeluluvan ja sen myötä kotikunnan saaneet (Helminen & Keski-Petäjä 2016).

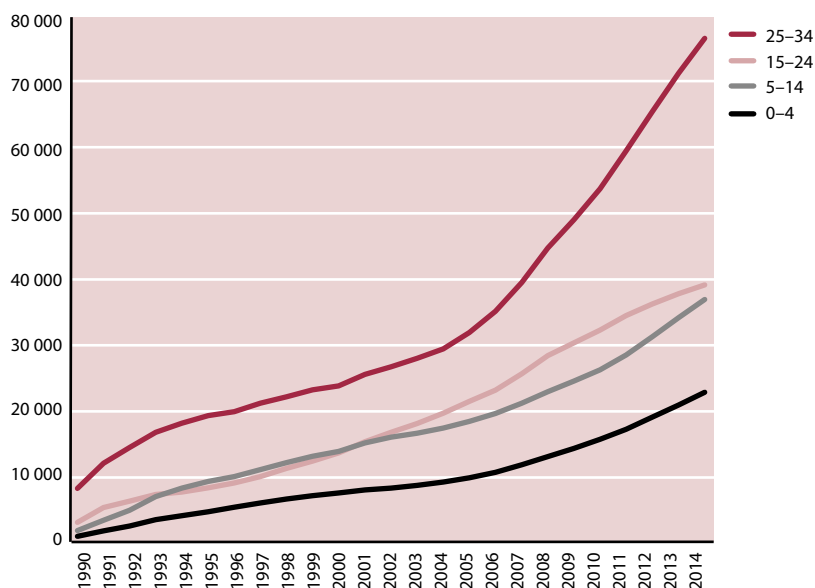
Kansallisvaltioiden rajat ylittävä muutto-liike koskettaa nuoria, sillä arvioiden mukaan joka neljäs kansainvälisesti muuttava on iältään 15–25-vuotias. Vuonna 2013 28,1 miljoonaa tämän ikäistä nuorta määriteltiin siirtolaisiksi

KUVIO 21. MAAHANMUUTTAJIEN JA MAAHANMUUTTAJIEN SUOMESSA SYNTYNEIDEN LASTEN (ELI TOISEN SUKUPOLVEN) OSUUDET VÄESTÖSTÄ IKÄRYHMITTÄIN VUONNA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

KUVIO 22. ULKOMAALAISTAUSTAISTEN NUORTEN MÄÄRÄ SUOMESSA 1990–2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

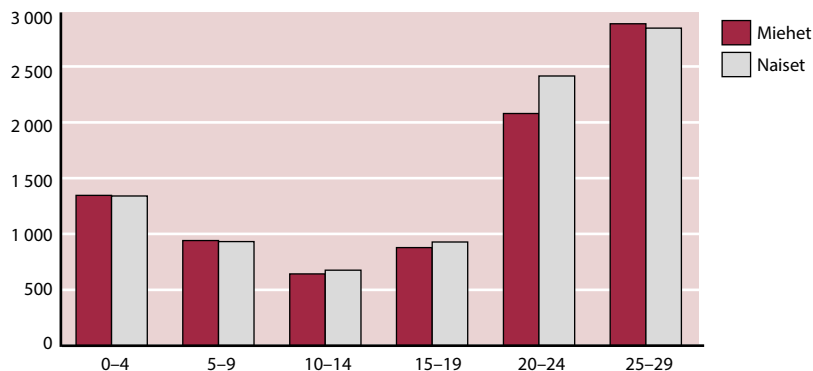
(*migrant*). (Global Migration Group 2014.) Nuorten syyt lähteä synnyinmaastaan vaihtelevat, mutta yhdistäviä tekijöitä ovat monesti halu etsiä vaihtoehtoisia elämäntapoja ja mahdollisuuksia koulutukseen, työntekoon, avioliittoon ja perheellistymiseen (UNDESA 2011). Toisaalta varsinkin ikähaitarin nuorimmassa päässä lapset ja nuoret muuttavat usein vanhempiensa mukana (tai näiden toiveesta), joskin niin ikään pääasiassa koulutuksen, työntöön tai turvallisempiin elinolosuhteiden vuoksi (esim. Siim &

Assmuth ja Benjamin & Kuusisto tässä teoksessa).

Suomeen saapui vuonna 2014 lähes yhtä paljon tyttöjä ja poikia, jotka olivat iältään alle 30-vuotiaita (kuvio 23). Kaikkiaan Suomeen saapuneista maahanmuuttajista naisia oli 15 446 ja miehiä 16 061 (Tilastokeskus 2016a). Turvapaikanhakijat eivät sisälly lukuihin.

Oleskeluluvan tarvitsevat muut kuin EU-maiden, Islannin, Liechtensteinin, Norjan tai Sveitsin kansalaiset oleskellessaan Suomessa

KUVIO 23. SUOMEEN SAAPUNEET 0–29-VUOTIAAT MAAHANMUUTTAJAT SUKUPUOLITTAIN VUONNA 2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

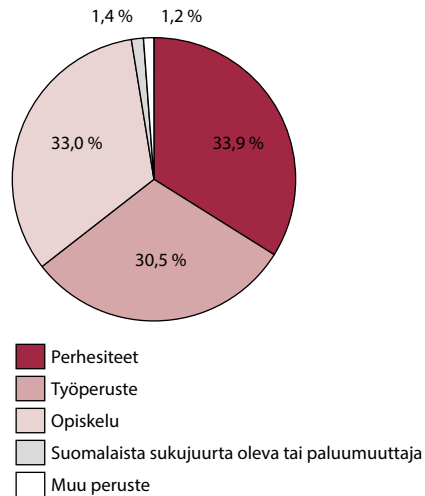
yli kolme kuukautta (Ulkoasiainministeriö 2015). Vuonna 2015 oleskelulupia myönnettiin 17 796 kappaletta, eniten venäläisille, kiinalaisille ja intialaisille (Maahanmuuttovirasto 2016a). Oleskelulupia myönnettiin melko tasaisesti perhesuhteiden (34 %), opiskelun (33 %) ja työn (31 %) perusteella. Reilu prosentti luvista myönnettiin suomalaista sukujuurta oleville henkilöille sekä paluumuuttajille ja samoin reilu prosentti muun syyn perusteella (esim. adoptio, au pairina toimiminen).

Vuonna 2015 työn perusteella myönnettiin 5 436 oleskelulupaa, mikä on lähes 400 kappaletta enemmän kuin edellisellä vuonna. Vuonna 2014 Suomeen tultiin eniten töihin Intiasta, Ukrainasta ja Venäjältä. Intiasta tultiin pääasiassa erityisasiantuntijuutta vaativiin tehtäviin muun muassa IT-alalle, kun taas Ukrainasta ja Venäjältä tulevat saivat oleskeluluvan osaratkaisua edellyttävän työn perusteella, eli he saivat yleisimmin niin sanotun työntekijän oleskeluluvan. Työntekijän oleskelulupa on työn perusteella myönnettävistä luvista yleisin. Tämän luvan alaisia ammatteja ovat muun muassa puutarhatyöntekijät, kokit ja muu keittiöhenkilökunta, maataloustyöntekijät ja siivoojat. (Maahanmuuttovirasto 2016a; Euroopan muuttoliikeverkosto / Maahanmuuttovirasto 2014.)

Maahanmuuttovirasto myönsi kolmansista maista tuleville opiskelijoille 5 869 oleskelulupaa vuonna 2015. Määrä nousi edellisvuodesta 258 kappaleella. Eniten opiskeluperusteisia oleskelulupia myönnettiin venäläisille (1 130), kiinalaisille (855) ja vietnamilaisille (428). (Maahanmuuttovirasto 2016a; Euroopan muuttoliikeverkosto / Maahanmuuttovirasto 2014.)

Perhesuhteiden perusteella myönnetään eniten oleskelulupia: vuonna 2015 määrä oli 6 036 kappaletta. Se laski edellisvuodesta 738 kappaleella. Vuonna 2014 oleskelulupia myönnettiin perhesuhteiden perusteella eniten venäläisille (1 137), intialaisille (699) ja somalialaisille (656). Somaliasta tulleet perhesuhteiden perusteella oleskeluluvan saaneet olivat pääsääntöisesti Suomesta kansainvälistä suojelua saaneiden Somalian kansalaisten perheenjäseniä. Vastaavasti

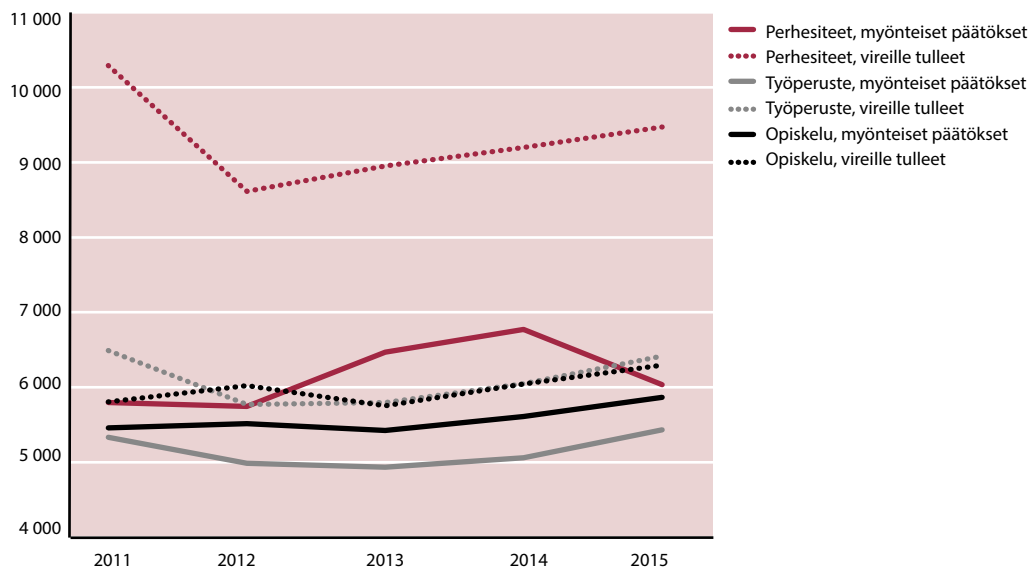
KUVIO 24. VUONNA 2015 MYÖNNETYT OLESKELULUVAT PERUSTEITTAIN (MAAHANMUUTTOVIRASTO 2016A).

intialaiset olivat Suomessa työntekijän tai opiskelijan oleskeluluvalla oleskelevien perheenjäseniä. (Maahanmuuttovirasto 2016a; Euroopan muuttoliikeverkosto / Maahanmuuttovirasto 2014; maahanmuuttajaperheistä ks. esim. Turjanmaa & Alitolppa-Niitamo & Wikström tässä teoksessa).

Kuviosta 25 nähdään, että oleskelulupia on vuosien 2011–2015 aikana myönnetty eniten perhesuhteiden perusteella. Perhesuhteiden perusteella myönnettävien oleskelulupien määrä on kasvanut vuodesta 2012 vuoteen 2014 asti tuhannella vuonna 2012 tapahtuneesta myöntämisen perusteiden kiristymisestä huolimatta. Sen jälkeen vireille tulleiden hakemusten määrä on jatkanut kasvuaan, mutta myöntämisen päätöksen saa yhä harvempi. Muiden hakemustyyppien osalta sekä vireille tulleet että myönnettävät päätökset ovat kasvaneet jotakuinkin samaa tahtia vuoden 2013 jälkeen. Jatkossa myönnettävien päätösten määrä vähenee entisestään. Vuonna 2016 perheen yhdistämisen edellytyksiä tiukennettiin siten, että kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saavien perheenjäseniltä edellytetään turvattua toimeentuloa. (Fingerroos & Tapaninen & Tiilikainen 2016.)

KUVIO 25. VIREILLE TULLEET JA MYÖNNETYT OLESKELULUVAT (PERHE, TYÖ, OPISKELU) HAKEMUSPERUSTEEN MUKAAN VUOSINA 2011–2015 (MAAHANMUUTTOVIRASTO 2016A).

Turvapaikanhakijat ja pakolaiset

Globaalisti konfliktit ja vaino tuntuvat voimakkaasti lasten ja nuorten elämässä, sillä koko maailman pakolaisista noin puolet on alle 18-vuotiaita (UNHCR 2016c, 52). EU-maista turvapaikkaa vuonna 2014 hakeneista henkilöistä neljäsosa oli YK:n pakolaisjärjestön arvioiden mukaan alle 18-vuotiaita (UNHCR 2016a). Suomeen saapui vuonna 2015 noin 32 500 turvapaikanhakijaa, joista vajaa neljännes oli alle 18-vuotiaita ja valtaosa alle 34-vuotiaita (Eurostat 2016). Alaikäisten turvapaikanhakijoiden osuus oli Suomessa hieman pienempi kuin EU-maissa keskimäärin. Suomeen vuonna 2015 tulleista turvapaikanhakijoista 81 prosenttia oli miehiä, ja viime vuonna tehtyjen myönteisten turvapaikkapäätösten saajista miehiä oli 73 prosenttia. (Euroopan muuttoliikeverkosto/Maahanmuuttovirasto 2016.)

Erityisessä tilanteessa ovat ilman vanhempaa tai muuta huoltajaa liikkuvat alaikäiset turvapaikanhakijat, joita saapui Suomeen vuoden 2015 aikana 3 024. Vuoteen 2014 verrattuna

saapujien määrä on kasvanut huomasti, sillä tuolloin maahan saapui 196 yksin matkaavaa alaikäistä turvapaikanhakijaa. Vuonna 2015 oleskelulupapäätöksiä näille lapsille ja nuorille tehtiin 168, joista 112 oli myönteisiä. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat odottavat oleskelulupapäätöstä ryhmäkodeissa ja siirtyvät myönteisen päätöksen jälkeen ryhmäperhekoteihin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014). Vuonna 2015 lähes puolet alaikäisistä turvapaikanhakijoista saapui Afganistanista (1 915), seuraavaksi eniten tulijoita oli Irakista (635) ja Somaliasta (253). Maa-liskuun 2016 loppuun mennessä yksin tulleita alaikäisiä oli tänä vuonna saapunut Suomeen 177, eniten Afganistanista (79) ja Irakista (44). Viimeisin tieto alaikäisten yksin saapuvien turvapaikanhakijoiden sukupuolijakaumasta on vuodelta 2013, jolloin 80 prosenttia hakijoista oli poikia. Jakaumat olivat hyvin samansuuntaiset myös vuosina 2012 (poikia 81 %) ja 2011 (poikia 77 %). (Euroopan muuttoliikeverkosto/Maahanmuuttovirasto 2014; Maahanmuuttovirasto 2016c.) Tämä heijastelee sitä, että kynnys lähteä pakolaiseksi – varsinkin ilman perhettään

– on tytöille ja naisille suurempi, sillä heillä on sukupuolensa takia vakavampi riski kokea seksuaalista tai muuta väkivaltaa (UNHCR 2016b).

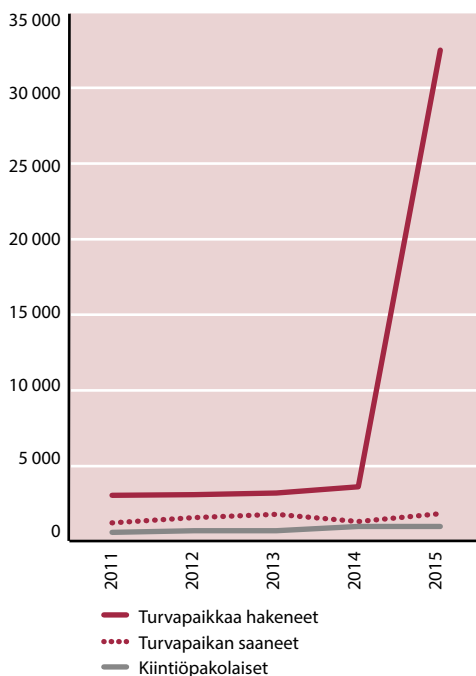
Asuinpaikan vaihtaminen maahantulon jälkeen

Heli Sjöblom-Immala (2011) on tarkastellut maahanmuuttajien sijoittumista Suomessa maahantulon jälkeen. Hän tutki vuosina 1998–2000 maahan tulleiden, vähintään 15-vuotiaiden muuttoliikettä Suomen sisällä vuoteen 2009 asti. Tutkimuksessa kävi ilmi, että muuttoliike suuntautui hyvin pitkälti Etelä-Suomeen ja siellä pääkaupunkiseudulle. Puolet kaikista tuona aikana maahan tulleista asui vuonna 2009 Helsingissä, Espoossa, Vantaalla ja Turussa. Vuosituhannen vaihteessa osuus oli 25 prosenttia. Pääkaupunkiseudun vetovoima näkyy myös siinä, että yli 90 prosenttia niistä, joiden asuinpaikka oli vuosituhannen vaihteessa Helsinki, Espoo tai Van-

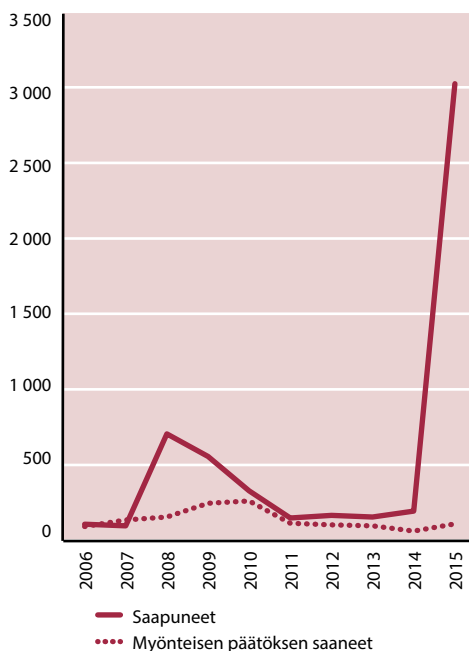
taa, asui siellä myös vuonna 2009. Tutkimuksessa tosin otettiin huomioon vain asuinkunta heti maahantulon jälkeen ja kotikunta vuonna 2009. Tähän väliin on voinut mahtua useitakin muuttoja ja myös ulkomailla asumista. Maahanmuuttajien keskuudessa vähiten suosittuja muuttokohteita ovat Pohjois- ja Itä-Suomi sekä Pohjanmaan rannikkoalue. Näiden alueiden pieniltä paikkakunnilta on muuttanut eniten maahanmuuttajia pois.

Maahanmuuttajien muuttoliike poikkesi tarkasteltavana ajanjaksona jossain määrin koko väestön muuttoliikkeestä. Kokonaisuutena väestön muutto keskittyi suurempiin kaupunkeihin, Etelä-Suomen ohella myös Tampereelle ja Ouluun, mutta maahanmuuttajien nettomuutto oli näiden kaupunkien osalta negatiivinen. Kyselytutkimuksen mukaan maahanmuuttajien keskittyminen kaupunkeihin on seurausta paremmista opiskelu- ja työmahdollisuuksista sekä oman etnisen ryhmän jäsenten aiemmista

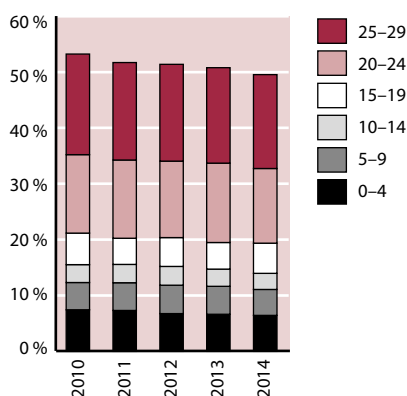
KUVIO 26. TURVAPAIKKAA HAKENEET SEKÄ TURVAPAIKAN SAANEET JA KIINTIÖPAKOLAISET VUOSINA 2011–2015 (MAAHANMUUTTOVIRASTO 2016C).

KUVIO 27. YKSIN TULLEET SEKÄ OLESKELULUVAN SAANEET ALAIKÄISET TURVAPAIKANHAKIJAT 2006–2015 (MAAHANMUUTTOVIRASTO 2016C).

KUVIO 28. LASTEN JA NUORTEN OSUUS KAIKISTA MAASTA MUUTTANEISTA IKÄRYHMITTÄIN VUOSINA 2010–2014 (TILASTOKESKUS 2016A).

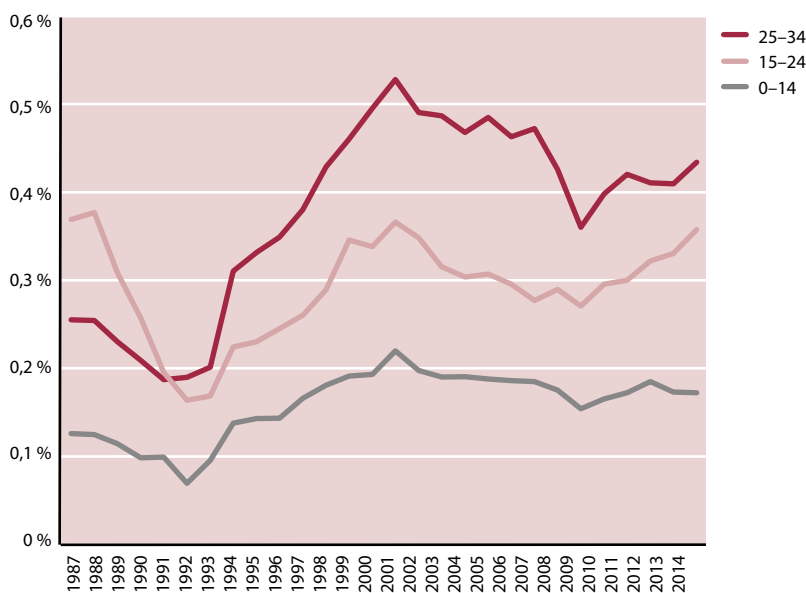

sijoittumisista. Etnisten vähemmistöjen keskittyminen mahdollistaa oman kielen ja kulttuurin ylläpidon. Lisäksi muuttajat saattavat ajatella, että suuremmissa kaupungeissa on totuttu eri kulttuurien edustajiin ja ihmiset ovat suvaitsevaisempia. (Sjöblom-Immala 2011; ks. Kivijärven artikkeli tässä teoksessa.)

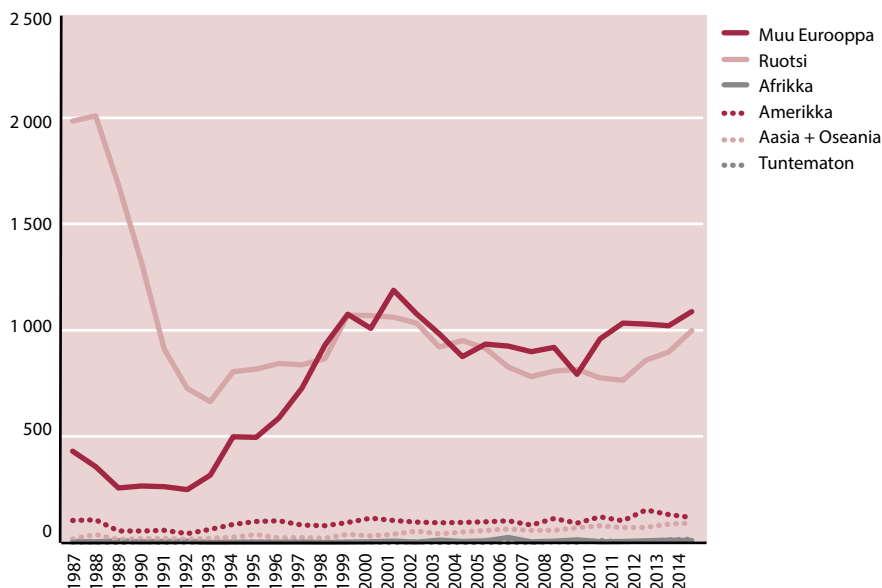
Suomesta poismuuttajat

Suomi on perinteisesti ollut maasta poismuuton maa, eli täältä on lähdetty enemmän kuin tänne on tullut väkeä. Tilanne säilyi tällaisena 1980-luvulle asti, jolloin maahanmuuttajien määrä ylitti maasta poismuuttajien määrän. (Heikkilä & Koikkalainen 2011.) Suomesta on 150 vuoden aikana, vuosina 1860–2010, muuttanut ulkomaille yli miljoona ihmistä. Ennen toista maailmansotaa koettiin suomalaisten muuttoaalto Pohjois-Amerikkaan, kun taas sen jälkeen muuttoliike suuntautui suurelta osin Ruotsiin. 1800-luvulla muutettiin paljon myös Pietariin, jota sanottiinkin 1870-luvulla maailman suurimmaksi suomenkieliseksi kaupungiksi: suomenkielistä väestöä asui siellä enemmän kuin Turussa ja Helsingissä. Suomesta on lähdetty siirtolaisiksi muihin maihin perinteisesti työn ja parempien elinmahdollisuuksien perässä. 1800-luvulla Pietariin mentiin rakennustöihin, käsityöläisiksi, palvelusväeeksi ja teollisuustyöläisiksi. Toisen maailmansodan jälkeen teollisuus lähti Ruotsissa kehittymään nopeammin kuin Suomessa, mikä loi työpaikkoja ja aiheutti

KUVIO 29. MAASTA POISMUUTTANEIDEN OSUUS IKÄRYHMITTÄIN VUOSINA 1987–2014 SUHTEESSA KOKO IKÄRYHMITTÄISEEN VÄESTÖÖN (TILASTOKESKUS 2016A).

KUVIO 30. SUOMESTA POISMUUTTANEET 15–24-VUOTIAAT NUORET KOHDEMAAN MUKAAN VUOSINA 1987–2014. VAIN SUOMEN KANSALAISET. (TILASTOKESKUS 2016A.)

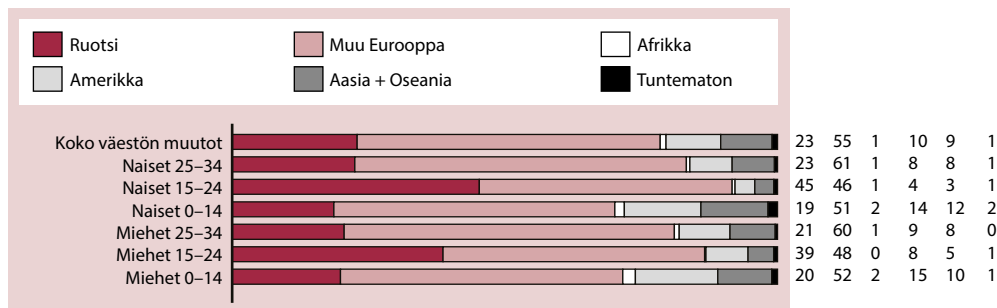
suorastaan työvoimapulaa. Sanomalehdissä uutisoitiin Ruotsin jatkuvasta työvoimapulasta ja korkeammasta palkkatasosta, mikä houkutteli suomalaisia muuttamaan Ruotsiin. (Siirtolaisuusinstituutti 2016.)

Kuten muissakin muuttoliikkeen muodoissa, myös muuttoliikkeessä pois Suomesta alle 30-vuotiaat, erityisesti 15–29-vuotiaat nuoret, muodostavat suuren osan lähtijöistä. Joka kolmas muuttaja kuuluu tähän nuorten ikäryhmään. Vuosien 2010–2014 aikana alle 30-vuotiaiden osuus kaikista muutoista on vähentynyt

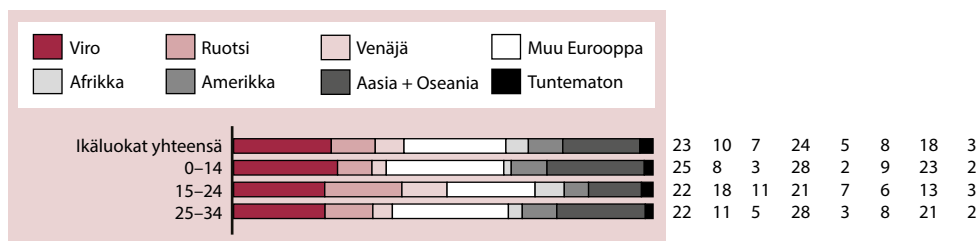
muutamilla prosentteilla mutta on kuitenkin edelleen 50 prosentin tienoilla. (Kuvio 28.)

Koko väestön tasolla Suomesta pois muuttajien osuus on pieni. Vuonna 2014 alle 35-vuotiaista Suomen väestöön kuuluvista henkilöistä alle puoli prosenttia muutti pois. Sekä 1990-luvun lamaan että vuonna 2008 alkaneeseen taantumaa näyttää liittyvän samanlainen kehityskulku: nuorten maastamuutto vähenee välittömästi ja sen jälkeen viiveellä taas lisääntyy (kuvio 29). Maastamuuttojen määrissä voidaan nähdä yhteyksiä taloussuhdanteisiin, mutta

KUVIO 31. SUOMEN KANSALAISTEN MUUTTOJEN SUUNTAUTUMINEN VUONNA 2014 NUORTEN IKÄRYHMITTÄIN SEKÄ KOKO VÄESTÖSSÄ (TILASTOKESKUS 2016A.)

KUVIO 32. ULKOMAAN KANSALAISTEN MUUTTOJEN SUUNTAUTUMINEN VUONNA 2014 NUORTEN IKÄRYHMITTÄIN SEKÄ KAIKISSA IKÄLUOKISSA (TILASTOKESKUS 2016A).

kehitykseen vaikuttaa monia muitakin tekijöitä, kuten kansainvälistyminen ja asenteet ulkomaille muuttamista ja kansainvälistä uraa kohtaan. Ulkomaiden vetovoima Suomen heikossa taloustilanteessa riippuu siitäkin, onko muualla samantapaisia ongelmia. Vuonna 2008 alkaneen taantumien jälkeen muuttohaluja on hillinnyt se, että työttömyyttä on myös monessa muussa Euroopan maassa.

Tilastokeskuksen väestön muuttotilastoja on saatavilla vuodesta 1987, ja niissä näkyy vielä Ruotsiin muuton suosio aivan kuvion alkupäässä. Vuosikymmenen vaihteessa Ruotsiin muuttajien määrä romahti Suomen talouden syvän laman johdosta, mutta nousi hieman laman jälkeen. Tuolloin myös muun Euroopan veto-voima kasvoi Suomen EU-jäsenyyden myötä. Ruotsi on kuitenkin säilynyt yksittäisenä suuren maahanmuuton kohdemaana. (Kuvio 30.) Lisäksi Ruotsista on ollut kaksi paluumuuttoaaltoa, joiden aikana Suomi on saanut nettovoittoa maiden välisistä muuttajista. Ensimmäinen aalto osui vuosiin 1971–1974 ja seuraava kesti koko 1980-luvun. Noina aikoina Suomen talous kasvoi ja työvoimapula veti ihmisiä takaisin Suomeen. (Heikkilä 2014.)

Elli Heikkilän ja Saara Koikkalaisen (2011) mukaan suomalaisten syyt lähteä ulkomaille ovat nykyään opiskelu, työ ja elämäkokemuksen hankkiminen. Kuten useimmat kansainvälisesti

muuttavat, lähtijät ajattelevat monesti, että ulkomaille muutto on tilapäinen, ja suunnittelevat palaavansa joskus takaisin. Suunnitelmat saattavat kuitenkin muuttua ja muutto jäädä pysyväksi kumppanin löytymisen myötä.

Ruotsilla on siis vetovoimaa suomalaisten silmissä, ja sinne muuttaminen saatetaan kokea helpoksi maiden yhteneväisyyksien sekä suhteellisen lyhyen välimatkan vuoksi (Heikkilä 2014). Jos taas tarkastellaan sitä, mihin Suomesta poismuuttavat ulkomaan kansalaiset muuttavat, nousee Viro yksittäisenä kohdemaana Ruotsin edelle (ks. Siim & Assmuth tässä teoksessa). Myös Venäjä on yksittäinen isompi maahanmuuttomaa etenkin 15–24-vuotiaiden keskuudessa. Ulkomaan kansalaisten muuttoissa on mukana paluumuuttajia, mutta myös sellaisia kansainvälisiä muuttajia, joiden muuttaminen näyttäytyy jatkuvana liikkeenä. Vuonna 2015 Suomesta muutti ulkomaille 872 alle 15-vuotiaasta ja 757 15–24-vuotiasta ulkomaan kansalaista. Osa näistä lapsista ja nuorista on vaihtanut asuinmaata vähintään kaksi kertaa elämänsä aikana. Heidän muuttojaan määrittelee ainakin jossain määrin vanhempien transnationaalinen elämäntapa, jossa muutot eivät ole yksittäisiä projekteja alkuineen ja loppuineen, vaan jatkuvaa liikettä, ja arki monipaikkaista (ks. lisää Benjamin & Kuusisto ja Tiilikainen tässä teoksessa).

AINEISTOT

Kansallinen syntymäkobortti 1987 -tutkimus on rekisteritietoa hyödyntävä monitieteinen pitkittäistutkimus, jonka kohteena ovat kaikki Suomessa vuonna 1987 syntyneet noin 60 000 henkilöä. Aineisto sisältää THL:n syntymärekisterin lisäksi kattavasti eri viiranomaisilta kerättyä rekisteritietoa vuonna 1987 syntyneiden ja heidän biologisten vanhempiensa terveydestä, koulutuksesta ja toimeentulosta. Lisäksi mukana on vuonna 1987 syntyneiden osalta tietoa Kelan etuuskäytöstä, raskauksista, lastensuojelusta ja rikollisuudesta sekä muuttohistoriatiedot.

Kouluterveyskysely on THL:n joka toinen vuosi toteuttama laaja kysely, joka tuottaa seuranta-tietoa muun muassa eri ikäisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä ja koulunkäynnistä. Tiedot kerätään opettajan ohjaamalla luokkakyselyllä. Vertailukelpoisia tietoja on kerätty peruskoulun yläluokkalaisilta vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 alkaen. Peruskoulun alaluokkalaiset ja heidän huoltajansa ovat mukana vuodesta 2017 alkaen.

Nuorisobarometri on Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan Nuoran vuosittain teettämä kyselytutkimus, jonka kohderyhmänä ovat Suomessa asuvat 15–29-vuotiaat. Otokoko on 1900.

LÄHTEET

- Aluehallintovirasto (2015) Valtakunnallisen perusopetuksen saavutettavuus. <https://www.patio.fi/web/pepa-2015-valtakunnallinen/perusopetus> (Viitattu 28.4.2016.)
- Elatusvelvollisten Liitto ry (2016) Tapaamisoikeus. <http://www.elatusvelvolliset.fi/index.php/elatusapu/tapaamisoikeus> (Viitattu 11.5.2015.)
- Euroopan muuttoliikeverkosto/Maahanmuuttovirasto (2014) *Maahanmuuton tunnusluvut 2014*. http://emn.fi/files/1164/EMN_Maahanmuuton_tunnusluvut_2014.pdf (Viitattu 18.4.2016.)
- Euroopan muuttoliikeverkosto/Maahanmuuttovirasto (2016) *Maahanmuuton tunnusluvut 2015*. http://www.emn.fi/files/1363/EMN_maahanmuuton_tunnusl_2015_tumma.pdf (Viitattu 30.8.2016.)
- Eurostat (2008) *The Life of Women and Men in Europe 2008. A statistical portrait*. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5698400/KS-80-07-135-EN.PDF/101b2bc8-03f8-4f49-b4e4-811ff-f81b174> (Viitattu 9.9.2016.)
- Eurostat (2016) *Asylum Statistics*. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_statistics (Viitattu 30.8.2016.)
- Fingerroos, Outi & Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja (toim.) (2016) *Perheenäydyttäminen. Kuka saa perheen Suomeen, kuka ei ja miksi?* Tampere: Vastapaino.

- Franzén, Eva & Vinnerljung, Bo & Hjern, Anders (2008) The Epidemiology of Out-of-Home Care for Children and Youth: A National Cohort Study. *British Journal of Social Work* 38 (6), 1043–1059.
- Global Migration Group (2014) *Challenges and Opportunities. Migration and Youth*. <http://www.globalmigrationgroup.org/migrationandyouth> (Viitattu 11.5.2016.)
- Heikkilä, Elli (2014) *Siirtolaisuus Suomesta Ruotsiin 1960-luvulla ja tämän päivän maastamuuton kuva – mitä olemme oppineet, mitä opittavaa vielä olisi?* Turku: Siirtolaisuusinstituutti. http://www.migrationinstitute.fi/files/pdf/presentation/Elli_Heikkila_PohjolaNorden_28042014.pdf (Viitattu 13.5.2016.)
- Heikkilä, Elli & Koikkalainen, Saara (toim.) (2011) *Finns Abroad. New Forms of Mobility and Migration*. Migration Studies C 21. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Helminen, Marja-Liisa (2016a) Sähköpostiviesti 10.5.2016. Kysely Tilastokeskukselle vanhempien avio- tai avoeron kokeneiden lasten määristä.
- Helminen, Marja-Liisa (2016b) Maahanmuuttajat muistuttavat sukupuolijakaumaltaan suomalaistaustaisia. *Tieto & trendit* 2/2016. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/170/> (Viitattu 30.8.2016.)
- Helminen, Marja-Liisa & Keski-Petäjä, Miina (2016) Miksi turvapaikanhakijat eivät näy vielä väestötilastoissa? *Tieto & trendit* 26.1.2016. <http://tietotrendit.stat.fi/mag/article/152/> (Viitattu 9.9.2016.)
- Ilmonen, Mervi & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005) *Nuorten asuminen 2005*. Suomen ympäristö 812. Helsinki: Ympäristöministeriö.
- Itä-Suomen aluehallintovirasto (2016) Itä-Suomen aluehallintoviraston selvitys opetus- ja kulttuuriministeriön tietopyyntöön kokonaisuudessaan. <http://www.avi.fi/web/avi/-/selvitys-koulumatkoista-ita-suomen-alueella-koulumatka-ajat-tulisi-saada-eu-suositusten-mukaisiksi-ita-suomi-#.Vx8TOXqujVs> (Viitattu 5.8.2016.)
- Kartovaara, Leena (2007) Lasten perheet. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007. Väestö 2007*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 47–70.
- Keskinen, Vesa & Högnabba, Stina (2014) *Kahden kodin lapset – ”Kummankin kaa”*. Työpapereita 2014:4. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kestilä, Laura & Paananen, Reija & Väisänen, Antti & Muuri, Anu & Merikukka, Marko & Heino, Tarja & Gissler, Mika (2012) Kodin ulkopuolelle sijoittamisen riskitekijät. Rekisteripohjainen seurantatutkimus Suomessa vuonna 1987 syntyneistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (1), 34–52.
- Kilpeläinen, Päivi & Kostainen, Eeva & Laakso, Seppo (2015) *Toiveet ja todellisuus. Nuorten asuminen 2014*. Suomen ympäristö 2/2015. Helsinki: Ympäristöministeriö. <http://hdl.handle.net/10138/153037> (Viitattu 7.8.2016.)
- Lainiala, Lassi & Säävälä, Minna (2012) *Rakkaudesta, rikkautta ja ristiriittoa. Suomalaisen solmimat kaksikulttuuriset avioliitot. Perhebarometri 2012*. Väestötutkimuslaitoksen katsauksia E 46. Helsinki: Väestöliitto.
- Lappalainen, Eevi & Mäkelä, Miia & Tuominen, Jukka (2013) Ulkomaalaistaustaisia perheitä yhä enemmän. http://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-09-17_001.html (Viitattu 21.4.2016.)
- Lapsiasiain Lakitalo Oy (2014) Huolto. <http://lapsilaki.fi/huolto/> (Viitattu 11.5.2016.)
- Lastensuojeluinfo (2016) Lastensuojelupalvelut. <http://www.lastensuojelu.info/sf/palvelut.html> (Viitattu 10.5.2016.)
- LHL (1983) Laki lapsen huollosta ja tapaamisoi-keudesta. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361> (Viitattu 10.5.2016.)
- Linnavuori, Hannariikka (2007) *Lasten kokemuksia vuoroasumisesta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Maahanmuuttovirasto (2016a) Oleskelulupa-tilastot. http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/oleskelulupa-tilastot (Viitattu 19.4.2016.)

- Maahanmuuttovirasto (2016b) Paluumuutto. <http://www.migri.fi/paluumuutto> (Viitattu 11.5.2016.)
- Maahanmuuttovirasto (2016c) Turvapaikka- ja pakolaistilastot. http://www.migri.fi/tieto_virastosta/tilastot/turvapaikka_ ja_pakolaistilastot (Viitattu 18.4.2016.)
- Myllyniemi, Sami (2007) *Perusarvot puntarissa. Nuorisobarometri 2007*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2015) Nuorisobarometri. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami (2016, tulossa) *Nuorisobarometri 2016*. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami & Gissler, Mika (2012) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinot -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisu ja 313. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Neale, Bren (2000) Theorising family, kinship and social change. Workshop paper 6. University of Leeds.
- Nikander, Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. Hyvinvointikatsaus 1/2009. Helsinki: Tilastokeskus.
- Panttila, Raija (2005) *Kahden kodin lapsuus. Katsaus lapsen vuorottelevan asumisen kirjallisuuteen ja käytännön toteutukseen*. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 1. Helsinki: SOCCA & Heikki Waris -instituutti.
- Siirtolaisuusinstituutti (2016) Maahan- ja maastamuutto. Tilastot. http://www.migrationinstitute.fi/fi/tietopalvelut/tilastot#quickset-fi_tietopalvelut_tilastot=1 (Viitattu 12.5.2016.)
- Sjöblom-Immala, Heli (2011) Maahanmuuttajien muuton suunnat Suomessa. Teoksessa Elli Heikkilä & Ismo Söderling (toim.) *Maassamuuton monet kasvat*. Muuttoliikesymposium 2010. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2010) Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset. Liitetaulukko 1. Koululaitoksen oppilaitoksiin tehdyt muutokset edellisestä vuodesta oppilaitostyyppin mukaan 2010. http://www.stat.fi/til/kjarj/2010/kjarj_2010_2011-02-17_tau_001_fi.html (Viitattu 27.4.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2014a) Perheet. Liitetaulukko 8. Perheet puolisoiden/vanhempien syntymämaan mukaan 31.12.2014. http://www.stat.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_tau_008_fi.html (Viitattu 22.4.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2014b) Perheet. Liitetaulukko 9. Lapsiperheet vanhempien syntymämaan mukaan 31.12.2014. http://www.stat.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_tau_009_fi.html (Viitattu 22.4.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2014c) Perheet. Liitetaulukko 14. Perheiden 0–24-vuotiaat lapset perhetyypin mukaan sekä ottolapset iän mukaan 31.12.2014. http://www.stat.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_tau_014_fi.html (Viitattu 9.5.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2016a) Perheet. Käsitteet ja määritelmät. <http://www.stat.fi/til/perh/kas.html> (Viitattu 21.4.2016.)
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2016b) Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset. http://www.stat.fi/til/kjarj/2015/kjarj_2015_2016-02-11_tie_001_fi.html (Viitattu 27.4.2016.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2013) Kouluterveyskysely 2013. https://www.thl.fi/attachments/kouluterveyskysely/Tulokset/Tulokset_aiheittain/kouluterveyskysely_elinot_kysymyskohtaiset.xls (Viitattu 3.9.2016.)

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2015a) Kouluterveyskysely 2015. Kotiin, vanhempiin ja ystäviin liittyvät taulukot vuosilta 2000/2001–2015. <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely/tulokset/tulokset-aiheittain/elinolot-ja-sosiaaliset-ongelmat> (Viitattu 1.9.2016.)
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2015b) Henkilökohtainen sähköpostiviesti 10.5.2015.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) (2015c) Lastensuojelu 2014. Tilastoraportti 25/2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015120422151> (Viitattu 3.9.2016.)
- Tilastokeskus (2015) Laatuseloste: Väestörakenne 2014. http://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2014/vaerak_2014_2015-03-27_laa_001_fi.html (Viitattu 29.8.2016.)
- Tilastokeskus (2016a) Väestötilastot. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__perh/?tablelist=true&rxid=ef2167ef-f70c-44d5-a481-1df4b6a91072 (Viitattu 9.9.2016.)
- Tilastokeskus (2016b) Henkilökohtainen sähköpostiviesti 28.4.2016.
- Tilastokeskus (2016c) Koulutustilastot. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kou/?rxid=50b4b6dc-cc5-4b2b-b101-e57beec98553 (Viitattu 3.9.2016.)
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2014) *Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 29/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Ulkoasiainministeriö (2015) Oleskelulupa Suomeen. <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=49446> (Viitattu 10.5.2015.)
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (UNDESA) (2011) International Migration in a Globalizing World: The Role of Youth. Population Division, Technical Paper No. 2011/1. <http://www.un.org/esa/population/publications/technicalpapers/TP2011-1.pdf> (Viitattu 5.9.2016.)
- UN Refugee Agency (UNHCR) (2016a) 2015 UNHCR subregional operations profile – Northern, Western, Central and Southern Europe. <http://www.unhcr.org/pages/49e45bb01.html> (Viitattu 25.4.2016.)
- UN Refugee Agency (UNHCR) (2016b) Refugee women on the move in Europe are at risk, says UN. <http://www.unhcr.org/569fb22b6.html> (Viitattu 13.5.2016.)
- UN Refugee Agency (UNHCR) (2016c) *Global Trends. Forced Displacement in 2015*. <https://s3.amazonaws.com/unhcr-sharedmedia/2016/2016-06-20-global-trends/2016-06-14-Global-Trends-2015.pdf> (Viitattu 31.8.2016.)
- Vinnerljung, Bo & Sallnäs, Marie & Kyhle Westermark, Pia (2001) *Sammanbrott vid tonårsplaceringar*. Stockholm: Socialstyrelsen/CUS.
- Wimmer, Andreas & Glick Schiller, Nina (2002) Methodological nationalism and beyond: nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks* 2 (4), 301–334.
- Yle Uutiset (2013) Avioerolasten vuoroasuminen ei ole edelleenkaan yleistä Suomessa. http://yle.fi/uutiset/avioerolasten_vuoroasuminen_ei_ole_edelleenkaan_yleista-suomessa/6957531 (Viitattu 10.5.2016.)

OSA II PROSESSUAALINEN MUUTTOLIIKE

PERHE MUUTTAA JA MUUTTUU. PÄÄKAUPUNKISEUDUN NUORTEN KOKEMUKSIA SUKUPOLVISUHTEIDEN MUUTOKSISTA KOTOUTUMISVAIHEESSA

ELINA TURJANMAA & ANNE ALITOLPPA-NIITAMO & KATJA WIKSTRÖM

Tässä artikkelissa tarkastellaan perheensä kanssa Suomeen muuttaneiden nuorten kokemuksia sukupolvisuhteista muuton jälkeen. Analyysimme perustuu kahteen Etnokids-tutkimushankkeeseen¹ kerättyyn aineistoon: Sukupolvisuhteiden määrällisessä kuvauksessa nojataan Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi -tutkimukseen, johon osallistui 380 somali-, kurdi- ja venäläistaustaista 13–16-vuotiaasta nuorta. Määrällisiä tutkimustuloksia syvennetään Migrant Families in Transition -osatutkimuksessa kerättyllä laadullisella haastatteluaineistolla. Haastatteluaineisto koostuu 80:n perheensä kanssa Suomeen muuttaneen 13–18-vuotiaan nuoren haastatteluista. Puolistrukturoidut teemahaastattelut on tehty pääkaupunkiseudulla, ja haastatteluihin osallistuneiden nuorten taustat ovat 20:ssä eri maassa. Nuoret olivat asuneet haastatteluhetkellä Suomessa korkeintaan kahdeksan vuotta ja edustavat niin sanottua muuttosukupolvea 1,5 eli nuoruusiän kynnyksellä, alakouluikäisiä muuttaneita. Suurin osa haastateltavista edustaa pääkaupunkiseudun isoimpia maahanmuuttajaryhmiä, eli he ovat muuttaneet Suomeen Venäjältä, Virosta, Somaliasta ja Irakista. Lisäksi haastateltavia on muista EU-maista, entisen Neuvostoliiton alueelta sekä Aasian eri osista ja Afrikasta.

Psykologisesta lähtökohdasta elämän olosuhteiden turvallisuus ja ennakoitavuus kuuluivat hyvän kehitysympäristön ominaisuuksiin. On kuitenkin varottava lähestymästä liian ongelmakeskeisesti niitä olosuhteiden ja ihmissuhteiden muutoksia, joita maahanmuuttoon yhdistetään. Perheet ovat yleisesti ottaen jatkuvasti muuttuvia, dynaamisia yksiköitä, joissa lapset voivat olla muutoksen agentteja, mutta myös perheessä tapahtuviin muutoksiin joustavasti

sopeutuvia. Myöskään maahanmuuton yhteydessä lapset ja nuoret eivät ole vain passiivisia ja haavoittuvia mukana muuttajia, vaan aktiivisia toimijoita², jotka käsittelevät haastavia asioita ja elämänvaiheita luovasti omaksi edukseen. (Bak 2013; White ym. 2011; ks. myös Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2014.) Toisaalta maahanmuuttoon ja etenkin pakolaisuuteen liittyviä vaikeita asioita ei voida myöskään kiistää: moni lapsi ja nuori joutuu tulemaan toimeen vaikeiden olosuhteiden kanssa. Sotatilán ja traumaattisten tapahtumien kokemukset, menetetyt perheenjäsenet, eristäytyneisyys, vähävaraisuus, syrjintä ja kiusaaminen ovat monen lapsen arkea. Lapsi on myös monella tapaa riippuvainen sekä aikuisista että rakenteellisista olosuhteista.

Tutkimuksessamme yhdistyvät sosiaalipsykologisen akkulturaatiotutkimuksen, kulttuurien välisen psykologian ja kehityspsykologian lähtökohdat ja näkökulmat. Laadullinen tutkimusote sukupolvisuhteiden tarkastelussa on edellä mainituilla aloilla harvinainen. Artikkelissa pyrimmekin tuomaan haastatteluaineiston avulla esille nuorten omia näkemyksiä sukupolvisuhteissa tapahtuvista muutoksista ja niiden merkityksestä eri kulttuurisista ja etnisistä taustoista tuleville nuorille. Peilaamme myös eri aineistojen tuottamia osin ristiriitaisia tuloksia toisiinsa.

Tutkimuksemme teemahaastatteluun osallistuneet nuoret poikkesivat jonkin verran strukturoituun haastatteluun osallistuneista nuorista (esimerkiksi etnisen taustansa ja ikänsä suhteen). Aineistot eroavat toisistaan ennen kaikkea keruutavoiltaan muun muassa siten, että teemahaastattelu oli muodoltaan vapaampi ja haastattelijoina toimivat kantaväestöä edustavat tutkijat, kun taas strukturoidun

haastatteluaineiston keräsivät nuorten omista etnisistä ryhmistä tulevat tutkimusavustajat. Strukturoidun aineiston muodostamiseen vaikuttaneita tekijöitä on tarkasteltu tutkimuksen loppuraportissa (Wikström ym. 2014).

Teemahaastatteluaineiston osalta on huomioitava, että nuorten haastattelut tehtiin suomen kielellä, jota haastateltavat hallitsivat vaihtelevasti. On myös hyvin todennäköistä, että osa nuorista pyrki vastaamaan kysymyksiin ”oikein” ja antamaan perheestä ja perheenjäsenten välisistä suhteista haastattelijalle mahdollisimman hyvän kuvan (perheen kunnollisuuden korostamisesta maahanmuuttajaperheiden puheessa ks. Pelto 2014). Lisäksi sukupolvisuhteisiin liittyvät kysymykset olivat osalle vastaajista abstrakteja ja vaikeasti hahmotettavia, vaikka haastattelijat pyrkivätkin lähestymään aihetta mahdollisimman konkreettisilla kysymyksillä. Vaikka nuoria yhdisti Suomeen muutto lapsuudessa tai varhaisnuoruudessa, nuoret erosivat toisistaan sen suhteen, miten tuoreita muistot lähtömaasta ja perheen elämästä ennen muuttoa olivat.

SUKUPOLVISUHTEET OVAT VUOROVAIKUTUKSESSA NUOREN KEHITYKSEN JA KOTOUTUMISEN KANSSA

Suhde vanhempiin on nuoruusiässä murrostilassa. Nuoren itsenäistymisen alkaessa kiinnittyminen vanhempiin saa uusia muotoja. Luottamuksellisten sukupolvisuhteiden on todettu lisäävän nuorten hyvinvointia (Myllyniemi 2012). Toisaalta luottamuksellisinkin ihmissuhteisiin kuuluu usein ristiriitoja. Etenkin länsimaisessa kehityspsykologiassa nuoruusiässä ilmeneviä konflikteja lasten ja vanhempien välillä pidetään osana nuoren ja lapsi–vanhempi-suhteen normaalia kehitystä.

Maahanmuuttajanuorilla itsenäistyminen ja aikuiseksi kasvaminen tapahtuvat samanaikaisesti kotoutumisprosessin kanssa (Alitolppa-Niitamo 2001). Ikävaiheeseen liittyy myös muita isoja muutoksia, kuten siirtymävaiheita opinnoissa (alakoulusta yläkouluun ja peruskoulusta toisen asteen opintoihin). Päällekkäiset

muutokset koskevat erityisesti muuttosukupolvea 1,5, joka saapuu uuteen maahan alakouluiässä (Bartley & Spoonley 2008).

Nuorten kotoutumista koskevilla nykytutkimuksissa pyritään huomioimaan nuorten ikävaihe ja siihen liittyvät keskeiset piirteet ja kehitystehtävät. Ikävaiheen tiedostaminen on tärkeää, koska nuorten sopeutumisoingelmat eroavat ainakin joiltain osin aikuisten ongelmista. Nuoruusikään tyypillisesti liittyviä pyrkimyksiä ja tavoitteita, itsenäistymistä ja oman identiteetin etsimistä ja muotoutumista, ei myöskään tulisi sekoittaa sopeutumisoingelmiin. (Sam & Oppedal 2003.)

Perhe on keskeinen kehitys- ja kotoutumisympäristö maahanmuuttajanuorelle, ja hyvien sukupolvisuhteiden merkitys nuoren kotoutumiselle³ on osoitettu useissa tutkimuksissa (Suárez-Orozco & Suárez-Orozco 2001; Kwak 2003; Kağıtçıbaşı 2005). Tutkimuksemme taustaoletuksena on, että nuoren kehitys – kuten myös kotoutuminen – tapahtuu vuorovaikutuksessa lähiympäristöjen kanssa (Bronfenbrenner 1979; Bronfenbrenner & Morris 2006). Tässä tutkimuksessa keskitymme lähiympäristöistä perheeseen, tarkemmin sukupolvisuhteisiin. Vaikka sukupolvisuhteiden muutos kuuluu normaaliin perhedynamiikkaan, on maahanmuutto niin merkittävä perheen lähiympäristön muutos, että sen vaikutuksia perheen sisäisiin prosesseihin on tarkoituksenmukaista erikseen tutkia.

SUKUPOLVISUHTEET MAAHANMUUTTAJAPERHEISSÄ

Muutto muuttaa perheen arjen käytäntöjä ja vaikuttaa usein perheen sosiaaliseen ja taloudelliseen asemaan (Kwak 2003). Lisäksi perheen rakenne usein muuttuu muuton myötä ja perheenjäsenet ovat toisistaan erossa muuttoa valmisteltaessa ja muuton jälkeen jopa useita vuosia (Suárez-Orozco & Todorova & Louie 2002).

Pääkaupunkiseudun maahanmuuttajanuorten perheiden rakenteista on jonkin verran tietoa. Helsingissä yksinhuoltajuus on maahanmuuttajaperheissä yleisempää kuin kanta-väestön perheissä (Ranto ym. 2015). Kuitenkin

Helsingissä suomalaistaustaiset ja ulkomaalais-taustaiset lapset asuvat yhtä usein (61 %) äidin ja isän kanssa. Suurin ero asumisjärjestelyissä ilmenee siinä, että suomalaistaustaisista suurempi osa (12 % vs. ulkomaalaistaustaisista 4 %) ilmoittaa asuvansa vuorotellen äidin ja isän kanssa, kun taas ulkomaalaistaustaisista suurempi osa asuu vain äidin kanssa. Lisäksi maahanmuuttosukupolvi vaikuttaa asumisjärjestelyihin ja perhemuotoon: Ensimmäisen polven maahanmuuttajista 54 prosenttia ja toisesta sukupolvesta 69 prosenttia asui vuonna 2013 yhdessä äidin ja isän kanssa. Ensimmäisen polven maahanmuuttajista suurempi osa (13 %) kertoi asuvansa ”muulla tavoin” tai muiden aikuisten kanssa. (Mt.)

Vaikka tutkimusta maahanmuuttajaperheitä (yhteenvetoartikkeli suomalaisesta maahanmuuttajaperheiden tutkimuksesta, ks. Säävälä 2013) ja maahanmuuttajanuorten sopeutumisesta on tehty paljon, perherakenteiden ja sukupolvisuhteiden muutosten tarkastelu muuton jälkeen on jäänyt vähemmälle huomiolle. Suomessa Marja Peltolan (2014) väitöstudium käsittelee maahanmuuttajaperheiden sukupolvisuhteita ja perhesuhteiden rakentumista muuton jälkeen. Peltolan mukaan sukupolvisuhteista neuvotellaan muuton jälkeen suhteessa lähtömaahan ja suomalaisen yhteiskunnan rakentamiseen. Tutkimus korostaa myös perhesuhteiden sitkeyttä muutosten keskellä. (Mt.)

Akkulturaatio perheessä tarkoittaa sitä, että perheenjäsenten on neuvoteltava aktiivisesti siitä, miten he vastaavat uuden yhteiskunnan vaikutuksiin ja miten perheen keskeiset arvot siirtyvät sukupolvelta toiselle. Perheen sisäinen niin sanottu akkulturaatiokuilu muodostuu silloin, kun perheenjäsenten reagoimisessa uuden ympäristön vaikutteisiin on suuria eroja. (Alitolppa-Niitamo 2010.) Erimielisyyksiä ja ristiriitoja voi ilmetä esimerkiksi tavoissa toimia, etnisessä identiteetissä ja kulttuurisissa arvoissa (Costigan & Dokis 2006).

Maahanmuuttajaperheiden sukupolvisuhteista on tehty kansainvälisesti paljon tutkimusta etenkin sukupolvien välisten konfliktien

näkökulmasta. Tutkimukset viittaavat siihen, että maahanmuuttajaperheissä vakavat konfliktit johtavat nuoren kannalta vakaviin seurauksiin useammin kuin ei-maahanmuuttajaperheissä (Kwak 2003). Toisaalta tutkimuksissa maahanmuuttajaperheistä korostetaan usein perheenjäsenten läheisiä suhteita ja vahvaa keskinäisriippuvuutta (Suárez-Orozco & Suárez-Orozco 2001).

Sukupolvisuhteisiin liittyvät odotukset ovat kulttuurisidonnaisia. Karkeasti jaotellen kollektivisestisesti orientoituneissa kulttuureissa perheen yhtenäisyyden vaaliminen ja vanhempien näkemysten kunnioittaminen ovat tärkeässä osassa. Vanhempien arvostelua tai kyseenalaistamista ei pidetä hyväksyttävänä eikä nuorten oleteta itsenäistyvän perheestä samalla tapaa kuin individualistisesti orientoituneissa kulttuureissa. (Kağıtçıbaşı 2005.) Kuitenkin esimerkiksi nuorten tarve sekä lisätä omaa autonomiaansa että kuulua perheeseensä (tai muuhun yhteisöön) ovat universaaleja pyrkimyksiä, joiden ilmenemismuodot vaihtelevat eri kulttuureissa (mt.). Lisäksi perhekohtaiset erot kansallisten ja kulttuuristen alueiden sisällä ovat suuria. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että monet Suomeen tulevat maahanmuuttajaperheet tulevat sellaisista maista (kuten Venäjältä, Somaliasta, Irakista tai Intiasta), joissa perhekulttuuri on perinteisesti malliltaan voimakkaammin yhteisöllisyyttä korostava kuin Suomessa.

Maahanmuuttajaperheiden sukupolvien välisissä suhteissa tapahtuvat muutokset voivat johtua myös muista kuin kulttuurisista tekijöistä. Esimerkiksi Phinneyn, Ongin ja Maddenin (2000) Yhdysvalloissa tekemä vertaileva tutkimus nuorten ja vanhempien arvojen eriytymisestä osoitti, että osa muutoksista liittyy nuoren kehitysvaiheeseen (vanhemmat arvostivat velvollisuuksia perhettä kohtaan nuoria enemmän sekä maahanmuuttajaperheissä että kantaväestön perheissä), osa maahanmuuttoon (ristiriidat sukupolvisuhteissa lisääntyivät maahanmuuttajaperheissä tyypillisesti sitä enemmän, mitä pidemmän aikaa perhe oli asunut Yhdysvalloissa) ja osa tekijöihin, jotka olivat tyypillisiä tietyille etniselle ryhmälle.

PERHERAKENTEIDEN MUUTOKSET JA ASUMISJÄRJESTELYIDEN MONINAISUUS

Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen aineiston mukaan noin neljännes (26 %) Suomeen muuttaneista nuorista (n=137) oli asunut ennen Suomeen muuttoa ainakin osittain eri ihmisten kanssa kuin niiden, joiden kanssa tuli Suomeen. Muuttoa muutti siis välittömästi joka neljännen nuoren perheen rakennetta. Aiheesta esitetyn kysymyksen perusteella ei kuitenkaan voida sanoa mitään esimerkiksi perheen rakenteen muutoksesta Suomessa vietettyjen vuosien aikana. Vastaukset kuvastavat kuitenkin perheessä muuton myötä tapahtuvien muutosten yleisyyttä. Toisaalta valtaosa nuorista oli muuttanut Suomeen niiden ihmisten kanssa, jotka muodostivat nuoren perheen jo lähtömaassa.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi -tutkimuksessa somalitaustaisista 23 prosenttia ja kurditaustaisista 14 prosenttia ilmoitti asuvansa perheissä, joissa äiti on yksinhuoltaja (Wikström ym. 2014). Kuitenkin väestötörekisteritietojen mukaan vuonna 2009 yli 46 prosenttia somalinkielisistä lapsiperheistä oli äidin huoltamia (Säävälä 2013). Erot tiedoissa kuvaavat rekisteritietojen ja käytännön asumisjärjestelyiden välisiä eroja sekä kyselyaineiston mahdollista valikoituneisuutta (Wikström ym. 2014; ks. myös Ranto ym. 2015).

Haastattelututkimukseen osallistuneista nuorista (n=80) reilu kolmasosa (39 %) ilmoitti vanhempiensa olevan edelleen yhdessä. Nuorista 65 prosenttia eli kahden vanhemman perheessä, joista kolmannes muodostui äidistä tai isästä ja hänen uudesta puolisostaan. Uusperheissä vanhemman uusi puoliso oli ollut usein syy perheen Suomeen muuttoon. Neljännes (24 %) haastattelututkimuksen nuorista ei ollut missään tekemisissä toisen biologisen vanhempansa kanssa. Heistä suurimmalla osalla toinen vanhemmista oli kuollut: 14 haastateltavaa ilmoitti toisen vanhemman kuolleen ja viisi ilmoitti, ettei ollut missään tekemisissä toisen vanhemman kanssa.

Muutamat haastateltavista kertoivat vanhempien olevan edelleen yhdessä, mutta isän tai äidin asuvan eri maassa. Monessa perheessä isä oli asunut useampia vuosia Suomessa valmistellen perheen muuttoa ennen lasten ja perheen äidin tuloa Suomeen. Noin puolet haastatteluun osallistuneista nuorista oli muuttanut Suomeen maista, joissa on meneillään vakavia sotilaallisia ja poliittisia konflikteja (Somalia, Irak, Afganistan). Pakolaisstatuksesta sinänsä ei kysytty haastattelussa, mutta muuton syistä keskusteltiin nuoren kanssa jokaisen haastattelun yhteydessä. Toisen vanhemman kuolema ei ollut yleisempää kriisimaista tulleilla nuorilla kuin muilla haastatelluilla nuorilla.

Vaikka aiemman tutkimuksen perusteella oli tiedossa, että maahanmuutto rikkoo usein ainakin väliaikaisesti perheen rakenteita, muutosten yleisyys haastateltujen nuorten perheissä hieman ennen muuttoa tai muuton aikana tuli tutkijoille yllätyksenä. Perhesyyt ovat perinteisesti olleet keskeisin syy Suomeen muuton taustalla (Säävälä 2013). Sen lisäksi, että perhesyyt vetävät Suomeen (esim. avioituminen Suomessa asuvan kanssa), lähtömaassa tapahtuvat perherakenteen muutokset (kuten avioero tai puolison kuolema) voivat työntää kohti muuttopäätöstä. Pääkaupunkiseudulla toteutettujen laadullisten tutkimusten mukaan rikkoutuneet perheet ja hauraat lähisuhteet näyttävät enemmän säännöltä kuin poikkeukselta asunnottomien (Katisko 2013) ja toimeentulotuen varassa elävien (Kivijärvi 2015) maahanmuuttajanuorten tapauksessa. Tutkimuksemme nuoret ovat perheeltä saadun tuen suhteen kuitenkin siinä mielessä hyvässä asemassa, että heidän kanssaan Suomeen on muuttanut vähintään yksi vanhempi.

NUORTEN KOKEMAT MUUTOKSET SUKUPOLVISUHTEISSA MAAHANMUUTON JÄLKEEN

Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi -tutkimuksen aineiston (n=380) nuoret näkivät muuton olleen perheen kannalta hyvä asia. Kaikista vastaajista 99 prosenttia

oli sitä mieltä, että Suomeen muutto oli ollut perheelle myönteinen asia (76 % oli väittämän kanssa täysin samaa mieltä, 23 % osittain samaa mieltä). Ensimmäisen ja toisen sukupolven nuorten vastaukset eivät eronneet tilastollisesti merkittävästi toisistaan. On huomattava, että noin joka neljäs vastaaja oli väittämän kanssa vain osittain samaa mieltä, eli muuton tuomia muutoksia ja muuttopäätöstä ei aina nähty pelkästään myönteisenä asiana. Kokonaiskuva on kuitenkin hyvin positiivinen, mihin saattaa vaikuttaa se, että suurin osa tutkimuksen nuorista tai heidän vanhempansa olivat maista, joissa olosuhteet ovat epävakaut (Somalia, Irak). Moni oli myös asunut Suomessa pitkään tai edusti toista sukupolvea, joten heidän oli kenties vaikea arvioida muuton seurauksia perheelle.

Tutkimuksessa sukupolvisuhteiden laatua mitattiin 11 väittämällä (esim. ”Koet että perheenjäsenesi todella yrittävät ymmärtää miltä sinusta tuntuu”, ”Vanhemmillasi on tarpeeksi aikaa sinulle”, ”Vanhempasi kuulevat sinun mielipidettäsi asioissa jotka koskevat sinua”), joihin nuoret vastasivat neliportaisella asteikolla (1 = hyvin usein, 4 = ei koskaan). Nuoret kuvasivat suhdetta vanhempiinsa hyvin myönteisesti. Esimerkiksi 88 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että voi keskustella vanhempiensa kanssa silloin kun haluaa ”hyvin usein”. Nuorista 11 prosenttia koki keskustelun onnistuvan ”melko usein” silloin kun he sitä halusivat. Vain yksittäiset nuoret raportoivat vaikeuksista tai riidoista suhteessa vanhempiinsa. Väittämäkohtaisesti vain 1–12 nuorta käytti heikkoa suhdetta kuvaavia vastausvaihtoehtoja ”melko harvoin” tai ”ei koskaan” arvioidessaan suhdettaan vanhempiinsa. Kouluterveyskyselyyn vuonna 2013 vastanneet nuoret arvioivat suhdettaan vanhempiinsa kriittisemmin: ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajapojista joka neljäs ja -tytöistä joka viides koki, ettei pysty juuri koskaan keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan (Matikka ym. 2014).

Muuttosukupolvi oli yhteydessä sukupolvisuhteisiin niin, että Suomessa syntyneillä (n=241) oli hieman paremmat suhteet

vanhempiinsa kuin ensimmäisellä sukupolvella (n=137). Kouluterveyskyselyn tulokset ovat samansuuntaiset (Matikka ym. 2014). Hajonta maahan muuttaneiden nuorten vastauksissa oli suurempaa kuin Suomessa syntyneiden. Suomessa oloaika vaikutti arvioihin sukupolvisuhteista niin, että alle kouluikäisenä Suomeen tulleet nuoret kokivat sukupolvisuhteet hieman huonommiksi kuin vähemmän aikaa Suomessa asuneet. Pidempi asumisaika Suomessa vaikuttaisi siis heikentävän sukupolvisuhteiden laatua. Erot Suomeen muuttaneiden vastauksissa asumisajan mukaan eivät kuitenkaan tällä aineistolla olleet tilastollisesti merkittäviä. Kotoutumisprosessin eri perheenjäsenille tuomat haasteet ja perheenjäsenten eritahtinen kotoutuminen voivat selittää sitä, miksi maahanmuuttajanuoret kokevat suhteet vanhempiin huonommiksi kuin toisen sukupolven nuoret ja miksi jo joitain vuosia Suomessa asuneiden nuorten arviot sukupolvisuhteiden laadusta saattavat olla hiljattain muuttaneiden arvioita kriittisempiä (Alitolppa-Niitamo 2010).

Kvantitatiivisen Etnokids-aineiston antama kuva sukupolvisuhteista maahanmuuttajaperheissä on erittäin myönteinen. Saman tutkimuksen haastatteluaineistoon perustuva osatutkimus (Migrant Families in Transition) tarkentaa kuvaa ja paljastaa myös nuorten ristiriitaisia ja kielteisiä kokemuksia sukupolvisuhteiden kehityksestä muuton jälkeen. Olemme jaotelleet nuorten pohdinnat sukupolvisuhteiden muutoksista sisällön perusteella viiteen ryhmään, joita kuvaamme seuraavaksi tarkemmin.

”KAIKKI MUU MUUTTUU PAITSI PERHE”

Osa nuorista koki, ettei muutto muuttanut suhdetta vanhempiin millään tavalla. Perheen tukea pidettiin erityisen tärkeänä muuton jälkeen, kun kaikki muu ympärillä muuttui. Tuolloin tärkeäksi muodostui nimenomaan se, että perhe ei muuttuisi. Perheen yhtenäisyyden tärkeyttä ja kulttuurin säilyttämistä korostivat erityisesti Afrikasta ja Lähi-idästä tulleet nuoret. Kollek-

tivistisesti painottuneista kulttuureista tulevien vanhempien kasvatustavoissa korostuu usein perheen yhtenäisyys (vs. perheenjäsenten itseenäisyys), mutta erot eri etnisten ryhmien sisällä, kuten myös niiden välillä, ovat suuria (Phalet & Schönplflug 2001). Tässä tutkimuksessa esimerkiksi Etelä-Aasiasta tai Venäjältä tulleiden nuorten puheessa perheen yhtenäisyyttä ei kuitenkaan korostettu niin voimakkaasti kuin moni Somaliasta ja Irakista muuttanut nuori teki. Pakolaistausta ja perheen kokemat menetykset voivat vaikuttaa perheen yhtenäisyyden korostamiseen. Vahvan kulttuurisen identiteetin on todettu myös olevan yhteydessä pakolaistaustaisten nuorten hyvään psyykkiseen terveyteen (Birman & Trickett & Vinokurov 2002).

On huomioitava, että jotkut nuoret myös tietoisesti ja aktiivisesti vastustivat muutosta, sillä se liitettiin oman kulttuurin unohtamiseen, mitä pidettiin negatiivisena asiana. Oma kulttuuri tuli pitää mielessä ja vanhemmat tukivat kulttuurin säilyttämistä:

Ei se [arki] muuttunut, ihan vaan rauha, ei se muuttunut mitenkään. Äiti on silleen, mä aina kysyn miten mä käyttäydyn, sit äiti on silleen, sä oot hyvin kyllä, käyttäydy samaa reittiä vaan, sit mä oon ”okei”. (Tyttö, 16v, Somalia.)⁴

Vaikka vanhemmat eivät nuoren mukaan olisi muuttuneet, uusi ympäristö oli erilainen. Muutama haastatelluista pojista mainitsi, että isän kanssa ei ollut muodostunut Suomessa yhteisiä rutiineja, joiden yhteydessä olisi voinut jutella kuten ennen muuttoa. Perheen arki oli muuttunut, mikä vaikutti yhdessäolon muotoihin. Perheen kesken ei esimerkiksi vietetty enää niin paljon aikaa kodin ulkopuolella, tai lähtömaassa isän kanssa tehty kävelylenkki töiden jälkeen oli jäänyt Suomeen muuton myötä. Toisaalta yksi haastateltavista mainitsi, että nykyään he kävivät isän kanssa silloin tällöin pyöräilemässä, jolloin oli hyvä tilaisuus kysellä kaikenlaista.

PERHERAKENTEEN JA ELINOLOJEN MUUTOKSET OVAT LÄHENTÄNEET PERHEENJÄSENIÄ

Moni haastatteluun osallistuneista nuorista koki muuton lähentäneen suhdetta vanhempiin. Uudessa tilanteessa perheenjäsenet tukivat toisiaan, ja moni nuori mainitsi tutustuneensa vanhempiinsa paremmin muuton jälkeen, kun yhteistä aikaa oli paljon aiempaa enemmän. Lähtenytminen vanhempien kanssa liittyi joidenkin nuorten tapauksessa laajennetun perheen hajoamiseen muuton myötä. Näissä tapauksissa perheen isovanhemmat ja muutamassa tapauksessa myös jotkut muut sukulaiset olivat asuneet lähtömaassa samassa taloudessa. Vaikka sukulaisia ikävöitiin, nuoret näkivät ydinperheasumisessa myös hyvää:

Itse asiassa täällä mä oon tutustunut mun äitiinkin paremmin, koska tietty siellä mummi myös pelas mun äidin roolia ja sitten meidän täti, hänen naimisiin mentyään vasta hän meni pois sieltä. Mut hänkin, et niinku äiti ei ollut ainoo äiti mulle. Mut nyt hän on, niin nyt mä oon tutustunut mun vanhempiinkin enemmän. Jota siellä ei olis välttämättä tapahtunut. [...] Mun mielestä se on hyvä juttu. (Tyttö, 15v, Intia.)

Erityisesti Venäjältä tai entisen Neuvostoliiton alueelta ja Virosta tulleet nuoret kokivat vanhempiensa olevan iloisempia ja tyytyväisempiä muuton jälkeen, mikä heijastui myös nuorten ja vanhempien välisiin suhteisiin. Vanhempien tyytyväisyyden nuoret liittivät helpompiin elinoloihin, kuten lyhyempiin työpäiviin, parempaan palkkaan, ilmaiseen koulutukseen ja kattavampiin sosiaalietuuksiin. Osa muisteli muuttoa edeltänyttä aikaa perheelle stressaavana muuttojärjestelyiden vuoksi. Itse muutto oli ollut monelle perheelle pitkien valmisteluiden jälkeen helpotus:

Mun mielestä niistä [vanhemmista] tuli paljon ilosempia. Sellasia et ne kiinnitti muhun silleen paljon enemmän huomiota, kun ne oli tuolla [Venäjällä] koko ajan työssä ja yritti saada kaikkia niitä papereita, ja niillä meni hermot ja kaikkea. (Tyttö, 13v, Venäjä.)

Se, että perheenjäsenet olivat muuton yhteydessä pidempiä aikoja erossa toisistaan, kasvatti nuorten mukaan entisestään perheen merkitystä. Perheen jälleennäkeminen ja yhdessä asuminen ponnisteluiden jälkeen lähensivät nuorten mielestä lähes poikkeuksetta suhdetta vanhempiin (ks. myös Suárez-Orozco & Suárez-Orozco 2001). Haastateltavissa oli myös pari nuorta, jotka olivat muuttaneet Suomeen toisen vanhempansa luokse varhaisteini-iässä. Näiltä nuorilta tilanne oli vaatinut erityisen paljon sopeutumista.

VANHEMPIEN KOTOUTUMISEN VAIKEUDET HEIJASTUVAT SUKUPOLVISUHTEISIIN

Kuten kvantitatiivisessa aineistossa, myös haastattelututkimuksessa suurin osa haastateltavista korosti muuton tuoneen myönteisiä muutoksia perheeseen ja vanhempien viihtyvän Suomessa hyvin tai yhä paremmin. Nuorten toimijuus tuli esiin muun muassa siten, että he korostivat haastatteluissa sitä, kuinka tärkeää vanhempien hyvinvointi heille on. Vanhempien pärjäämisestä – suomen kielen opiskelusta, asioiden hoitamisesta Suomessa, voimavaroista lasten kasvatukseen ja kotitöihin etenkin yksinhuoltajaperheissä ja taloudellisista asioista – oltiin huolissaan.

Vanhempien sopeutumiseen liittyvät hankaluudet herättivät nuorissa halun kantaa vastuuta ja myötätuntoa vanhempia kohtaan, mutta aiheuttivat myös välien kiristymistä. On mielenkiintoista huomata sukupolvien välisten tuntemusten symmetrisyys. Monet tutkimukset nostavat esiin maahanmuuttajavanhempien huolen lasten pärjäämisestä uudessa yhteiskunnassa (Rumbaut & Portes 2001; Qin 2006).

Tässä tutkimuksessa nousi esiin myös lasten huoli vanhemmistaan. Myös ärtymistä ilmenee puolin ja toisin silloin kun vastapuoli ei täytä toisen odotuksia.

Osa nuorista ei puhunut vanhempien sopeutumiseen tai koti-ikävään liittyvistä asioista, mutta kertoi vanhemman tai vanhempien olleen muuton jälkeen usein väsyneitä, tai kuten eräs poika totesi äidistään: ”Se miettii liikaa, sitten se tulee kipeeksi.” Nuorten yleisimmin esiin nostama vanhempien huolenaihe oli sukulaiset ja ystävät lähtömaassa. Nuoret tiedostivat, että vanhemmat pyrkivät usein suojaamaan heitä omilta huoliltaan. Vanhempien työllistymisvaikeudet, kielen oppimisen hankaluudet ja koti-ikävä kuitenkin välittyivät usein nuorille:

Se [muutto] ei mua haitannut, koska ei mulla ollut Venäjällä paljon hyviä kavereita, ihan normaalia. Silleen kuitenkin mä katon aina äitiä. Sit kun hän oli surullinen, niin oli se kyllä vähän surullista. (Tyttö, 16v, Venäjä.)

No kun sillä [äidillä] ei oo yhtään töitä, se on joka päivä kotona. Sit on kaukana sukulaisista, sit on kylmässä ilmassa, talvella [pelkkää] yötä. Psykkisesti ongelmaa niinku. (Poika, 16v, Lähi-itä.)

Muutama nuorista kertoi haastattelussa, että vanhemmat suunnittelivat edelleen tulevaisuutta ainakin osittain lähtömaahan ja oli epäselvää, mihin maahan perhe lopulta jäisi. Tässä aineistossa kaksi nuorista oli tilanteessa, jossa he halusivat voimakkaasti jäädä Suomeen, mutta eivät olleet varmoja perheen suunnitelmista eivätkä uskaltaneet ottaa asiaa puheeksi vanhempiensa kanssa. Nuoret eivät olisi halunneet jäädä passiivisesti odottamaan vanhempiensa päätöstä, vaan he olisivat halunneet tulla kuulluksi. Avoinmuuden puute ja epäselvä tilanne häiritsivät heitä. Näissä tapauksissa nuoren oma elinpiiri ja kodin alue vaikuttivat eriytyvän yhä voimakkaammin toisistaan, kun vanhemmilta puuttui nuorten mukaan motivaatio sopeutua Suomeen ja asenne suomalaisuutta kohtaan oli kielteinen.

Sen sijaan, että nuoret olisivat jakaneet vanhempiensa kanssa kuulumisia koulusta, he tietoisesti pyrkivät kertomaan vapaa-ajanvietostaan mahdollisimman vähän, jotta eivät antaisi vanhemmilleen lisää kimmokkeita muuttopäätökselle.

Joissakin perheissä nuoret tunnistivat myös odotuksia, joissa heidän aktiivisen toimijuutensa varaan laskettiin paljon. Vanhempien vaikeudet tai haluttomuus suomen kielen oppimisen kanssa ja siitä johtuvat työllistymisvaikeudet ahdistivat nuoria. Nuoren oma rooli perheen päässä ja tulevana elättäjänä ja huolehtijana mietitytti osaa nuorista. Toisaalta tuota roolia kommentoitiin myös omasta kulttuurista nousevana välttämättömyytenä. Valtaosa nuorista piti itseään keskeisimpänä syynä perheen muuttopäätöksen takana, ja muutama nuorista esitti myös turhautuneita näkemyksiä siitä, kuinka vanhemmat olivat luopuneet omasta hyvästä elämästään lähtömaassa ja odottivat nyt vain nuoren menestyvän hyvin opinnoissaan ja saavuttavan jotain suurta:

Ne [vanhemmat] tekee paljon töitä mun puolesta, vaikka ne itse ei saa mitään. Sitten kun mä kasvan niin, esimerkiksi hyväksi ammatiksi, hyväksi palkaksi, enhän mä anna mun palkasta vanhemmille! Ei tietenkään. Mulla on oma perhe, mulla on oma asia. Miksi he tekevät sillä tavalla? He voisivat etsiä töitä, yksinomaan, huolehtia sukulaisista. (Poika, 16v, Lähi-itä.)

Harva maahanmuuttajanuorten vanhemmista oli työllistynyt nopeasti Suomeen muuton jälkeen, joten vanhemmat viettivät muuton jälkeen paljon aikaa kotona. Suurin osa nuorista koki tämän myönteisenä. Muutama nuori kertoi vanhempien kotona olemisen johtaneen riitojen lisääntymiseen. Tämän katsottiin johtuvan vanhempien turhautumisesta ja siitä, että ”pitää olla koko ajan tekemisissä”.

Perheen yhtenäisyyttä ja haasteiden kohtamista yhdessä kuvaa se, että nuoret olivat myös ylpeitä vanhemmistaan ja heidän työllistymisestään ja halusivat tukea heidän kielenoppimistaan. Seuraavan haastatteluoitteen poika kuvasi

sitä, miten lapset aktiivisesti tukivat äidin opintoihin pääsyä:

Äiti aina toistaa samaa lausetta vaikka mä en kovin tykkää siitä, ”Mä oon vanha nainen”, vaikka hän on 40-vuotias vasta. Mä oon vanha nainen, en mä tarvitse. Ei kun, kyllähän edelleen, mä oon ollut iloinen et, pikkusiskon kans ollaan yritetty just auttaa siinä et äiti on yrittänyt. Se on parantanut suomen kielen taitoa ja se haluais nykyään mennä ammattikouluun. Yritettiin vaan pikkusiskon kans auttaa mahdollisimman paljon et hei se on hyvä se on hyvä. Nyt jos hän tarvitsee jotain löydettävää netistä, autetaan just heti että se itsekin niinku. Se on semmonen asia mistä mä oon iloinen. [...] Itse asiassa nyt huomaa et se on paljon erilaisempi, nyt se ei oo enää sitä mieltä. (Poika, 15v, Irak.)

Vanhempien haasteet kotoutumisessa ja oman paikan löytämisessä suomalaisessa yhteiskunnassa liittyivät nuorten puheessa ennen muuta kielitaitoon ja työllistymiseen, mutta myös vanhempien haluun kotoutua. Vanhempien haasteet heijastuivat nuoriin, jotka osallistuvat aktiivisesti ratkaisuyrityksiin.

UUDESSA KULTTUURISSA LAPSET MUUTTUVAT, VANHEMMAT EIVÄT

Sukupolvisuhteita pohtiessaan nuoret nostivat esiin nuorten ja vanhempien tapojen ja ajatusmallien eriytymisen. Osa nuorista oli sitä mieltä, että vanhempien ajatusmaailma ja tavat eivät olleet Suomeen muuton myötä muuttuneet:

En mä tarkkaan muista mut on tullut pikkusia muutoksia, mut ei niin isoja muutoksia että vois sanoa että meidän perhe on muuttunut kokonaan. Mun mielestä asiat on niinku tavallaan, tai meidän perheen tavat on vielä entiset mut on tapahtunut muutoksia ainakin meidän nuorilla. En mä tiedä, mut on tapahtunut meillä nuorilla

muutoksia mutta vanhemmilla on samat tavat ja kaikki. (Tyttö, 16v, Somalia.)

Haastattelun nuori somalialaistyttö ei kokenut tapojen erilaisuuden heikentäneen hänen suhdettaan vanhempiinsa. Kulttuuristen käsitysten erot ja ristiriidat tulivat sen sijaan esiin tämän venäläispojan kommentteissa:

Haastateltava: Jostain syystä silti tunnen olevani kasvanut suomalaisessa perheessä mut niinku jouduin väärään huoneeseen.

Haastattelija: Mitä sä tarkoitat?

Haastateltava: Et niinku emmä tiiä, mul olis helpompi jos mul ois joku vaikka suomalainen mutsi tai fajja. (Poika, 15v, Venäjä.)

Osa nuorista liitti itsessään tapahtuneet muutokset vaikutteiden saamiseen uudesta kulttuuriympäristöstä, jota omien vanhempien oli vaikea ymmärtää. Haastateluisissa moni nuori kuvasi siis omista lähtökohdistaan tutkimuksessa eritahtiseksi sopeutumiseksi tai akkulturaatiokuiluksi nimettyä ilmiötä (Alitolppa-Niitamo 2010). Itse maahan muuttaneiden lasten ja nuorten etuna voidaan pitää sitä, että heillä on muistikuvia ja ymmärrystä lähtökulttuuristaan ja he pitävät mahdollisesti yhteyttä lähtömaahansa ja vierailevat siellä. Näiden nuorten on siis helpo ymmärtää vanhempien ajatuksenjuoksua ja arvomaailman perustaa, ja he ovat ehtineet osin kasvaa siihen (Bartley & Spoonley 2008).

Sillä, mihin lapsuus- ja nuoruusiän vaiheeseen muuttohetki osuu, voi olla hyvinkin paljon merkitystä sille, millaiseksi nuoren oma etninen identiteetti muodostuu (Sam 2000). Monilapsisten perheiden nuoret puhuivat myös nuorempien sisarustensa huonosta lähtömaan kielen taidosta ja heitä itseään ”suomalaisemmasta” käytöksestä:

Mä oon kasvanut [lähtömaassa] kolmetoista vuotta ja mun pikkusisko on kasvanut siellä jotain kuus vuotta. Se käyttäytyy vähän niinku nää nuoret suomalaiset ja

me käyttäydytään vähän erilaisella tavalla. (Poika, 16v, Afrikka.)

Suhteiden vanhempiin katsottiin muuttuvan myös iän myötä. Moni nuorista näki sukupolvisuhteiden kypsyneen vanhenemisen myötä ja vanhempien olevan yhä enemmän kavereita, joiden kanssa keskusteltiin asioista ja tehtiin perhettä koskevia päätöksiä yhdessä. Moni kuvasi itsessä tapahtuneen paljon muutoksia parin viime vuoden aikana. Karkeasti ottaen haastateltavista vanhimmat (16–18-vuotiaat) muistelivat, että vanhemmat olivat ennen ärsyttäneet ja he olivat hieman kapinoineet vanhempiaan vastaan, mutta nyt vanhemmalla iällä menee hyvin, kun taas nuorimmilla (13–15-vuotiailla) suhteet vanhempiin olivat viime aikoina huonontuneet:

Haastateltava: Ei me oikein, no kyl äidin kans on [muuton jälkeen] puhunut eniten, koska ei muidenkaan kans pystynyt puhumaan. Mut sitten jos kysytään et miten nyt, niin se on vähän niinku, meillä on enemmän äidin kans etäisyttä. Ei pysty kyl puhumaan enää avoimena mitään.

Haastattelija: Joo. Mistä se johtuu teillä?

Haastateltava: Oisko iästä, sitten ei uskalla niinku sanoa mitään. [...] Tuntuu että ei olla enää läheisiä. (Poika, 15v, Thaimaa.)

Kuten yllä olevasta lainauksesta käy ilmi, nuorten oli toisinaan vaikea paikallistaa syytä sukupolvisuhteiden muutoksille. Toisaalta muutoksiin saattoivat liittyä nuoren kypsyminen mukanaan tuomat uudenlaiset pohdinnat ja itsenäistymispyrkimykset, toisaalta uuteen kulttuuriseen ympäristöön sopeutuminen ja etäännyntymisen kokemukset suhteessa omiin vanhempiin (ks. myös Qin 2006).

LUOTTAMUKSEN PUUTE HEIKENTÄÄ SUHDETTA

Nuoret korostivat molemminpuolisen luottamuksen tärkeyttä suhteessa vanhempiinsa. Avoimuus ja luottamus liitettiin ennen kaikkea

siihen, että omista asioista ja huolista voi kertoa vanhemmille, jolloin ongelmia voidaan ratkoa yhdessä. Lähes kaikki haastateltavista sanoivat kertovansa vanhemmilleen kaiken oleellisen koulusta ja elämästään, lukuun ottamatta ihasutumisasiota. Nuoret toivoivat, että vanhemmat luottaisivat heidän omaan harkintakykyynsä enemmän. Osa nuorista kertoi panostavansa luottamuksen rakentamiseen uudessa kulttuurisessa ympäristössä, jotta vanhemmat eivät olisi niin huolissaan heidän koulunkäynnistään ja erityisesti vapaa-ajan viettotavoistaan. Luottamiskysymykset liittyivät usein vanhempien pelkoihin uudessa ympäristössä ja nuorten kokeiluikään, kuten moni haastateltavista itse ilmaisi.

Osa nuorista koki sääntöjen (lähinnä vapaa-ajan vieton ja kotiintuloaikojen osalta) muutuneen tiukemmiksi muuton jälkeen ja vanhempien huolehtivan enemmän. Vakavampia konflikteja vapaa-ajan viettotavoista ja kotiintuloajoista oli muutaman nuoren perheessä – yksi haastatelluista oli jopa otettu huostaan riitojen kärjistyttyä äidin kanssa. Kaiken kaikkiaan haastatteluaineiston perusteella ei kuitenkaan voida sanoa, että maahanmuuttajanuoret olisivat kokeneet kodin säännöt tiukemmiksi kuin valtaväestöön kuuluvien lasten ja nuorten perheiden säännöt. Osa musliminuorista mainitsi myös, että muutto tai vanheneminen eivät sinällään olleet vaikuttaneet siihen mitä saa tai ei saa tehdä, koska kasvatuksen peruseriaatit esimerkiksi alkoholin käyttöön liittyen tulivat uskonnosta eivätkä olleet ikäsidonniaisia.

Perheen vaiheet tai toiseen biologiseen vanhempaan liittyvät asiat olivat muutaman nuoren mukaan aiheita, joista perheessä ei puhuttu. Muuttoa edeltäneistä tapahtumista ei useinkaan ollut keskusteltu nuorten kanssa, ja muutama nuori oli harmistunut erityisesti siitä, että isästä ei saanut puhua. Vaikenemisen taustalla voi olla traumaattisia kokemuksia tai ikäviä avioeroja. Joka tapauksessa nuoren yhteydenpito toisessa

maassa olevaan vanhempaan ilman toisen vanhemman tukea oli joissain tapauksissa vaikeaa.

NUORET MUOVAAVAT MUUTON SUKUPOLVISUHTEISSA AIHEUTTAMIA MUUTOKSIA

Ne tavat, joilla nuoret käsittelevät kulttuurien välistä tilannetta kodissa ja kodin ulkopuolella, muovaavat heidän kotoutumistaan ja perhesuhteitaan (Phinney ym. 2006). Kulttuuriset neuvottelut ovat keskeisessä osassa myös tämän tutkimuksen nuorten puheessa sukupolvisuhteista muuton jälkeen. Olennaisessa osassa ovat kuitenkin myös muuttokonteksti eli muuton aiheuttamat muutokset perheen rakenteessa, ajankäytössä ja toimeentulossa sekä nuorten onnistuminen itsenäistymisprosessin sovittamisessa muihin isoihin muutoksiin. Pääallekkäisten muutosten yhteen kietoutuminen tulee esiin siinä, miten nuorten itsensäkin oli toisinaan vaikea hahmottaa, mistä muutokset suhteessa äitiin tai isään johtuivat.

Maahanmuutto ei ole sopeutumista vain uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin, vaan myös perheessä tapahtuviin muutoksiin. Haastatteluaineistosta näkyy nuorten toimijuus ja aktiivinen rooli perheessä. Nuoret esimerkiksi saattoivat itse vastustaa liiallista tai liian nopeaa akkulturaatiomuutosta. He saattoivat myös huolehtia siitä, että heidän vanhempansa pääsisivät muutokseen mukaan, ja tukea heitä kielenoppimisessa. Nuoret yrittävät siis aktiivisesti vaikuttaa siihen, että akkulturaatiokuilu sukupolvien välillä ei kasvaisi liian suureksi. Sukupolveen 1,5 kuuluvat nuoret pyrkivät hallitsemaan sitä perhedynamiikan muutosta, jonka perheen fyysinen muuttaminen maasta toiseen väistämättä aiheuttaa. Myös siinä tapauksessa, että vanhemmat eivät viihdy Suomessa ja pohtivat muuttoa pois, nuoret halusivat olla tässä keskustelussa aktiivisesti mukana.

VIITTEET

- 1 Etnokids on Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyössä Väestöliiton kanssa pääkaupunkiseudulla vuosina 2011–2012 toteuttama tutkimushanke. Tutkimuksen menetelmistä ja keskeisistä tuloksista on julkaistu raportti Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisusarjassa (Wikström & Haikkola & Laatikainen 2014). Migrant Families in Transition -osatutkimuksen osalta aineistoa on analysoitu aiemmin Helsingin kaupungin tietokeskuksen julkaisussa, jossa kuvataan tarkemmin myös haastatteluiden toteutusta (Leinonen 2013).
- 2 Ymmärrämme toimijuuden nuorten kyvyksi tehdä päätöksiä ja ohjata elämäänsä sosiaalisten suhteiden ja yhteiskunnan rakenteiden osaltaan määrittämissä raameissa (ks. Cote & Levine 2002, 9).
- 3 Nuorten kotoutumisella viittaamme yleisesti hyvinvointiin (kuten hyviin ihmissuhteisiin) sekä toisaalta pärjäämiseen ja viihtymiseen koulussa ja kielitaidon kehitty miseen. Tärkeä osa maahanmuuttajanuorten kotoutumista ja heidän hyvinvointiaan on myös onnistunut tasapaino lähtökulttuurin ja uuden kulttuurin välillä liittyen esimerkiksi perhearvoihin ja omaan identiteettiin (Sam 2000).
- 4 Haastateltavien lähtömaa mainitaan haastattelusitaateissa suurimpien maahanmuuttajaryhmien tapauksessa. Osassa sitaateista tausta on ilmoitettu maanosan tarkkuudella anonymiteetin suojaamiseksi.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, Anne (2001) *Liminalities: Expanding and constraining the options of Somali youth in the Helsinki Metropolitan area*. Finnish Yearbook of Population Research XXXVII. Helsinki: The Population Research Institute.
- Alitolppa-Niitamo, Anne (2010) Perheen akkulturaatio ja sukupolvien väliset suhteet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietoliipas 233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 45–64.
- Alitolppa-Niitamo, Anne & Leinonen, Elina (2014) Lapset ja lapsuus maahanmuuttotutkimuksessa. *Hyvinvointikatsaus* 1/2014, 101–105.
- Bak, Maren (2013) Barndom och migration. Teoksessa Maren Bak & Kerstin von Brömssen (toim.) *Barndom och migration*. Umeå: Boréa Bokförlag, 13–45.
- Bartley, Allen & Spoonley, Paul (2008) Intergenerational transnationalism: 1.5 generation Asian migrants in New Zealand. *International Migration* 46 (4), 63–84.
- Birman, Dina & Trickett, Edison & Vinokurov, Andrey (2002) Acculturation and adaptation of Soviet Jewish refugee adolescents: Predictors of adjustment across life domains. *American Journal of Community Psychology* 30 (5), 585–607.
- Bronfenbrenner, Urie (1979) *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge: Harvard University Press.

- Bronfenbrenner, Urie & Morris, Pamela (2006) The bioecological model of human development. Teoksessa Richard M. Lerner (toim.) *Handbook of Child Psychology. Vol. 1: Theoretical models of human development*. Hoboken: Wiley, 793–828.
- Costigan, Catherine & Dokis, Daphné (2006) Similarities and differences in acculturation among mothers, fathers, and children in immigrant Chinese families. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 37 (6), 723–741.
- Cote, James & Levine, Charles (2002) *Identity formation, agency, and culture: A social psychological synthesis*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kağitçibaşı, Cigdem (2005) Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 36 (4), 403–422.
- Katisko, Marja (2013) Maahanmuuttajien asunnottomuus metropolialueella. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin*. Diakonia-ammattikorkeakoulun tutkimuksia 39. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 111–130.
- Kivijärvi, Antti (2015) Nuoruusvuosina Suomeen muuttaneiden polkuja jäljittämässä. Teoksessa Harri Kiviniemi & Antti Kivijärvi (toim.) *Kiertoteitä. Maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä*. Helsinki: Into Kustannus.
- Kwak, Kyunghwa (2003) Adolescents and their parents: A review of intergenerational relations for immigrant and non-immigrant families. *Human Development* 46 (2–3), 115–136.
- Leinonen, Elina (2013) *Perheen sukupolisuhde ja kotoutuminen nuorten näkökulmasta*. Tutkimuksia 2013:3. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/13_11_29_Tutkimuksia_3_13_Leinonen.pdf (Viitattu 11.12.2015.)
- Matikka, Anni & Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Jokela, Jukka & Paananen, Reija (2014) *Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportteja 26/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116720/URN_ISBN_978-952-302-297-3.pdf?sequence=1 (Viitattu 2.6.2016.)
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2012) *Monipohvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 127. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisoasiain_neuvottelukunta/julkaisut/barometrit/liitteet/Nuorisobarometri_2012_Verkojulkaisu.pdf (Viitattu 11.12.2015.)
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Phalet, Karen & Schönplflug, Ute (2001) Intergenerational transmission of collectivism and achievement values in two acculturation contexts. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 32 (2), 186–201.
- Phinney, Jean & Berry, John & Sam, David & Vedder, Paul (2006) Understanding immigrant youth: Conclusions and implications. Teoksessa John W. Berry & Jean S. Phinney & David L. Sam & Paul Vedder (toim.) *Immigrant Youth in Cultural Transition*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 211–234.
- Phinney, Jean & Ong, Anthony & Madden, Tanya (2000) Cultural values and intergenerational value discrepancies in immigrant and non-immigrant families. *Child Development* 71 (2), 528–539.
- Qin, Desiree (2006) "Our child doesn't talk to us anymore": Alienation in immigrant Chinese families. *Anthropology & Education* 37 (2), 162–179.

- Ranto, Sanna & Ahlgren-Leinvo, Hanna & Haapamäki, Elise & Högnabba, Stina (2015) *Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi Helsingissä*. Tilastoja 2015:40. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/15_12_09_Tilastoja_40_Ranto_Ahlgren-Leinvo_Haapamaki_Hognabba.pdf (Viitattu 14.12.2015.)
- Rumbaut, Rubén & Portes, Alejandro (2001) *Ethnicities: Children of immigrants in America*. Berkeley: University of California Press.
- Sam, David (2000) Psychological adaptation of adolescents with immigrant background. *The Journal of Social Psychology* 140 (1), 5–25.
- Sam, David & Oppedal, Brit (2003) *Acculturation as a Developmental Pathway*. Online Readings in Psychology and Culture 8 (1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1072> (Viitattu 11.12.2015.)
- Suárez-Orozco, Carola & Suárez-Orozco, Marcelo (2001) *Children of Immigration*. Cambridge: Harvard University Press.
- Suárez-Orozco, Carola & Todorova, Irina & Louie, Josephine (2002) Making up for the lost time: The experience of separation and reunification among immigrant families. *Family Process* 41 (4), 625–643.
- Säävälä, Minna (2013) Maahanmuutto perheilmionä. Teoksessa Tuomas Martikainen & Pasi Saukkonen & Minna Säävälä (toim.) *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 101–122.
- White, Allen & Ni Laoire, Caitriona & Tyrrell, Naomi & Carpena-Méndez, Fina (2011) Children's Roles in Transnational Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37 (8), 1159–1170.
- Wikström, Katja & Haikkola, Lotta & Laatikainen, Tiina (2014) *Maahanmuuttajataustaisten nuorten terveys ja hyvinvointi. Tutkimus pääkaupunkiseudun somali- ja kurditaustaisista nuorista*. Työpaperi 17/2014. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116199/URN_ISBN_978-952-302-212-6.pdf?sequence=1 (Viitattu 11.12.2015.)

MISTÄ OLET KOTOISIN? KANSAINVÄLISESTI ADOPTOIDUT NUORET AIKUISET JA KUULUMISEN NEUVOTTELUT

HEIDI RUOHIO

Tarkastelen tässä artikkelissa väitöskirjaani (Ruohio 2016) varten keräämääni haastatteluai-neistoon perustuen sitä, miten kansainvälisesti adoptoidut neuvottelevat arjen kohtaamisissa kuulumisestaan suhteessa suomalaisuuteen. Kansainvälisesti adoptoitujen kuuluminen on kiinnostava tutkimuskohde ennen kaikkea siksi, että kansainvälisesti adoptoidut tulevat osaksi perhettä, sukua ja kansaa kulttuurisesta normis-ta poikkeavalla tavalla ilman biologisen synty-perän linkkiä. Kansainvälisesti adoptoitujen ainutlaatuinen asema uudessa kotimaassaan tekee heidän kuulumisen kokemuksistaan sekä erityi-siä että yleisiä. Samalla kun he ovat siirtolaisina ainutlaatuinen ja marginaalinen ryhmä, heidän kokemuksensa avaavat kuulumisen reunaehtoja ja mahdollisuuksia suomalaisessa yhteiskunnas-sa laajemminkin.

Arvioiden mukaan yhteensä noin miljoona lasta on toisen maailmansodan jälkeen adop-toitu kansainvälisesti (Selman 2012). Richard Weil (1984) on kutsunut kansainvälistä adop-tiota hiljaiseksi siirtolaisuudeksi. Kansainvä-listä adoptiota käsitellään sekä tutkimuksissa että myös mediakeskustelussa lähinnä perheen perustamisen näkökulmasta eikä yksilön siirtolaisuuskokemuksena (kuitenkin esim. Rastas 2007; Hübinette & Tigervall 2009). Kansain-väläinen adoptio onkin maahantulositynä varsin ainutlaatuinen, sillä adoption myötä lapsi saa uuden perheen ja sen myötä myös kansalaisuuden. Samalla lapsen aiemmat sukulaisuussuh-teet katkeavat juridisessa mielessä. Adoptoidun voidaan ajatella syntyvän kahdesti: ensimmäisen kerran biologisesti ja toisen kerran adoption myötä. Adoptiotutkija Tobias Hübinette (2004, 20) kuvaa, kuinka adoptio ikään kuin riisuu

lapsen tämän biologisen syntyperän merkeistä: kielestä, kulttuurista, uskonnosta ja nimeen si-dotusta identiteetistä.

Kansainvälisesti adoptoidut ovat uudessa kotimaassaan vaikeasti kategorisoitava ryhmä. He eivät ole sen paremmin ”natiiveja” kuin pe-rinteisessä mielessä ”maahanmuuttajia” (Kim 2010, 103). Adoptoidulla onkin kaksi synty-pe-rää, joiden puitteissa hän kuulumisestaan neu-vottelee (Ruohio 2016). Biologinen syntyperä ei lakkaa olemasta kansainvälisesti adoptoidun arjessa, vaikka lapsi liitetään osaksi adoptio-perhettä. Tämä näkyy kansainvälisesti adop-toitujen arjessa kuulumisen kyseenalaistuksena esimerkiksi kysymyksissä ”mistä olet *oikeasti* kotoisin?” tai ”ketkä ovat *oikeita* vanhempiasi?”. Lisäksi se näkyy laajempina määrittelyongelmi-na. Tilastokeskus otti vuonna 2012 käyttöön syntyperä-luokituksen, jonka mukaisesti synty-perä määrittyy tilastoihin henkilön vanhempien syntymävaltiotiedon perusteella. Tilastokeskus kuitenkin rinnastaa adoptiovanhemmat biologi-siin vanhempiin, minkä seurauksena Suomessa syntyneiden henkilöiden ulkomailta adoptoitu lapsi on tilastoissa suomalaistaustainen, ei ulko-maalaistaustainen.

Suomi oli pitkään lähtömaan asemassa sekä siirtolaisuudessa että kansainvälisessä adoptios-sa. Suomi luovutti lapsia adoptioon ulkomaille 1970-luvun puoliväliin asti. Suomesta adoptoi-tiin lapsia pääosin muihin Pohjoismaihin, mutta muutamia myös Ranskaan ja Yhdysvaltoihin. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa asui vuo-den 2015 lopulla noin 5 700 kansainvälisesti adoptoitua. Näistä tapauksista kaikki eivät ole niin sanottuja vierasadoptioita, vaan osassa adoptioista on kyse ulkomaalaisen puolison

lapsen adoptioimisesta. Valtaosa Suomeen kansainvälisesti adoptoiduista on vielä alaikäisiä. Adoptioiden lähtömaat ovat vaihdelleet vuosien varrella riippuen suomalaisten palvelunantajien kontakteista. 1980-luvulla Suomeen adoptoitiin lapsia ennen kaikkea Kolumbiasta, Intiasta ja Etiopiasta. Venäjältä on adoptoitu lapsia vuodesta 1992 alkaen vuoteen 2015 saakka, jolloin Venäjä lopetti adoptiot Suomeen tasa-arvoisen avioliittolain etenemisen vuoksi. (Tilastokeskus 2016; Suomen virallinen tilasto; Parviainen 2014.)

Suomessa kansainvälisesti adoptoituja on tutkittu vasta vähän. Tämä johtuu kansainvälisten adoptioiden lyhyestä historiasta, ilmiön marginaalisuudesta ja todennäköisesti myös siitä, että tietoja ei ole ollut valmiina rekistereissä kuten esimerkiksi Ruotsissa. Suomeen adoptoitujen kokemuksista on voinut aiemmin lukea lähinnä lehtihaastatteluista ja Anu Rohima Myllärin (2006) omaelämäkerrallisesta kirjasta. Ruotsalaiset rekisteriaineistoihin perustuvat kohorttitutkimukset aikuisista kansainvälisesti adoptoiduista ovat herättäneet huolta kansainvälisesti adoptoitujen hyvinvoinnista. Rekisteritutkimusten mukaan Ruotsiin kansainvälisesti adoptoiduilla on keskimääräistä enemmän mielenterveysongelmia, päihteiden väärinkäyttöä ja kohonnut itsemurhariski (Hjern & Lindblad & Vinnerljung 2002; Hjern & Vinnerljung & Lindblad 2004), eivätkä he työllisty yhtä hyvin kuin ikätoverinsa tai saavuta samaa sosioekonomista asemaa kuin adoptiovanhempansa (Lindblad & Hjern & Vinnerljung 2003).

Suomessa Jari Sinkkosen tutkimusryhmä on kerännyt 2010-luvun vaihteessa laajan kansainvälisesti adoptoituja koskevan kokonaisaineiston, johon perustuvien tutkimusten tuloksista osa on julkaistu (esim. kokoelmajulkaisu Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015). Sinkkosen tutkimusryhmän tähän mennessä julkaistut tutkimukset liittyvät lähinnä adoptoitujen fyysiseen ja psyykkiseen terveydentilaan, kiintymyssuhteiden luomiseen ja kielenkehitykseen. Tulosten mukaan kansainvälisesti adoptoiduista 10–33 prosentilla on niin sanottu reaktiivinen

kiintymyssuhdehäiriö (RAD). Häiriö on tyypillisempi adoptoiduilla, jotka on adoptoitu myöhemmällä iällä ja jotka ovat kokeneet runsaasti laiminlyöntejä ennen adoptiota. (Raaska 2015.) Myös kielenkehityksessä on puutteita etenkin abstraktien tasojen ymmärryksessä (Kaivosoja-Jukkola 2015).

Myös maailmalla kansainvälisesti adoptoituja on tutkittu ennen kaikkea lääketieteen ja psykologian tieteenaloilla. Kansainvälisesti adoptoitujen hyvinvointia ja pahoinvointia on aiemmissa tutkimuksissa selitetty yksilö- ja/tai perhetekijöillä, ja sosiaalinen ympäristö on jäänyt vähälle huomiolle (Hübinette & Tigervall 2009). Ruotsalaistutkija Tobias Hübinette, joka on myös itse kansainvälisesti adoptoitu, on ravitellut ruotsalaisten näkemystä itsestään suvaitsevana kansana ja tuonut esille muun muassa kansainvälisesti adoptoitujen kokemuksia rasismista ja syrjinnästä (esim. Hübinette & Tigervall 2009). Myös suomalaistutkimusten (Rastas 2007; Koskinen 2015) mukaan kansainvälisesti adoptoiduilla on samankaltaisia kokemuksia rasismista kuin maahanmuuttajilla yleensä. Kansainvälisesti adoptoitujen hyvinvointiin vaikuttaa siis aiemmin tarkasteltujen yksilö- ja perhetekijöiden lisäksi oletettavasti myös se, miten kantaväestö heihin suhtautuu ja kuinka heidät hyväksytään osaksi yhteiskuntaa.

AINEISTONA AIKUISIKÄISTEN KANSAINVÄLISESTI ADOPTOITUJEN HAASTATTELUT

Käytän artikkelin aineistona väitöskirjaani varten vuosina 2009–2011 keräämäni haastatteluaineistoa. Haastatteluaineisto koostuu 24:n kansainvälisesti adoptoidun nuoren aikuisen haastatteluista. Naisia heistä oli 16 ja miehiä kahdeksan. Vaikka panostin mieshaastattelutavien löytämiseen, heidän määränsä jäi naisia vähäisemmäksi siitäkin huolimatta, että adoptiolasten sukupuolijakauma on Suomessa melko tasainen. Valtaosa (n=17) haastattelutavista oli haastatteluhetkellä 18–24-vuotiaita. Loput (n=7) olivat 25-vuotiaita tai sitä vanhempia. Koska

kansainvälisesti adoptoitujen aikuisiksi varttuneiden ryhmä on Suomessa pieni, en tuo esille haasteltavien tarkkoja iäkiä. Haastatteluajankohdasta haastatellut olivat kuitenkin yhtä lukuun ottamatta alle 30-vuotiaita. Haastatellut henkilöt on adoptoitu Suomeen yhteensä yhdeksästä eri synnyinmaasta. Yleisimmät synnyinmaat olivat Venäjä, Kolumbia, Etiopia ja Intia. Synnyinmaan tai sen maanosan tuon esille haastatelluotteiden yhteydessä mikäli se on näkemykseni mukaan anonymiteetin kannalta mahdollista ja käsitellyn aiheen kannalta merkityksellistä.

Haastatellut on adoptoitu Suomeen eri-ikäisinä. Kymmenen heistä on adoptoitu noin vuoden ikäisenä tai nuorempana, seitsemän 2–4-vuotiaana ja seitsemän viisivuotiaana tai sitä vanhempana. Vain kuusi haastateltavaa kertoi omaavansa muistikuvia elämästään ennen adoptiota.

Käytin haastateltavien saavuttamiseksi erilaisia kanavia. Kaikilla kolmella suomalaisella adoption palvelunantajalla (Interpedia ry, Pelastakaa Lapset ry, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto) on ollut haastattelupyynnöni internet-sivuillaan. Aikuisten adoptoitujen yhdistykset (suomenkielinen KAA ry ja ruotsinkielinen VIA rf) toimittivat haastattelupyynnöni eteenpäin ja julkaisivat sen Facebook-sivuillaan. Lisäksi haastattelupyynnöni julkaistiin kahdessa järjestölehdessä: Interpedia- ja Yhteiset Lapsemme-lehdissä. Toimivin väylä haastateltavien luo olivat kuitenkin henkilökohtaiset kontaktit. Eräät Yhteiset Lapsemme ry:n ja Adoptioerheet ry:n työntekijät lähettivät pyynnöstäni tietoa tutkimuksesta tutemilleen täysi-ikäisille kansainvälisesti adoptoiduille ja adoptiovanhemmille, joilla on täysi-ikäisiä lapsia. Tärkeitä olivat myös aiemman tutkimuksen (Ruohio 2009) myötä luodut kontaktini ja lumipallomenetelmä, eli se, että sain vinkkejä mahdollisista uusista haastateltavista aiemmin haastatelluilta.

Tutkijaa ja tutkittavaa ryhmää erottavia ja yhdistäviä positiioita – etenkin sosiaaliluokkaa, sukupuolta sekä sijoittumista etnisiin ja rodullistettuihin hierarkioihin – on syytä pohtia tutkimuksessa (Miller & Glassner 1997, 101).

Monilla adoptioaihetta tutkivilla on henkilökohtainen oma kokemus adoptiosta; he ovat usein adoptiovanhempia tai itse adoptoituja (Willing & Fronck & Cuthberg 2012). Haastateltaville olin jossain määrin yksi ei-adoptoitu utelias lisää (ks. tästä lisää Ruohio 2016, 62–66). Lukijan on syytä pitää mielessä, että olen analysoinut aineistoa valkoisena valtaväestöön kuuluvana ihmisenä, jolla ei ole henkilökohtaista kokemusta adoptiosta.

NÄKÖKULMANA KUULUMISEN NEUVOTTELUT

Tarkastelen tässä artikkelissa haastateltavien haastatteluissa kertomia identifikaatioita suhteessa suomalaisuuteen. Artikkelin empiirinen osa perustuu aiemmin julkaistun väitöskirjani erääseen osaan (Ruohio 2016, 109–124). Tähän artikkeliin olen valinnut aineistoa, jossa haastateltavat sanoittavat omia identifikaatioitaan joko haastattelutilanteessa minulle tutkijana tai arjen kohtaamisissa. Koska kysyin haastateltavilta, kuinka heidän biologinen syntyperänsä tulee arjessa esille, haastattelutilanteessa tuotettiin puhetta arjen kohtaamisista, joissa on neuvoteltu kuulumisesta useimmiten ventovieraiden kanssa. Neuvottelun käsitteellä ja näkökulmalla pyrin korostamaan sitä, että kuuluminen ei ole automaattisesti biologisesta syntyperästä juontuvaa vaan suhteissa muodostuvaa ja vuorovaikutteista. Arjen kohtaamisissa kuulumisen neuvottelut alkavat usein kysymyksestä ”mistä olet kotoisin?”. Kohtaukset, joista haastatellut kertoivat, esitetään aineistossa kansainvälisesti adoptoidun näkökulmasta. Kyseessä ovat siis haastateltujen tulkinnat kohtaamisista, ja he kertoivat ne minulle tietynlaisina oman tulkintansa perusteella. Paitsi arjen kohtaamisissa, joissa omaa kuulumista argumentoidaan, myös tutkimushaastattelussa haastateltavalla on todennäköisesti mielessään yleisö, jolle hän itseltään kertoo. Kuviteltu tai oikea yleisö vaikuttaa siihen, miten omaa kuulumista sanoitetaan.

Nira Yuval-Davis (2006) määrittelee kuulumisen (engl. *belonging*) tunnetason

kiintymykseksi, joka saa aikaan kotoisan ja turvallisen olon. Kuulumisen politiikassa taas on kyse vallasta vetää kuulumiselle rajoja. Kuulumisen rajat voivat olla sekä kuvitteellisia että konkreettisia. Konkreettisia rajoja syntyy esimerkiksi maahanmuuttopolitiikan ja kansalaisuusehtojen seurauksena. Abstrakteja rajoja ihmiset vetävät ”meidän” ja ”muiden” välille jatkuvasti neuvottelemalla omasta ja muiden kuulumisesta arjen kohtaamisissa. Arjen kohtaamisissa kuulumisen politiikka on usein rodullistettua. Anna Rastaa (2007, 27) sanoja lainatakseni ihmisille tarjoutuu heidän ulkonäkönsä perusteella tietynlaisia kuulumisen paikkoja.

Rodullistamisen käsitteellä viitataan sosiaaliseen prosessiin, jossa ”rotu” staattisena kategoriana saa sosiaalisia merkityksiä. Rodullistamisen prosesseihin liittyy oletuksia tietystä maantieteellisestä syntyperästä ja tietyn kulttuurin edustamisesta. (Anthias & Yuval-Davis 1992, 58.) Adoptiotutkimuksessa on käytetty näkyvän ja näkymättömän adoption käsitteitä kuvaamaan adoptiovanhempien ja adoptiolapsen ulkonäöllisiä eroavaisuuksia. Näkyvällä adoptiolla viitataan tällöin adoptioihin, joissa adoptiolapsi eroaa ihonväritään adoptiovanhemmistaan. Kansainvälisesti adoptoidun biologinen syntyperä voi kuitenkin olla näkyvä tai näkymätön myös hänen aksenttinsa tai nimensä vuoksi. Siirtolaisuustutkijat Johanna Leinonen ja Mari Toivanen (2014) muistuttavatkin, että ”valkoisuutta” ei tulisi pitää automaattisesti näkymättömänä ja normina, vaan ”näkyvä” ja ”näkymätön” on ymmärrettävänä kategorioiden sijaan jatkumona ja tilannespesifisinä asioina. Lisäksi, kuten tästäkin artikkelista käy ilmi, ”näkyvyttä” ei koeta automaattisesti negatiiviseksi erottumiseksi.

Olen valinnut tähän artikkeliin analyysin kohteeksi kuulumisen neuvotteluita, joissa sosiaalinen vuorovaikutus on ollut sanallista. Neuvottelu kuulumisesta voi toki olla yhtä lailla myös sanatonta, esimerkiksi rodullistavia katseita (esim. Rastas 2002; Koskinen 2015). Artikkelissa käytetty aineisto on siis tässä suhteessa valikoitunutta, enkä siten pyri luomaan tyhjentävää

kuvaakaan kansainvälisesti adoptoitujen rodullistamisen kokemuksista. Toinen valinta on ollut keskittyä suomalaisuuteen liittyviin kuulumisen neuvotteluihin. Kansainvälisesti adoptoidut joutuvat arjessaan usein myös esimerkiksi perhettä ja sukulaisuutta koskeviin kuulumisen neuvotteluihin (ks. lisää Ruohio 2016, 99–105), jotka jäävät tässä artikkelissa sivurooliin. Suomalaisuutta ja perhettä koskevat kuulumisen neuvottelut liittyvät kuitenkin tiiviisti yhteen, sillä kuten artikkelista käy ilmi, (suomalaiseen) perheeseen kuulumisen on tärkeä argumentti nyt käsitellyissä kuulumisen neuvotteluissa.

NEUVOTTELUA ETNISISSÄ JA RODULLISTETUISSA HIERARKIOISSA

Neuvottelu kuulumisesta syntyy vuorovaikutustilanteissa, joissa kansainvälisesti adoptoidun kuulumisen määrittelyä ulkopuolelta siten, että henkilö joutuu määrittelemään tai haluaa määrittellä itse (uudelleen) omaa kuulumistaan. Vaikka olen analysoinut erilaisia ulottuvuuksia kuulumisen neuvotteluihin – esimerkiksi suomalaisuuden korostaminen ja ”maahanmuuttajista” tai tavallisista suomalaisista erottautuminen – tämä ei tarkoita, etteikö sama henkilö voisi argumentoida kuulumistaan kaikilla ulottuvuuksilla samanaikaisesti. Ryhmittelyt eivät siis ole toisensa poissulkevia enkä viittaa niillä yksittäisiin ihmisiin.

Suomalaisuuden korostaminen

Suomalaisuus näyttäytyy kansainvälisesti adoptoitujen arjen kohtaamisissa eksklusiivisena. Suomalaisuus sulkee sisäänsä käsityksen ”valkoisuudesta” (Keskinen & Rastas & Tuori 2009). Monet aiemmat suomalaiset nuorisotutkimukset osoittavat, että suomalaisten joukkoon on vaikea kuulua, jos ei näytä ”suomalaiselta”. Suomalaisuuteen näytetään vaadittavan sekä ”verenperintöä” että kulttuuriin kasvamista. (Rastas 2002, 13; Tolonen 2002, 247; Souto 2011, 138.) Seuraavan haastatteluoitteen Aasiasta adoptoitu nainen ei suostu asettumaan

kuvatussa kohtaamisessa vastapuolen määrittelemään kategoriaan ”ei-suomalaiseksi”.

Nyt tälleen vanhemmiten, ku on ehkä enemmän tullut semmosta itsevarmuutta, et kaikkee ei kuitenkaan tarvi kuunnella. Välil kyl tuleekin semmonen, et ku kysyy ”Mistä sä oot?”, niin mä sanon, et ”Suomesta. Mä oon Suomesta”. ”Niin, niin, mutta mistä päin sä oot, et ettet sä varmaan täältä oo.” ”Mä oon suomalainen.” Mä oon sanonu tälleen näin. Ja se on tosi jännä nähdä, ku ne on ”Niin, niin mutta missä sun juuret on?” Et ihmisiä oikeen käy ärsyttää tietsä, kun ne ei saa sitä vastausta. (Nainen)

”Ei-suomalaisen” kategoria, johon kansainvälisesti adoptoitu ensi näkemältä asemoituu, sulkee sisäänsä ”maahanmuuttajan”, ”ulkomaalaisen” ja/tai ”pakolaisen” kategoriat. Haastateltava yrittää kohtaamisessa ikään kuin väistää kysymyksen biologisesta syntyperästään ja sitä kautta myös neuvottelun omasta suomalaisuudesta. Vastauksillaan ”Mä oon Suomesta” ja ”Mä oon suomalainen” haastateltava testaa, pääseekö suomalaisten joukkoon ilman selityksiä siitä, miksi näyttää suomalaisena siltä kuin näyttää. Kysyjä ei kuitenkaan näytä luovuttavan vaan yrittää muotoilla kysymyksensä uudelleen hienovaraisemmin kysymällä ”juurista”. ”Juurien” ei ajatella itsestään selvästi määrittelevän kuulumista edelleen toisaalle.

Juuri-käsitteen luontoon viittaava metafora voi luoda mielikuvan identiteetin sitomisesta tai juurruttamisesta tiettyyn paikkaan. Ihminen, joka on siirtynyt paikaltaan esimerkiksi siirtolaisuuden vuoksi, voi näyttäytyä ”juurettomana”, mistä oletetaan koituvan hänelle ongelmia. (Malkki 1992.) Kansainvälisesti adoptoidun tapauksessa juurimetaphora voi (yli)korostaa biologisten juurien merkitystä, jolloin oletuksena on, että tullakseen identiteetiltään ”eheäksi” kansainvälisesti adoptoidun olisi palattava ”juurilleen” (Yngvesson 2003). Lähtökohtaa, jossa ”juurien” tai biologisen syntyperän nähdään itsestään selvästi määrittävän identiteettiä,

voidaan pitää rodullistamisena. Siirtolaisia koskevissa tutkimuksissa heidän kuulumistaan tarkastellaankin usein nimenomaan syntyperän näkökulmasta huolimatta siitä, että etenkin sosiaaliluokka ja sukupuoli intersektioineen ovat keskeisiä yksilön asemaa määrittäviä luokituksia (Anthias 2002, 500).

Kansainvälisesti adoptoidut voivat kokea syntyperäänsä koskevat kysymykset epämukaviksi, koska vastatessaan he kokevat joutuvansa kertomaan adoptiosta. Osa haastateltavista piti adoptiota sen verran henkilökohtaisena asiana, ettei olisi halunnut kertoa siitä ainakaan ventovieraille. Adoptiosta kertominen avaa samalla asioita omasta henkilöhistoriasta ja voi johtaa epätoivottuihin jatkokysymyksiin esimerkiksi biologisista vanhemmista ja adoptioon päätyneen syistä. Haastateltavani kokivat kysymykset epämukaviksi ja tungetteleviksi etenkin silloin, kun kohtaaminen ei tuntunut vastavuoroiselta.

Erottautuminen maahanmuuttajista

Ann Anagnostin (2000, 402) mukaan maahanmuuttajat ovat kansainvälisesti adoptoitujen aavemaisia kaksoisolentoja (engl. *ghostly doubles*), joita on vaikea päästä karkuun. Maahanmuuttajaksi kategorisoiminen hävittää yksilöllisyyden ja sumentaa ryhmään oletetusti tai tosiasiallisesti kuuluvat henkilöt kasvottomaksi massaksi. ”Maahanmuuttaja” viittaa tyyppillisesti tummaihoiseen ja humanitaarisista syistä Suomeen muuttaneeseen henkilöön. (Huttunen 2009.) Vaikka kansainvälisesti adoptoitu on demografisessa mielessä maahanmuuttaja, kuvaamissaan arjen kohtaamisissa ja myös itse haastattelutilanteessa kansainvälisesti adoptoidut usein erottauivat maahanmuuttajan kategoriasta.

Emmä niinku, oonhan mäkin muuttanut maahan, mutta en mä ole maahanmuuttaja (korostaen) tai mikään pakolainen tai mikään tällanen. Mä haluan niinku aina... mä oon siinä ollut aika tarkka... Mä en tiä miks mua häiritsee, jos sanotaan, että on niinku maahanmuuttaja tai pakolainen, että mä

en oo semmonen. Sit mä oon aina niinku korostanu hirveesti sitä adoptointia enkä mä oo koskaan niinku hävenny sitä. (Nainen)

Haastatteluotteesta käy ilmi, kuinka kansainvälisesti adoptoidun, maahanmuuttajan ja pakolaisen kategoriat ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa niin, että kansainväliseen adoptioon suhtaudutaan verrattain myönteisesti. Tätä tulkintaa tukee aiempi tutkimus suomalaisten suhtautumisesta kansainväliseen adoptioon yhtenä hyväksyttävimmistä maahantulosyistä (Sjöblom-Immala 2013, 70–71; myös Jaakkola 2005, 17–18). On siis ymmärrettävää, että kansainvälisesti adoptoidut pitävät usein helpottavana sitä, että voivat arjen kohtaamisissa tuoda esille adoptiostaustansa ja erottautua siten maahanmuuttajan kategoriasta.

Arjen kohtaamisissa argumenttina kansaan kuulumisen puolesta toimii maahantulon syy eli kansainvälinen adoptio. Adoption esille tuominen avaa vastapuolelle oletuksia suomalaiseen perheeseen kuulumisesta ja kulttuuriin kasvamisesta. Kansainvälisesti adoptoitujen useimmiten aksentiton kielitaito tukee niin ikään erottautumista maahanmuuttajan kategoriasta. Perheeseen ja kansaan kuulumisen väliset yhteykset näkyvät kansainvälisesti adoptoitujen tapauksessa erityisen selvästi. Kun adoptiopolapsen kuulumisen perheeseensä kyseenalaistetaan, kyseenalaistuu samalla kansaan kuulumisen ja toisinpäin. Lisäksi kansaan kuulumista argumentoidaan suomalaiseen perheeseen kuulumisella. (Högbacka 2009.)

Henkilön ulkonäön perusteella tehdään päätelmiä muuttosyistä samoin kuin esimerkiksi koulutustaustasta ja työmarkkina-asetemasta (Koskela 2014). Maahantulosyiden hierarkioissa alemmille tasoille asettuvat yleensä ne, joiden oletetaan olevan pakotettuja liikkumaan, kuten pakolaiset, ja ylempille tasolle ne, joiden liikkuminen on vapaampaa. Kansainvälinen adoptio on tässä poikkeus. Huolimatta siitä, että kansainvälistä adoptiota voidaan pitää yksilön kohdalla pakotettuna muuttona, siihen suhtaudutaan verrattain myönteisesti. Olen tulkinnut

tämän johtuvan siitä, että kansainvälinen adoptio mielletään ensi sijassa (vapaahoitoiseksi) perheen perustamisen tavaksi, ei yksilön (pakotetuksi) siirtolaisuuskokemukseksi.

Synnyinmaihin liittyvät hierarkiat

Kansallisuudet ja henkilöiden (oletetut) synnyinmaat asettuvat etnisissä ja rodullistetuissa hierarkioissa tiettyihin järjestyksiin. Etnisellä hierarkialla tarkoitetaan ryhmien suhteellista asemaa yhteiskunnassa (van der Vijver 2009, 165). Etnisille hierarkioille on tyypillistä, että ulkoisesti ja/tai kulttuurisesti kantäväestöstä eniten poikkeavat ryhmät asettuvat hierarkiassa alemmille tasoille kuin kantäväestöön ulkonäöllisesti ja kulttuurisesti helpommin sulautuvat (Suomea koskien ks. Jaakkola 2005; 2009). Etniset hierarkiat ovat siis myös rodullistettuja hierarkioita. Seuraavassa haastatteluotteesta Kolumbiasta adoptoitu tummaihoisen naisen kuvaa kuulumisen neuvottelujaan etnisissä ja rodullistetuissa hierarkioissa.

Ei mulla oo ikinä oikeen ollut semmosta filistä, että jotkut kattois mua pahalla sillä, että mä oon Kolumbiasta. Mielummin siitä, että mä oon tummaihoisen kuin siitä, että mä oon Kolumbiasta. Ja sitten sekin vaihtuu silloin, kun mä sanon, että mä oon lattari. Sit ”aijaa sä oot latino, jaa kappas”. (Nainen)

Tummaihoisen ”latino” näyttäytyy hyväksytympänä kategoriana kuin tummaihoisen ”afrikkalainen”. Latinalaisen Amerikan tutut kulttuuripiirteet, kuten salsa-tanssi tai ruokakulttuuri, vaikuttavat sen myönteiseen asemaan etnisissä hierarkioissa Suomessa (Koskela 2014). Haastateltavat, jotka olivat syntyneet Afrikan ulkopuolella, sanoivat, että ”afrikkalaisiin” suhtaudutaan Suomessa kielteisemmin kuin moniin muihin ryhmiin.

Että yleensäkin mitä maailma ajattelee ihmisistä, että ei oo niinku sellasta, että ois terroristitausta tai tällasia tai kaikkee tällasia.

Sitä ei koeta niin köyhänä maana kuin joku Afrikka. [...] Ja se on nyt varsinkin sellanen lomakohde, että missä moni on muutenkin käynyt ja ne on nähnyt sen maan. (Mies)

Aasiasta adoptoitu mies kertoo, kuinka mielikuva hänen synnyinmaastaan on Suomessa myönteisempi kuin mielikuva ”Afrikasta”. Haastatteluotteessa Afrikka ja afrikkalaiset ovat samalla tavalla abstrakteja kategorioita kuin maahanmuuttaja: ne sulkevat sisäänsä kaikki Afrikan valtiot ja afrikkalaisten ihmisten väliset erot. Mies myös huomauttaa, että hänen ulkonäkönsä ei viittaa maihin, jotka liitetään keskusteluun terrorismista.

Määrällisen asennetutkimuksen mukaan suomalaiset suhtautuivat hieman yli kymmenen vuotta sitten myönteisimmin britteihin, pohjoismaalaisiin ja (valkoisiin) yhdysvaltalaisiin ja kielteisimmin marokkolaisiin, venäläisiin, arabeihin ja somaleihin (Jaakkola 2005, 72). Myöhemmässä Magdalena Jaakkolan (2009, 51–54) tutkimuksessa mukaan oli otettu vain viisi kansallisuusryhmää, jotka asettuivat seuraavaan hierarkiajärjestykseen: virolaiset, kiinalaiset, puolalaiset, venäläiset ja viimeisimpänä somalialaiset. Korkeakouluopiskelijoille tehdyssä asennetutkimuksessa hierarkian alimmille tasoille asettuivat maat, joista on muutettu Suomeen humanitaarisista syistä (Iran, Irak, Afganistan ja Somalia). Myös romanialaiset olivat hierarkiassa alhaisessa asemassa, mihin on todennäköisesti vaikuttanut Romanian romanien lisääntynyt näkyminen katukuvassa. (Sjöblom-Immala 2013, 52–54.)

Määrällisten asennetutkimusten kuva hierarkioista on staattinen. Todellisuudessa etnisten ryhmien arvotukset ovat kontekstista riippuvaisia, muuttuvia ja neuvottelun alaisia, kuten aiemmat suomalaiset nuorisotutkimukset ovat osoittaneet (esim. Harinen 2000; Suurpää 2002; Souto 2011; Haikkola 2012).

”Valkoisuus” tai biologisen syntyperän ”näkyväisyys” ei tarkoita, että ryhmän asema etnisissä hierarkioissa olisi itsestään selvästi korkea. Tästä on esimerkkinä venäläisten alhainen

asema suomalaisessa etnisessä hierarkiassa (Jaakkola 2005; 2009; Raittila 2004; Puuronen 2011). Venäjältä adoptoidut eivät kuitenkaan kerro kohtaavansa yhtä paljon kuulumisen kyseenalaistamista ventovierailta ja puolitutuilta kuin kauempaa adoptoidut. ”Valkoisuutensa” vuoksi venäläiset menevät usein suomalaisista ja heillä on kauempaa adoptoituja paremmat mahdollisuudet kontrolloida sitä, kertovatko he biologisesta syntyperästään ylipäänsä mitään. Seuraavan haastatteluotteen mies kertoo tullessaan kiusatuksi koulussa venäläisen syntyperänsä vuoksi. Tästä johtuen hän saattaa arjen kohtaamisissa joskus salata venäläisen syntyperänsä.

No jos joku niinku kysyy ”niin mistä päin sä oot?” niin emmä kehtaa sanoa. No vissiin se on just sieltä ala- tai yläasteelta niin emmä... en mä sano, mä aina keksin jotain. [...] Meil on toi kesämökki [paikkakunnan nimi] ja mulla on vissiin joku tosi hyvä äänikorva tai kielikorva tai joku... niin tota naps, mä aina rupeen puhuu murteella ja sanon, että ”joo, mä oon [suomalaisen paikkakunnan nimi]”. (Mies)

Kuvatussa tilanteessa on kyse niin sanotusta *passingista*, joka voi olla sekä tahallista että tahatonta (Ahmed 2000, 126). Haastatteluotteen mies pyrkii välttämään asemansa laskemisen suomalaisesta venäläiseksi. Venäläisestä syntyperästä kertomisen edellytyksenä on arvio siitä, mitä vastapuoli asiasta ajattelisi. Joissain tilanteissa biologisesta syntyperästä kertomista voidaan käyttää myös testinä siitä, tuleeko hyväksytyksi biologisesta syntyperästään huolimatta. Anne-Mari Soudon (2011) kouluetnografiassa erään luokan yläkouluikäiset nuoret olettivat venäläisten luokkalaistensa häpeävän ja mahdollisuuksien mukaan peittelevän kaikkea, mikä viesti heidän venäläisyydestään. Suomalaisen kulttuurin muisti (ks. Raittila 2004, 38–46) näkyy kansainvälisesti adoptoitujen arjessa ennen kaikkea ”ryssittelyinä”. Venäläisiä on pidetty Suomessa jopa rodullistettuna ryhmänä,

sillä heihin on liitetty olemuksellisesti kielteisiä ominaisuuksia, joiden nähdään periytyvän sukupolvelta toiselle (esim. Souto 2011; Puuronen 2011).

Erottautuminen ”tavallisesta” suomalaisuudesta

Haastateltavat erottautuivat (myönteisesti) tavallisuudesta ja tavallisista suomalaisista usealla eri tavalla: ulkonäöllä, adoptiotaustalla, erilaisella elämäkokemuksella ja ”ulkomaalaisuudella”.

Mä en halua olla tavallinen suomalainen, ei millään pahalla (nauraa). [...] Mä en oo tavallinen suomalainen ja mä tykkään siitä, et mulla on vähän venäläistä verta. (Nainen)

Mutta sitten taas toisaalta niin, en mä haluais olla niinku kaikki muut. Ehkä kuulostaa hassulta, mutta kun sitä on... siinä on tavallaan sellanen viha-rakkaussuhde, että toisaalta ei halua olla yhtään... Että toisaalta kun on oppinut elämään sen kanssa niin joskus on ihan tyytyväinen siitä, että ainakin ne huomaa muuten mut. (Nainen)

Ensimmäisen haastatteluotteen Venäjältä adoptoitu nainen tekee eroa ”tavallisiin suomalaisiin” osoittaen samalla pahoittelunsa minulle, yhdelle tavallisista. ”Vähän venäläistä verta” on kiinnostava valinta vertaukseksi, koska naisen tarkoitus ei ole itse asiassa puhua tosiasiallisesta verenperinnöstään. Samalla hän kumoaa oletuksen, jonka mukaan ”ei-tavallinen suomalainen” haluaisi itsestään selvästi päästä ”tavalliseksi”, ikään kuin marginaalista kohti keskustaa. Toisen haastatteluotteen tummaihoisen naisen kokee ulkonäkönsä vuoksi erottuvansa (myönteisesti) joukosta. Hän kertoi liittävänsä työhakemuksiin kuvansa, sillä kokee ulkonäkönsä olevan potentiaalinen valtti erityisesti kansainvälisiin tehtäviin hakiessa. Vaikka nuorena voi tavallisuuden ihanteen vallitessa olla vaikea hyväksyä omaa erilaisuuttaan, aikuisena tilanne voi olla toinen ja esimerkiksi oma kantäväestöstä poikkeava

ulkonäkö näyttäytyy aiempaa myönteisemmässä valossa (myös Rastas 2002; Harinen 2000, 155–162).

Lotta Haikkolan (2012, 75–77) haastattelemat niin sanotun toisen sukupolven nuoret erottautuivat kielteisiksi kokemistaan suomalaisuuden piirteistä, kuten epäsosiaalisuudesta ja liiallisesta alkoholin käytöstä, identifioitumalla ”ulkomaalaisiksi” (myös Souto 2011, 162). Myös omassa aineistossani on jonkin verran ”ulkomaalaisuuden” korostamisen elementtejä, mutta erilaisessa muodossa. Haastateltavat eivät erottautuneet suomalaisuuteen liitetystä kielteisiksi koetuista kulttuuripiirteistä, vaan ”ulkomaalaisuus” näyttäytyi aineistossani jonkinlaisena ”kosmopoliittisuutena” tai kansainvälisyytenä.

Ehkä kun meiät on kasvatettu molemmat näin kansainvälisiks niin mä en ole niin Suomi-orientoitunut. (Nainen)

Haastatteluotteen nainen korostaa saamaansa kansainvälisyyttä painottavaa kasvatusta ja koulutusta tehdessään eroa tavallisiin suomalaisiin. Kosmopolitanismi lähtee juurettomuuden ajatuksesta, mutta ei aina ole sitä. Kosmopoliittisuus ei tarkoita sitä, että henkilö lakkaa kuulumasta tai että kuuluminen olisi vapaavalintaista. Kosmopoliittisuus on tilanteista, ja sen syntyyn vaikuttavat useat sosiaaliset asemat. (Yuval-Davis 2011, 146–153.) Joskus pelkkä kansainvälinen adoptio näyttää elämäkokemuksena muiden silmissä hienolta.

Ehkä semmosta kommenttia tulee enemmän ja sit sitä, että ”vau, sut on adoptoitu, vähän siisti” ja sit kyselee jotain et ”minkä ikäsenä?” ja ”aattelitsä mennä sinne?”. (Mies)

Haastatteluotteen miehen mukaan ihmisten mielikuvat adoptiosta ovat myönteisiä ja aihe herättää kiinnostusta. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut median kuvasto, jossa adoptio saattaa näyttäytyä yksioikoisen onnellisena

ratkaisuna köyhissä oloissa kasvaneelle lasten-kotilapselle. Lisäksi dokumentaariset tv-ohjelmat, kuten *Kadonneen jäljillä*, luovat osaltaan mielikuvia kansainvälisesti adoptoitujen haikailemisesta synnyinmaahansa tai kiinnostuksesta biologista sukuaan kohtaan.

Leena Suurpää (2002) on hahmottanut erilaisten hierarkian, joka hänen mukaansa pitää ymmärtää jatkumona. Jatkumon toisessa päässä erilaisuus näyttäytyy yksilöllisen ja myönteisen erottautumisen välineenä ja toisessa päässä taas kollektiivisena kielteisenä poikkeavuutena. Tavallisuudesta erottautuminen voidaan käsittää edellisenä, ja osaltaan se on varmasti vastausta jälkimmäiseen eli siihen, että tulee nähdyksi jonkin tietyn (etnisen) ryhmän edustajana tai laajemmin maahanmuuttajana.

SOSIAALISEN YMPÄRISTÖN MERKITYS ON KUULUMISEN KOKEMUKSILLE KESKEINEN

Kansainvälisesti adoptoitujen kokemukset osoittavat, että siirtolaisuuden näkyvyys esimerkiksi ulkonäössä, aksentissa tai nimeen sidotussa identiteetissä on yhteydessä rodullistamisen kokemuksiin. Kansainvälisesti adoptoitujen kokemukset vahvistavat käsitystä maahanmuuttajien hierarkiasta. Vaikka kansainvälinen adoptio on pakotettua, siihen suhtaudutaan kuitenkin Suomessa verrattain suopeasti. Tämä johtunee siitä, että kansainvälinen adoptio nähdään ensi sijassa perheen perustamisen tapana, ei yksilön siirtolaisuuskokemuksena. Myös Tilastokeskuksen vuonna 2012 lanseeraamassa syntyperä-luokittelussa kansainvälisesti adoptoidut lasketaan suomalaistaustaisiksi, ei ulkomaalaistaustaisiksi.

Kuten tästäkin artikkelista käy ilmi, identifiikaatiot ja kuulumisen kokemukset eivät synny tyhjiössä vaan vuorovaikutuksessa sosiaalisen ympäristön kanssa. Kansainvälisesti adoptoitu voi joutua kuulumista koskeviin neuvotteluihin omista toiveistaan huolimatta. Kysymyksen ”mistä olet kotoisin?” ei välttämättä ole yksioikoisia vastauksia eivätkä vastaukset ole

aina samankaan ihmisen tapauksessa samanlaisia. Oma elämäntilanne vaikuttaa kokemuksiin kuulumisesta, mutta arjen neuvottelutilanteissa suuri merkitys on sillä, kuka kysymyksen esittää ja missä tilanteessa. Joissakin tilanteissa kysymys koetaan poissulkevammaksi ja kiusallisemmaksi kuin toisissa.

Keskeistä kuulumisen neuvotteluissa on rajojen veto itsen/meidän ja muiden välille. Tässä artikkelissa olen keskittynyt tarkastelemaan arjen neuvottelutilanteita, joissa niin sanottuna vastapuolena on ollut – joskus suoraan sanotusti ja joskus rivien välistä luettuna – ”valkoinen” kantaväestöön kuuluva ihminen. Kansainvälisesti adoptoidut käyvät kuulumiseen liittyviä neuvotteluja Suomessa kantaväestöön kuuluviin ihmisten lisäksi myös maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kanssa. Lisäksi kuulumisen neuvotteluja käydään esimerkiksi synnyinmaassa vieraillessa. ”Mistä olet kotoisin?” onkin universaali kysymys, joka usein esitetään uusiin ihmisiin tutustuttaessa. Kansainvälisesti adoptoitujen vastauksia analysoimalla voidaan kuitenkin tunnistaa hierarkioita, joiden kehyksissä kuulumisen neuvotteluja käydään.

LÄHTEET

- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. London: Routledge.
- Anagnost, Ann (2000) Scenes of Misrecognition: Maternal Citizenship in the Age of Transnational Adoption. *Positions* 8 (2), 389–421.
- Anthias, Floya (2002) Where do I belong? Narrating collective identity and translocational positionality. *Ethnicities* 2 (4), 491–514.
- Anthias, Floya & Yuval-Davis, Nira (1992) *Racialized Boundaries. Race, Nation, Gender, Colour and Class and the Anti-Racist Struggle*. London: Routledge.
- Haikkola, Lotta (2012) *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupuoli, transnationaalisuus ja identiteetit*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Harinen, Päivi (2000) *Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Hjern, Anders & Lindblad, Frank & Vinnerljung, Bo (2002) Suicide, psychiatric illness, and social maladjustment in intercountry adoptees in Sweden: A cohort study. *Lancet* 360 (9331), 443–448.
- Hjern, Anders & Vinnerljung, Bo & Lindblad, Frank (2004) Avoidable mortality among child welfare recipients and intercountry adoptees: A national cohort study. *Journal of Epidemiology & Community Health* 58 (5), 412–417.
- Huttunen, Laura (2009) Mikä ihmeen maahanmuuttaja? Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino, 117–122.
- Hübinette, Tobias (2004) Adopted Koreans and the Development of Identity in the ‘Third Space’. *Adoption & Fostering* 28 (1), 16–24.
- Hübinette, Tobias & Tigervall, Carina (2009) To be non-white in a colour-blind society: Conversations with adoptees and adoptive parents in Sweden on everyday racism. *Journal of Intercultural Studies* 30 (4), 335–353.
- Högbacka, Riitta (2009) Ikioma lapsi vieraasta maasta. Yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptioerheissä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus, 162–190.
- Jaakkola, Magdalena (2005) *Suomalaisten subtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Työpoliittinen tutkimus 286. Helsinki: Työministeriö.
- Jaakkola, Magdalena (2009) *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta*. Tutkimuksia 1. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Kaivosoja-Jukkola, Leena (2015) Adoptiolapsen kielenkehitys. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Duodecim, 114–127.
- Keskinen, Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (2009) Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa Suvi Keskinen & Anna Rastas & Salla Tuori (toim.) *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Tampere: Vastapaino, 7–21.
- Kim, Eleana J. (2010) *Adopted Territory. Transnational Korean Adoptees and the Politics of Belonging*. Durham & London: Duke University Press.
- Koskela, Kaisu (2014) Boundaries of belonging: highly skilled migrants and the migrant hierarchy in Finland. *Journal of Finnish Society* 17 (1–2), 19–41.
- Koskinen, Maarit (2015) Racialization, Othering, and Coping Among Adult International Adoptees in Finland. *Adoption Quarterly* 18 (3), 169–195.
- Leinonen, Johanna & Toivanen, Mari (2014) Researching In/visibility in the Nordic Context. Theoretical and Empirical Views. *Nordic Journal of Migration Research* 4 (4), 161–167.
- Lindblad, Frank & Hjern, Andreas & Vinnerljung, Bo (2003) Intercountry Adopted Children as Young Adults – A Swedish Cohort Study. *American Journal of Orthopsychiatry* 73 (2), 190–202.
- Malkki, Liisa (1992) National Geographic. The Rooting of Peoples and the Territorialization of National Identity among Scholars and Refugees. *Cultural Anthropology* 7 (1), 24–44.
- Miller, Jody & Glassner, Barry (1997) The ‘Inside’ and the ‘Outside’: Finding Realities in Interviews. Teoksessa David Silverman (toim.) *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*. Thousand Oaks: Sage, 99–112.
- Mylläri, Anu (2006) *Adoptoitu*. Helsinki: Otava.
- Parviainen, Heikki (2014) Adoption muuttuva luonne Suomessa. Teoksessa Maarit Koskinen & Sari-Maaria Sarkkinen & Marjaana Svala (toim.) *Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 13–30.

- Puuronen, Vesa (2011) *Rasistinen Suomi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raaska, Hanna (2015) Kiintymyssuhdehäiriöistä ulkomailta adoptoiduilla lapsilla: FinAdo-tutkimuksen tuloksia. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Duodecim, 102–113.
- Raittila, Pentti (2004) *Venäläiset ja virolaiset suomalaisten Toisina. Tapaustutkimuksia ja analyysimenetelmien kehittäjiä*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Rastas, Anna (2002) Katseilla merkityt, silminnähtäen erilaiset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus* 20 (3), 3–17.
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Ruohio, Heidi (2009) *Kansainvälisesti adoptoituina Suomessa. Ulkomailta adoptoitujen nuorten kokemuksia suomalaisuudesta ja erilaisuudesta*. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 37. Helsinki: Väestöliitto.
- Ruohio, Heidi (2016) *Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto.
- Selman, Peter (2012) Global Trends in Intercountry Adoption: 2001–2010. https://www.adoptioncouncil.org/images/stories/documents/NCFA_ADOPTION_ADVOCATE_NO44.pdf (Viitattu 1.8.2016.)
- Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) (2015) *Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta*. Helsinki: Duodecim.
- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi kouluissa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsubteista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Sjöblom-Immala, Heli (2013) *Tervetuloa Suomeen? Korkeakouluopiskelijoiden asenteita mittaava Etnobarometri 2013*. Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A 44. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Suomen virallinen tilasto. Adoptiot. <http://www.stat.fi/til/adopt/> (Viitattu 1.8.2016.)
- Suurpää, Leena (2002) Hierarchies of Difference. Finnish young people's conceptions of group membership. *European Journal of Cultural Studies* 5 (2), 165–188.
- Tilastokeskus (2016) Henkilökohtainen tiedonanto.
- Tolonen, Tarja (2002) Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa Tuula Gordon (toim.) *Suomineitonon heilä. Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 246–266.
- van der Vijver, Fons (2009) The Role of Ethnic Hierarchies in Acculturation and Intergroup Relations. Teoksessa Inga Jasinskaja-Lahti & Tuuli Anna Mähönen (toim.) *Identities, Intergroup Relations and Acculturation – The Cornerstones of Intercultural Encounters*. Helsinki: Gaudeamus, 165–178.
- Weil, Richard (1984) International Adoption: The Quiet Migration. *International Migration Review* 18 (2), 276–293.
- Willing, Indigo & Fronck, Patricia & Cuthberg, Denise (2012) Review of Sociological Literature on Intercountry Adoption. *Social Policy & Society* 11 (3), 465–479.
- Yngvesson, Barbara (2003) Going "Home". Adoption, Loss of Bearings, and the Mythology of Roots. *Social Text* 21 (1), 7–27.
- Yuval-Davis, Nira (2006) Belonging and the politics of belonging. *Patterns of Prejudice* 40 (3), 197–214.
- Yuval-Davis, Nira (2011) *The politics of belonging. Intersectional contestations*. London: Sage.

”ON SE IHAN OK MUUTTAA... VAIKKA SÄ OLETKIN AINA SE UUSI TYTTÖ” KANSAINVÄLISYYS OLETUSASETUKSENA ELÄMÄSSÄ

SAIJA BENJAMIN & ARNIKA KUUSISTO

Yhä useammalle ihmiselle kansainvälinen liikkuvuus tai maahanmuutto on arkea – jopa 230 miljoonaa ihmistä asuu synnyinmaansa rajojen ulkopuolella (UN 2013). Valtioiden välinen muuttoliike on kasvava ilmiö, sillä humanitäarisien syiden lisäksi yhä useammat ihmiset muuttavat myös henkilökohtaisten motiivien vuoksi; työperäinen maahanmuutto ja seikkailuhenkiset sapattivuodet ovat kasvava trendi. Länsimaisten nuorten kansainvälisestä liikkuvuudesta puhuttaessa keskustelu kohdistuu yleensä opiskelijavaihtoon, työharjoitteluun tai matkailuun. Näitä kaikkia muuttoliikkeen muotoja määrittää ja yhdistää paitsi tarkoitushakuinen kansainvälistyminen ja sen kautta potentiaalisesti saavutettava lisäkompetenssi ja maailmankuvan avartaminen, myös ajatus selkeästä *lähti-* ja *kohdemaasta*. Vaikka yhä useampi nuori aikuinen päätyykin jäämään opiskelu- tai kesätyömaahansa pysyvästi esimerkiksi puolison löytämisen myötä, kansainvälinen liikkuvuus näyttäytyy edelleen suurimmaksi osaksi kaksisuuntaisena liikkeenä jonnekin ja mahdollisesti sieltä takaisin.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan nuoria, joille kansainvälinen liikkuvuus ei ole tämän kaltainen vapaaehtoinen ja erillinen projekti alkuineen ja loppuineen vaan joiden elämässä kansainvälisyys on läsnä eräänlaisena oletusasetuksena perheen toistuvien kansainvälisten muuttojen johdosta. Vanhempien työn edellyttämä ylijärjaisuus ja muuttoliike ovat näille nuorille arkea, heidän vanhempiansa enemmän tai vähemmän suunnitellusti valitsema elämäntapa, jonka määrittämässä viitekehyksessä perheen lasten elämä muokkautuu. Näiden nuorten kansainvälistä liikkuvuutta kuvaa jatkuva muutos asuinmaan vaihtuessa muutaman vuoden välein. Artikkelissa tarkastellaan nuorten

näkökulmia siihen, millaista on elää jatkuvassa kansainvälisessä liikkeessä maailmassa, jossa globalisoitumisesta huolimatta yksilö edelleen pitkälti määrittellään kansalaisuuden ja ”kotimaan” perusteella. Millaiseksi nämä nuoret kokevat jatkuvan muuttamisen ja sen arkielämään mukanaan tuomat muutokset? Entä millaisia selviytymisstrategioita he käyttävät siirtyessään toistuvasti vanhasta ja tutusta uuteen ja tuntemattomaan?

Vanhempiensa työn vuoksi säännöllisin väliajoin muuttavia nuoria on tutkittu ”kolmannen kulttuurin lapsina” (Useem & Useem & Donoghue 1963; Pollock & Van Reken 2009), ”globaaleina nomadeina” (McCaig 1999) ja suomalaisessa kontekstissa ”matkalaukkulapsina” (Martinen 1992) tai ”ekspatriaattinuurina” (Warinowski 2012). Vaikka näiden nuorten kansainvälinen liikkuvuus on tyypillisesti pitkäkestoisista ja moniulotteista, useimmissa aiemmissä tutkimuksissa tietynlaisina lähtökohdina ovat olleet perheen kotimaa, sieltä ”poissaolo” ja mahdollinen kotiinpaluu. Tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten on kuitenkin vaikeaa, usein jopa mahdotonta määritellä itselleen yksittäistä kotimaata. Taustalla on ensinnäkin se, että he ovat muuttaneet koko lapsuutensa ajan. Lisäksi ”kotimaa” ei määrity automaattisesti myöskään heidän vanhempiansa kansalaisuuden perusteella, koska jo näiden nuorten vanhemmat tulevat vähintään kahdesta eri lähtömaasta. Myöskään ajatus siitä, että nämä nuoret asuisivat pysyvästi ulkomailla, ei kuvaa nuorten kokemusmaailmaa, sillä ”ulkomailla” saa merkityksensä sidottuna vastakohtaansa *kotimaahan*. He tuntevat kyllä kuuluvuutta ja jopa eräänlaista patriotismia tiettyjä paikkoja kohtaan, mutta nämä tunteet eivät ole riippuvaisia ”pakkoyhteisöistä” (Kannisto

2016), kuten kansalaisuudesta tai synnyinmaasta. Ne kumpuavat omien kokemusten, haaveiden ja erityisesti suvussa kulkevien tarinoiden pohjalta rakennetuista mielikuvista, joissa nuori voi sijoittaa itsensä osaksi ydinperhettä suurempaa kokonaisuutta ja jotka usein kietoutuvat yhteen vanhempien tunteman nostalgian tai kotikävän kanssa (Benjamin & Kuusisto 2016).

Tutkimuksessa tarkasteltavien nuorten perheet ovat monin tavoin etuoikeutettuja verrattuna muihin työn perässä muuttaviin siirtolaisiin. He muuttavat varman työpaikan perässä, tarvittavat oleskeluluvat järjestyvät ja tavallisesti perhe saa lähettävältä organisaatiolta (esim. ulkoministeriö tai kansainvälinen yritys) tukea esimerkiksi koulunkäynnin ja asunnon järjestämiseen ja usein myös niiden kustantamiseen. Muuttamisen näennäisestä helppoudesta huolimatta perheen sosiaalista pääomaa tukevat verkostot ovat uusissa asuinmaissa kuitenkin usein olemattomat, ja muuttoon liittyvät sosioemotionaaliset näkökohdat, erityisesti lasten ja nuorten tapauksessa, jäävätkin julkisessa keskustelussa usein muiden muuttoon liittyvien ulottuvuuksien varjoon. Tässä tutkimuksessa pyrittiin kohdistamaan katse nuorten oletetun etuoikeutetun aseman ja muiden ulkokohtaisuuksien taakse ja tavoittamaan nuorten oma kokemusmaailma.

Kansainvälinen liikkuvuus nähdään yhtäältä useissa yhteyksissä positiivisena ja rikastuttavana asiana sekä yksilön että yhteiskunnan kannalta (esim. Faist 2013), mutta toisaalta liikkuvuus asettuu vastakkain paikallaan pysymisen, osallisuuden ja tietynasteisen sitoutumisen kanssa, jotka ovat kansallisvaltiota ylläpitäviä rakenteita. Vaikka asuinpaikan pysyvyyteen liitetäänkin esimerkiksi tämän tutkimuksen nuorten puheessa joskus kielteisiä määreitä, se on kuitenkin yhä normi, jonka rinnalla yksilöiden päämäärähaakuinen, ”meno-paluu”-tyyppinen kansainvälinen liikkuvuus sekä yhteiskunnan valvonnan, lupien ja kiintiöiden alainen maahanmuutto ovat vakiintuneita ilmiöitä. Näistä jatkuvuudellaan erottuva, toistuvien muuttojen määrittämä kansainvälinen muuttoliike saattaa sen sijaan

yhteiskuntien perspektiivistä katsottuna vaikuttaa kyseenalaiselta, koska se herättää kysymyksiä muuttajien kansalaisuudesta, vastuista, osallisuudesta, lojaaliuksista ja sosiaalisesta kontrollista (Kannisto 2016; Faist 2013).

Valtiokansalaisuuden on perinteisesti ajateltu määrittävän yksilön paikan ja sen sosiaalisen, juridisen ja tunneperäisen viitekehyksen, johon yksilö samaistuu (Wimmer & Glick-Schiller 2002; Billig 1995). Sosiaaliset kategoriat, kuten kansalaisuus, auttavat ihmisiä hahmottamaan ja jäsentämään ympäröivää maailmaa ja luovat siten turvallisuudentunnetta. Yksilöitä, jotka ovat jatkuvasti ”matkalla”, on kuitenkin vaikea luokitella tiettyyn ryhmään. Nämä yhtäältä yhteiskuntien totuttuihin oletusarvoihin ja toisaalta tämän tutkimuksen nuorten perheiden liikkuvaan elämään linkittyvät ristiriidat heijastelevat nuoria ympäröiviä, näkymättömiä rinnakkais-todellisuuksia. Kuinka nämä nuoret rakentavat merkityksiä liikkuvalla elämälleen pysyvyyden ja ”pakkoyhteisöjen” määrittämässä maailmassa?

KANSAINVÄLISEN MUUTTOLIIKKEEN TARKASTELUA NUORTEN KOKEMUSTEN KAUTTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena on syventää ymmärrystä kansainvälisyydestä, yllirajaisuudesta ja omakohtaisesta jatkuvasta muuttoliikkeestä nuorten kokemana sekä tarkastella sitä, millaisia merkityksiä edelliset saavat nuorten tulkitessa elämänsä maailmassa, jossa paikallaan pysyminen on edelleen normi ja jatkuva liikkuvuus marginalisoitunutta.

Artikkeli pohjautuu kansainvälisesti liikkuvien nuorten kokemuksia tarkastelemaan väitöstutkimusaineistoon. Tutkimus sijoittuu kasvatustieteen, erityisesti monikulttuurisuuskasvatuksen, sekä toisaalta psykologian kentille. Aihetta lähestytään fenomenologisesta tulokulmasta, eli kokemusten ja elämysten pohtiminen nähdään merkityksellisenä uuden tiedon rakentumisen kannalta. Aineisto kerättiin tutkijan senhetkessä asuinmaassa Tšekin tasavallassa vuonna 2013. Tutkimusasetelmassa

pyrittiin mahdollisimman pitkälle välttämään metodologisen nationalismin värittämää viitekehystä, johon kuuluu oletus, että yksilö on tietystä kansallisvaltiosta ”kotoisin” ja sen myötä tietyn kulttuuripiirin ja kansallisidentiteetin muokkaama. Tämän vuoksi tutkimusjoukkoon haettiin kansainvälisten koulujen oppilaista koulujen rehtoreiden avustuksella vapaaehtoisia 13–17-vuotiaita nuoria, jotka ovat muuttaneet valtioidenvälisesti useamman kerran lapsuutensa aikana ja joilla on vanhempiensa kansalaisuuksien perusteella ”kansainvälinen” tai ”monikulttuurinen” perhe. Vaikka tutkimusjoukko näin valittiinkin nationalistisen kehyksen sisällä, itse haastattelujen aikana nuoren kansallisuuksiin ei enää keskitytty, vaan annettiin tarkoituksella tilaa subjektiivisille merkityksenannoille ja jäsenyysneuvotteluille. Tutkimusjoukosta (N=8) puolet oli tyttöjä ja puolet poikia, ja yhteensä he olivat asuneet 31 eri valtiossa ja kaikissa maanosissa. Globaalista näkökulmasta katsoen tutkimuksen nuorten perheet kuuluvat vauraaseen ja koulutettuun, keskiluokkaiseen siirtolaisryhmään, josta usein käytetään myös nimitystä ekspatriaattiperheet (vrt. työperäiset maahanmuuttajat).

Tutkimuksen metodologisena ja analyttisenä viitekehysenä toimi tulkitseva fenomenologinen analyysi (Smith & Flowers & Larkin 2009). Tässä lähestymistavassa koko tutkimusjoukko jakaa saman kontekstin ja elämäntilanteen, mutta tutkijan pyrkimyksenä on luoda intiimi muotokuva yksilöllisestä kokemuksesta ja ymmärtää kokemusten merkityksiä sekä yksilö- että ryhmätasolla. Analyysi etenee systemaattisesti yksittäisestä yleiseen, konkreettisesta abstraktiin, tiivistyksistä ja tulkinnoista teemoihin ja yleisempiin kategorioihin, mutta palaa kuitenkin toistuvasti ja spiraalimaisesti yksilötasolle. Analyysin monikerroksellisuuden ja yksilöön keskittyvän (idiografisen) luonteen vuoksi tutkimusjoukko on yleensä pieni; tässä tutkimuksessa paneuduttiin kahdeksan kansainvälisesti liikkuvan nuoren kokemuksiin. Tutkimusmenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua, jonka pohjana ja viitekehysenä

toimivat taulukkomuotoisen, elämäntapahtumia kuvaavan kaavion laatiminen paperille haastattelun aikana sekä nuoren itsensä valitsemat ja mukanaan tuomat merkitykselliseksi kokemansa 5–20 valokuvaa. Nämä kaksi haastattelun yhteydessä käytettyä työkalua paitsi helpottivat nuoren omaelämäkerrallista muistamista sekä tutkijan ja tutkittavan välistä vuorovaikutusta, myös rikastivat itse haastattelua ja toivat selkeämmin esiin nuoren oman äänen. Nuorten haastattelut toteutettiin englanniksi ja ne kestivät 60–90 minuuttia. Kuusi haastatteluista toteutettiin kahdenkeskisesti nuoren koulun tiloissa ja kaksi nuorten omassa kodissa¹. Haastatteluaineiston äänitallenteet litteroitiin sanatarkasti analyysia varten.

Tulosten tarkastelussa ei pyritty luomaan yleistettävää tietoa tutkimusjoukosta, vaan antamaan tilaa eroavuuksille ja yhteneväisyyksille, joita eri nuorten kokemusten ja merkitystenantojen välillä oli. Vaikka kansainvälisyys ja muuttaminen määrittävät vahvasti kaikkien näiden nuorten elämää, tutkimuksen aineisto havainnollistaa myös nuorten liikkuvuudelleen antamien merkitysten monimuotoisuutta. Nuorten tulkinnat jaettiin neljän pääteeman alle, ja tässä artikkelissa avataan niistä kahta. Ensimmäinen teema, ”Asetukset: Valitse kansainvälisyys”, tarkastelee muuttoliikettä ja rajallista aika-paikkalottuvuutta näiden nuorten elämässä. Toinen teema, ”Odota hetki ja käynnistä uudelleen”, kartoittaa muuton vaiheita ja niihin liittyviä selviytymisstrategioita, joiden avulla nuoret jälleenrakentavat arkielämänsä ja sosiaalisen verkostonsa aina uudelleen.

ASETUKSET: VALITSE KANSAINVÄLISYYS

Tässä kappaleessa tarkastellaan niitä teemoja, jotka nousevat toistuvasti esiin nuorten kertomuksissa kansainvälisesti liikkuvasta lapsuudesta. Tutkimuksen aikaan kaikki tutkittavat nuoret olivat muuttaneet maasta toiseen vähintään kahdesti. Puolelle heistä (N=4) Tšekin tasavalta oli jo viides asuinmaa. Kappaleen otsi-

kon metafora kuvastaa sitä, että kansainvälinen liikkuvuus on tutkittavien nuorten elämässä tietynlainen vanhempien valitsema lähtökoh- tainen oletusasetus. Se määrittää elämää siinä määrin, että muuttoliikkeestä tulee osa nuoren minäkuvaa ja ymmärrystä siitä, ”kuka ja mikä minä olen” (esim. ”international”, ”mobile”, ”on the move”; Benjamin & Kuusisto 2016; Sears 2011). Kansainvälinen liikkuvuus osana itseymmärrys- tä ei kuitenkaan automaattisesti ole yhteydessä nuoren muuttohalukkuuteen. Muutto ei ole näiden nuorten oma valinta vaan vanhempien päätös. Pienen lapsen maailmassa kansainvä- llinen muutto sujuu ehkä kevyemmin, kun elä- mänpiiri on vielä pieni ja nykyhetken sidottu. Kokemusten ja ymmärryksen karttuessa lapsen omien sosiaalisten vertaissuhteiden merkitys kasvaa, ja samalla hän alkaa kokonaisvaltaisem- min käsittää, mitä muuttoprosessi merkitsee sekä hänen omalta että hänen perheensä kan- nalta. Uusi elämä uudessa asuinmaassa on näille nuorille sidottu rajalliseen ajanjaksoon, ja tämän aikakehyksen sisällä on toimittava, rakennettava uusi elämä rutiineineen ja ihmissuhteineen, löy- dettävä oma paikkansa koulussa ja harrastuksis- sa – seuraavaan muuttoon saakka.

Väliaikaisuus

Tunne kaiken väliaikaisuudesta on voimakas ja toistuu useasti nuorten puheessa. Vaikka heillä ei olisi aina käsitystä siitä, kuinka kauan tietyssä paikassa tullaan asumaan, he ovat tietoisia siitä, että aika sielläkin on rajallinen; siellä koetuilla asioilla ja ihmissuhteilla on alku ja loppu. Nuoret näkevätkin elämänsä kuin sarjana aika-paik- kapalikoita. He puhuvat esimerkiksi ”Kiinan vuosista” ja ”Ranskan vuosista”. Jokaiseen pa- likkaan kuuluvat olennaisina tietyt kokemukset, tunteet ja ihmissuhteet, kuten seuraava Joannan haastattelusta peräisin oleva esimerkki havain- nollistaa:

[Tieto muutosta] pilasi Ranskan-reissun ihan täysin. Mulla oli aika vaikeeta, tiedätsä, murrosiässä sitä vaan tekee tyhmiä juttuja

koko ajan. Joten Ranska meni ihan pilalle, koska mä vaan aattelin et ”mä muutan kolmen vuoden päästä pois ja se siitä”.

Haastatelluista nuorista Michael asuu tut- kimushetkellä jo viidennessä asuinmaassaan. Perhe on muuttanut maasta toiseen isän työn takia, ja joskus yhdessä paikassa on viivytty vain vuosi. Michael tarkastelee aikasykleihin rajattua elämäänsä:

Kaks tai kolme vuotta... Se on vähän liian pitkä aika vain matkustaa jonnekin, mutta ei tarpeeksi pitkä aika siellä elämiseen. Joten sitä jää jotenkin hankalasti sen väliin, että tuntee paikan tosi hyvin ja ikään kuin kasvaa siihen paikkaan kiinni ja sen, että vain matkustaa sinne ja näkee millaista siellä on. Ja siitä mä en oikein pidä, koska aina tuntuu siltä, ettei ole tarpeeksi aikaa asettua [...] mutta toisaalta on liikaa aikaa vain, niinku, muuttaa sinne ja sitten taas lähteä edes purkamatta laatikoita...

Michaelin mielestä tunne siitä, että elää tie- tyssä paikassa, vaatii aikaa; eläminen tarkoittaa hänelle asettumista, juurtumista ja kokemusten syvyyttä, johon tarvitaan enemmän kuin kaksi tai kolme vuotta. Näin lyhyessä ajassa ihmi- nen Michaelin kokemusten mukaan ikään kuin jumiutuu ”outoon” tilaan jonnekin turistin ja paikallisen välimaastoon, josta käsin on vaikea kotoutua. Tässä epämääräisessä välitilassa ih- minen on tavallaan juuri saapunut, mutta val- mistautumassa jo uuteen lähtöön. Michaelin viittaus muuttolaatikoihin symboloi tätä elämän varsin konkreettista paketoimista ja purkamista muutaman vuoden välein.

Muuton jälkeen elämä rakennetaan uudel- leen, kunnes jälleen uusi siirtyminen saapuu kuin aalto ja pyyhkii mukanaan suurimman osan senhetkisestä elämästä. Ystävyysuhteet ja nii- den elinkaari nousevat toistuvasti esiin kaikkien tutkittavien puheessa. Useamman muuttokoke- muksen jälkeen nuoret tuntuvat ymmärtävän, että ystävyysuhteiden säilyminen vuodesta ja

maasta toiseen on epätodennäköistä. Vanessa kuvailee ystävyysuhteiden päättymisen tuottamaa pettymystä:

Jotenkin se ajatus, että sä saat uusia ystäviä ja niistä saattaa tulla tosi tosi hyviä ystäviä ja sitten ne lähtee. Ja on tosi vaikeaa pitää yhteyttä, netinkään kautta. Joten ei se ikinä onnistu.

Vanhemmat usein kannustavat lapsiaan yhteydenpitoon ystävien kanssa (McLachlan 2007), mutta lapsen maailmassa virtuaalinen kontakti ei samalla tavalla korvaa todellista suhdetta ja konkreettista yhdessä tekemistä. ”Ei se ikinä onnistu” on viesti, joka kertomuksista usein välittyy. Ystävyys on perinteisesti asia, jonka ajatellaan kuuluvan ”normaaliin” elämään (Hartup & Stevens 1999). Pysyvien ystävyysuhteiden puuttuminen tuottaa nuorille kokemuksen toiseudesta, siitä että omasta elämästä puuttuu jotain olennaista. Esimerkiksi Ana tiedostaa, että hänen elämässään tulee aina olemaan lapsuudenystävän mentävä aukko:

Kun on asunut eri maissa, sitä jotenkin menettää yhteyden niihin, joiden kanssa oli ystävä nuorempana. Joten mulla ei koskaan tule olemaan sellaista ystävää, jonka kanssa oltais oltu ystäviä ihan pienestä pitäen. Ja se on tavallaan aika surullista.

Kansainvälisyys vs. paikallaan pysyminen

Iän karttuessa tutkittavat nuoret ovat alkaneet ymmärtää, että jatkuva muuttoliike on laajemmasta näkökulmasta katsottuna epätavallista – maantieteellinen paikallaan pysyminen on kiihtyvistä kansainvälistymisestä huolimatta vielä normi, ja suurin osa näiden nuorten ikätovereista varttuu samalla seudulla jolla on syntynytkin. Nämä ulkopuoliset, tiettyyn paikkaan kiinnittyneet ”muut” toimivatkin tietynlaisina identiteettipeileinä tutkimuskentän nuorille. Nuori etsii itseään vastakohtien avulla; eronteot

yhtäältä oman ja toisaalta paikoillaan pysyvien ”muiden” nuorten elämäntyylien ja -katsomusten välillä antavat puitteet sille viitekehykselle, jonka sisällä nuori luo merkityksiä ja tulkitsee omia kokemuksiaan kansainvälisyydestä. Vanessa on asunut neljässä eri maassa ja kuitenkin eräänä peilauspintanaan saanut vuosien saatossa seurata ranskalaisten ja amerikkalaisten serkkujensa erilaista, hänen näkökulmastaan pysyvyyden määrittämää elämää. Vanessa tarkastelee kokemuksiaan suhteessa serkkuihinsa näin:

Musta on hienoa että mä olen nähnyt niin monia paikkoja ja asunut niin monessa maassa. Mutta samalla mä haluaisin [...] että olisin asunut vaan yhdessä paikassa [...] ja että se paikka tuntuisi kodilta aina kun menen sinne ja silleen. Mutta mulla ei ole mitään sellaista paikkaa.

Yleisesti ottaen Vanessa on tyytyväinen kansainväliseen elämäänsä ja ylpeä omasta mielestään avarasta ja tiedostavasta maailmankatsomuksestaan, mutta hänen pohdinnastaan välittyä myös haikeus siitä, mitä hänellä ei ole – kotimaata, jonka tuntisi omakseen.

Vaikka kaikki tutkittavat nuoret osaavat nimetä kansainvälisen elämän mukanaan tuomia etuja ja korostavat erityisesti avartuneen maailmankuvansa tärkeyttä (Benjamin & Kuusisto 2016), he eivät välttämättä pidä perheensä liikkuvasta elämäntavasta. Termi ”kansainvälinen” saattaa kuvata heidän elämänkaartaan, mutta se ei aina määritä heidän minäkuvaansa. Haastatelluista Ana haaveilee paikallaan pysyvistä elämästä. Hänestä on ristiriitaista ja ironistakin, että muut nuoret ihailevat hänen kansainvälisiä kokemuksiaan. Se, mikä on muiden mielestä hienoa, tekee hänestä itsestään onnettoman: ”Ihmiset usein sanoo mulle, että ’vähän siistiä’ ja kaikkea sellaista. Ja mun mielestä taas on siistiä, että on vaan yhdestä paikasta kotoisin.” Vaikka ulkopuolisille Ana saattaa näyttäytyä onnekkana maailmanmatkaajana, itse hän tuntee merkityksellisimpien asioiden liittyvän äitinsä kotimaahan Argentiinaan. Hän ei samaistu muihin

kansainvälisiin nuoriin, vaan kokee olevansa argentiinalainen, joka odottaa itsenäisyyttä ja pääsyä ”takaisin kotiin”. Tämä siitä huolimatta, että Ana ei ole koskaan asunut Argentiinassa; hän on syntynyt Sveitsissä ja hänellä on Italian ja Perun kansalaisuudet. Silti hän kokee juuri Argentiinan kodikseen, jonne hän pääsee asettumaan sitten kun pakollinen muuttaminen on hänen kohdaltaan ohi.

Päätäntävallan puuttuminen

Muuttaminen ei perustu nuorten omaan tahoon. Tutkimuksen nuorten puheessa nousee vahvasti esille tietoisuus vähäisestä päätäntävallasta suhteessa perheen muuttopäätöksiin. Maxin vanhemmat ovat kansainvälisen koulun opettajia ja voivat hakea töitä periaatteessa mistä päin maailmaa tahansa. Hänen elinympäristönsä muuttuu vanhempien päätösten mukaan: ”Mun isä taas vaan päätti että ’muutetaan jonnekin muualle’ ja niin me muutettiin Kiinaan.” Max on tottunut elämään epä tietoisuudessa. Tulevaisuudesta puhuttaessa hän toteaa lakonisesti:

Oli joitain suunnitelmia muuttaa Singaporeen tänä vuonna [...] mutta ei me enää mennäkään Singaporeen. [...] Me saatetaan ehkä muuttaa jonnekin, mutta voi myös olla, että me jäädään tänne vielä vuodeksi.

Julien isä puolestaan työskentelee ulkoministeriossa. Julie tietää, ettei hänen elämänsä ole edes isän tahdosta kiinni, vaan lapsen näkökulmasta valtavasta, kasvottomasta organisaatiosta, jonka päätöksiin ei hän itse eikä hänen perheensä voi mitenkään vaikuttaa: ”Mä en tiedä milloin me lähdetään täältä. [...] Mun isä, me tehdään mitä mun isän työpaikka sanoo. [...] Me ei päätetä, ne päättää.” Nuorten toimijuus oman elämän viitekehyksessä on päätäntävallan puuttumisen myötä yhtäältä rajallinen, toisaalta täynnä vaatimuksia; nuoren odotetaan samanaikaisesti luopuvan tutusta ja turvallisesta elinympäristöstään

jokaisen muuton yhteydessä ja aktiivisesti rakentavan sen uudelleen uudessa elinympäristössä.

Muuton merkitykset

Lapsi kokee jokaisen muuton eri tavalla senhetkisestä iästään, vertaisryhmässä saavuttamastaan sosiaalisesta asemasta ja perheen yleisestä tilanteesta riippuen. Mitä nuorempana muutto tapahtuu, sitä kivottomammaksi siirtyminen yleensä koetaan. Vanessa muistelee, millaista oli vaihtaa maata alle kouluikäisenä: ”No tästä muuttosta en muista paljoakaan, koska siellä oli aika samanlaista kuin Hollannissa, kuin oltais vaan muutettu toiseen taloon.” Erityisen haastavaa on muutto teini-ään kynnyksellä tai sen aikana, sillä silloin kiinnostuksen kohteet ja merkitykselliset ihmissuhteet ovat siirtyneet yhä enemmän kodin seinien sisältä niiden ulkopuolelle. Muutto tässä elämänvaiheessa katkaisee entistä suuremman osan rakennetuista ihmissuhteista ja saattaa tuntua kohtuuttomalta ja epäreilulta, ikään kuin tietyn elämän päättymiseltä. Kolme-toistavuotiaalle Maxille muutto Kiinasta Tšekin tasavaltaan oli erityisen raskas. Aiemmin omiin oloihinsa vetäytyneestä pikkupojasta oli neljän Kiinassa vietetyn vuoden aikana kasvanut sosiaalinen teini, jolla oli vahva sosiaalinen asema vertaisryhmässä, paikallisia ystäviä ja harrastuksia. Luopuminen tästä kaikesta ei ollut helppoa:

Mä en tykännyt siitä yhtään, muutosta Kiinasta Tšekkeihin. Koska mulla oli paljon kavereita, mä olin suosittu, musta oli kiva olla niiden kanssa koulun jälkeen. [...] Mun mielestä siellä mä kasvoin ihmisenä eniten. [...] Mä kotiuduin.

Maxille vuodet Kiinassa olivat merkityksellisiä monesta syystä. Ensinnäkin hän asui Kiinassa pidempään kuin missään muualla elämänsä aikana. Toiseksi, verrattuna aiempiin kokemuksiinsa Uudessa Seelannissa ja Filippiineillä, Kiinassa Max alkoi viimein pitää elämästään ja itsestään: hän sai kokea paikallisia

asioita kiinalaisten ystäviensä kanssa ja hänestä tuntui, että hän oli kotiutunut. Max viittaakin aikaan Kiinassa tärkeimpinä kasvuvuosinaan. Vastentahtoinen irtautuminen kaikesta tästä oli lannistavaa. Tšekin tasavallassa Maxille on ollut vaikeaa löytää oma paikkansa, ja hän kertoo-kin ajautuneensa takaisin pieniin ympyröihinsä kodin ja koulun välillä: ”Mutta Tšekeissä mun elämä on taas tätä ’kouluun, kotiin, nukkumaan, kouluun, kotiin, nukkumaan’. Ei ole paljonkaan syitä mennä ulos.” Max ajattelee, että Kiinassa hänestä tuli ”oma itsensä” ja elämä tuntui merkitykselliseltä. Ehkä siksi hän kokee Kiinan edelleen kodikseen, paikaksi, jossa hän haluaisi asua, jos voisi valita.

Muutto ei kuitenkaan aina ole negatiivinen kokemus – se voi olla myös helpottavaa. Joskus kaikki ei loksahda paikalleen uudessa maassa, jos sopeutuminen ei onnistu, ystäviä ei löydy tai elämä tekee muuten vain käännöksen huonompaan suuntaan. Tällöin siirtyminen uuteen maahan saattaa olla myönteinen, jopa odotettu kokemus. Esimerkiksi Joanna ei viihtynyt isänsä kotimaassa Ranskassa: ”Kolme Ranskan-vuotta eivät oikein olleet mun juttuni. Koska ihmiset eivät olleet kauhean kivoja. [...] Muutto tänne Prahaan tuntui jotenkin... vapauttavalta. Koska ihmiset on niin paljon ystävällisempiä.” Joanna kuvailee Ranskan-vuosiaan ajaksi, jolloin hän kävi läpi kiihkeintä murrosikänsä ja jolloin suhde vanhempiin oli koetuksella (”Olin aivan hirveä vanhemmilleni”). Vertaissuhteet olivat ongelmallisia ja hänestä tuntui, ettei kukaan ymmärtänyt häntä. Nämä kokemukset saivat ajan Ranskassa tuntumaan vastenmieliseltä, ja muutto Tšekin tasavaltaan tuntui ”vapautukselta”, mahdollisuudelta aloittaa elämä uudelleen puhtaalta pöydältä.

ODOTA HETKI JA KÄYNNISTÄ UUELLEEN

Tässä alaluvussa pohditaan analyysissä esiin nousseita strategioita, joita tutkimuksen nuoret enemmän tai vähemmän tietoisesti käyttävät vähentääkseen muuttoprosessin psykologista

kuormittavuutta sen alussa, sen aikana ja uuteen paikkaan asetuttaessa. Tutkimusten mukaan muutto, erityisesti maiden välillä, on yksi suurimmista stressitekijöistä ihmisen elämässä (Dixon & Hayden 2008). Vanhemmat saavat työpaikkaa vaihtaessaan (usein saman työnantajan palveluksessa) yleensä tukea ja ohjausta ammatillisissa ja käytännön asioissa sekä ennen muuttoa että sen jälkeen. Lapsi sen sijaan jättää tutun elämänsä taakseen ja kohtaa uuden kouluympäristönsä normeineen ja merkityksineen varsin yksin. Vaikka perhe (McLachlan 2007) ja koulu (Dixon & Hayden 2008) tarjoaisivat tukea muuttoprosessin aikana ja sen jälkeen, lapsi joutuu joka muuton yhteydessä käymään läpi laajan skaalan voimakkaita tunteita, kuten surua, pettymystä, suuttumusta ja huolta, mutta myös innostusta, odotusta ja toiveikkautta. Nuorten henkilökohtaiset resurssit näiden tunteiden käsittelyyn ovat keskenään hyvin erilaiset, mutta heidän strategioistaan työstää muuttoprosessia ja selvittää siitä löytyy yhteneväisyyksiä. Niitä havainnollistetaan seuraavissa kappaleissa.

Pelissäännöt

Muuttoprosessi alkaa siitä, kun päätös muutosta on tehty – tämän tutkimuksen kontekstissa tyypillisesti siten, että vanhemmat ilmoittavat tulevasta muutosta lapsille. Lapsia harvoin konsultoidaan muuttopäätöstä tehtäessä, mutta he osaavat usein ennakoida uutista vanhempien käytöksessä ja normaaleissa tavoissa ilmenevien hienovaraisten muutosten perusteella. Suurin osa tutkituista nuorista kuvailee ensireaktiotaan kielteiseksi; he ovat suuttuneet vanhemmilleen, alkaneet itkeä tai kieltäytyneet muuttamasta. Mitä nuorempi lapsi on, sitä helpompi vanhempien on ”markkinoida” uusi muutto positiivisena ja jännittävänä asiana, mutta vanhemmiten lapsen omakohtaiset muuttokokemukset ovat yhä merkittävämmässä roolissa. Vanhempi, useita kansainvälisiä muuttoja jo kokenut lapsi ymmärtää mitä on tulossa ja erityisesti mitä kaikkea on jäämässä taakse. Siirtymävaiheessa aiemmat muuttokokemukset auttavat lasta tai

nuorta ymmärtämään, mitä muutto tarkoittaa. Kokemusten avulla nuori pikkuhiljaa sisäistää muuttamisen ”pelisäännöt” ja rakentaa muuttoprosessista itselleen sisäisen mallin. Esimerkiksi Enzolle muuttaminen on tuttua, ja uusien ystävien saaminen on hänen sosiaaliselle luonteelleen mutkatonta. Hän kokee oppineensa ymmärtämään kuinka ”homma toimii”. Enzolla on mielessään vahva ajatusmalli muuttamisesta prosessina, joten hän tuntee osaltaan pystyvänsä kontrolloimaan tilannetta: ”Mulla oli siellä [Italiassa] ystäviä, sitten mä muutin tänne [Prahaan] ja sain uusia ystäviä, joten se on vähän niin kuin rutiini, jonka kanssa mä olen oppinut toimimaan.”

Myös Michael on oppinut muuttamisen pelisäännöt, mutta eri tavalla kuin Enzo. Hänen perheensä on muuttanut useasti, ja monet muuttokokemuksista ovat olleet luonteeltaan harmaasävyisiä:

Kun me muutettiin Ruotsiin, mä tiesin että me ollaan siellä vain kaksi vuotta. Mutta mä en kunnolla tajunnut sitä, silloin kun olin siellä, että pian me muutettais pois. Joten lähteminen oli taas aika vaikeeta.

Aiemmin muutto saattoi yllättää Michaelin keskeltä arkielämää ja ystävyysuhteita, mutta vaikeuksien kautta Michael on oppinut varovaiseksi – hän haluaa olla valmistautunut seuraavaan muuttoon: ”Ja nyt koko ajan täällä Prahassa mä oon yrittänyt pitää mielessä, että [nauraa] me muutetaan taas puolentoista vuoden kuluttua...” Muuttokokemusten myötä nuorten itsesuojeluvaisto tuntuu vahvistuvan. Tutkimusten mukaan usein muuttavat lapset oppivat selviytymään vaihtuvien ystävyysuhteiden tuomasta stressistä pyrkimällä tietoisesti välttämään syvempää kiintymistä ystäviinsä (Kyoung & Luke & Bernard 2015; Pollock & Van Reken 2009). Ne myös osoittavat, että mitä useampi muuttokokemus nuorella on takanaan, sitä vähemmän ystävyysuhteiden katkeaminen aiheuttaa stressiä uuden muuton yhteydessä (Dixon & Hayden 2008). Tämä ei kuitenkaan mitätöi sitä

perustavanlaatuista surua, jota moni tutkimuksen nuorista kokee pitkäaikaisten ystävyysuhteiden puuttumisen vuoksi. Koska Michaelilla ei vielä ole päättävältä suhteessa elämänsä suuriin päätöksiin, hänen mielessään itsekontrollin ja oman arjen hallinnan merkitys on vähitellen korostunut. Michaelin selviytymisstrategia keskittyy uuden elämän ja ihmissuhteiden rakentamisen sijaan kunkin muuton aikajanaan ja tietoisuuteen siitä, että pian tämäkin paikka jää taakse. ”Joten toivottavasti mä olen nyt valmiimpi sitten kun me muutetaan täältä”, hän toteaa. Enzo taas tukeutuu perheeseensä, jonka hän kokee toimivan vakaana, pysyvänä jalustana muun elämän muuttuessa: ”Kaikki ne muistot on erilaisia, mutta niissä on jotain yhteistä. [...] Ja se on mun perhe. Samat asiat toistuvat, ja niinku paikat ovat erilaisia, mutta ihmiset eivät.”

Kansainvälisyyttä ihannoiva retoriikka

Käsitellessään muuton aiheuttamaa tunnemyrskyä ja hakiessaan sille oikeutusta moni nuorista pyrkii nousemaan tunteidensa yläpuolelle ja tarkastelemaan muuttoa abstraktimmalla tasolla. Näiden nuorten puheesta välittyy päätös keskittyä kansainvälisen muuton myönteisiin puoliin, kuten uuden asuinpaikan mahdollisiin etuihin (ilmasto, harrastusmahdollisuudet, nähtävyydet jne.) sekä niihin kompetensseihin, joita uusiin maihin tutustumisen sanotaan tuovan tullessaan. Kansainvälistymistä puoltavan retoriikan ydinkäsite on *maailmankansalaisuus*, johon kansainvälinen elämä muuttoineen ihmistä valmistaa avartuvan maailmankuvan ja kulttuuristen tietotaitojen kehittymisen myötä (ks. esim. IBO 2015). Esimerkiksi Vanessa ja Ryan arvioivat kumpikin tahollaan kansainvälisyyden tuomia hyötyjä tästä näkökulmasta: Vanessa toteaa, että ”avarakatseisuuden ja kaiken sellaisen lisäksi moniin eri kulttuureihin tutustuminen tekee ihmisestä jotenkin hyväksyvämmän”. Ja Ryan: ”kun muuttaa ympäriinsä niin tapaa paljon erilaisia ihmisiä ja näkee ja kokee erilaisia kulttuureita. Ja siitä tulee varmasti olemaan mulle hyötyä elämässä, koska se auttaa mua näkemään asioita ja ihmisiä eri perspektiivistä.”

Huolimatta siitä, että todellisuudessa nuorten kontaktit paikallisiin yhteisöihin normineen ja käytäntöineen saattavat usein jäädä vähäisiksi, merkityksellistä on se, että Vanessa ja Ryan ovat omaksuneet positiivisen kansainvälisen retoriikan osaksi omaa ajatteluaan ja siten identiteettiään – heille muuttaminen näyttyy merkityksellisenä ja luonnetta jalostavana, vaikka siihen sisältyykin luopumista. Tämä tutkimuksen nuorten käyttämä yleismaailmallinen, kansainvälistymisen ympärille rakentunut retoriikka tukee nuoria muuttoprosessissa, sillä se tarjoaa heille myönteisiä, muuttoajatusta puoltavia argumentteja, joihin voi tukeutua varsinkin silloin, jos kaikki muu muuttoon liittyvä tuntuu ahdistavalta. Toisaalta tähän retoriikkaan turvautuminen itsesuojelumekanismina saattaa olla joillekin nuorille niin automatisoitunutta, että heidän omat tuntemuksensa ja ajatuksensa muuttojen suhteen uhkaavat jäädä lähes kokonaan käsittelemättä. Ne nousevat kuitenkin esiin haastattelutilanteessa heidän kertoessaan kokemuksistaan. Vaikka Vanessa puhuu mielellään kansainvälisyyden tuomista eduista, myös kokemuksen vaietumpi puoli kuuluu hänen pohdinnassaan: ”On kiva kun on kavereita eri maissa, tarkoitan että se on siis se plussa siinä, mutta ei se silti ole... Kyllä se jotenkin ottaa päähän että kaverit vaihtuvat koko ajan.”

Toisinaan kansainvälinen muutto on vanhemmille välttämätön (taloudelliset tai poliittiset syyt, irtisanominen tai muunlainen vaihtoehtojen puuttuminen). Erityisesti näissä tapauksissa muuttamisen positiiviset puolet saattavat korostua vanhempien puheessa ja peittää alleen muuton todelliset motiivit ja mahdolliset lapsiin liittyvät syyllisydentunteet. Joskus vanhemmat keskittyvät muuton ja kansainvälisen elämän ”markkinoimiseen” niin, että lapsi tulkitsee koko muuton tapahtuvan hänen oman etunsa vuoksi ja vanhempien tekevän kovasti töitä, jotta voisivat tarjota lapsilleen kansainvälisen elämän. Tätä havainnollistavat esimerkiksi Enzon pohdinnat muuttoihin liittyvistä keskusteluista: ”Mä muistan, että mun vanhemmat aina sanoivat että ’ole kiitollinen, koska sä matkustat niin

paljon?’” Tällaisessa asetelmassa negatiivisten tunteiden ilmaiseminen saattaa tuntua nuoresta väärältä ja kiittämättömältä. Muuttoajatuksen hyväksymiseen vaikuttaa näin ollen yhtäältä perhettä kohtaan tunnettu solidaarisuus; kansainvälinen muuttaminen on verrattain yksinäistä, ja ydinperheestä muodostuu muuttosyklien aikana usein tiivis yksikkö, kun muut tukiverkot ja yhteisöt jäävät toistuvasti taakse. Toisaalta, kun ydinperhe on yksi niistä harvoista asioista, jotka pysyvät kaiken muun muuttuessa, nuoren mahdollisuudet oman tilan ottamiseen ja murrosikään kuuluviin itsenäistymispyrkimyksiin ja kapinointiin ovat rajalliset.

Tulevaisuudenhaaveet ja vahvempi toimijuus

Muuttokokemuksiaan jäsentäessään nuoret tuntuvat voimaantuvan haaveilemalla tulevaisuudesta, itsenäisyydestä ja vahvemmassa päättävällästä. Moni nuorista toivoo kansainvälisyyden määrittävän vielä aikuiselämänsäkin – matkustaminen, maailman monimuotoisuus ja uusiin konteksteihin tutustuminen tuntuvat heille tärkeiltä ja keskeisiltä asioilta. Tästä kertoo myös se, että moni nuorista haluaisi tarjota vastaavanlaisia kokemuksia myös omille lapsilleen. Nykytilanteeseen verrattuna muuttamisen on tulevaisuudessa heidän mukaansa kuitenkin tapahtuttava heidän omilla ehdoillaan ja heille itselleen merkityksellisistä syistä. Joanna tunnustaa, että haasteista ja ikävistä kokemuksista huolimatta liikkuva elämäntyyli on ainoa, jonka hän kokee omakseen:

Mutta sitten kun mä saan töitä ja tarpeeksi rahaa, mun on varmaan vaan pakko muuttaa. Mä en näe itseäni elämässä vaan yhdessä paikassa, se olisi niinku niin tylsää.

Toiset taas ovat päättäneet, että valmistumisen jälkeen kansainvälinen elämä saa jäädä lopullisesti taakse. Ana on katkera vanhemmilleen siitä, että joutuu muuttamaan niin paljon. Ainoa lapsena hän kaipaa pysyvyyttä elämäänsä,

kuulumista johonkin. Ana ei nauti kansainvälisestä elämäntyylistä, vaan näkee sen vastakohtana kaikelle sille, minkä hän kokee merkitykselliseksi, kuten vakaudelle, kuuluvuudentunteille ja ryhmäjäsenyyksille:

Voi, mä olen päättänyt että mä en enää ikinä halua muuttaa sen jälkeen kun mä olen päättänyt asettua johonkin tiettyyn paikkaan. Mutta eihän sitä tiedä, elämä on niin hullua... [...] Ehkä mä muutan vielä joskus, mutta mä en todellakaan haluaisi. Mä haluan vain elää yhdessä paikassa.

Analle paikallaan pysyminen symboloi avainta onneen ja siihen elämään, josta hän haaveilee. Hän on kuitenkin tietoinen, että hänellä on vain mielikuva siitä, millaista pysyvyyden määrittämä elämä oikeastaan on, joten hän ikään kuin varaa itselleen mahdollisuuden muuttaa mieltään, jos todellisuus ei vastaakaan unelmaa. Joka tapauksessa itsenäisesti tehdyt tulevaisuudensuunnitelmat antavat Analle voimaa liikkuvien vuosien aikana.

”AINA SE UUSI TYYPPI”

Tämä artikkelin tarkoituksena on ollut syventää ymmärrystä siitä, millaista on nuoren elämä, kun hänen perheensä muuttaa yhdestä maasta toiseen aina uudelleen. Millaisia merkityksiä nuoret antavat kokemuksilleen ja tunteilleen kansainvälisen liikkuvuuden viitekehityksessä? Kuinka he jäsentävät muuttoprosessista itselleen merkityksellisen ja ymmärrettävän? Tulkitsevan fenomenologisen analyysin tavoitteiden mukaisesti tutkimuksessa on pyritty tekemään ulkopuolisille näkyväksi kokemusten moniulotteisuus sekä yhteneväisyydet ja eroavuudet tutkittavien välillä ja suhteessa pysyvyyden määrittämään maailmanlaajuiseen väestöenemmistöön.

Jokainen muuttokokemus on erilainen, mutta prosessin toistuminen sinänsä on osa tutkittavien nuorten arkielämää. Koska nuorella ei ole todellista päätäntävaltaa varsinaisen muuttopäätöksen suhteen, keskeistä on se, minkälaisia

merkityksiä nuori itse rakentaa muutolle. Tämän tutkimuksen nuoret kokevat muuton useimmiten yhden elämänjakson – johon liittyvät läheisesti tietyt ihmiset, koti ja koulu – päättymisenä. Uuden muuton koittaessa kaikki tämä jää taakse, usein lopullisesti, koska pidempiaikainen yhteydenpito koetaan tahdosta ja teknologian tuomista mahdollisuuksista huolimatta usein vaikeaksi. Toisaalta juuri siksi muutto saatetaan joskus kokea myös helpotuksena ja uuden alun mahdollisuutena. Muuttoprosessin kuormittavuuteen vaikuttavat oleellisesti nuoren (tietoisesti tai tiedostamattaan) kehittämät psykologiset strategiat, jotka auttavat hahmottamaan muuttoprosessia kokonaisuutena ja antamaan muutolle oikeutuksen. Merkitykset, joita nuoret luovat vanhempiaan kohtaan tuntemansa lojaaliuden ja kehittyvien ”monikulttuuristen kompetenssien” ympärille, pystyvät osittain kompensoimaan luopumisen ja erojen aiheuttamaa räsitusta. Lisäksi muuttokokemuksen rutiinointuminen ja siihen kytkeytyvien, muun muassa ystävyys-suhteisiin liittyvien ”pelisääntöjen” omaksuminen sekä suunnitelmat omien toiveiden mukaisesta tulevaisuudesta voimaannuttavat ja lievittävät muutosten aiheuttamaa stressiä.

On merkittävää, että vaikka muuttaminen ja väliaikaisuuden määrittämässä arjessa eläminen ovat useimmille tutkimuksen nuorista ainoa todellisuus, jonka he tuntevat, useimmat heistä ajattelevat ”tavallisen” elämän olevan pysyvyyteen sidottua. Nuorten tulkinnoissa tietoisuudesta senhetkisen arkielämän pysyvyyden rajallisuudesta muodostuukin yksi keskeisimmistä ja vaikeimmista jatkuvaa muuttoliikettä kuvaavista ulottuvuuksista. Vanessan pohdinnassa kiteytyy monen tutkittavan nuoren ääni:

Mun serkut ja kaikki, niillä on niinku paras kaveri, jonka kanssa ne on aina ollu, ja ne on toistensa luona koko ajan, ymmärrätsä, niillä on niinku menneisyys niiden kanssa, ne on kasvanu yhdessä, niiden perheillä on perheystäviä, joiden kanssa ne aina tapaa ja kaikkee. Meillä ei oo oikeastaan mitään sellaista.

Tutkimuksen nuoret ovat ylpeitä kansainvälisyydestään, koska he tiedostavat siihen usein liitetyt arvolutaukset, mutta heidän puheessaan kuuluu selvästi myös kokemuksen toinen puoli, joka kumpuaa toiseuden kokemuksista suhteessa paikallaan pysyvään väestöenemmistöön. Globaalista ja erityisesti paikallisesta perspektiivistä katsoen yksilö vielä pitkälti määrittellään yhteisön ja kansallisvaltion luomissa, pysyvyyttä alleviivaavissa raameissa (Wimmer & Glick-Schiller 2002). Näistä näkökulmista kumpuaavaa julkista ja poliittista keskustelua hallitseva metodologinen nationalismi asettaa vastakkain kansallisen ja kansainvälisen ja ylläpitää ”normaalin” elämän ideologiaa (mt.), jonka rinnalla jatkuva liikkuvuus nähdään marginaalisena. Koska tutkimuksen nuorten kokemusmaailma sijoittuu kansainvälisyydestään huolimatta nationalististen kehysten – joskin vaihtuvien sellaisten – sisälle, tällainen hegemonia tuottaa tutkimuksen nuorille toiseuden kokemuksia ja asettaa reunaehdoja heidän subjektiivisille jäsenydenkokemuksillensa.

Suurin osa tutkittavista nuorista käy kansainvälisiä kouluja, joiden maailmanlaajuinen verkosto tarjoaa kasvu ympäristön, jossa liikkuvuus, muutos ja kansainvälisyys normalisoituvat ja joiden samankaltainen eetos helpottaa uuden oppilaan kotoutumista koulu ympäristöön. Tällainen monimuotoinen ja ylirajainen kasvukonteksti saattaa kuitenkin vain vahvistaa nuorten kokemaa vastakkainasettelua ”kansallisen” ja ”kansainvälisen” kokemusmaailman ja niihin liittyvien jäsenyysneuvottelujen välillä, koska useimmat kansainväliset koulut ovat eksklusiivisia ja ympäristöstään erillisiä yksiköitä, eikä niiden liikkuvilta oppilailta edes odoteta kotoutumista kuhunkin asuinmaahan pintapuolisen tutustumisen ja mahdollisten kielikurssien lisäksi (esim. Meyer 2015). Maantieteelliset asuinpaikat ja kansallisuus eivät määritä tutkimuksen nuorten identiteettiä samoin kuin monen paikallaan pysyvän nuoren, mutta toisaalta niiden merkitys korostuu erityisesti nuorten suunnitellessa tulevaisuuttaan. Tulevaisuuden arkielämä ja kokemukset nähdään edelleen monimuotoisuuden

värittäminä, mutta ne sijoittuvat nuorten haaveissa tiettyihin, heille itselleen merkityksellisiin paikkoihin. Lapsuuttaan määrittäneen päämäärättömän ”kansainvälisyyden” sijaan tutkimuksen nuoret pääsevät omista tulevaisuudenkuvisaan itse valitsemaan elämänsä oletusasetukset.

Kuten tämän kirjan muissa artikkeleissa tuodaan esiin, muutokset ja arjen nopeatempoisuus leimaavat monien nuorten arkea myös Suomessa. Tässä artikkelissa haluttiin laajentaa näkökulmaa kansallisvaltion ja siitä kumpuavien sosiaalisten kategorioiden rajojen yli kohdistamalla huomio alati kasvavan ylirajaisen, toistuvassa kansainvälisessä muuttoliikkeessä elävän nuorisoryhmän kokemuksiin. Vaikka tutkimuksen otanta on pieni ja kerätty Suomen ulkopuolella ja tutkittujen nuorten elämänkaaret sekä sosiaalis-ekonomisen asema ovat erityisiä luonteeltaan, uskomme, että heidän kokemuksensa muutoksesta sekä väliaikaisuudesta ja näiden ilmiöiden kanssa selviytymisestä heijastelevat myös yhä useampien muiden nyky nuorten elämää.

VIITTEET

- 1 Näissä kahdessa tapauksessa haastattelun ehtona oli äidin läsnäolo haastattelun aikana (äidin tahto). Tämä luonnollisesti vaikutti nuorten puheeseen monellakin tasolla, ja siksi näiden kahden haastattelun analyysissä nuoren ilmeet, äänenpaino ja -voimakkuus sekä kehonkieli nousivat erityisen tärkeiksi seikoiksi.

LÄHTEET

- Benjamin, Saija & Kuusisto, Arniika (2016) "Identity is experience—my experience is where I'm from". Towards a wider understanding of worldview pluralism in educational settings. *Journal of Religious Education* x (x), 1–14.
- Billig, Michael (1995) *Banal Nationalism*. London: Sage.
- Dixon, Philip & Hayden, Mary (2008) 'On the Move': Primary Age Children in Transition. *Cambridge Journal of Education* 38 (4), 483–496.
- Faist, Thomas (2013) The mobility turn: a new paradigm for the social sciences? *Ethnic and Racial Studies* 36 (11), 1637–1646.
- Hartup, Willard W. & Stevens, Nan (1999) Friendships and Adaptation across the Life Span. *Current Directions in Psychological Science* 8 (3), 76–79.
- IBO (2015) The International Baccalaureate Organisation. <http://www.ibo.org> (Viitattu 25.11.2015.)
- Kannisto, Päivi (2016) Extreme mobilities: Challenging the concept of 'travel'. *Annals of Tourism Research* 57, 220–233.
- Kyoung, Mi Choi & Luke, Melissa & Bernard, Janine (2015) Being Connected: A Friendship Comparison among U.S., International, and Third Culture College Students. Teoksessa Saija Benjamin & Fred Dervin (eds.) *Migration, Diversity and Education: Beyond Third Culture Kids*. London: Palgrave Macmillan, 165–186.
- Marttinen, Ann-Christine (1992) *Matkalaukkulapset*. Helsinki: Kirjaneliö.
- McCaig, Norma (1999) Foreword. Teoksessa David Pollock & Ruth Van Reken, *The third culture kid experience: Growing up among worlds*. Yarmouth: Intercultural Press, x–xx.
- McLachlan, Debra A. (2007) Global nomads in an international school: Families in transition. *Journal of Research in International Education* 6 (2), 233–249.
- Meyer, Heather (2015) Boundaries and the Restriction of Mobility within International School Communities: A Case Study from Germany. Teoksessa Saija Benjamin & Fred Dervin (eds.) *Migration, Diversity and Education: Beyond Third Culture Kids*. London: Palgrave Macmillan, 59–83.
- Pollock, David C. & Van Reken, Ruth E. (2009) *Third Culture Kids: Growing Up Among Worlds*. Revised Edition. Boston: Nicholas Brealey Publishing.
- Sears, Coreen (2011) Integrating Multiple Identities: Narrative in the formation and maintenance of the self in international school students. *Journal of Research in International Education* 10 (1), 71–86.
- Smith, Jonathan A. & Flowers, Paul & Larkin, Michael (2009) *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research*. London: Sage.
- UN (2013) United Nations Department of Economic and Social Affairs. <http://www.un.org/en/development/desa/news/population/number-of-international-migrants-rises.html> (Viitattu 25.11.2015.)
- Useem, John & Useem, Ruth & Donoghue, John (1963) Men in the middle of the third culture: The roles of American and non-western people in cross-cultural administration. *Human Organization* 22 (3), 169–179.
- Warinowski, Anu (2012) *Maailmalle yhtenä, takaisin toisena? Suomalaisten ekspatriaattiperheiden lapset kulttuurisissa siirtymissä*. Väitöskirja. Siirtolaisuusinstituutin tutkimuksia A42. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Wimmer, Andreas & Glick-Schiller, Nina (2002) Methodological nationalism and beyond: Nation-state building, migration and the social sciences. *Global Networks* 2 (4), 301–33

KOTONA KAHEDESSA MAASSA? YLIRAJAISEN LAPSUUDEN TULKINNAT SUOMEEN MUUTTANEISSA VIROLAISISSA LAPSIPERHEISSÄ

PIHLA MARIA SIIM & LAURA ASSMUTH

Valtiollisten rajojen ylittämisestä, ylijärjestyksestä, ylijärjestyksestä, on tullut globalisoituneen maailman eräs keskeinen määrittäjä – ja samalla monille ihmisille arkipäiväistä, lähes rutiininomaista toimintaa. Liikkuvuuden syyt ovat kuitenkin hyvin moninaisia: kaikki muuttoliike ei ole vapaaehtoista, toivottua tai suunniteltua, ja ylijärjestyksellinen liikkuvuus myös tuo näkyviin erilaisten ihmisten syvän eriarvoisuuden rajoja ylittäessä. Muuttoliikettä myös tutkitaan hyvin paljon, erityisesti muuttajia vastaanottavien maiden kannalta (maahanmuuttotutkimus). Ylijärjestyksen elämäntapojen ei-kansallinen tutkimus on myös lisääntynyt, etenkin aikuisten elämäntapojen ja arjen näkökulmasta. Tutkimushankkeessa *Rajojen yli liikkuvat perheet: lasten näkökulmia maahanmuuttoon Euroopassa* tutkimusaiheena oli kuitenkin nimenomaan lasten ja nuorten kokemus ja ymmärrys ylijärjestyksestä liikkuvuudesta¹.

Artikkelin kirjoittajien tutkimus *Rajojen yli liikkuvat perheet* -hankkeessa keskittyi virolaisten perheiden liikkuvuuteen Viron ja Suomen kontekstissa ja sen vaikutuksiin lasten elämään lähtö- ja tulomaassa. Maantieteellisesti ja kielellisesti läheisten naapurimaiden Viron ja Suomen välille on syntynyt Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen erittäin tiheiden yhteyksien ja runsaan liikkuvuuden ylijärjestyksellinen tila, jota tarkastelemme vuosina 2013–2014 kootun haastatteluaineiston kautta. Haastatellut virolaiset perheet ovat muuttaneet Suomeen suhteellisen pysyväluonteisesti, vaikka osa suunnitteleekin paluuta Viroon lähitulevaisuudessa.

Tässä artikkelissa käsittelemme ylijärjestyksellisen lapsuuden ilmenemismuotoja Viron ja Suomen kontekstissa: erilaisia tapoja joilla ylijärjestyksellistä

yhteenkuuluvuutta ja tärkeitä sosiaalisia siteitä ylläpidetään ja uusinnetaan; kahden tai useamman kielen ja kulttuurin jatkuvaa läsnäoloa ja päällekkäisyyttä lasten ja heidän perheidensä elämässä; sekä perheiden samanaikaista suhdetta ja mahdollista juurtumista yhtä aikaa useampaan paikkaan ja maahan. Lasten ymmärrys muuttamisesta, eri maissa elämisestä ja maiden välillä liikkumisesta poikkeava aikuisten kuvauksista: lasten kertomukset kiinnittyvät hetkeen sekä tiettyihin läheisiin ihmisiin, paikkoihin, elämiin ja ruumiillisiin ja aistimuksellisiin kokemuksiin. Artikkelissa tarkastelemme erityisesti kodin moninaisia merkityksiä lapsille. Päättämme artikkelin pohdintaan ylijärjestyksellisen lapsuuden erityislaatuudesta hauraudesta.

Artikkeli perustuu Etelä-Suomessa asuvien virolaisten perheiden haastatteluihin. Haastateltavat on tavoitettu kirjoittajien omien verkostojen, järjestötoimijoiden, lasten kerho- ja päivähoitotoiminnan sekä niin sanotun lumipallomenetelmän avulla. Olemme haastatelleet eri-ikäisiä (6–12-vuotiaita) lapsia (11 tyttöä ja 5 poikaa) sekä mahdollisuuksien mukaan heidän vanhempiaan (13 naista ja 4 miestä) ja lisäksi yhtä 21-vuotiaasta nuorta naista². Haastatteluista (26 kpl) seitsemän on ryhmähaastatteluja, joissa haastateltiin useampia perheenjäseniä yhdessä. Kaikki haastattelut tehtiin viroksi.³ Haastattelijien lisäksi havainnoimme ja piirräimme kaikkien nuorimpia (4–7-vuotiaita) lapsia kerhojen ja lastenhoidon puitteissa sekä keskustelimme lasten kanssa heidän piirroksistaan. Aineistoa ollaan täydentämässä Viroon jääneiden ja sinne palanneiden perheenjäsenten haastatteluilla.

VIROLAISTEN MUUTTAMINEN SUOMEEN, PENDELÖINTI JA YLIRAJAISUUS

Viron ja Suomen välisellä muuttoliikkeellä on pitkä historia, mutta maiden välisestä ylijärjestyksestä tilasta on voitu puhua erityisesti Neuvostoliiton hajoamisen ja Euroopan unionin vuoden 2004 itälaajentumisen jälkeen. Suomi oli virolaisten keskuudessa suosittu muuttokohde jo 1990-luvulla, jolloin läntisiin maihin muuttaneista virolaisista kaksi kolmasosaa muutti Suomeen (Anniste 2014, 18; Lagerspetz 2007, 87). Ennen Viron liittymistä EU:hun muutto Suomeen oli kuitenkin ennen kaikkea niin sanottua inkerinsuomalaisien paluumuuttoa. Virossa Suomeen muuton perusteena saattoi 1990-luvulla olla suomalaisen taustan lisäksi myös työ, opiskelu, avioliitto tai muut perhesyyt (Liebkind ym. 2004, 22–24).

Muuttoliike Virossa Suomeen – kuten myös muihin ”vanhoihin” EU-maihin – lisääntyi merkittävästi vuoden 2004 jälkeen. Samalla työperäisen liikkuvuuden osuus kasvoi olennaisesti. Myös vuonna 2008 alkunsa saanut talouskriisi vaikutti ihmisten halukkuuteen ja tarpeeseen muuttaa: vuoden 2010 ensimmäisellä neljänneksellä Virossa oli kaikkien aikojen korkein työttömyysaste (Tarum 2014, 1–3). Kun työikäisen väestön muuttohalukkuutta Virossa tutkittiin, 45 prosenttia ulkomailla työskentelyä suunnittelevista sanoi pääsyyksi olevan Viron matalissa palkoissa. Muuttohalukkuuteen vaikuttavat myös kohdemaiden korkeampi elintaso ja paremmat sosiaalietuudet. (Tarum 2014, 25.)

Vuonna 2013 peräti 14 prosenttia yli 15-vuotiaista Viron kansalaisista oli työskennellyt tai työskenteli parhaillaan ulkomailla; vastaava EU-maiden keskiarvo on 9 prosenttia (European Commission 2013). Maastamuutto ja ylijärjestyksen pendelöinti ovat yleisempiä maaseutu- ja reuna-alueilta kuin Tallinnasta ja muista kaupungeista, ja muuttajat ovat tyypillisesti keskimääräistä vähemmän koulutettuja (Anniste 2014, 20; Krusell 2013). Muuttajien joukossa ei ole suurta lukumääräistä eroa naisten ja miesten

välillä, mutta miehiä on enemmän (54 % muuttajista oli naisia vuonna 2013), mutta miehiä on enemmän (v. 2013 86 %) niiden joukossa, jotka työskentelevät ulkomailla mutta asuvat vakituisesti Virossa (Tarum 2014, 4).

Suomi on säilyttänyt asemansa virolaisten tärkeimpänä muuttokohteena koko 2000-luvun alun. Vuonna 2012 Suomeen muuttaneet muodostivat 59 prosenttia kaikista Virossa ulkomaille muuttaneista, ja yli puolet ulkomailla työskentelevistä virolaisista on töissä nimenomaan Suomessa (Tarum 2014, 5). Maantieteellisesti, kielellisesti ja kulttuurisesti läheinen Suomi, jossa palkkataso on Virossa verrattuna korkea, on selvästi houkuttelevin vaihtoehto ulkomailla työskentelemistä harkitseville ja suunnitteleville virolaisille.

Vuoden 2015 lopulla Suomessa asui pyysvästi noin 50 400 Viron kansalaista, jotka muodostavat Suomen suurimman ulkomaan kansalaisten ryhmän. Tämän lisäksi Suomessa käy epävirallisesti, ajoittaisesti tai kausiluonteisesti töissä virolaisia, joiden tarkkaa määrää on hyvin vaikea arvioida. Erään arvion mukaan Suomessa työskenteli vuonna 2012 jopa 30 000 henkilöä, joiden vakituinen asuinmaa on Viro (Tilastokeskus 2013a). Noin puolet heistä on pendelöijiiä, kahden maan välillä jatkuvasti matkustavia Suomessa työskenteleviä ihmisiä (Krusell 2013, 135).

Virossa Suomeen suuntautuvan työperäisen maastamuuton luonne on koko 2000-luvun ajan muuttunut enemmän perhemuuton suuntaan: on yhä tavallisempaa, että jossain vaiheessa vanhemman ulkomailla työskentelyä lapsetkin muuttavat maasta toiseen. Vuonna 2012 Suomessa asui jo 10 551 virolaistaustaista perhettä, joissa vähintään toinen puolisoista tai ainoa vanhempi on syntynyt Virossa (Tilastokeskus 2013b). Toisaalta viime vuosina maastamuutto Virossa on vähentynyt ja virolaisten paluumuutto takaisin Virossa vastaavasti lisääntynyt.

Perheiden näkökulmasta tarkasteltuna kaikki erilaiset maasta toiseen liikkumisen tavat tarkoittavat perhe-elämän ylijärjestyksistä. Hyödynnämme analyysissämme Brycesonin ja

Vuorelan määritelmää: ”Ylirajaiset perheet ovat perheitä, joissa perheenjäsenet elävät osan aikaa tai pysyvästi erossa toisistaan, ja kuitenkin ylläpitävät ja luovat jotakin sellaista, jota voidaan pitää kollektiivisen hyvinvoinnin tunteena ja yhtenäisyytenä, ’perheytenä’, joka säilyy jopa kansallisten rajojen yli” (Bryceson & Vuorela 2002, 3; Pöllänen 2013, 65). Ylirajaisuus konkretisoi tuu ja paikantuu siis tutkimiemme perheiden arkeen.

LASTEN TUTKIMISEN HAASTEELLISUUS

Valtiollisia rajoja ylittävää maasta- ja maahanmuuttoa on toistaiseksi tutkittu lasten näkökulmasta hämmästyttävän vähän. Yleisesti kuitenkin tiedetään, että muuttoliike vaikuttaa lapsiin suuresti riippumatta siitä, muuttavatko he itse rajojen yli vai pysyvätkö kotimaassaan vanhempiensa muuttaessa ulkomaille tai käydessä töissä toisessa maassa. Lapset ovat myös usein aikuisten muuttopäätösten keskiössä: siirtolaisuuden, myös turvapaikan hakemisen tai ulkomailta työskentelemisen, yleisin ilmaistu syy on vanhempien pyrkimys taata parempi elämä lapsille (Boehm 2008; Kivijärvi tässä teoksessa). Ensi silmäyksellä puhtaasti taloudelliseen tai poliittiseen ylirajaisuuteen viittaavan ilmiön taustalta voidaanankin asiaa tarkemmin tarkasteltaessa löytää tekijöitä, jotka selkeästi liittyvät pyrkimykseen turvata lasten ja tulevien sukupolvien hyvinvointi (Coe ym. 2011, 3–5, 11).

On tärkeätä huomata, että lapset osallistuvat, reagoivat ja sopeutuvat heille merkittävien aikuisten, kuten vanhempiensa, muuttopäätöksiin. Tutkimusryhmämme ja muiden etnografista lapsuustutkimusta tehneiden analyyseista käy hyvin ilmi, että lapset tulkitsevat uudelleen sekä vastustavat ja kritisoiivat aikuisten valintoja. Lasten aktiivista toimijuutta on korostanut muun muassa Piperno (2011) Itä-Euroopan ja Välimeren alueen välistä muuttoliikettä koskevassa tutkimuksessaan. Lasten toimijuudesta on kyse myös silloin, kun siirtolaisvanhempien lapset kehittävät uudessa maassa asuessaan ylirajaisia

käytänteitä, joiden kautta saattaa muodostua uudenlaisia kosmopoliittisia identiteettejä. (Vatthi 2013; Haikkola 2012; ks. myös Benjamin & Kuusisto tässä teoksessa.)

Lapset nähdään suurimmassa osassa tämänhetkistä yhteiskuntatutkimusta aktiivisina toimijoina, jotka ovat kykeneviä muokkaamaan omaa elämäänsä ja vaikuttamaan siihen, samoin kuin vanhempiensa ja muiden läheistensä elämään. Lasten odotetaan olevan hyvin joustavia ja kehittävävä välineitä, joiden avulla työstää ja käsittää omaa suhdettaan maailmaan ja sen merkittäviin paikkoihin. Lapset myös toimivat perheissään kulttuurisina välittäjinä ja päätöksentekijöinä. (Ni Laoire ym. 2011; Coe ym. 2011.)

Muuttoliiketutkimukseen sovellettuna ajatus lasten itsenäisestä toimijuudesta on suhteellisen uusi; lapset on useimmiten mielletty (uuteen kotimaahan) integroitumisen välineinä, vanhempien puutteellisen kielitaidon kartuttamisen luonnollisina apureina ja/tai suojelun tarpeessa olevina, erityisen haavoittuvina yksilöinä. On kuitenkin tärkeätä huomata, että sinänsä tervetullut toimijuuden korostaminen ei poista lasten tutkimisen monia metodologisia ja eettisiä vaikeuksia. Aikuisen tutkijan on aina hyvin vaikea saada selkoa perheiden elämästä ja lasten toimijuudesta siinä (ks. esim. Oswell 2013; Strandell 2010).

Koska olemme kiinnostuneita lasten kokemuksista, olemme väistämättä joutuneet pohtimaan sitä, edellyttääkö lasten tutkimus erityisiä metodologisia ratkaisuja. Lapsikeskeisillä metodeilla tähdätään yleensä lapsen oman aktiivisen toimijuuden tunnistamiseen, mutta siihen sisältyy myös vaara luoda lapsista oma erillinen ryhmänsä (Zeitlyn & Mand 2012, 990–991). Olemmekin ottaneet tavoitteeksi tarkastella lapsia osana Viron ja Suomen yhteiskuntia ja ryhmiä, joihin he kuuluvat, keskittyen erityisesti ylirajaisiin perheverkostoihin. Vaikka tutkimme ennen kaikkea lasten omia kokemuksia liikkuvuudesta, myös liikkuvuutta koskevat lasten ja aikuisten väliset keskustelut ja neuvottelut ovat tutkimuksemme kannalta tärkeitä (ks. Holdsworth 2013, 87). Artikkelimme eräs keskeinen tavoite onkin

tuoda esiin eroja lasten ja vanhempien tavoissa jäsentää perheiden muuttoliikettä ja ylirajaista arkea sekä näistä näkemyksistä käytäviä neuvotteluja.

LIIKKUVAT PERHEET JA YLI RAJOJEN KURKOTTAUTUVAT SUHTEET

Kuten Jakobson kollegoineen (2012, 170) on Viron ja Suomen ylirajaista tilaa tutkiessaan todennut, perhemuutolle on tyypillistä, että joku perheenjäsenistä työskentelee aluksi vähintään joitakin kuukausia tai vuosia toisessa maassa ennen kuin muut perheenjäsenet seuraavat perässä. Haastateltavamme edustavat ennen kaikkea perheitä, joissa mies on aluksi tullut Suomeen töihin – valtaosa Suomessa työskentelevistä ja Virossa asuvista virolaisista on miehiä – mutta työnteon muuttuessa pidempilouenteiseksi muut perheenjäsenet ovat seuranneet perässä. Tällaisessa tilanteessa vanhemmat ovat luonnollisesti korostaneet (ydin)perheen yhtenäisyyden ja yhdessäolon merkitystä, ja lapset ovat myös omaksuneet tämän puhettavan, kuten käy ilmi seuraavasta 10-vuotiaan pojan haastattelusta:

Pihla: Mitä pidit ajatuksesta, että tulisit tänne toiselle luokalle?

Andreas: No en tiedä itsekään, koska me, isä oli täällä Suomessa aikaisemmin töissä ja äiti työskenteli Virossa tarhassa. Sitten isä tuli välillä Viroon ja me kävimme hänellä Suomessa kylässä, mutta sitten me ei haluttu enää olla niin, että olemme erillään ja sitten ajattelimme tulla kanssa Suomeen asumaan. (Poika, 10v.)

Andreaksen tässä käyttämä ”me-puhe”, perhe yhtenäisenä subjektina, voidaan myös nähdä lapsen tapana rakentaa toimijuutta: Andreas kuvaa itseään yhtenä perheen yhteisen muuttopäätöksen tekijöistä. ”Perheen parhaalla” voidaan tilanteesta riippuen tarkoittaa eri asioita korostuen tarpeen mukaan sopivia aspekteja. Keiu Telve tutkimuksessa Viron ja Suomen välillä pendelöivät miehet pitivät tärkeimpänä syynä

pendelöinnin jatkamiselle Suomeen muuton sijaan partnerin ja lasten olemassaoloa Virossa ja heidän haluttomuuttaan muuttaa (Telve 2015, 75). Meidän perheineen Suomeen muuttaneet haastateltavamme taas kritisoiivat toisia virolaisia jämähtämisestä väliaikaisiin ratkaisuihin, kahden maan välille. Haastattelussa tuotettu puhe voidaankin ymmärtää eräänlaisena oikeutuksena tai puolustuksena valitulle elämäntavalle.

Lapsen näkökulmasta tarkasteltuna vanhemman tai vanhempien työskentely ulkomailla tarkoittaa, että vaikka lapsen arki muuttuu, hänen ei välttämättä tarvitse luopua ystävästään ja tutusta ympäristöstään. Vaikka perheenjäsenen ulkomailla työskentely voi tuoda mukanaan konkreettisia materiaalisia etuja myös lapselle, hänen voi olla vaikea hahmottaa tämän ratkaisun ”välttämättömyyttä” tavalla, jolla aikuinen sen ymmärtää tai lapselle perustele. Sekä pendelöinti että koko perheen muutto ovat ratkaisuja, joista päättävät ennen kaikkea vanhemmat. Päätökset voivat tuntua lapsen näkökulmasta sekä mielivaltaisilta että yllättävilä:

Pihla: Muistatko milloin vanhempasi rupesivat puhumaan siitä, että he haluavat, että muuttaisitte myös tänne [Suomeen]?

Silver: En kuullut siitä, oli vaan yksi tarhapäivä, olin ihan normaalista, en tiennyt siitä mitään ja sitten ope puhui kaikille, että maanantai on sitten Silverin viimeinen tarhapäivä täällä ja minä olin ihan että MITÄ. (Poika, 11v.)

Vaikka haastattelemisamme perheissä koko ydinperhe asui useimmissa tapauksissa haastatteluhetkellä Suomessa, Viroon olivat jääneet monien lasten isovanhemmat, joskus myös murrosikäiset sisarukset. Kun lapset kertovat, mitä he ikävöivät Virossa, juuri isovanhemmat ja sisarukset mainitaan usein kaipuun kohteina. Peeter kertoo vuotta aikaisemmin tapahtuneesta muutosta nyt 5-vuotiaan tyttärensä näkökulmasta:

Lapsella on siinä mielessä ollut aika raskasta, luulisin, koska lapsen isovanhemmat on Virossa ja he on ollut mummon kanssa tosi läheisiä. Me ollaan yritetty tietty käydä mahdollisimman usein Virossa, että heidän suhteensa säilyisi ja meillä on tietty se kiva skype, minkä avulla he välillä iltaisin leikkiä tuntikausia omia leikkejään. Mutta joo, rehellisesti sanottuna on aika surullista, oikeastaan pitäisi tehdä jotain toisenlaisia ratkaisuja elämässä. (Mies, 36v.)

Eläimiä, jotka usein koetaan läheisiksi perheenjäseniksi, ei myöskään aina voida ottaa mukaan Suomeen, kerrostaloasuntoon. Kuten 7-vuotias Annabel kertoo, koko perhe tuli Suomeen ja ”vain koira jäi Viroon [...] se on niin iso, ettei mahdu minnekään”. Isovanhempien ja sisarusten ohella lapset kaipaavatkin Virossa myös sinne jääneitä eläimiä.

Perheiden mahdollisuudet ylirajaiseen yhteydenpitoon ovat vaihtelevia, sillä ne riippuvat esimerkiksi taloudellisesta tilanteesta sekä taidosta ja valmiudesta käyttää tietokoneita ja sosiaalista mediaa. Myös perheenjäsenten asuinpaikalla on suuri merkitys: viikonloppuvierailut Helsingistä Tallinaan koetaan usein mutkattomiksi, mutta viikonloppu jää lyhyeksi, jos matka on pidempi jommassakummassa tai molemmissa päissä, erityisesti jos omaa autoa ei ole käytettävissä.

Päiväkoti-ikäisten lasten kanssa matkustusajankohta voidaan valita joustavammin, mutta kouluikäisten lasten perheissä Viron-vierailut on ajoitettava koulun loma-aikoihin. Viron ja Suomen maantieteellisestä läheisyydestä ja molempia maita yhdistävistä pitkistä koulun kesälomista ja perinteisistä kesänviettotavoista johtuen pitkät kesäiset vierailut Virossa isovanhempien tai muiden sukulaisten luona ovat tuttuja kaikille haastatetuille perheille. Kuten eräs äiti (32v) totesi, ”täytyy olla mitä muistella isona. Missä vietit kesäsi.”

Kesänvietto maalla mummolassa on entisen Neuvostoliiton maissa edelleenkin hyvin vahva kulttuurinen malli (vrt. Tiainen 2013;

Lulle 2014). Aineistossamme on useimmissa tapauksissa kyse siitä, että lapset lähetetään tai heidät viedään koko koulun loma-ajaksi sukulaisten luo Suomesta Viroon. Koska maiden koulujen loma-ajat poikkeavat toisistaan, täytyy perheiden nähdä paljon vaivaa aikataulujen sovittamiseksi ja tärkeänä pidetyn käytännön ylläpitämiseksi. Vierailujen jaksottaisuudella on moninaisia vaikutuksia: kun aikaa vietetään yhdessä harvemmin, voidaan yhdessäoloa myös arvostaa enemmän (vrt. Telve 2015, 74).

Esimerkiksi Siiri kertoo isästään, jonka kiinnostus lastenlasten kanssa puuhasteluun on kasvanut perheen muutettua Suomeen. Yhdessä vietetty aika on muuttunut ikään kuin arvokkaammaksi, harvinaiseksi herkuksi, josta on otettava kaikki irti.

[...] isoisästä sen myös heti huomasi, lapset oli kai olleet kesällä siellä [mummolassa] viikon verran ja sit hän [isoäiti] kertoi ettei ole koskaan ennen nähnyt et isoisä rakentais lapsille jotain tai tekis ongen tai sellaista, et tekis lasten kanssa jotakin [nauravat]. Isoisä oli sanonut että okei lähemme ostamaan sulle ongen että saat sitten mennä isän kanssa kalastamaan, oli ollut sillä lailla kamalan kiva lapsille. Mulle ei ollut tullut mieleenkään että isä olisi niin kivasti osannut olla lasten kanssa. Tavallisesti hän on aina pitänyt niinku etäisyyttä. (Nainen, 31v.)

Yhteydenpito Virossa asuviin ystäviin ja kavereihin riippuu paljon lapsen iästä. Vanhempien tuki on tarpeen ylirajaisen ystävyysuhteiden jatkuvuuden säilyttämiseksi etenkin pienempien lasten tapauksessa. Pienet lapset eivät vielä käytä sosiaalista mediaa itsenäisesti, ja vierailuissa käyvät puolin ja toisin ennen kaikkea perhetuttavien lapset, kuten esimerkiksi Valter (12v) totesi: ”Yhtään sellaista kaveria ei ole käynyt [kylässä Suomessa], joka on minun ystäväni mutta äiti ja isä ei tiedä kovin hyvin hänen vanhempiaan.” Toisaalta hieman vanhemmat lapset pelaavat internetin välityksellä erilaisia pelejä

kaukana olevien ystäviensä kanssa. Yhteydenpito on tässä tapauksessa useammin yhdessä ”etänä” leikkimistä kuin pelkkää kuulumisten vaihtoa.

Monissa perheissä ”skypettäminen”, yhteydenpito sukulaisiin ja yllirajainen hoiva on erityisesti naisten vastuulla. Lapset eivät välttämättä jaksa istua tietokoneen ääressä, vaikka heiltä edellytetäänkin usein vähintään hetkellistä ruudussa vilahdamista: ”joskus äiti skypettää ja juttelee ja pyytää, että tulisin myös näyttätymään” (tyttö, 7v). Vanhemmat voivat myös itse jutella mieluummin rauhassa, lasten jo nukkuessa, kuten Ulrikan haastattelusta selviää:

Pihla: Pidättekö [vanhempiin] yhteyttä skypellä vai soitteliteko?

Ulrika: Enemmän skypellä, jos ei mitään tosi kiireistä ole [...] illalla kun lapset nukkuvat saa rauhassa jutella. [...] Lapset ei jaksa jostain syystä puhua puhelimesta niin kauan. [...] Enimmäkseen se olen minä joka pitää yhteyttä niin miehen kuin omiin vanhempiini. Ja lapset sitten enemmänkin tavatessa. (Nainen, 33v.)

Tavat, joilla yllirajaisia läheissuhteita ja yhteenkuuluvuutta ylläpidetään ja uusinnetaan, tuovat selvästi esiin perheiden väliset erot ja mahdollisuuksien epätasaisen jakautumisen. Taloudelliseen ja koulutukselliseen eriarvoisuuden kietoutuu myös nyky-yhteiskunnassa olennainen teknologinen eriarvoisuus. Kaikilla, usein lapsen kannalta kaikkein tärkeimmillä eli isovanhemmilla, ei aina ole mahdollisuutta tai kykyä hoitaa läheissuhteita uuden teknologian avulla (vrt. Körber 2012). Toisaalta edellä oleva lainaus tuo hyvin esiin, ettei ”skypettäminen” todellakaan korvaa kasvokkaista vuorovaikutusta ja fyysistä läheisyyttä, varsinkaan lasten näkökulmasta – eihän esimerkiksi rakkaiden kotieläinten kanssa ole mahdollista puhua puhelimesta. (Vrt. Haikkola 2012.)

KAHDEN KIELEN JA KULTTUURIN LIMITYMINEN LASTEN ARJESSA

Vanhempien, erityisesti äitien, kertomukset lasten sopeutumisesta Suomeen noudattivat lähes aina samaa kaavaa: he kertoivat monisanaisesti, värikkäästi ja usein varsin tunnepitoisesti kuinka alku oli ollut hyvin hankala – sekä lapselle että hänen tilanteeseensa eläytyneelle vanhemmalle – ja kuinka tilanne oli kuitenkin tasoittunut muutamien kuukausien kuluttua. Lapset itse olivat usein varsin lyhytsanaisia puhuessaan sopeutumisestaan. Nuoremmat lapset eivät välttämättä edes muistaneet vuoden tai parin takaista muuttoa ja saattoivat kuitata muuton tai kuvata tunteuksiaan lyhyesti yhdellä lauseella.

Pihla: Tykkäätkö sä asua Suomessa?

Silver: No molemmissa [maissa] on hyvä asua. Ei niinku ole mitään, ei oo mitään eroa niiden välillä silleen. (Pihla: Mhmb) Viro on vaan kauniimpi. (Poika, 11v.)

Vanhemmat, etenkin teini-ikäiset, lapset haastoivat vanhempiensa kertomusta ja korostivat usein, kuinka kivalta ja jännittävältä ”kaikki” oli tuntunut alussa ja kuinka vaikeaa sittenkin oli esimerkiksi sopeutua kunnolla kouluun ja saada ystäviä. Katsommekin, että vanhempien ja lasten hyvin erilaiset kertomukset täydentävät tarpeellisella tavalla toisiaan ja kuva perheiden liikkuvuudesta jäisi vaillinaiseksi, jos huomioisimme vain yhden näkökulman.

Etenkin Suomessa asumisen alussa tärkeässä roolissa lapsen elämässä olivat usein erilaiset merkittävät perheen ulkopuoliset ihmiset, lapset tai aikuiset, jotka auttoivat lasta pärjäämään arjen ennen kaikkea kielellisten haasteiden kanssa. Lapset eivät kovin paljon kertoneet opettajistaan, mutta kavereistaan, tai kavereiden puuteesta, sitäkin enemmän.

Ystäväpiirien suhteen havaitsimme aineistossa kaksi tendenssiä: yhtäältä virolaisilla ystäville voi olla lapselle suuri merkitys ja kaveripiirit

saattavat eriytyä voimakkaastikin kansallisuuden mukaan (virolaiset ja muut ulkomaalaiset vs. suomalaiset). Eräällä 12-vuotiaalla pojalla, Valterilla, oli kaksi täysin erillistä ystäväpiiriä, virolaiset ja suomalaiset. Valter myös kertoi, että hänen suomalaiset ystävänsä eivät käy hänen synttäreillään, koska ”suomalaisten kanssa olisi niin, että me puhumme viroa ja hän ei ymmärrä yhtään mitään. Se ei olisi oikein hyvä.” Toisaalta osa lapsista ja heidän vanhemmistaan painotti, ettei ystävän taustalla ole kuitenkaan ratkaisevaa merkitystä:

Tarhassa oli varmasti tosi vaikeaa, mutta jokaisessa tarhassa on ollut myös joku virolainen. Ekassa tarhassa oli sellainen siivoojatyttö, että jos oli joku ongelma, lapsi ei osannut ilmaista itseään, sitten hänet kutsuttiin paikalle. [...] Olen kyllä huomannut, että pojan paras kaveri tarhassa on suomalainen poika. [...] Ryhmässä on myös virolaisia, mutta se ei mene niin, että virolainen poika olisi kaveri. Vaan suomalainen ja somalialainen, ja niitten kanssa puhuu suomea, vaikka siellä on virolaisiakin. (Nainen, 32v.)

Useat haastateltavat, erityisesti aikuiset, nostivat haastatteluissa esille lasten päiväkotijärjestelmien ja kouluympäristöjen monikulttuurisuuden Viroon verrattuna. Monikulttuurisuus tulee lähelle myös lasten ystäväpiiriä kautta. Lapsille haastattelijan esittämät etniseen taustaan ja sen arkiseen merkitykseen liittyvät kysymykset eivät aina avautuneet, mikä viitanee heidän avoimeen asenteeseensa näihin kysymyksiin; monikulttuurisuutta ei lähtökohtaisesti pidetä ongelmallisena.

Kotikielenä kaikissa tutkimissamme perheissä oli viro (yhdessä perheessä toisena kotikielenä myös isän äidinkieli, suomi), koulussa tai päiväkodissa lapset käyttivät usein suomea – paitsi ne, jotka olivat vironkielisessä päiväkodissa tai koululuokalla. Nämä lapset käyttivät suomea lähinnä harrastuksissa tai leikkiessään vapaa-ajalla toisten lasten kanssa. Useiden, erityisesti

suomenkielisessä koulussa tai päiväkodissa pienestä pitäen käyneiden lasten tapauksessa suomenkielinen ympäristö dominoi kuitenkin siinä määrin, että vironkieliset lapset saattoivat keskenäänkin leikkiä suomeksi, ja haastatteluissa vironkielisen puheen seassa käytettiin suomenkielisiä sanoja muun muassa harrastuksista ja päiväkodin rutiineista puhuttaessa (esim. telinevoimistelu, kuvataidekoulu, turnaus, kotileikki, aamupiiri).

Joissakin perheissä suomen kielen oppimisen tärkeys oli korostetusti esillä. Tämä heijastui myös lasten omiin kertomuksiin: he saattoivat esimerkiksi todeta, että on hyvä, ettei kotona näe vironkielisiä televisio-ohjelmia, tai korostaa oppivansa suomen kieltä jalkapalloilun lomassa. Aineistomme perusteella vaikuttaisi siltä, että suomen kielen hyvä taito saavutetaan ainakin osittain viron kielen kustannuksella. Myös muussa suomenvirolaisiin kohdistuneessa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että vironkieliset vanhemmat eivät useinkaan katso lastensa kotikielen tarvitsevan erityistä ylläpitämistä, vaan he ajattelevat viron kielen taidon säilyvän kuin itsestään (Lagerspetz 2011). Vanhemmille voi siten tulla sokkina, että lapsi alkaa vastata vironkieliseen puheeseen suomeksi. (Siimin kenttätutkimus v. 2015.)

Kuten useat maahanmuuttajat, myös virolaiset perheet korostavat hyvän koulutuksen merkitystä elämässä pärjäämiselle (vrt. Peltola 2014). Kun ulkomaille töihin muuttaneet vanhemmat usein katsovat muuton tapahtuneen ensisijaisesti lasten ja heidän tulevaisuutensa takia, tulee lasten koulussa pärjäämisestä erittäin tärkeää, koko perheen yhteinen asia johon panostetaan (vrt. Siim 2007). Tämä lisää entisestään virolaisen ja suomalaisen koulun ja maiden koulujärjestelmien jatkuvaa vertailemistä perheissä ja pohdintaa siitä, kumpi koulu tarjoaa lapselle lopulta paremmat eväät elämään. Koska koulujärjestelmät eroavat toisistaan yllättävänkin paljon, koulun vaihtamista pidetään hankalana ja oppimista vaikeuttavana. Lasten koulunkäynti pitkälti määrittää ja rajaa koko perheen pitkäaikaisiakin muutto- ja asumispäätöksiä.

Kuten eräs isä toteaa liittyen tyttärensä Suomeen muuttoon ja Vieroon paluuseen tytön ollessa 16-vuotias, ongelmat ja pelot eivät niinkään koskeneet ystävyysuhteita vaan erilaisia koulujärjestelmiä:

Hän löysi myös [Suomessa] itselleen nopeasti ystäviä, ei ollut ongelmia [...] [Vieroon mennessä] ei myöskään ollut siinä ongelmia, hän meni sinne kouluun, jossa kaikki treenikaverit oli. Mutta se oli just hankalaa, että Virossa on opetussuunnitelma tosi paljon intensiivisempi ja vaikeampi, että hän itse pelkäsi, että ei enää pärjää. (Mies, 40v.)

Suomessa elävien virolaislasten elämässä kaksi kieltä ja kulttuuria limittyi siis toisiinsa monin tavoin. Joissain tapauksissa nämä kaksi ulkoapäin katsottuna hyvin läheistä kulttuuria myös selvästi törmäävät toisiinsa. Monessa arkipäivän pienessä kohtaamisessa näkyy hienovaraista kulttuurisia eroja: esimerkiksi vanhempien mukaan virolaiset lapset tunnistaa helposti siitä, että he tulevat ensimmäisenä koulupäivänä kouluun kukkakimput mukanaan ja juhlavasti pukeutuneina. Toinen selkeä kulttuurien törmäyskohta on suomalaisten koulujen uskonnonopetus. Virossa uskonnonopetus ei kuulu koulujen opetusohjelmaan, ja vanhemmat reagoivat toisinaan voimakkaasti uskonnon tai elämäntapa-erosten opetuksen alkamiseen jo ensimmäiseltä luokalta suomalaisessa koulussa. Lapset puolestaan kiinnittivät haastatteluissa huomiota useisiin heidän arjessaan tapahtuneisiin pieniin muutoksiin. Monet muutoksista liittyvät suomalaisen ja virolaisen koulun erilaisiin rutiineihin. Tällaisia eroavaisuuksia rutiineissa ovat leppoisamman opetusrytmin lisäksi muun muassa välituntien vietto ulkona, erilaisen kaudonkirjoituksen opettaminen, lyhemmät koulupäivät ja vähäisemmät jälkiruuat suomalaisessa koulussa.

Olemme tunnistaneeet aineistossa tendenssin, jota kutsumme samankaltaisuuden harhaksi. Kaikki osapuolet, ehkä ennen kaikkea virolaiset itse, kuvittelevat ja uskovat, että virolaisten

on hyvin helppo sopeutua Suomeen maiden samankaltaisten kulttuurien takia – ja lastenhan on tunnetun uskomuksen mukaan aina hyvin helppo sopeutua uusiin olosuhteisiin ja kieliin. ”Lapsihan aina sopeutuu tosi nopeasti”, kertoi eräs 36-vuotias perheenisä 6-vuotiaasta tyttärestään, joka itse kertoi ettei hänellä päiväkodin ulkopuolella ollut lainkaan ystäviä. Paine kotiutua, jopa sulautua, suomalaiseen kulttuuriin on virolaisten maahanmuuttajien keskuudessa erittäin suuri, ja myös lapset tuntevat tämän paineen. Jotkut vanhemmat myös korostavat tulkintamme mukaan oman ja lastensa sopeutumisen helpoutta täyttäkseen ”hyvän maahanmuuttajan” kriteerit ja erottuakseen muista maahanmuuttajaryhmistä.

KOTI JA SUHTEET PAIKKOKSIIN

Päästäksemme kiinni lasten tunneperäisiin paikkasuhteisiin analysoimme sitä, miten lapset ja aikuiset kertoivat muutosta ja Suomessa asumisesta sekä muuttamisen ja vieraassa maassa asumisen vaikutuksista lapsiin. Lasten tunteet muuttamisen suhteen vaihtelivat suuresti, ja etenkin nuorimmilla asioiden väritymiseen vaikutti merkittävästi paikka, jossa asiasta kerrottiin ja piirrettiin. Lapset ovat voineet olla aluksi innoissaan, mutta esimerkiksi sukulaisten ja muiden läheisten negatiivinen suhtautuminen muuttoon on saattanut vaikuttaa myös lapsiin, jotka ovat näin joutuneet erilaisten mielipiteiden ristiaallokkoon. Vanhemmat luonnollisesti olivat puhuneet edessä olevasta muutosta positiiviseen sävyyn, koska he halusivat vakuuttaa lapset muuttopäätöksen mielekkyydestä.

Vanhempien tulkinnat muuton vaikutuksista lapsiin olivat lasten kertomusten ohella mielenkiintoisia ja kertovat paljon lasten huolen- ja ilonaiheista. Ne myös tarjoavat usein pidemmän perspektiivin kuin (pienen) lasten haastattelut. Lisäksi aikuiset analysoivat lapsia perusteellisemmin ihmissuhteissa tapahtuneita muutoksia. Toisaalta aikuisten ja lasten kertomuksissa lasten arjesta uudessa ympäristössä on yhteisiä, toistuvia teemoja, kuten eläinten ikävöinti sekä

pääkaupunkiseudulle Viron maaseudulta muutaneille lapsille uudet asiat, kuten metro, raitiovaunut ja kaupunkibussit:

Pihla: Miten lapset siihen suhtautui, siis hehän tiesivät et isä on jo ollut [Suomessa] töissä ja sitten kun te sitten tarjositte sitä että lähtisitte koko perhe, miten lapset niinku reagoivat?

Siiri: No ensimmäinen reaktio oli sellainen synkkä, tosi synkkä reaktio. Ja ehkä ihan alussa lapset ei oikein ymmärtänytkään kunnolla et oltiin tosissaan MUUTETTU tänne, et olemme täällä niin kuin ihan oikeesti (Pihla: Mhmh) koska, meillähän oli koko ajan tallella vielä se Viron oma talo ja aina kun lähdimme sinne menimme niin kuin takaisin omaan kotiin. Ja sitten ne murehtivat ettei voi tietää mitä meidän koiralle siellä kuuluu, ja että kai siellä Viron kotona on kaikki kunnossa ja sellaista. Mutta kyllä heillä oli siitä hyvä mieli et isi oli joka ilta kotona ja niille olemassa, tosi kauan otti niillä aikaa että alkoivat äidin lisäksi puhua isistäkin vaihteeksi. (Pihla: Mhmh) Että niinku tajusivat että isikin on nyt kotona! [nauravat] Että muuten kaikki meni tosi hyvin, lapset oli niinku siitä innoissaan että lähdemme asumaan kerrostaloon, ettei me enää asutakaan maalla ja sellaista, niille oli niin paljon kaikkea uutta, kaikenlaiset metrot ja kaupunkibussit ja se oli kaikki niille ihan uutta. (Nainen, 31v.)

Lasten kuvaukset Virosta liittyivät useimmiten kesään ja sisälsivät erilaisia ruumiillisia ja aistimuksellisia tuntemuksia, kuten paljain jaloin juoksua, uimista, eläinten kanssa peuhaamista tai lämpimän lehmänmaidon hörppäämistä suoraan kannusta. Isovanhempien ikävöinti liittyi lapsilla myös yleisemmin kesäiseen maalaiselämään ja sen kaipuuseen. 11-vuotias Silver kertoi viettävänsä melkein koko kesän Virossa mummolassa. Kun kysyimme häneltä, mitä he tekevät kesällä isoäidin luona, hän vastasi seuraavasti:

No leikitään ja ajellaan pyörillä, kun ukilla on kaksi sellaista vanhaa pyörää, tiedäthän. Kumeja pitää pumpata tosi usein, kun me ajetaan tiellä ja hiekalla kanssa jonkun verran. Sitten ne menee vähän rikki, ne kumit. Sitten me mennään kasvimaalle, tehdään siellä vähän hommia, ja käydään uimassa, jos on lämmin. Tehdään kaikkea, mitä kesäisin tehdään. [...] Syödään jäätelöä, juodaan limpparia, leikitään ja. [...] Joskus leikitään naapurin eläinten kanssa. Se mistä oikeastaan eniten tykkään, on mennä hakemaan sieltä iltaisin maitoa. Ennen kuin mummo huomaa, saa ottaa purkista kulauksen. (Poika, 11v.)

Ruoasta puhuttaessa useat haastateltavat korostivat kulttuurien eroja yhtäläisyyksien sijaan. Useiden lasten oli ollut hyvin vaikea tottua suomalaiseen ruokaan; rasvattoman maidon sopimattomuus mainitaan aineistossa usein. Eräs äiti esimerkiksi kertoi, että hänen tyttärensä, joka oli heidän muuttaessaan 4-vuotias, söi ensimmäisenä vuonna päiväkodissa vain noin keran viikossa ja tuli aina iltaisin nälkäisenä kotiin. Maitoa tyttö ei juo enää ollenkaan, koska päiväkodissa annettiin vain rasvatonta maitoa, josta virolaiseen 2,5-prosenttiseen maitoon tottunut lapsi ei tykännyt. ”Se oli niin vieras.” (Nainen, 42 v.)

Tulkitsimme, että samoin kuin eläinten kautta voi olla helpompaa puhua (ihmisten) ikävästä, voi ruoan avulla puhua yleisemmin epämääräisestä pahasta olost. Intiiminä ja ruumiillisena jokapäiväisenä kokemuksena suomalaisesta ruoasta tulee vierauden symboli, ja kulttuurisokki tiivistyy kokemuksiin ruoasta (vrt. Tierney & Ohnuki-Tierney 2012). Ruoka kantaa myös voimakkaasti latautuneita kansallisia merkityksiä, kuten Siimin kenttäpäiväkirjaote joulukuulta 2013 osoittaa:

Kun selvisimme tarhalle, olikin saman tien päiväruoan vuoro. Tänään oli virolaistyylinen jouluateria: perunoita, hapankaali, verimakkaraa. Opettaja kommentoi yhdelle

lapselle, joka tiedusteli ”mitä tää musta on” että se on verimakkaraa, sitä ovat syöneet myös teidän isovanhempanne ja isosovanhempanne, kaikki virolaiset.

Suomi merkitsee useimmille lapsille arkea, koulua ja talvea, Viro taas juhlaa, lomaa ja kesää. Virossa oleskeluun liittyy usein positiivisia mielikuvia, vaikka itse matkustaminen - paikasta toiseen siirtyminen - voidaan kokea myös väsyttäväksi ja ärsyttäväksi matkustamisen arkipäiväistymisen myötä.

Artikkelimme otsikon kysymykseen kodista ja kodintunteesta kahdessa maassa etsimme vastauksia epäsuorasti, esimerkiksi kysymällä lapsilta heidän tulevaisuuden haaveistaan ja niiden paikantumisesta: missä maassa/maissa lapset kuvittelevat ja toivovat ”isona” elävänsä. Aikaisempi tutkimus antaa viitteitä siitä, että kokemus muutosta maasta toiseen lisää synnyinmaan ulkopuolella asumisen todennäköisyyttä myös tulevaisuudessa (Jaago 2000, 180; Jakobson ym. 2012, 170).

Harvempi Suomeen jo kotoutunut lapsi olisi lähitulevaisuudessa halukas muuttamaan Viroom, kauas Suomessa saaduista ystäväistä. Lapsi voi olla jopa kaupungin sisäisiä kouluvalintoja tehtäessä valmis uhrauksiin, ettei joutuisi kauemmas kavereistaan. 11-vuotiaan pojan mukaan vanhemmat olisivat halunneet laittaa hänet kodin lähelle kouluun, mutta ”minä sanoin, että voin kävellä pidemmän matkan [toiseen kouluun], pääasia, että saan olla yhdessä kavereiden kanssa”. Puhuessaan kaukaisemmasta tulevaisuudestaan useat lapset kuitenkin ”irrottelivat” enemmän ja mainitsivat muiden muassa sellaisia ikonisista paikkoja kuin New York tai Lontoo mahdollisina asuinpaikkoinaan. Lasten unelmat vaikuttivat meistä aikuisista usein melko mielikuvituksellisilta, mikä lienee tavallista myös koko ikänsä samassa paikassa (maassa) eläneiden lasten tapauksessa. Esimerkiksi Silver kertoi tulevaisuuden suunnitelmistaan seuraavasti:

Pihla: Oletko ajatellut mitä töitä haluaisit tehdä isona?

Silver: Voisin olla pilvenpiirtäjien ikkunoiden pesijä, ainakin se on sellainen tosi vaarallinen. Ja sitten haluaisin olla poliisi ja vähän kaikkea haluaisin olla. Haluaisin olla kokki. Tosi paljon on sellaisia juttuja, mitä haluaisin, mutta en voi. Koska en tiedä niistä mitään.

Pihla: Entä missä haluaisit asua?

Silver: Luulen, että New Yorkissa. [...] kaikki pelit on kanssa siellä ja se on paljon parempi paikka. Paljon aurinkoisempi maailma, on lämmintä. (Poika, 11v.)

Sama poika kuitenkin toteaa haastattelussa myös: ”Mun koti on Suomessa mut mun kotimaa on Viro.” Ajatuksessa kahdesta yhtäaikaisestä kodista ja kotimaasta ei hänelle ole mitään ristiriitaa. Kuten Ahmed kollegoineen (2003, 3) on todennut, koti ja liikkuminen eivät ole toisilleen selkeästi vastakkaisia kategorioita. Ihmisten suhteet paikkoihin ovat paljon moniulotteisempia ja kontekstisidonnaisempia kuin kahtiajako ”juurtuneeseen kuulumiseen” ja ”juurettomaan liikkuvuuteen” antaisi olettaa, eikä näitä kahta ole syytä asettaa vastakkain (vrt. Glick Schiller & Salazar 2013).

YLIRAJAISEN LAPSUUDEN HAURAS

Analysoidessamme kenttätöaineistoja olemme kiinnittäneet erityistä huomiota perheenjäsenten erilaisiin tapoihin kertoa muuttamisesta. Aikuisten ja lasten näkökulmien tarkasteleminen rinnakkain on johtanut meidät pohtimaan, onko aikuisten perheenjäsenten muuttotarinat mahdollisesti kerrottu lähinnä oikeuttamaan jo aiemmin tehtyjä muuttopäätöksiä – selittämään niitä itselle ja lapsille. Olemme pyrkinet ymmärtämään, mitä liikkuminen kahden maan välillä ja perheen ylijärjaisuus merkitsee eri perheenjäsenille. Keskeistä on ollut yrittää tavoittaa lasten näkökulma: tavat joilla he ymmärtävät ja arvottavat liikkumista.

Tuloksemme viittaavat vahvasti siihen, että ylijärjainen perhe-elämä on vaativaa ja haasteellista kaikkien perheenjäsenten kannalta. Lasten

täytyy ponnistella ymmärtääkseen, mistä uuteen maahan muuttamisessa on kysymys. Myös uudenlaiset arjen käytännöt vaativat opettelua ja tottumista yhtä lailla lapsilta kuin aikuisiltakin. Haluamme painottaa, että muuttoliike vaikuttaa muihinkin kuin kahden maan välillä matkustaviin tai asuinpaikkaa vaihtaviin ja uusiin paikkoihin asettuviin. Jo yhden perheenjäsenen maastamuutto vaikuttaa voimakkaasti koko perheeseen, riippumatta siitä seuraako muu perhe jossain vaiheessa perässä. Olemme pyrkineet osoittamaan, että ”perhe” on useimmissa tapauksissa keskinäisten suhteiden verkko, joka ulottuu pitkälle yli ydinperheen: etenkin isovanhemmat ovat keskeinen osa perheverkostoa. Sukupolvien väliset siteet ulottuvat yhä useammin yli kansallisten rajojen, mikä muun muassa pakottaa perheet pohtimaan ja etsimään ratkaisuja ylirajaisen hoivan antamiseen ja vastaanottamiseen.

Tarkasteltaessa lasten näkökulmia lähietäisyydeltä on selvää, että eri perheenjäsenten kokemukset ja käsitykset ylirajaisesta liikkuvuudesta poikkeavat toisistaan. Perheiden arjessa erilaiset näkökulmat on otettava huomioon ja niistä on neuvoteltava. Joskus erilaiset näkemykset ja odotukset törmäävät toisiinsa pahasti, ja muuttoliike- tai pendelöintikokemuksesta saattaa tulla kuin avoin haava perhedynamiikassa. Vanhemmat voivat esimerkiksi esittää muuttamisen lapsilleen tilapäisenä ratkaisuna, jota perhe voisi ”kokeilla” rajatun ajan. Lapsi taas saattaa kokea muuton ”ikuisena”: hänen näkökulmastaan kolme tai kymmenen vuotta todellakin on ikuisuus. Lisäksi väliaikaisiksi tarkoitettuihin tai ajatelluihin ratkaisuihin muuttuvat usein pitkäaikaisiksi tai jopa pysyviksi, eivätkä vähiten juuri lasten koulutuksellisista tarpeista johtuen.

Lasten koulu ja kouluttautuminen ovat keskeisiä tekijöitä ylirajaisen perheiden pohtiessa ja tehdessä päätöksiä siitä, mihin maahan perhe asettuu pysyvästi. Koulu ei vaikuta pelkästään lasten tulevaisuutta koskeviin päätöksiin, vaan

myös arjen rakentumiseen ja jaksottumiseen: päivä-, viikko-, vuodenaika- ja vuosirutiineihin sekä koko perheverkoston matkustus- ja vierailusuunnitelmiin.

Tutkimiemme lasten näkökulmasta katsottuna liikkuminen maasta toiseen ei ole aina erityisen ”siistiä” (ks. myös Benjamin & Kuusisto tässä kirjassa). Monet lapset tuntuivat pikemmin haikailevan yhtä pysyvää paikkaa (kotia), jossa koko perhe asuisi, missä tahansa maassa. Tämä havaintomme heijastelee Viron yleistä mielipidettä ja myös väestön uusia käytäntöjä: Tarumin (2014) mukaan yhä useampi Virossa vakituisesti asuva ja ulkomailla työskentelevä henkilö ottaa puolisonsa ja/tai lapsensa mukaan ulkomaille. Muutos on ollut huomattavan suuri vain muuttaman vuoden kuluessa. Sekä haastattelemamme ja havainnoimamme lapset että virolaiset yleisemminkin ilmaisevat siten tunteita ja mielipiteitä, jotka viittaavat ylirajaisen perhe-elämän haurauteen. Väitämme, että tämä hauraus koskettaa jollain tavalla lapsia kaikissa sosiaaliryhmissä.

Huomion kohdentaminen lasten kokemuksiin ja näkökulmiin herkistää muuttoliikkeen tutkijan pohtimaan (yhteen)kuuluvuuden, välimatkan, sopeutumisen ja kodin muuttuvia merkityksiä ylirajaisissa konteksteissa. Käytämme Ahmedin ym. (2003) oivaltavaa metaforista käsiteparia: kyse on yhtäältä ihmisten ”juurilta kaivamisen” (*uprooting*) kokemuksesta, toisaalta heidän ”uudelleen juurtumisestaan” (*re-grounding*) toiseen paikkaan. Tutkimuksemme on osoittanut, että paikat ovat merkityksellisiä lapsille ennen kaikkea kyseisiin paikkoihin liittyvien tärkeiden ihmisten (ja eläinten) takia. Tämä tulos vaikuttaa meistä hedelmälliseltä lähtökohdalta, josta käsin on mahdollista syvemmin ymmärtää ylirajaisen perheiden elämäntapojen ja -kulkujen dynamiikkaa sekä ylirajaisen suhteiden ja yhteenkuuluvuuksien käytäntöjä ja ideoita.

VIITTEET

- 1 Professori Laura Assmuthin johtamassa hankkeessa (rahoitus Koneen säätiö 2012–2014) tarkasteltiin etnografisten aineistojen pohjalta seuraavia muuttoliiketilapauksia: Viro/Suomi, Venäjä/Suomi, Latvia/Yhdistyneet Kuningaskunnat ja Romania/Suomi. Kirjoittajien lisäksi projektissa työskentelivät PhD Marina Hakkarainen, PhD Aija Lulle, FT Airi Markkanen ja Anca Enache.
- 2 Haastateltavat edustavat 13 perhettä, jotka ovat muuttaneet Suomeen aikavälillä 2002–2013. Monissa perheissä yksi tai molemmat vanhemmista ovat yksityisyrittäjiä. Yksi perhe on tullut Suomeen määräaikaistisesti. Kahdeksassa perheessä mies on ensin muuttanut Suomeen töihin ja perhe on seurannut perässä.
- 3 Haastattelut ovat Pihla Siimin ja Laura Assmuthin tekemiä. Molempien haastateltajoiden äidinkieli on suomi, mutta Siim on asunut Virossa viimeiset 15 vuotta. Assmuth on tehnyt etnografista tutkimusta Virossa ensimmäisen kerran jo vuonna 1995 ja sen jälkeen oleskellut maassa pitkiä jaksoja vuosittain. Vironkieliset litteroinnit on tehnyt Virossa asuva opiskelija, jolla ei ole yhteyttä haastateltuihin perheisiin. Artikkelin kirjoittajat ovat kääntäneet litteroinnit virosta suomeksi. Kaikki henkilöiden nimet on muutettu. Lapsen oman suostumuksen lisäksi lasten haastatteluun on aina kysytty kirjallinen lupa myös lapsen vanhemmalta.

LÄHTEET

- Ahmed, Sara & Castañeda, Claudia & Fortier, Ann-Marie & Sheller, Mimi (2003) Introduction: Uprootings/Regroundings: Questions of home and migration. Teoksessa Sara Ahmed & Claudia Castañeda & Ann-Marie Fortier & Mimi Sheller (toim.) *Uprootings/Regroundings: Questions of Home and Migration*. Oxford: Berg, 1–19.
- Anniste, Kristi (2014) *East-West migration in Europe: The case of Estonia after regaining independence*. Dissertationes geographicae Universitatis Tartuensis 57. Tartu: University of Tartu Press.
- Boehm, Deborah A. (2008) For My Children: Constructing Family and Navigating the State in the U.S.-Mexico Transnation. *Anthropological Quarterly* 81 (4), 777–802.
- Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (2002) Transnational Families in the Twenty-First Century. Teoksessa Deborah Bryceson & Ulla Vuorela (toim.) *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg, 3–30.
- Coe, Cati & Reynolds, Rachel R. & Boehm, Deborah A. & Hess, Julia Meredith & Rae-Espinoza, Heather (toim.) (2011) *Everyday Ruptures: Children, Youth, and Migration in Global Perspective*. Nashville: Vanderbilt.
- European Commission (2013) Internal Market. Special Eurobarometer 398. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_398_en.pdf (Viitattu 30.7.2016.)
- Glick Schiller, Nina & Salazar, Noel B. (2013) Regimes of Mobility across the Globe. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39 (2), 183–200.
- Haikkola, Lotta (2012) *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:15. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Holdsworth, Clare (2013) *Family and Intimate Mobilities*. Palgrave Macmillan Studies in Family and Intimate Life. New York: Palgrave Macmillan.

- Jaago, Tiiu (2000) ”Esiisa tuli...” Kodukoha mõiste päritolujutustustes. Teoksessa Aivar Jürgenson (toim.) *Eestlane ja tema maa*. Scripta Ethnologica 4. Tallinn: Ajaloo Instituut, 168–183.
- Jakobson, Mari-Liis & Järvinen-Alenius, Pauliina & Pitkänen, Pirkko & Ruutsoo, Rein & Keski-Hirvelä, Elisa & Kalev, Leif (2012) The Emergence of Estonian-Finnish Transnational Space. Teoksessa Pirkko Pitkänen & Ahmet İçduygu & Deniz Sert (toim.) *Migration and Transformation. Multi-Level Analysis of Migrant Transnationalism*. International Perspectives on Migration 3. Dordrecht etc.: Springer, 159–205.
- Krusell, Siim (2013) Eesti elanike töötamine välismaal. Teoksessa Anu Tõnurist (koost.) & Taimi Rosenber (toim.) *Pilte rabvaloendusest. Census Snapshots*. Tallinn: Statistikaamet, 129–146. www.stat.ee/dokumendid/71335 (Viitattu 30.7.2016.)
- Körber, Karen (2012) So far and yet so near. Present-day transnational families. *Ethnologia Europaea* 42 (2), 12–25.
- Lagerspetz, Mikko (2007) Estonians. Teoksessa Anna Triandafyllidou & Ruby Gropas (toim.) *European Immigration. A Sourcebook*. Burlington: Ashgate, 87–98.
- Lagerspetz, Mikko (2011) *Vironkielisten maahanmuuttajien osallistuminen kulttuuri- ja yhdistyselämään*. Helsinki: Tuglas-Seura ry. http://www.tuglas.fi/tiedostot/Vironkielisten_maahanmuuttajien_osallistuminen.pdf (Viitattu 30.7.2016.)
- Liebkind, Karmela & Mannila, Simo & Jasinskaja-Lahti, Inga & Jaakkola, Magdalena & Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni (2004) *Venäläiset, virolaiset, suomalaiset. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lulle, Aija (2014) Spaces of encounter-displacement: Contemporary labour migrants’ return visits to Latvia. *Geografiska Annaler, Series B, Human Geography* 96 (2), 127–140.
- Ní Laoire, Caitriona & Carpena-Mendez, Fina & Tyrrell, Naomi & White, Allen (2011) *Childhood and migration in Europe. Portraits of mobility, identity and belonging in contemporary Ireland*. London: Ashgate.
- Oswell, David (2013) *The Agency of Children. From Family to Global Human Rights*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 147. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Piperno, Flavia (2011) The Impact of Female Emigration on Families and the Welfare State in Countries of Origin: The Case of Romania. *International Migration* 50 (5), 189–204.
- Pöllänen, Pirjo (2013) *Hoivan rajat. Venäläiset maahanmuuttajanaiset ja ylijäräinen perhehoiva*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 57/2013. Helsinki: Väestöliitto.
- Siim, Pihla (2007) Äidit ja heidän lapsensa: Perhesuhteista neuvottelua ylijärjaisissa perheissä. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Maahanmuuttajanaiset. Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, 218–244.
- Statistics Estonia (2015) Emigration from Estonia decreased last year. <https://www.stat.ee/90665> (Viitattu 7.12.2015.)
- Strandell, Harriet (2010) Etnografinen kenttätö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 92–112.
- Tarum, Häli (2014) *Migration potential of working-age population in Estonia in 2013*. http://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/Ministeerium_kontaktid/Valjaanded/migration_potential_of_working-age_population_in_estonia_in_2013_final_1.pdf (Viitattu 30.7.2016.)

- Telve, Keiu (2015) *Kvalitatiivne läbenemine pendel-tööle Soomes töötavate Eesti meeste näitel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, filosoofiateaduskond, etnoloogia osakond. <http://hdl.handle.net/10062/46051> (Viitattu 30.7.2016).
- Tiainen, Tatiana (2013) *Babushka in Flux. Grandmothers and family-making between Russian Karelia and Finland*. Acta Universitatis Tamperensis 1833. Tampere: Tampere University Press.
- Tierney, Kenji R. & Ohnuki-Tierney, Emiko (2012) The Anthropology of Food. Teoksessa Jeffrey Pilcher (toim.) *The Oxford Handbook of Food History*. Oxford: Oxford University Press.
- Tilastokeskus (2013a) Suomessa työskentelee jo lähes 60 000 vierastyöläistä. http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_013.html (Viitattu 30.7.2016.)
- Tilastokeskus (2013b) Ulkomaalaistaustaisia lapsiperheitä yhä enemmän. http://www.stat.fi/tup/vl2010/art_2013-09-17_001.html (Viitattu 30.7.2016.)
- Vathi, Zana (2013) Transnational Orientation, Cosmopolitanism and Integration among Albanian-Origin Teenagers in Tuscany. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 39 (6), 903–919.
- Zeitlyn, Benjamin & Mand, Kanwal (2012) Researching transnational childhoods. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 38 (6), 987–1006.

PIENET MUUTOT JA MONIPAIKKAISUUS. LASTEN ASUMINEN LASTENSUOJELUN SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN TAPAUSKUVUUKSISSA

AINO RITALA-KOSKINEN & HANNELE FORSBERG

Artikkelissa tarkastellaan lasten muuttamista, sen syitä ja luonnetta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden lapsiasiakkaitaan koskevien tapauskuvauksen valossa. Olemme kiinnostuneita lastensuojelun asiakkaina olevien lasten asuinpaikkojen vaihtumisesta, joka liittyy monipaikkaisen asumisen ilmiöön (Haukkala 2011). Kyse on sellaisten lasten elinolosuhteista, joilla on perättäisiä tai rinnakkaisia asuinpaikkoja. Institutionaalisten toimenpiteiden, kuten huostaanoton ja sijoituksen, sijaan mielenkiinnon kohteeksi nousee lapsen asuinpaikan vaihtuminen ja asuinpaikkojen välinen liike. Otaksumme, että tällainen semanttinen käänös avaa uuden näköalan muutoin piiloon jäävään lasten arkeen (Andenæns 2012). Meitä kiinnostaa, missä määrin monipaikkaisen asumisen ilmiö ja siihen liittyvä liikkuminen on tunnistettavissa ja tavoitettavissa lastensuojelussa. Lähestymistapamme voitaisiin paikantaa osaksi laajempaa *mobility*-paradigmaa (Urry 2007), jonka piirissä tutkitaan ihmisten liikkuvuutta, sen ehtoja ja sosiaalisia seurauksia. Suuntaus on virinnyt kritiikkinä yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen jäähmeydelle ja sen vaikeuksille tavoittaa liikkuvuuden moninaisia, hienojakoisia ja uusia muotoja. Perinteisesti on keskitytty jo tunnistetun ja tilastoitavan (muutto)liikkeen tutkimuksen isoon kuvaan. (Mt.)

Lapsia koskettavana asiana Suomen sisäistä muuttoliikettä, muuttamista tai asuinpaikan vaihtamista on tarkasteltu vähän. Yleistä tilastotietoa lasten muuttamisesta löytyy noin kymmenen vuoden takaa Tilastokeskuksen erillisjulkaisusta *Suomalainen lapsi 2007*. Muutoin lasten muuttamista ja asuinpaikan vaihtamista koskevaa tietoa on luettavissa vain satunnaisesti eri tutkimusten sivutuotteena. Väestötason

muuttoliiketutkimus on lasten muuttamisen ja asuinpaikan vaihdosten näkökulmasta yleistä ja aikuisiin keskittyvää (Kytö & Kral-Leszczynska 2013). Asuminen kiinnittyy tavanomaisissa muuttoliiketutkimuksissa yhteen paikkaan kerrallaan, ja niissä tavoitetaan vain viralliset vakinaisen asuinpaikan muutokset. Tähän kuvaan ei siten mahdu esimerkiksi vanhempien eron jälkeinen lasten vuoroasuminen, sillä Suomessa lapsella (kuten aikuisellakin) voi olla vain yksi virallinen osoite (Kartovaara 2007). Myöskään kuntatason tilastot lasten elinolosuhteista eivät juuri sisällä informaatiota lasten muutoista ja asuinpaikan vaihtumisista. Käytännössä niin aikuisten kuin lastenkin asumisjärjestelyt ovat kuitenkin tilastojen tavoittamaa moninaisempia ja erilaiset tilapäiset muutot tai rinnakkaisen asumisen tilanteet tavallisia. Oletamme, että eri syistä johtuva monipaikkainen asuminen ja siihen kytkeytyvä asuntojen välinen ”sukkulointi” ja eräänlaiset ”pienet muutot” koskettavat nykyisin tärkeällä tavalla erityisesti lapsia ja ilmentävät näin useiden nykylasten elämänolosuhteita. Pieniä muuttoja ja asuntojen välistä liikkumista sekä niihin liittyvää monipaikkaista lapsuutta on tutkittava kokeilevasti, koska ilmiö on monella tavalla pimennossa.

Lastensuojeluympäristö muodostaa erityisen kontekstin lasten muuttojen tarkastelulle. Lasten liikkuminen usein monimutkaistuu ja lisääntyy lastensuojelullisten interventioiden myötä. Lastensuojelulla tarkoitamme tässä yhteydessä lapsi- ja perhekohtaista avoimuutta. Lapsi ja hänen perheensä päätyvät lastensuojelun avoimuuden asiakkaaksi, mikäli väliintulo arvioidaan tarpeelliseksi kunnan sosiaalitoimistoon tehdyn lastensuojeluilmoituksen tai perheen omatoimisen avunpyynnön pohjalta.

Tyypillisiä tilanteita ovat vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmiin kietoutuvat ongelmatilanteet, väkivalta sekä lapsen päihdeongelmat tai koulunkäynnin laiminlyönti. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tehtävänä on turvata lapsen terveyttä ja kehitystä tilanteissa, joissa kasvuolosuhteet tai lapsi itse käyttäytymisellään vaarantavat niitä. Lastensuojelu on lakiin (Lastensuojelulaki 417/2007) perustuvaa toimintaa, ja sitä linjaavat keskeisesti myös kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Sosiaalityöntekijöillä on keskeinen asema lastensuojelun avohuolto-prosessien koordinaattoreina ja johtajina.

Suurin osa lastensuojelutyöstä toteutetaan Suomessa avohuollon tukitoimina. Tällöin lastensuojelun tarpeessa olevaa lasta ja perhettä pyritään auttamaan niin, että lapsi voi asua perheensä kanssa omassa kodissaan. Lastensuojelun avohuollon asiakkaille suunnattuja palveluja kutsutaan avohuollon tukitoimiksi. Avohuollon tukitoimet ovat vapaaehtoisia ja pohjautuvat yhteistyölle asiakasperheen kanssa. Tukitoimien valikoima on moninainen ja osin kuntakohtainen. Avohuollon tukitoimet ovat pääsääntöisesti erilaisia lapsen kotiin vietäviä palveluja ja lapsen tai koko perheen osallistumista erilaisiin palveluihin kodin ulkopuolella. Kuitenkin myös lapsen sijoitus kodin ulkopuolelle rajatuksi ajanjaksoksi voi tapahtua avohuollon tukitoimena. Valittujen tukitoimien arvioidaan olevan lapsen edun mukaisia. Lastensuojelulla on valta puuttua merkittävällä tavalla lasten elämään. Selvimpänä puuttumisena tunnistetaan lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle sijaishuollon toimenpiteenä, mutta jo ennen sijoittamista lastensuojelun avohuollossa voidaan tehdä monenlaisia väliaikaisia ratkaisuja, jotka liikuttavat lasta paikasta toiseen.

Tarkastelemme tässä yhteydessä lasten tavannaisten muuttojen rinnalla myös epävirallisia lasten asuinpaikkojen vaihdoksia – erilaisia pieniä muuttoja – lasten yksilöllisten asumispolkujen näkökulmasta monipaikkaisen asumisen kehyksessä. Seuraavassa taustoitamme empiiristä tarkasteluamme kartoittamalla aihepiiristä olemassa olevaa tutkimusta ja avaamalla käsitteellistä tulokulmaamme aiheeseen. Tämän

jälkeen kerromme aineistostamme, sosiaalityöntekijöiden tapauskuvauksista, ja aineiston analysoinnista. Tulossuudessa keskitymme tarkastelemaan sosiaalityöntekijöiden kuvaamisen asiakaslasten muuttojen luonnetta ja syitä sekä niihin kietoutuvan lasten monipaikkaisen asumisen ilmiön tyyppejä. Lopuksi vedämme yhteen tuloksiamme ja tarkastelemme niiden merkitystä muuttoliiketutkimuksen sekä lasten hyvinvoinnin ja lastensuojelun avohuollon toimien kannalta.

LASTEN MUUTTAMINEN AIEMMAN LASTENSUOJELUTUTKIMUKSEN VALOSSA

Olemassa oleva lastensuojelututkimus¹ valottaa joiltakin osin muuttoja, jotka liittyvät lasten monipaikkaiseen asumiseen. Eniten tietoa lasten asuinpaikkojen vaihtumisesta on huostaanotettujen lasten osalta. Kansainvälinen tutkimus on kohdistunut sijaishuollossa olevien lasten sijoitusten epävakauteen ja sijoituspaikkojen vaihtumiseen (esim. Unrau 2007; Koh ym. 2014; Ward 2009). Hallitseva näkökulma on ollut institutionaalinen, sijoituspaikkojen vaihtumisen syitä ja malleja kartoittava, ja informaation lähteinä on hyödynnetty ammattilaisia ja asiakasdokumenteja. Viime aikoina on alkanut ilmestyä myös tutkimusta lasten ja nuorten sijoituspaikkojen vaihtumista koskevista kokemuksista (Andenæs 2012; Goodyer 2016; Hyde & Kammerer 2009; Unrau & Seita & Putney 2008).

Tarkastelua yhdistää havainto, että osa sijaislapsista joutuu muuttamaan ja vaihtamaan asuinpaikkaa toistuvasti, mikä nähdään uhkatekijänä lapsen hyvinvoinnille. Sijoituspaikan vaihtuminen tapahtuu usein myös hyvin nopeasti ilman että lapset ovat ehtineet siihen valmistautua. Monenlaiset menetykset, ihmissuhteiden katkeaminen, kuulumattomuus, itsetunnon ongelmat ja näiden vaikutukset myöhempään elämässä selviytymiseen on kytketty toistuviin paikan vaihdoksiin. Toisaalta huomiota on kiinnitetty myös joidenkin muuttojen väistämättömyyteen ja tuotu esiin niiden positiivisia puolia,

esimerkiksi joissakin sijoituspaikoissa läsnä olleita yksittäisiä luottoihmisiä ja uusien paikkojen tarjoamia muita selviytymisen resursseja, kuten sääntöjen noudattamisen ja arjen rytmin omaksumista. (Esim. Unrau ym. 2008.)

Suomalaisessa lastensuojelututkimuksessa lasten asuinpaikan vaihtumisen ja monipaikkaisen asumisen kysymykset eivät ole olleet nimenomaisena tutkimuksen aiheena. Lasten asumisen monipaikkaisuus on kuitenkin ilmiönä tunnistettavissa monista tutkimuksista. Yhtäältä ilmiöstä kertovat kunnan sosiaalitoimen tekemät päätökset sijaishuoltopaikan muuttamisesta. Erosen (2013) tutkimuksessa 52 prosentille huostaanotetuista lapsista oli tehty päätös sijaishuoltopaikan muuttamisesta. Kaksi tai useampia päätöksiä sijaishuoltopaikan muuttamisesta oli tehty 17 prosentille lapsista. Kaikista lyhytaikaisista asuinpaikkojen vaihdoksista ei kuitenkaan tehdä virallisia päätöksiä. Yhdellä lapsella voi olla jopa 9–13 sijaishuoltopaikkaa (Hiitola 2008; Jänkä 2013). Yleensä paikkoja on vähintään kaksi ja ensimmäinen jää väliaikaiseksi. Asuinpaikkojen vaihdoksissa ei aina ole kysymys siirtymisestä paikasta toiseen, vaan paikkojen välinen liike – sukkulointi – on merkillepantavaa. Lapsi voi siirtyä esimerkiksi kodin ja sijaishuoltopaikan välillä, muuttaa laitoksesta toiseen, perhekodista laitokseen tai psykiatriselle osastolle (Jänkä 2013, 46). Koska biologisen perheen asema sijaishuoltoa ohjaavana periaatteena (Lastensuojelulaki 417/2007) on vahva, sijoitusten väliaikaisuus korostuu.

Viranomaiset eivät lastensuojelun avohuollossa puutu lapsen vakinaiseen asuinpaikkaan. Siksi lasten asuinpaikan vaihdoksia on aiemmasta tutkimuksesta etsittävä erilaisten lasta liikkuttavien avohuollon tukitoimien kautta. Huuskosen ja Korpisen tutkimuksessa (2009, 22) tuli esille, että runsaan vuoden avohuollon asiakkaina olleista lapsista (n=110) noin neljäsosalla oli tukiperhe ja noin viidesosa oli ollut kiireellisesti sijoitettuna. Heinin ja kumppaneiden (2016) sijoitusvaiheessa olevia lapsia koskevan tutkimuksen lapsista (n=410) kiireellisesti sijoitettuna oli ollut peräti 85 prosenttia. Kiireellisten

sijoitusten määrä on ollut Suomessa viime aikoina jyrkässä nousussa. Vuosi 2013 on tähänastinen huippu: tuolloin yli 4000 lasta oli kiireellisesti sijoitettuna (THL 2014, 3).

Sen lisäksi, että lastensuojelu institutionaalisenä toimintakäytäntönä puuttuu lasten asumiseen, samoilla lapsilla on usein kokemuksia perherakenteen muuttumisesta johtuvista asuinpaikkojen vaihdoksista. Heinin (2007) tutkimuksessa lähes puolet lastensuojelun avohuollon uusista asiakaslapsista oli kokenut elämänsä aikana vanhempien eron ja uusia perhetilanteita. Sijoitusvaiheessa olevia lapsia koskevan tutkimuksen lapsista puolestaan yli 60 prosenttia oli kokenut vastaavia perhemuutoksia (Heino ym. 2016, 53–54). Näihin tilanteisiin liittyy usein muuttoja ja niistä seuraa lapsen liikkumista eri kotien välillä. Lastensuojelun uusista asiakaslapsista useampi kuin joka viides oli muuttanut kunnasta toiseen, ja erittäin paljon muutoksia asuin- ja arkiympäristössä oli ollut 17 prosentilla lapsista (Heino 2007). Sijoitusvaiheessa olevista lapsista puolestaan yli puolella asuinpaikka oli vaihtunut viimeisen vuoden aikana (Heino ym. 2016). Ääriesimerkkinä uusien lastensuojeluasiakkaiden aineistossa on lapsi, joka on elämänsä aikana asunut seitsemässä eri kunnassa yhteensä 18 osoitteessa. Joukosta löytyy myös lapsia, jotka ovat koko ikänsä kiertäneet vanhempiensa mukana laitoksesta toiseen eivätkä ole koskaan asuneet tavanomaisessa kodissa instituutioiden ulkopuolella. (Heino 2007.)

LASTEN MUUTTOJEN TARKASTELUN KÄSITTEELLISET VÄLINEET

Käsitteelliset välineet lasten virallisia muuttoja koskevaa tutkimusta hienovaraisempaan lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevien lasten ”pienien muuttojen” tarkasteluun ammennamme kolmesta suunnasta. Tärkeä ponnahtuslauta tarkastelullemme on ensinnäkin lapsuuden maantieteestä peräisin oleva monipaikkaisuuden käsite. Monipaikkaisen asumisen käsitteen tausta on lapsuuden ja tilallisuuden tutkimuksessa (esim. Holloway & Valentine 2000; Aitken

2001; Christensen & O'Brien 2002) ja se tarjoaa välineitä ajan, tilan ja liikkeen tutkimiseen. Lasten asumisjärjestelyihin puuttuvat lastensuojelun interventiot saattavat käynnistää perheessä dynaamisen monipaikkaisen asumisen ja elämisen prosessin. Perheet eivät niinkään hajoa, vaan organisoituvat uudelleen tilallis-ajallisesti, emotionaalisesti ja sosiaalisesti. Prosessiin liittyy oleellisenä osana asuntojen välinen liike. Monipaikkaisesti asuvat lapset elävät arkeaan (vähintään) kahdessa asunnossa ja sosiaalisessa ympäristössä. (Schier 2015.) Monipaikkaisen asumisen käsite mahdollistaa eri systä rinnakkain tai perättäin tapahtuvan lasten monessa paikassa asumisen ilmiön hahmottamisen. Monipaikkaisen asumisen käsite ei ole samaan tapaan väritynyt kuin lastensuojelun institutionaaliseen toimintaan liittyvät käsitteet (esimerkiksi kiireellinen sijoitus tai huostaanotto). Lapsen asuinpaikan vaihdokset ja muuttaminen ovat käsitteinä lapsen arkea lähellä (Andenæs 2012). Meitä kiinnostavat virallisten muuttojen taakse jäävä asuntojen välinen liikkuminen ja asuinpaikan vaihdokset lastensuojelun avohuollon kontekstiin liittyvänä ilmiönä.

Toiseksi haemme virikkeitä muuttamista hienojakoisina, yksilöllisinä prosesseina tarkastelevasta yhteiskuntatieteellisestä keskustelusta. Amerikkalaiset Desmond ja Perkins (2016) ovat tutkineet asumisen epävakaudesta ja erilaisia muuttamisen kanssa yhtäaikaista kotitalouden muutoksia. Aineistoa kerätessään he pyysivät haastateltaviaan kirjaamaan ylös kahden vuoden ajalta kaikki paikat, joissa nämä olivat asuneet tai viipyneet vähintään kuukauden. Tällöin huomioidaan muiden ihmisten kodeissa eläminen, laitoksessa oleminen tai vaikkapa vankilassa olo. Asumisen epävakaan rinnalle Desmond ja Perkins (2016) tuovat kotitalouden epävakaan käsitteen. He ovat kiinnostuneita kotitaloudessa asuvien ihmisten kokoonpanossa tapahtuvista muutoksista. Tutkijoiden näkemys on, että tämänkaltaisilla muuttamiseen kytkeytyvillä muilla muutoksilla on mahdollisesti merkittävämpiä seurauksia lasten elämälle kuin muuttamisella itsessään. Monien muutosten kasautuminen ja

kietoutuminen yhteen on lastensuojelussa tavallista.

Coulter ja van Ham (2013) peräänkuuluttavat tukimusta, joka kiinnittyisi tarkastelemaan ihmisten yksilöllistä asumisliikkuvuutta osana elämäntilanteen muutokset (kuten parisuhteen päätyminen) edellyttävät välitöntä asuinpaikan vaihtumista, joka ei välttämättä ole toivottua tai ennakoitavaa. Tällaisilla asuinpaikan vaihdoksilla on lisäksi vaikutuksia yksilön elämänmittaiseen asumisuraan, siihen liittyviin toiveisiin ja käyttäytymiseen. Odottamattomat ja äkilliset perhe-elämän muutokset aiheuttavat asumiseen epätasapainotilan, joka esimerkiksi avioeron jälkeen voi jatkua vuosia. (Mt.; Feijten & van Ham 2010.) Omassa tutkimuksessamme juuri tämänkaltaisen hienosyinen, tapauskohtainen yksilöllisiä asumispolkuja (Clapham 2002, 57–68) tavoittava orientaatio lasten asuinpaikan vaihdoksiin ja asuntojen väliin liikkeeseen on paikallaan.

Kolmas tärkeä käsitteellinen juoni tulee psykososiaalisen tapaustutkimuksen perinteestä. Asiakastapauksista kerättyä yksityiskohtaista tietoa on hyödynnetty pyrkimyksissä ymmärtää ongelmien, sairauksien ja ilmiöiden luonnetta ja syy-yhteyksiä sekä parannuskeinoja aina Sigmund Freudista alkaen. Sosiaalityön käytännön työssä on ollut tavallista kokoontua keskustelemaan syystä tai toisesta hankalista asiakastapauksista toimintavaihtoehtojen miettimiseksi. Tästä käytännöstä on tehty myös tutkimusta (esim. Pithouse & Atkinson 1988; Riemann 2005). Asiakasdokumentteja on niin ikään hyödynnetty oman asiakastyön historian ja asiakastapausten juonenkäänteiden mieliin palauttamisessa – tutkijan toimiessa yhtenä keskustelukumppanina ja jonkin tutkimusongelman ratkaisijana (esim. Ritala-Koskinen 2003). Tässä yhteydessä asiakastapaustutkimuksen perinne tarkoittaa meille lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden asiakastapauksiin liittyvän muistitiedon ja dokumentoidun tiedon hyödyntämistä pyrkimyksessämme tavoittaa lasten monipaikkaisen asumisen ilmiö lastensuojelun avohuollon kontekstissa.

LASTENSUOJELUN AVOHUOLLON TAPAUSKUVAUKSET AINEISTONA

Tutkimuksen aineisto koostettiin pyytämällä Lastensuojeluun erikoistavaan täydennyskoulutukseen² osallistuneita sosiaalityöntekijöitä valitsemaan tuntemistaan lastensuojelun asiakkaana olevista lapsista yksi, jonka elämässä he tiesivät tapahtuneen monia asuinpaikan vaihdoksia ja perhesuhteiden muutoksia. Heitä pyydettiin koostamaan tietoa lapsen syntymästä nykyhetkeen lasta koskevien asiakirjojen ja muutoin tiedossa olevan pohjalta. Näin saatiin aineistoksi 39 lastensuojelun avohuollon asiakkaana olevan lapsen tapauskuvausta.

Kukin tapauskuvaus sisältää sosiaalityöntekijän aikajanelle laatiman koonnin lapsen tähänastisen elämän aikana tapahtuneista asuinpaikan vaihdoksista ja perhesuhteiden muutoksista. Perhesuhteiden muutokset otettiin mukaan tarkasteluun siksi, että niistä tyypillisesti seuraa myös asuinpaikan vaihdoksia (ks. esim. Desmond & Perkins 2016; South & Crowder & Trent 1998; Moore ym. 2009). Lisäksi uuden henkilön tai henkilöiden muuttaminen lapsen asuinpaikkaan aiheuttaa muutoksia lapsen asuinolosuhteissa, ilman että lapsi itse muuttaa mihinkään.

Tiedot valitusta tapauksesta pyydettiin koostamaan valmiiksi annettuun aineistonkeruutaulukoon, jonka keskelle merkittiin jänalle perhemuutosten ja asuinpaikan vaihdosten ajankohdat. Oikeanpuoleiseen sarakkeeseen sosiaalityöntekijöitä pyydettiin kirjoittamaan

kaikki tiedossaan olevat lapsen asuinpaikan vaihdokset. Vasempaan sarakkeeseen puolestaan kirjattiin perhesuhteiden muutokset: keitä lapsen asuinperheeseen on kulloinkin kuulunut; onko joku uusi ihminen muuttanut perheeseen tai joku perheestä pois tai lapsi itse ollut tilapäisesti poissa. Sosiaalityöntekijöitä pyydettiin kirjaamaan myös tiedossaan olevat lyhytaikaisemmat ja epäviralliset perhesuhteiden muutokset ja asuinpaikan vaihdokset, kuten esimerkiksi avohuollon tukitoimina tapahtuneet sijoitukset kodin ulkopuolelle. (Ks. Desmond & Perkins 2016, 425–427.) Lisäksi sosiaalityöntekijät saivat halutessaan kommentoida muuttoihin liittyviä muita muutoksia. Näin saatiin koottua rinnakkain lasten yksilöllisiä perhe- ja asumispolkuja (Bernardes 1997, 47; Clapham 2002; Coulter & van Ham 2013).

Sosiaalityöntekijät koostivat tapauskohtaiset tiedot lastensuojelun asiakirjoista, väestötietojärjestelmästä sekä kollegoiltaan ja asiakkailtaan saamansa informaation ja omassa muistissaan olevan pohjalta. Näin koottu aineisto tavoittaa lasten asuinpaikkojen vaihtumisista ja perhesuhteiden muutoksista enemmän kuin ulkopuolisen tutkijan olisi mahdollista saada tietoonsa pelkästään asiakirjoja tutkimalla. Sosiaalityöntekijät kommentoivat lomakkeissa tiedonkeruutaan ja kertoivat, että useinkaan kaikkia, etenkin epävirallisia ja lyhytaikaisia, perhemuutoksia tai asuinpaikan vaihdoksia ei ole merkitty asiakirjoihin. Havainto puutteellisesta kirjaamisesta on tehty myös aiemmassa tutkimuksessa (esim. Kim & Pears & Fisher 2012, 1640). Sen taustalla

TAULUKKO 1. ESIMERKKI AINEISTONKERUUTAULUKOSTA JA SIIHEN KIRJATUSTA TIEDOSTA.³

MUUTOKSET PERHESUHTEISSA (keitä lapsen asuinperheeseen kuuluu)	AIKA (kk/v)	MUUTOKSET ASUINPAIKOISSA (missä, kenen kanssa lapsi asuu)
Lapsen syntyessä: äiti, isä ja lapsi	12/11	Lapsen syntyessä: Kunta 1
Äiti ja lapsi	1/12	Häätö, muutto toiseen osoitteeseen Kunta 1:ssä
Äiti ja lapsi	3/12	Muutto Kuntaan 2 (naapurikunta)
Lapsi, äiti ja isä	4/12	Isä muutti takaisin perheen luokse
Lapsi ja äiti	6/12	Muutto toiseen osoitteeseen Kunnassa 2
Lapsi + sijaisvanhemmat ja sisarukset 3 kpl	7/12	Kiireellinen sijoitus Kuntaan 3
Lapsi ja äiti	8/12	Lapsi palaa äidin luokse Kuntaan 2
... jatkuu		... jatkuu

on nähty olevan käsitteellinen epäselvyys siitä, mitkä seikat ovat luonteeltaan niin merkittäviä, että ne on syytä kirjata. Toisaalta kaikki tilanteet eivät ole sosiaalityöntekijöiden tiedossa – aina ei esimerkiksi ole asiakkaan edun mukaista kertoa viranomaiselle epävirallisista asumisjärjestelyistä. Käytössämme oleva tieto lasten perhesuhteiden muutoksista ja asuinpaikkojen vaihdoksista on siis hyvin monella tavalla suodattunutta ja valikoitunutta, mutta se tavoittaa lasten monipaikkaisen asumisen ilmiön lastensuojelun avoimuuden kontekstissa.

Tutkimusaineistoa analysoitiin erittelemällä ja laskemalla aineistonkeruutalukoista lasten asuinpaikkojen vaihdoksia ja asuinpaikkojen välistä liikettä niiden syiden ja luonteen perusteella. Tämän pohjalta hahmotettiin lasten monipaikkaista asumista ja sen eri tyyppisiä. Analyysia voi luonnehtia aineistolähtöisen ja teoriaohjauksen analyysin vuoropuhelussa syntyneeksi eritelyksi (ks. Paavola 2012).

LASTEN ASUINPAIKAN VAIHDOKSET JA NIIDEN SYYT

Tutkimusaineistomme yksittäisillä lapsilla on varsin vaihteleva määrä (4–20) asuinpaikan vaihdoksia. Lapsen ikä⁴ on jossain määrin yhteydessä elämänsä aikana kertyneiden asuinpaikan vaihdosten määrään – kuitenkin vaikkapa 2½-vuotiaalla voi olla takanaan 11 asuinpaikan vaihdosta tai 13-vuotiaalla 7 tai jopa 15 eri asuinpaikkaa. Asuinpaikan vaihdoksiksi on laskettu paitsi lapsen asuinkodin vaihtumiset, myös työntekijöiden mainitsemat lasten väliaikaiset epäviralliset oleskelut toisen vanhemman tai sukulaisten luona sekä lastensuojelun toimista aiheutuvat lasten asuinpaikan lyhytaikaiset vaihtumiset, kuten kiireelliset ja avoimuuden sijoitukset, turvakoti- ja sairaalajaksot tai lapsen oleskelu vanhempansa mukana päihdehoitoloitoksessa tai tuetun asumisen piirissä. Valtaosa lasten muutoista tapahtui saman paikkakunnan sisällä. Noin neljäsosa muutoista suuntautui lähipaikkakunnille ja alle kymmenesosa merkittiin siirtymistä asuinseudulta kokonaan toiselle. Yk-

sittäiset lapset olivat myös siirtyneet yhden tai useamman kerran maasta toiseen.

Lastensuojelun avoimuuden asiakkaana olevien lasten *muuttojen syyinä* tapauskuvauksissa näyttäytyy jo tehtävänannossa ennakoitu moninainen perhesuhteiden muutosten kirjo, josta seuraa lasten asuinpaikkojen vaihtumista ja asuntojen välistä liikettä. Perhesuhteiden muutosten rinnalla merkityksellisenä lasten asuinpaikan vaihdosten ja asuntojen välisen liikkeen aiheuttajana esiin nousevat lastensuojelun avoimuuden interventiot.

Perhesuhteiden muutoksiksi kuvataan lapsen asuinperheen kokoonpanon muutoksia, kuten vanhemman uusi parisuhde, uusien puolisisarusten muuttaminen ja syntyminen perheeseen tai perheessä asuneiden sisarusten pois lähteminen sekä edellisiin kietoutuva lapsen asuinperheen vaihtuminen. Perhesuhteiden muutosten määrä vaihtelee aineistomme lasten tapauksessa muutamasta yli kymmeneen. Tapauskuvauksissa on myös lapsia, joilla perhesuhteiden muutoksia on noin kaksinkertainen määrä suhteessa asuinpaikan vaihdoksiin. Lähes jokaisen lapsen vanhemmat ovat muuttaneet erilleen tai lapsi ei ole milloinkaan asunutkaan molempien vanhempiensa kanssa. Aineistossa on kuitenkin suhteellisen vähän merkintöjä lapsen ja muualla asuvan vanhemman tapauksista. Lähes kaikki lapset ovat asuneet yhdessä vanhempansa yhden tai useamman uuden parisuhdekumppanin kanssa. Vanhempien parisuhteiden muutoksista seuraavia lapsen asuinpaikkojen vaihdoksia voidaan luonnehtia äitivetoisiksi – pääsääntöisesti kyse on äitien uusien miesystävien myötä tapahtuvista muutoksista perheen sisäisissä asuinolosuhteissa ja niihin usein kietoutuvista asuinpaikan vaihdoksista. Muutamat aineiston lapset ovat asuneet myös isänsä uudessa perheessä.

Esimerkkinä perhesuhteiden muutosten liikkeelle panemasta lapsen asuinpaikkojen vaihtumisesta toimii seuraava aineiston pohjalta koostettu asumispolku. Tässä tapauksessa lapselle on kymmenen vuoden ikään mennessä ehtinyt kertyä neljä perättäistä asuinkotia:

Lapsi syntyy perheeseen, jossa on äiti, isä ja isosisko. Kun lapsi on kolmevuotias, koko perhe muuttaa isompaan asuntoon. Neljän vuoden kuluttua vanhemmille tulee avioero, jolloin ensin isä muuttaa pois perheestä ja tämän jälkeen äiti ja lapset muuttavat uuteen asuntoon. Parin vuoden kuluttua äidillä on miesystävä, joka muuttaa äidin ja lasten asuntoon, mistä puolen vuoden kuluttua muutetaan uusperheenä uuteen asuntoon. (T34⁵)

Lastensuojelun interventioita, jotka johtavat lapsen asuinpaikan vaihtumiseen, on tapauskuvausten lapsilla tyypillisimmin 2–3. Enimmillään näitä interventioita oli yhdellä lapsella seitsemän, mutta seitsemän lapsen tapauksessa ei mainita yhtään lasta paikasta toiseen liikuttanutta interventiota. Lapsi voi olla avohuollon tukitoimena sijoitettuna lyhyemmäksi tai pidemmäksi ajaksi kodin ulkopuolelle, esimerkiksi turvakotiin, sairaalahoitoon tai sijaisperheeseen. Tällöin on kyse selkeästi määritellystä sijoitusjaksosta, joka samalla on yksi paikka lisää lapsen asuinpaikkojen perättäisessä ketjussa. Tällaisesta sijoituksesta voidaan päätyä takaisin kotiin tai huostaanoton seurauksena sijaisperheeseen. Noin kolmasosa kuvauksen kohteena olleista lapsista on äskettäin päätyneet huostaan otetuiksi ja sijoitetuiksi, ja joidenkin tapauksessa huostaanottoa ollaan juuri harkitsemassa. Yhden lapsen koko asumishistoria sijoittuu lastensuojelun instituution suojiin – ensikotiin, tuettuun asumiseen, kiireellisiin ja avohuollon sijoituspaikkoihin.

Esimerkkinä lastensuojelun interventioista seuraavasta asuinpaikkojen vaihtumisten ketjusta toimii seuraava tapauskuvaus:

Lapsi on synnyttyään ensin ensi- ja turvakodissa äitinsä kanssa, siirtyä sieltä neljän kuukauden ikäisenä äitinsä mukana tuetun asumisen piiriin, sieltä neljävuotiaana avohuollon sijoitukseen ja edelleen kolmen kuukauden kuluttua äitinsä kanssa vanhemmuuden arviointijaksolle ensi- ja turvakotiin (T11).

Tutkimusaineistomme lapsille on tyypillistä, että asuinpaikan vaihdosten syynä olevat perhesuhteiden muutokset ja lastensuojelun interventiot vuorottelevat lapsen elämänsäkulussa ja kietoutuvat toisiinsa.

LASTEN MUUTTAMISEN LUONNE

Muuttamisen luonne näyttäytyy tapauskuvausten lasten kohdalla ensinnäkin *perättäisenä*: lineaarisena muuttojen jatkumona asunnosta ja paikasta toiseen joko saman kunnan sisällä, lähikunnasta toiseen, seudulta toiselle tai jopa maasta toiseen. Perättäinen muuttaminen on luonteeltaan lähellä niin sanottua tavallista, kenen tahansa muuttamista ja siihen kuuluu virallisen asuinosoitteen vaihtuminen. Tiheä ja runsas perättäinen muuttaminen on kuitenkin luku sinänsä.

Toiseksi muuttaminen näkyy *rinnakkaisena* asuntojen välisenä liikkeenä. Tällöin lapsen arkielämä vuorottelee kahdessa tai useammassa eri asuinpaikassa ja lapsi liikkuu jatkuvasti ja säännöllisesti näiden paikkojen välillä – toteuttaa pieniä muuttoja toistuvasti. Lapsen asuminen vuorotellen erossa asuvien vanhempiensa luona on tästä selkein esimerkki, mutta aineistosta on tunnistettavissa myös muunlaista vuorottelevaa asumista.

Yhden lapsen mainitaan asuvan vuorovierokoin naapuripaikkakunnilla asuvien äitinsä ja isänsä luona (T3), muuttamien lasten mainitaan käyvän säännöllisesti muualla asuvan vanhempansa luona ja yhden lapsen puolestaan kerrotaan viettäneen koko kesän mummon ja papan luona, jotka asuvat eri osoitteissa (T18).

Tapauskuvauksissa on esimerkkejä myös tukiperheen ja oman perheen välisestä liikkeestä. Tavallisinta on, että tukiperheessä ollaan viikonloput ja kotona viikot; aineistossa kuvataan tosin myös lasta, joka on ollut tukiperheessä päivät ja kotonaan yöit.

Kolmanneksi muuttaminen ilmenee luonteeltaan *kehämäisenä*. Tällöin tietyt toisiaan muistuttavat muuttojen ketjut toistuvat syklisesti lapsen elämässä. Seuraava aineistoon sisältyvä

esimerkki kuvaa tällaista syklistesti toistuvaa kriisiytyvien perhetilanteiden liikkeellepanemaa pienten muuttojen ketjua:

Lapsi asuu synnyttyään biologisten vanhempiensa kanssa, mutta vanhempien erottua jää asumaan äitinsä kanssa. Äidin perustettua uuden perheen lapsi muuttaa uuteen kotiin. Perhetilanne kriisiytyy ja lapsi muuttaa toiselle paikkakunnalle isänsä luo tämän uusperheeseen. Tilanne kriisiytyy jälleen ja lapsi sijoitetaan isän pyynnöstä avohuollon tukitoimena perhekotiin. (T16)

Kuten esimerkistä selviää, myös lastensuojelun interventiot voivat osallistua kehämäisen muuttamisen rytmin tuottamiseen. Lapsen toistuvissa kiireellisissä sijoituksissa kehämäinen muuttaminen tapahtuu kiteytyneimmillään.

Neljänneksi on tunnistettavissa *heilurimainen* asuinpaikkojen vaihtuminen. Tässä tapauksessa lapsen elämää luonnehtii jatkuva ja ennustamatonkin asuinpaikkojen vaihtuminen ja moninainen muutos on pikemminkin pysyvä tila kuin poikkeus. Asuinperheen kokoonpanossa tapahtuvat toistuvat muutokset saattavat liikuttaa lasta paikkakuntien ja kotien välillä edestakaisin. Edestakaisuus voi olla myös lapsen asumista vaihdellen äidin ja isän kodissa tai väliaikaisesti mummolassa. Usein lisäksi lapsen asuin-kotiin tuo toisen vanhemman tai tämän uuden kumppanin edestakainen liikkuminen lapsen kotiin ja sieltä pois. Heilurimaisesta pienten muuttojen liikkeestä kertoo seuraava aineistosta koostettu kuvaus:

11-vuotias Tyttö asuu syntyessään äitinsä kanssa kahden. Vuoden ikäisenä hän muuttaa äitinsä kanssa naapuripaikkakunnalle ja muutaman kuukauden kuluttua takaisin edelliselle paikkakunnalle. Täällä äiti löytää miesystävän, joka vaihdellen asuu Tytön ja äidin luona. Äidille syntyy uusi vauva, ja kun Tyttö on viisivuotias koko uusi perhe muuttaa yhdessä uuteen asuntoon. Tästä muutaman kuukauden kuluttua

Tyttö muuttaa äitinsä ja sisaruksen kanssa takaisin edelliselle paikkakunnalle ja siellä vuoden päästä jälleen uuteen asuntoon. Parin vuoden päästä Tyttö, äiti ja sisarus muuttavat edelliselle paikkakunnalle. Siellä äiti löytää jälleen miesystävän, joka viettää vaihtelevia aikoja lapsen kodissa. Äiti ja lapset muuttavat uuteen asuntoon, joka äidin mielestä ei soviakaan asumiseen, mitä seuraa uusi muutto. Seuraavasta asunnosta äiti ja lapset saavat hädän maksamattomien vuokrien vuoksi, minkä seurauksena äiti ja lapset muuttavat äidin viimeisimmän miesystävän luokse. (T32)

Edellisen esimerkin kaltaisiin tilanteisiin voi lisäksi kytkeytyä toistuvia erilaisissa kriisitilanteissa tapahtuvia lastensuojelun interventioita. Tällöin lastensuojelu toistuvasti liikuttaa lasta kotoa pois ja takaisin kotiin esimerkiksi väliaikaisen sijoituksen, tukiperhehoidon, kriisiperheen ja perhekuntoutuksen siivittämänä.

Asumisen heilurimaiselle liikkeelle on siis luonteenomaista ennustamattomuus, satunnaisuus ja jonkinlainen spontaanisuus. Lastensuojelu puuttuu lapsen ja perheen elämään aina yksittäisissä tilanteissa, mutta toistuvat ongelmatilanteet interventioineen tuottavat lapsen asumiseen tahattomasti edestakaisliikettä.

PIENTEN MUUTTOJEN KASAUTUMINEN JA LASTEN HYVINVOINTI

Muuttojen syyt ja luonne-erot linjaavat lasten monipaikkaista asumista erilaisiksi alatyypeiksi, jotka rakenteistavat ja rytmittävät lapsen arkea eri tavoin. Lasten arjessa ne usein ovat päällekkäisiä ja lomittaisia. Seuraavaan taulukkoon on koottu tiivistettynä tapauskuvausten kohteena olleiden lasten muuttojen syyt ja luonne sekä niiden pohjalta kehkeytyvä kuva monipaikkaisen asumisen tyypeistä. Lasten muuttamisen liikettä jäsennetään ensinnäkin sen taustalla ilmenevien syytekijöiden – asuinperheen kokoonpanon muutosten ja lastensuojelun interventioiden

– kautta. Lasten muuttojen luonnetta hahmotetaan tarkemmin lisäämällä tavanomaiseen muuttamisen tarkasteluun hienosyisempien ”pienien muuttojen” ulottuvuus. Näiden eritteilyjen pohjalta lasten monipaikkainen asuminen jäsentyy erilaisiin tyyppisiin liikkeen rytmin, intensiteetin ja ennustettavuuden mukaan.

Tutkimuksen kokonaisuudessa tavoitteenamme oli tutkia lasten muuttamista ja asuinpaikkojen välistä liikettä sekä näihin kietoutuvaa monipaikkaisen asumisen ilmiötä lastensuojelun avohuollon kontekstissa. Nojasimme sosiaalityöntekijöiden tietoon, mikä on rajallinen, instituutiolähtöinen näkökulma. Monet muutot, asuinpaikkojen välinen liike ja monipaikkainen asuminen kuitenkin kiistatta löytyivät tapauskuvauksista niiden kohteena olleiden lasten arkeen kuuluvana ilmiönä. Vaikka näin syntynyt kuva on karkea ja yleinen, se on tärkeä, koska aiempaa tietoa aihepiiristä ei ole ollut olemassa. Kansainvälisen lastensuojelututkimuksen valossa tämän tutkimuksen tulosten uutuusarvo on siinä, että asuinpaikkojen vaihtumista ja muuttoja tarkasteltiin lastensuojelun asiakkaana

olevien kodeissaan asuvien lasten asiana. Aiemmin tiheät asuinpaikan vaihdokset on tunnistettu vain sijaishuollon ja lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen kontekstissa, ja erityisesti on keskusteltu sijoitusten epävakaudesta.

Lasten muuttojen ja asumisen monipaikkaisuuden tarkastelu toi myös esiin erityisenä ja aiemmin huomaamattomana seikkana lastensuojelun avohuollon interventioiden merkityksen lasten liikkumisen ja asumisen monipaikkaisuuden tuottajana. Lisäksi selvisi, että monet lasten pienet muutot sekä lyhytaikaiset ja epävirallisemmat asuinpaikan vaihdokset jäävät helposti tunnistamatta. Muuttoliiketutkimuksen valtavirtaan näkökulmamme avasi uuden todellisuustason. Voi olla, että lastensuojelun piiristä tavoittamamme lapsiryhmä on lasten muuttojen yleiskuvassa erityinen, mutta ei välttämättä kaikilta osin. Havaintomme haastavat tarkentamaan katseen jatkossa laajemminkin lasten liikkeen ja liikkuvuuden analyysiin.

Muuttojen, asuinpaikkojen välisen liikkeen ja monipaikkaisen asumisen runsaus ja kirjo piirtyi esiin hätkähdyttävänä. Tapauskuvauksissa

TAULUKKO 2. LASTEN MUUTTOJEN SYYT JA LUONNE SEKÄ MONIPAUKKAISEN ASUMISEN TYYPIT.

MUUTTOJEN SYYT		MUUTTOJEN LUONNE	MONIPAUKKAISEN ASUMISEN TYPPI
ASUINPERHEEN KOKOONPANON MUUTOKSET	LASTENSUOJELUN INTERVENTIOT		
Toisiaan seuraavat muutokset lapsen asuinperheen kokoonpanossa	Sijoitus kodin ulkopuolelle: turvakoti, sijaiskoti, sairaalahoito	Muutto asunnosta toiseen saman kunnan sisällä, kunnasta toiseen tai maasta toiseen	Perättäinen
Vuorottainen asuminen äidin ja isän perheissä tai säännöllisesti toistuva oleskelu sukulaisten luona	Tukiperhe, jossa lapsi vieraillee säännöllisesti	Muuttaminen kahden kodin välillä jatkuvana olotilana	Rinnakkainen
Sykleittäin toistuva vanhemman ero ja sitä seuraava uusi parisuhde mahdollisine lapsineen	Toistuvat, tiettyihin kriisitilanteisiin liittyvät lyhytaikaiset sijoitukset	Samankaltaisia muuttojen ketjuja toistuvasti	Kehämäinen
Lapsen toistuva muuttaminen eronneiden vanhempiensa asuntojen välillä, vanhemman toistuva muuttaminen kotiin ja sieltä pois, tiheään vaihtuvat perheenjäsenet	Toistuvat vaihtelevissa kriisitilanteissa tapahtuvat lastensuojelun interventiot, jotka siirtävät lasta kotoa pois ja sinne takaisin	Toistuvat muutot kodista toiseen ja takaisin, paikakunnalta tai seudulta toiselle ja takaisin	Heilurimainen

esiintyy tavanomaisempia muuttoja vanhempien työn ja parisuhteiden muutosten seurauksena. Osassa kuvauksista muuttoja tapahtuu hyvin paljon etenkin vanhempien parisuhteiden toistuvien muutosten vuoksi. Tapauskuvauksista välittyy, että lasten arjessa saattaa olla erilaisia perheen omia lasten hoitojärjestelyjä, jolloin lapset saattavat olla vaikka isovanhempien tai jonkun muun sukulaisen luona pidempiä aikoja. Perhekokoonpanon muutosten (kotitalouden epävakauden) tarkasteleminen asuinpaikkojen vaihtumisen (asumisen epävakauden) rinnalla (Desmond & Perkins 2016) avasi tapauskuvauksen lasten elämänjärjestelyjen monimutkaisuutta entisestään. Lastensuojelun avohuolto tuo erilaisten interventioiden muodossa lasten elämään uusia paikkoja ja ihmisiä, kuten tukiperheitä, kiireellisiä sijoituksia, turvakotijaksoja tai sairaalajaksoja. Osalla lapsista muutokset ovat maltillisempia ja asettuvat perättäisiksi muutoksiksi tai rinnakkaisiksi asumisen järjestelyiksi. Tapauskuvauksista oli kuitenkin tunnistettavissa myös tilanteita, joissa asuinpaikan vaihtumisen ja perherakenteen muutosten ennustamattomuus on jonkinlainen jatkuva olotila lapselle.

Näin kehkeytynyt kuva lasten runsaista pienistä muutoista ja asumisen monipaikkaisuudesta pakottaa miettimään ilmiötä lasten hyvinvoinnin kannalta. Mutta miten arvioida paikasta toiseen sukkuloivien tai alati paikkaa vaihtavien lasten tilanteita? Yleisesti on ajateltu, että läheisyyden ja asuinpaikan vakaus on hyväksi lapselle kun taas niiden turbulenssi voi häiritä hyvinvointia (Murphey & Bandy & Moore 2012; Moore ym. 2009). Selvää on, että toistuvat muutokset katkaisevat asuinympäristöön ja yhteisöihin liittyviä sosiaalisia siteitä ja vaikeuttavat uusien siteiden muodostamista. Monipaikkaisuuden on nähty tuottavan säröjä yksilön identiteettiin, mikä ilmenee juurettomuutena, yksinäisyytenä, turvattomuutena ja eri paikkoihin liittyvien kulttuurien yhteenlöymäyksenä. (Haukkala 2011, 35; Pettit & McLanahan 2003; South ym. 1998.) Joissakin tilanteissa asuinpaikan vaihtumista pidetään välttämättömänä, ja silloin kun lastensuojelu on muutokseen osallinen sillä tähdätään

lapsen etuun ja aiempaa parempaan elämään. Tutkimuksemme aineiston koonneiden sosiaalityöntekijöiden kokemuksen pohjalta voidaan kuitenkin sanoa olevan tavallista, että lasten elämän muutosten kirjoa ja kokonaisuutta ei lastensuojelun tilanteita arvioitaessa ja interventiosta päätettäessä tunnisteta.

Tapauskuvauksen laatiminen ja niistä keskustelu muiden sosiaalityöntekijöiden ja tutkijan kanssa olikin monille sosiaalityöntekijöille pysäyttävä kokemus. Avohuollon asiakastyössä tarkastellaan harvoin lapsen asumisen ja perhesuhteiden historiaa lapsen elämän mittaisena jatkumona. Näkökulma on useammin tässä hetkessä tai viime aikojen tapahtumissa, joiden perusteella lapsen arkea pyritään tukemaan. Asiakaskertomukseen ei kirjata kaikkia asuinpaikan vaihdoksia tai perhesuhteiden muutoksia, eikä niistä välttämättä aina edes tiedetä. Kirjaukset ovat usein hajallaan tietojärjestelmässä, ja kun työntekijät vaihtuvat suhteellisen usein, tieto ei kerry minnekään. Aineistonkeruuseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kokivatkin tällaisen lapsen elämän pitkäaikaistarkastelun mielekkäänä ja uutena ikkunana lasten elämään. Lasten asumiseen ja paikkasuhteisiin pohjautuvan hyvinvoinnin maantieteen (Jack 2010) kartoittaminen ansaitsisi tältä pohjalta tulla kehitetyksi lasten parissa tehtävän sosiaalityön työvälineeksi.

Yksipuolisesti ydinperheeseen nojaavat tai lastensuojelun interventioiden vaikutuksia seuraavat hyvinvoinnin arvioinnin tavat ovat todennäköisesti hampaattomia lasten monimutkaisen arjen edessä. Tarvitaan hienovaraisia ja räätälöityjä hyvinvoinnin arvioinnin tapoja, jotka tunnistavat lasten yksilölliset tilanteet. Uudet identiteettiteoriat, joissa tunnistetaan liikkuvan ja monipaikkaisen identiteetin mahdollisuus (esim. Haikkola 2011) tai keskustelut lasten paikka-kiintymyksestä (Jack 2010) saattaisivat olla avuksi lasten monimutkaisen arjen ymmärtämisessä. Tarkastelumme kannustaa myös tuomaan lasten elämäntilanteiden poikkeikkaustarkastelujen rinnalle pitkäaikaistarkastelun, kuten lasten asumisen ja perhesuhteiden muutosten analyysissä teimme. Näin päästään

kiinni yksittäisten lasten elämään kasautuvan liikehdinnän kokonaisuuteen. Monipaikkainen asuminen monine pienine muuttoineen ja edestakaisine liikkumisineen on lasten hyvinvoinnin kysymyksenä monimutkaisempi yhtälö kuin sosiaalityökeskustelussa tavanomainen perhesuhteiden merkitykseen rajautuva näkökulma. (Mt.)

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet lasten asuinpaikan vaihtumista ja asumisen monipaikkaisuutta viranomais- ja instituutiolähtöisesti, sen pohjalta mitä sosiaalityöntekijöillä oli tiedossaan. Tulokset kannustavat tutkimaan lasten omia kokemuksia ja subjektiivista hyvinvointia monipaikkaisuuteen liittyen. Jatkossa olisi tärkeää päästä ilmiön tarkastelussa syvemmälle ja myös vertaamaan lastensuojelun asiakkaana olevien lasten monipaikkaisuuden merkityksiä muiden lapsiryhmien, kuten vanhempien eroja (Autonen-Vaaranimi & Forsberg 2015) tai yhteiskunnallisten kriisien takia toistuvia ja ylirajaisia asuinpaikan vaihdoksia kokeneiden lasten tilanteisiin (Kauko & Forsberg 2016). Lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat valikoitunut ryhmä. Siksi olisikin tärkeää tietää myös, miten lasten asuminen ja monipaikkaisuus näyttäytyvät laajemmin lapsiväestössä.

VIITTEET

- 1 Eri maita koskevaa lastensuojelututkimusta ei voi vertailla suoraan suomalaisen tutkimukseen järjestelmä- ja kulttuurierojen takia.
- 2 Koulutukset toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikön järjestäminä vuosina 2013–2014 ja 2014–2015. Koulutusten kohderyhmänä olivat kuntien lastensuojelun sosiaalityöntekijät, jotka tulivat useista kunnista eri puolilta Suomea. Tapauskuvauksen laatiminen oli yksi koulutuksen välitehtävä, jota käsiteltiin koulutuksen lähiopetuspäivässä. Artikkelin kirjoittajista Aino Ritala-Koskinen vastasi koulutuksen tästä osuudesta. Sosiaalityöntekijät antoivat koulutuksen yhteydessä luvan koostamiensa tapauskuvauksen käyttöön tutkimusaineistona.
- 3 Aineistonkeruutaulukot oli täytetty vaihtelevin tavoin. Analyysivaiheessa mahdolliset väärään sarakkeeseen kirjatut tiedot luettiin niiden sisältämän informaation mukaan koskemaan perhesuhteiden muutoksia tai asuinpaikkojen vaihtumisia.
- 4 Aineistomme 39 tapauskuvausta koskivat 1–19-vuotiaita lapsia. Lapset jakaantuivat suhteellisen tasaisesti eri ikäryhmiin: alle kouluikäisiä (1–6v) oli 11, alakouluikäisiä (7–12v) oli 14, yläkouluikäisiä ja tätä vanhempia (13–19v) oli 14, joista kaksi jo täysi-ikäistyneitä.
- 5 Koodi esimerkin perässä viittaa aineistomme numeroituihin tapauksiin.

LÄHTEET

- Andenæs, Agnes (2012) From 'placement' to 'a child on the move': Methodological strategies to give children a more central position in Child Welfare Service. *Qualitative Social Work* 11 (5), 486–501.
- Aitken, Stuart C. (2001) *Geographies of Young People. The morally contested spaces of identity*. London & New York: Routledge.
- Autonen-Vaaraniemi, Leena & Forsberg, Hannele (2015) Vuoroasuminen lapsuuden paikakokemuksina kolmen tyyppitarinan valossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 447–456.
- Bernardes, Jon (1997) *Family Studies. An Introduction*. London: Routledge.
- Clapham, David (2002) Housing Pathways: A Postmodern Analytical Framework. *Housing, Theory and Society* 19 (2), 57–68.
- Christensen, Pia M. & O'Brien, Margaret (eds.) (2002) *Children in the City. Home, neighbourhood and community*. London & New York: Routledge Falmer.
- Coulter, Roy & van Ham, Maarten (2013) Following people through time: An analysis of individual residential mobility biographies. *Housing Studies* 28 (7), 1037–1055.
- Desmond, Matthew & Perkins, Kristin L. (2016) Housing and household instability. *Urban Affairs Review* 52 (3), 421–436.
- Eronen, Tuija (2013) *Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus lasten institutionaalista polusta*. Raportteja 4. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Feijten, Peteke & van Ham, Maarten (2010) The impact of splitting up and divorce on housing careers in the UK. *Housing Studies* 25 (4), 483–507.
- Goodyer, Annabel (2016) Children's accounts of moving to foster home. *Child and Family Social Work* 21 (2), 188–197.
- Haikkola, Lotta (2011) Transnational and local negotiations of identity. Experiences from second generation young people in Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 1 (3), 156–165.
- Haukkala, Teresa (2011) *Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus*. Sitran selvityksiä 54. Helsinki: Sitra.
- Heino, Tarja (2007) *Keitä ovat avoimuuden uudet asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana*. Työpapereita 30. Helsinki: Stakes.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) *Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-bankeen (2014–2015) päätulokset*. Raportti 3. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hiitola, Johanna (2008) *Selvitys vuonna 2006 huostaanotetuista ja sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista. Lastensuojelun sijaishuollon kehittämisen Tampereella, Tampereen seutukunnassa ja Etelä-Pirkanmaalla -hanke*. Työpapereita 21. Helsinki: Stakes.
- Holloway, Sarah L. & Valentine, Gill (eds.) (2000) *Children's Geographies. Playing, living, learning*. London & New York: Routledge.
- Huuskonen, Salla & Korpinen, Johanna (2009) *Runsas vuosi lastensuojelun avoimuuden alkamisesta: mitä lapsille kuuluu nyt? Lastensuojelun tieto-bankeen tutkimusosion loppuraportti*. Raportteja 1. Hämeenlinna: Pikassos.
- Hyde, Justeen & Kammerer, Nina (2009) Adolescents' perspectives on placement moves and concrete settings: Complex and cumulative instabilities in out-of-home care. *Children and Youth Services Review* 31 (2), 265–273.
- Jack, Gordon (2010) Place Matters: The Significance of Place Attachments for Children's Well-Being. *British Journal of Social Work* 40 (3), 755–771.
- Jänkä, Marika (2013) *Monta paikkaa, yksi koti. Nuorten kokemukset sijaishuoltopaikan muutoksesta ja monipaikkaisesta asumisesta elämäntuloksesta*. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kartovaara, Leena (2007) Lasten perheet. Teoksessa *Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus & Stakes, 47–70.
- Kauko, Outi & Forsberg, Hannele (2016) *Young asylum seekers' housing pathways* (käsikirjoitus).

- Kim, Hyoun K. & Pears, Katherine C. & Fisher, Philip A. (2012) The placement history chart: A tool for understanding the longitudinal pattern of foster children's placements. *Children and Youth Services Review* 34 (8), 1459–1464.
- Koh, Eun & Rolock, Nancy R. & Cross, Theodore P. & Eblen-Manning, Jennifer (2014) What explains instability in foster care? Comparison of a matched sample of children with stable and unstable placements. *Children and Youth Services Review* 37, 36–45.
- Kytö, Hannu & Kral-Leszczynska, Monika (2013) *Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät. Tutkimus alueiden välisestä muuttovirroista*. Tutkimusjulkaisu 76. Helsinki: Kunnallissalan kehittämssäätiö.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (Viitattu 17.6.2016.)
- Moore, Kristin Anderson & Vandivere, Sharon & Kinukawa, Akuni & Ling, Thomson (2009) Creating a Longitudinal Indicator: An Exploratory Analysis of Turbulence. *Child Indicators Research* 2 (1), 5–32.
- Murphey, David & Bandy, Tawana, & Moore, Kristin A. (2012) Frequent Residential Mobility and Young Children's Well-Being. *Child Trends* 2, 1–9. <http://www.childtrends.org/wp-content/uploads/2013/06/2012-02ResidentialMobility.pdf> (Viitattu 17.6.2016.)
- Paavola, Sami (2012) *On the Origin of Ideas. An Abductivistic Approach to Discovery*. Revised and enlarged edition. Saarbrücken: Lap Lambert Academic Publishing.
- Pettit, Becky & McLanahan, Sara (2003) Residential Mobility and Children's Social Capital: Evidence from an Experiment. *Social Sciences Quarterly* 84 (3), 632–649.
- Pithouse, Andrew & Atkinson, Paul (1988) Telling the case – occupational narrative in social work office. Teoksessa Nikolas Coupland (ed.) *Styles of discourse*. London: Crooma Helm.
- Riemann, Gerhard (2005) Trying to make sense of cases. Features and problems of social workers' case discussions. *Qualitative Social Work* 4 (4), 413–430.
- Ritala-Koskinen, Aino (2003) Onnistumisia lastensuojelussa. Teoksessa Mirja Satka & Anneli Pohjola & Marketta Rajavaara (toim.) *Sosiaalityö ja vaikuttaminen*. Jyväskylä: SoPhi.
- Schier, Michaela (2015) Post-separation families: Spatial mobilities and the need to manage multi-local everyday life. Teoksessa Can M. Aybek & Johannes Huinink & Raya Muttarak (eds.) *Spatial mobility, migration and living arrangements*. Cham: Springer International Publishing, 205–224.
- South, Scott J. & Crowder, Kyle D. & Trent, Katherine (1998) Children's Residential Mobility and Neighbourhood Environment Following Parental Divorce and Remarriage. *Social Forces* 77 (2), 667–693.
- Suomalainen lapsi 2007*. Helsinki: Tilastokeskus ja Stakes.
- THL (2014) Lastensuojelu 2014. Suomen virallinen tilasto: Sosiaaliturva 25:2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Unrau, Yvonne A. (2007) Research on placement moves: Seeking the perspective of foster children. *Children and Youth Services Review* 29 (1), 122–137.
- Unrau, Yvonne A. & Seita, John R. & Putney, Kristin S. (2008) Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and Youth Services Review* 30 (11), 1256–1266.
- Urry, John (2007) *Mobilities*. Cambridge: Polity Press.
- Ward, Harriet (2009) Patterns of instability: Moves within the care system, their reasons, contexts and consequences. *Children and Youth Services Review* 31 (10), 1113–1118.

SOMALIALAISTEN NUORTEN YLIRAJAINEN LIKKUMINEN

MARJA TIILIKAINEN

Muuttoliikkeellä ja pakolaisuudella Somaliasta on pitkä historia. Sisällissodan ja vuonna 1991 tapahtuneen valtion romahtamisen jälkeen poliittinen tilanne Somaliassa on vähitellen vakautunut, mutta siitä huolimatta erityisesti monet nuoret pyrkivät edelleen pois Somaliasta liittyäkseen ulkomaille aikaisemmin muuttaneiden somalialaisten diasporaan. Tämä on kuitenkin käytännössä vaikeaa, sillä Somalian tai Somaliimaan passilla voi matkustaa ja viisumin saa vain muutama maahan. Lisäksi monet läntiset vastaanottajamaat – myös Suomi – ovat kiristäneet turvapaikkapolitiikkaansa ja perheen yhdistämiskäytäntöjään (ks. esim. Fingerroos & Tapaninen & Tiilikainen 2016). Tästä syystä salakuljettajien organisoimat hengenvaaralliset ja kalliit matkat, joihin Somaliassa viitataan sanalla *tabriib*, ovat monelle Somaliassa syntyneelle nykynuorelle ainoa mahdollisuus matkustaa naapurimaita kauemmas. *Tabriib*-ilmiössä on kyse määrällisesti merkittävästä joukosta: Kansainvälinen siirtolaisuusjärjestö IOM on arvioinut, että esimerkiksi vuonna 2014 Somalimaasta Eurooppaa kohti lähti niin sanottua läntistä reittiä pitkin (eli Etioopian, Sudanin ja Libyan kautta) joka kuukausi noin 400–700 nuorta ja Puntinmaan satamien kautta yli 7000 henkeä pelkästään saman vuoden marraskuussa (Hall 2014, 18).

Eurooppaan vyöryyn tavoin suuntaavat turvapaikanhakijat Afrikasta ja Lähi-idästä kertovat omaa kieltään lähtömaidensa turvattomuudesta, taloudellisesta ahdingosta ja nuorten kokemasta näköalattomuudesta. Samaan aikaan kun kymmenet tuhannet nuoret pyrkivät Somaliasta ja muualta Afrikan sarvesta Eurooppaan, Somalian ulkopuolella asuvien somalialaisten nuorten keskuudessa tapahtuu kuitenkin myös toisen suuntaista liikettä: nuoret diasporasta

suuntaavat eri syistä lyhyemmäksi tai pidemmäksi aikaa takaisin Somaliaan, jossa he itse tai heidän vanhempansa ovat syntyneet. Verrattuna Somaliassa asuviin ikätovereihinsa diasporassa pidempään asuneet tai siellä syntyneet somalialaiset nuoret ovat etuoikeutettuja siinä mielessä, että heillä on yleensä passi, jonka avulla matkustaminen Somaliaan – ja sieltä pois – on periaatteessa mahdollista. Nuorten erilaiset asemat suhteessa valtaan ja mahdollisuuksiin konkretisoituvat kansalaisuudessa ja passin laadussa. Toisaalta kun ylirajaisen liikkuvuuden eri ulottuvuuksia ja merkityksiä tarkastellaan tarkemmin, paljastuu myös sukupolviin, perheyhteyteen ja nuorten elämänkulkuun diasporassa liittyviä tekijöitä, jotka määrittävät nuorten ylirajaista liikkumista.

Tämän artikkelin tarkoituksena on purkaa näitä diasporassa asuvien somalialaisten nuorten ylirajaisen liikkumisen eri ulottuvuuksia ja merkityksiä. Millaiset syyt saavat diasporassa kasvaneet nuoret matkustamaan Somaliaan samaan aikaan kun monet pyrkivät sieltä pois henkensä kaupalla? Millaisia merkityksiä matkoihin liittyy nuorten mielessä? Esimerkkeinä tarkastelen diasporassa asuvien somalialaisten nuorten erilaisia Somaliaan ja laajemminkin Afrikan sarveen suuntautuvia matkoja: lomien ja työuran edistämiseen tähtäviä jaksoja vanhempien kotimaassa sekä ”kulttuuriin palauttamista”, eli lasten palauttamista vanhempien kotimaahan kasvatuksellisista syistä.

Seuraavaksi esittelen teoreettiset lähtökohdat sekä käyttämäni menetelmät ja aineistot. Tämän jälkeen teen katsauksen Somalian poliittiseen ja sosio-ekonomiseen kontekstiin, joka on näyttämönä sekä somalialaisten lähdölle että heidän maahan paluulleen. Seuraavaksi

analysoin nuorten kokemuksia erilaisista Afrikan sarveen, erityisesti Somaliaan, suuntautuvista matkoista. Artikkelini päättyy yhteenvetoon ja johtopäätöksiin.

YLIRAJAISET PERHEET JA NUORET

William Safranin klassisen määritelmän mukaan somalialaisia voidaan pitää diasporisena yhteisönä, koska he ovat hajautuneet alkuperäisestä kotimaastaan useisiin maihin, mutta Somalia merkitsee edelleen monille todellista tai kuviteltua kotimaata. Lisäksi monet heistä kokevat, että heitä ei hyväksytä uusissa asuinmaissaan. (Diasporan käsitteestä ks. Safran 1991, 83–84.) Tässä luvussa käytän teoreettisena käsitteenä erityisesti ylijärjaisuutta eli transnationaalisuutta, jolla tarkoitetaan sosiaalisten siteiden ja verkostojen luomista ja ylläpitämistä yli kansallisvaltioiden rajojen. Käsite kehitettiin 1990-luvulla, ja se on sittemmin yleistynyt tutkimuskirjallisuudessa. (Ks. esim. Glick Schiller & Basch & Blanc-Szanton 1992; Levitt & Glick Schiller 2004.) Ylijärjainen yhteydenpito konkretisoituu usein fyysisinä vierailuina, puhelinsoittoina sekä tavara- ja rahalahetyksinä kotimaahan (tai sukulaisille muissa maissa), mutta se voi olla myös symbolista ja ilmetä esimerkiksi muistoina ja kotimaahan liittyvänä nostalgiana tai ajatuksena ”kodista”, jonne palataan mielikuvituksen tasolla (Espiritu & Tran 2002).

Myös perheet ovat globaalissa maailmassa usein ylijärjaisia. Ylijärjaisessa perheessä perheyhteyttä pidetään yllä eri maissa asuvien perheenjäsenten kesken huolimatta maantieteellisestä etäisyydestä. Yhteisen perheidenteetin sekä perheen hyvinvoinnin ylläpitäminen ja luominen edellyttää jaettua vastuuntuntoa ja ponnistelua yli kansallisvaltioiden rajojen. (Bryceson & Vuorela 2002, 3.) Vaikka maahanmuuttajien ylijärjaisia suhteita käsittelevää tutkimusta on tehty paljon, maahanmuuttajavanhempien lasten elämää ylijärjaisessa kontekstissa on tutkittu selvästi vähemmän (Haikkola 2012a, 14). Useissa tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että maahanmuuttajien lasten ylijärjaiset siteet ovat

selvästi heikompia kuin heidän vanhempiansa ylijärjaiset yhteydet (Lee 2008, 11).

Lotta Haikkola, joka on väitöskirjassaan tutkinut niin sanotun toisen sukupolven nuoria, toteaa että matkat vanhempien kotimaahan ovat nuorille useimmiten käänteentekeviä, koska ne mahdollistavat omin silmin näkemisen ja kokemisen sekä fyysisen kohtaamisen sukulaisten kanssa (Haikkola 2012b). Maahanmuuttajavanhemmat pyrkivät usein rohkaisemaan lapsiaan pitämään yhteyttä kotimaahan ja sukulaisiin, ja mikäli mahdollista, vierailemaan maassa esimerkiksi loma-aikoina. Toisaalta perheet saattavat lähettää nuoria kotimaahan myös kasvatuksellisista syistä, erityisesti jos nuoret aiheuttavat huolta vanhemmille esimerkiksi päihteiden käytöllä, huonolla koulumenestyksellä tai rikoksilla. Tällaisessa vanhempien toiminnassa on kyse ”kulttuuriin palauttamisesta”, johon viittaa artikkelin alussa. (Lee 2008, 20–22; Bledsoe & Sow 2011.) Tässä artikkelissa tarkastelen näitä molempia liikkumisen syitä sekä niihin liittyviä kokemuksia.

Somalialaiset perheet ovat tyypillisesti ylijärjaisia perheitä. Niissä pidetään yllä ja luodaan ylijärjaisia perhesiteitä ja -käytäntöjä monin eri tavoin. Ylijärjainen perheverkosto auttaa esimerkiksi lasten, vanhusten ja sairaiden hoivajärjestelyissä tai vastaa taloudellisiin ja emotionaalisiin tarpeisiin erilaisissa kriisitilanteissa. Maahanmuuttajina eri maissa olevat perheenjäsenet hyödyntävät ja yhdistävät niitä resursseja joita heillä eri asuinmaissaan on tarjolla edistääkseen ylijärjaisen perheen hyvinvointia, ja toisaalta Somaliassa olevat sukulaiset pystyvät huolehtimaan joistain perhettä siellä koskevista asioista, kuten vaikkapa vanhan kotitalon ylläpidosta tai ulkomailta palaavan hoitojärjestelyistä. (Ks. Tiilikainen & Ismail & Al-Sharmani 2016.)

Somalialaisten nuorten Somaliaan suuntautuvien matkojen ymmärtämiseksi on tärkeää pitää mielessä, että somalialainen perhe on käsitteenä huomattavasti laajempi kuin Suomessa tuttu ydinperhe. Perheverkosto on laaja, ja perheen hyvinvointi perustuu sukulaisten vastavuoroiseen apuun ja tukeen. Henkilön

sosiaalinen paikka yhteisössä määrittynyt erityisesti isänpuoleisen sukulinjan mukaan. Lapsen kasvattaminen on koko perheen tehtävä, sillä lapsi merkitsee perheelle tärkeää sosiaalista pääomaa: aikanaan hänen odotetaan ottavan oman vastuunsa ja roolinsa perheenjäsenten keskinäisessä tukijärjestelmässä. Epäonnistuminen lapsen kasvattamisessa vastuulliseksi, perhesuhteet huomioon ottaen aikuisiksi merkitsee epäonnistumista koko perheelle. (Al-Sharmani 2006, 58; Tiilikainen 2011; Tiilikainen & Ismail & Al-Sharmani 2016.)

DIASPORASSA ASUVIEN NUORTEN HAASTATELUT AINEISTONA

Artikkeli perustuu etnografiseen haastatteluaineistoon, jonka olen kerännyt osana kahta Suomen Akatemian rahoittamaa hankettani: 1) Tutkimushankkeessa Islam ja turvallisuus uudelleen tarkasteltuina: Transnationaaliset somaliperheet Suomessa, Kanadassa ja Somaliassa (2012–2017) olen haastatellut sekä Torontossa että pääkaupunkiseudulla Suomessa asuvia somalialaisia perheitä. Kummassakin maassa tutkimuksessani on mukana 9 perhettä, eli perheitä on yhteensä 18. Perheiden sosio-ekonomiset taustat vaihtelevat, ja perheiden valinnassa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että he asuvat erityyppisillä asuinalueilla. Kussakin perheessä olen haastatellut sekä vanhempia (mukana myös yksinhuoltajaperheitä) että joitakin heidän lapsistaan. Lisäksi olen haastatellut Somalimaassa ja Puntinmaassa¹ joitain näiden perheiden jäseniä sekä muita nuoria ja vanhempia. Myös Torontossa ja pääkaupunkiseudulla olen tehnyt täydentäviä yksilö- ja fokusryhmähaastatteluja sellaisten nuorten ja vanhempien kanssa, jotka eivät kuulu varsinaisiin tutkimusperheisiin. Tämä artikkeli nojaa erityisesti Torontossa ja pääkaupunkiseudulla asuvien, tutkimuksessa mukana olevien perheiden nuorten haastatteluihin. Haastatellut nuoret ja nuoret aikuiset olivat 12–36-vuotiaita, ja he olivat joko syntyneet Kanadassa/Suomessa tai muuttaneet sinne pieninä. Yhteensä haastateltuja nuoria oli 36, joista

20 tyttöjä ja 16 poikia: Torontossa haastatelluista 11 oli tyttöjä ja 8 poikia, Helsingin seudulla vastaavat luvut olivat 9 ja 8. Torontossa asuvien perheiden nuorista 3 oli lukiossa, 7 yliopistossa, 7 työssä ja 2 työttöminä. Pääkaupunkiseudulla asuvien perheiden nuorista 2 oli peruskoulussa, 6 lukiossa tai juuri valmistunut ylioppilaaksi, 4 yliopistossa (kaksi heistä samanaikaisesti työssä), 4 päätoimisesti työssä ja 1 työtön. Tässä artikkelissa en tilan puutteen vuoksi kuitenkaan pysty systemaattisesti vertailemaan Kanadassa ja Suomessa asuvien perheiden ja nuorten käsitteitä ja kokemuksia, vaan käsittelen aineistoa yhtenä kokonaisuutena. 2) Tutkimushankkeessa Kärsimys, parantaminen ja terveydenhuolto: Pakolaisuudessa elävien somalialaisten transnationaalinen elämä (2008–2010) haastattelin eri puolilta maailmaa Somalimaahan hoitoon hakeutuneita tai perheidensä sinne lähettämiä somalialaisia sekä keräsin etnografisten menetelmien avulla aineistoa muun muassa parannusrituaaleissa ja paikallisten parantajien klinikoilla. Somalimaassa hoitoa saaneiden joukossa oli myös diasporassa kasvaneita somalialaisia nuoria. (Tarkempi aineiston ja menetelmän kuvaus, ks. esim. Tiilikainen 2011; Tiilikainen & Koehn 2011, 531–535.) Käytän tätä aineistoa eräänlaisena tukiaineistona ja hyödynnän sitä osiassa, jossa käsittelen niin sanottua *dhaqan celin* -ilmiötä eli ”kulttuuriin palauttamista”.

Olen tehnyt haastattelut pääasiassa suomeksi tai englanniksi, mutta joitain haastatteluja (erityisesti Somaliassa) olen tehnyt myös somalin kielellä tulkin avustuksella. Haastatteluaineisto on pääosin nauhoitettu ja kaikki nauhoitukset litteroitu. Kaikki käyttämäni nimet ovat pseudonyymejä, ja olen saattanut muuttaa haastattelujen joitain yksityiskohtia anonymiteetin säilyttämiseksi. Olen kääntänyt englanninkieliset haastattelulainaukset itse. Kun puhun ”Somaliasta” käytän sitä yleisenä terminä viittaamaan alueeseen, joka ennen sisällissotaa tunnettiin Somalian tasavaltana. Mikäli viittaen erityisesti Somalimaahan tai Puntinmaahan, käytän niiden nimiä.

SOMALIASTA LÄHDÖN JA PALUUN KONTEKSTI

Afrikan sarvessa sijaitsevasta Somaliasta on lähdetty opiskelemaan ja tekemään työtä ulkomaille jo kauan. Esimerkiksi Iso-Britanniassa, erityisesti satamakaupungeissa Cardiffissa, Lontoossa ja Liverpoolissa, on ollut somaliyhteisö jo 1880-luvulta lähtien sinne asettuneiden pohjoissomalialaisten merimiesten ansiosta (esim. Jordan 2004, 13–19). 1970–1980-luvulla monet somalialaiset miehet hakeutuivat työhön Arabian niemimaalle elättääkseen perheensä Somaliassa. Ennennäkemättömän maastamuuton käynnisti kuitenkin Somalian sisällissodan puhkeaminen 1980-luvun lopulla sekä valtion romahtaminen vuonna 1991: monet ajautuivat pakolaisleireille naapurimaihin, mutta monet jatkoivat matkaa kauemmas Lähi-itään, Eurooppaan, Pohjois-Amerikkaan ja Australiaan. Somalian ulkopuolella arvioidaan asuvan yli miljoona somalialaista. Suurimmat yhteisöt ovat Iso-Britanniassa, Pohjoismaissa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa. (Esim. UNDP 2009, 3–6; IOM 2014, 15–18.)

Somalialaisten maahanmuuton syy sekä Kanadaan että Suomeen kiertyy Somalian sisällissodan ympärille, tosin somalialaisten muutto Kanadaan alkoi muutamaa vuotta aikaisemmin kuin Suomeen, jonne somalialaisia alkoi saapua suurempina ryhminä vuonna 1990. Suuri ero kahden maan välillä on somalialaisten määrässä: Kanadassa arvioidaan olevan jopa 100 000–150 000 somalialaistaustaista, Suomessa somalinkielisten määrä oli vuonna 2015 Tilastokeskuksen mukaan vajaa 18 000. Myös maahanmuuton historia samoin kuin poliittinen, sosiaalinen ja taloudellinen tilanne maissa on erilainen, ja tällä on vaikutusta myös perheiden kokemuksiin. (Somalialaisista Kanadassa, esim. Berns McGown 1999; 2013. Suomessa esim. Tiilikainen 2003; OSF 2014; Mubarak & Nilsson & Saxén 2015.)

Viimeisten 25 vuoden aikana Somaliassa on käyty lukuisia rauhanneuvotteluita sekä paikallisesti että kansainvälisten toimijoiden johdolla.

Varsinkin eteläisessä Somaliassa uhkana on edelleen 2000-luvun alussa syntynyt terroristijärjestö al-Shabaab, ”nuoret”, joka on tehnyt muun muassa useita tuhoisia itsemurhaiskuja. (Ks. Tiilikainen 2013.) Tätä kirjoitettaessa Somalian poliittinen tilanne on edelleen epävakaa, mutta maassa on myös alueita – kuten Puntinmaa ja itsenäiseksi julistautunut Somalimaa – joissa paikallishallinnolla on vahva rooli ja joiden turvallisuustilanne on ollut jo vuosia kohtuullisen hyvä verrattuna eteläiseen Somaliaan.

Somalialaisten diasporalla on ollut merkittävä rooli maan jälleenrakennuksessa. Sen lisäksi, että maahanmuuttajat ovat tukeneet perheitään Somaliassa rahalähetyksin, monet ovat vieneet maahan osaamistaan ja tehneet myös investointeja. Diasporassa asuneita somalialaisia toimii näkyvissä viroissa esimerkiksi valtion hallinnossa, eduskunnassa ja poliittisissa puolueissa niin Somalimaassa, Puntinmaassa kuin Keski- ja Etelä-Somaliassakin. Myös ammattihenkilöstöä kuten terveydenhuollon ammattilaisia on palannut määräaikaisiin kehitystehtäviin. Diasporasta palaavia usein arvostetaan heidän osaamisensa ja kokemuksensa vuoksi, mutta heidän paluunsa on aiheuttanut paikallisyhteisöissä myös jännitteitä. (Esim. IOM 2014, 19–20.)

Kuten monissa muissa Afrikan maissa, myös Somaliassa väestö on nuorta ja nuorisotyöttömyys korkea. Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelman UNDP:n mukaan yli 70 prosenttia somalialaisista on alle 30-vuotiaita (UNDP 2012, 48). YK:n väestörahaston UNFPA:n väestöarvion mukaan nuorten osuus Somalian väestöstä on vieläkin korkeampi: lähes 46 prosenttia on alle 15-vuotiaita ja 75 prosenttia alle 30-vuotiaita (UNFPA 2014, 42). 14–29-vuotiaiden työttömyysprosentti Somaliassa on 67, mikä on yksi maailman korkeimmista (UNDP 2012, 61). Somalimaassa tärkeimmät työllistävät sektorit ovat maatalous (67 prosenttia, mukaan luettuina kalastus, metsätalous, maanviljely ja karjatalous), teollisuus (12 prosenttia) sekä palvelusektori (21 prosenttia) (Somaliland National Development Plan 2011, 31).

Somalian sisällissota ja sitä seuranneet väkivaltaisuudet sekä 2000-luvulla voimistuneen al-Shabaabin terrori ovat olleet syitä, joiden takia somalialaiset ovat lähteneet etsimään turvapaikkaa maan ulkopuolelta. Viime vuosien aikana Somaliasta lähtevien joukossa on ollut kuitenkin myös monia maan rauhallisemmissa osissa, Puntinmaassa ja Somalimaassa, asuvia nuoria, jotka eivät pakene vainoa vaan etsivät parempia tulevaisuudennäkymiä. Parempien työ- ja opiskelumahdollisuuksien etsintä on tärkeimpiä syitä sille, miksi *tabriib* on tullut niin suosituksi (Hall 2014, 33–34). Haluun muuttaa pois Somaliasta vaikuttaa myös diasporaan liitetty arvostus: nuoret haluavat lähteä ja mahdollisesti palata myöhemmin, koska he kokevat, että kokemus diasporasta on tärkeä sosiaalisen nousun kannalta. Länsimainen passi takaa lähes rajattomat matkustumahdollisuudet ja tuo myös arvostusta esimerkiksi avioliittomarkkinoilla (Ali 2015). Omat haastatteluni ja havaintoni Puntinmaasta ja Somalimaasta tukevat edellä mainittuja tutkimustuloksia.

Puntinmaan ja Somalimaan lukuisista yksityisistä yliopistoista vuosittain valmistuvat tuhannet taloushallintoa tai IT-alaa opiskelleet nuoret eivät työllisty, koska työtä ”valkokaulustyöläisille” ei ole tarjolla. Toisaalta ammatillista koulutusta tarjoavia oppilaitoksia on hyvin vähän eivätkä käytännölliset, teknistä taitoa vaativat ammatit myöskään tunnu kiinnostavan nuoria tai heidän vanhempiaan. Suuri osa yliopisto-opiskelijoista, joiden kanssa keskustelin niin Puntinmaassa kuin Somalimaassakin, suhtautui pessimistisesti työllistymisnäkyimiinsä. He eivät usko työllistyvänsä omalle alalleen, koska työtä ei ole tarjolla ja koska harvat olemassa olevat työpaikat menevät työnantajien sukulaisille ja klaanin jäsenille tai diasporasta tuleville somalialaisille. Eräs nuori mies totesi, että jos työtä hakee kaksi saman koulutuksen saanutta henkilöä, joista toinen on paikallinen ja toinen on elänyt diasporassa, diasporasta palannut henkilö saa työn. Hän saa työn siksi, että diasporassa olleella uskotaan olevan jotain enemmän – tietoa, kokemusta, osaamista tai verkostoja. Haluun

matkustaa Eurooppaan tai Pohjois-Amerikkaan vaikuttavat myös positiiviset mielikuvat elämästä diasporassa. Kun somalialaiset diasporasta tulevat vierailulle Somaliaan, heillä on paljon rahaa käytettävissään ja ihmisille syntyy mielikuva, jonka mukaan rahan hankkiminen Euroopassa tai muualla diasporassa käy helposti. Diasporasta tulevan on myös helppo avioitua Somaliassa, koska hänen uskotaan tarjoavan puolisolle turvattun taloudellisen aseman ja kenties mahdollisuuden muuttaa ulkomaille.

Paikallisilla nuorilla Somaliassa on siis mielikuvia ja käsityksiä siitä, millaisista olosuhteista diasporasta Somaliaan tulevat ovat lähtöisin ja millaista heidän elämänsä diasporassa on. Seuraavaksi siirryn käsittelemään diasporassa asuvien somalialaisten nuorten kokemuksia Somaliin suuntautuvista matkoista.

AFRIKAN SARVEEN SUUNTAUTUVAT MATKAT

Aineistossani on muutamia perheitä, joissa vanhemmat eivät olleet koskaan käyneet Somaliassa lähtönsä jälkeen tai joiden lapsista osa (tai kukaan heistä) ei ollut siellä käynyt. Vanhemmat mainitsivat syinä tähän muun muassa taloudelliset syyt. Sen lisäksi, että matkat ovat kalliita, Somaliassa olevat sukulaiset odottavat että ulkomailta tuleva ei palaa tyhjin käsin, vaan tuo mukanaan lahjoja ja rahaa. Joillekin vanhemmille Somalian koettu turvattomuus on syy sille, että he eivät ole halunneet viedä sinne lapsiaan vaikka ehkä itse ovat paikan päällä käyneetkin esimerkiksi sairasta vanhempaa tapaamassa. Yleisesti ottaen aineistoni perusteella näyttää siltä, että vaikka myös rauhattomammassa eteläisessä Somaliassa vierailaan, kotimaassa käyminen lasten kanssa on helpompaa niille vanhemmille, joiden klaanista ja sukulaiset ovat maan rauhallisemmissa osissa kuten Somalimaassa ja Puntinmaassa. Lasten isän- ja äidinpuoleiset sukulinjat voivat luonnollisesti olla lähtöisin eri klaanistaustoista ja myös eri maantieteellisistä paikoista, ja se minne matkustetaan voi riippua paitsi turvallisuustilanteesta, myös siitä, kuinka aktiivinen rooli äidillä

tai isällä on ollut yhteydenpidossa sukulaisiin. Myös avioero tai puolison kuolema voi aiheuttaa muutoksia yhteydenpidossa. Tutkimuksessa mukana olevista perheistä neljässä toinen vanhemmista oli asunut työnsä vuoksi pitkiä aikoja Somaliassa tai lapsen isä oli jäänyt Afrikkaan avioeron jälkeen.

Joissain tapauksissa perheenjäsenet ovat koontuneet jossain kolmannessa maassa, jonne myös Somaliassa asuvien on ollut mahdollista matkustaa, esimerkiksi Etiopiassa, Egyptissä tai jossain Arabian niemimaan maista. Parilla perheellä läheisiä sukulaisia ei enää asu Somaliassa, vaan he ovat joko kuolleet tai asuvat muualla diasporassa. Eräs isä puolestaan totesi, että hän haluaa näyttää lapsille Somalian vasta sitten kun tilanne on siellä kohentunut, koska hän ei halua tuottaa lapsille pettymystä.

Osa haastattelemistani nuorista ei ollut kiinnostunut matkustamisesta Somaliaan, koska ei pitänyt maata turvallisenä, oli kyllästynyt sieltä tuleviin ainaiisiin huonoihin uutisiin tai koki, että maailmassa oli monta muuta kiinnostavampaa matkakohdetta. Eräs nuori nainen puolestaan totesi, ettei halunnut matkustaa Somaliaan vaikka äiti oli ehdottanut sitä monta kertaa. Hän pelkäsi joutuvansa jäämään sinne: nuorella naisella oli ollut ongelmia opintojensa ja mielenterveytensä kanssa, ja hän ajatteli, että Somaliassa hänet pakotettaisiin hoitoon esimerkiksi jollekin uskonnollista hoitoa tarjoavalle klinikalle. Kaiken kaikkiaan haastatelluista nuorista noin puolet oli vierailut Afrikassa Kanadasta tai Suomesta käsin, useimmiten nimenomaan Somaliassa.

Lomamatkat ja työurien edistäminen

Somaliassa käyneille nuorille matka oli yleensä ollut tärkeä kokemus, joka auttoi ymmärtämään mistä vanhemmat olivat lähtöisin ja jonka aikana oli mahdollista luoda omakohtaisia siteitä sukulaisiin, joiden kanssa oli aikaisemmin keskustellut vain puhelimesta tai joista oli kuullut puhuttavan. Torontolainen lukiopoika Burhan muisteli kesälomamatkaansa Somalimaahan äidinki ja sisarusten kanssa:

Tiet ovat kamalat, niitä ei ole päällystetty, mutta ymmärrän mistä se johtuu. Heillä on vaikeaa, heillä on tuskin ruokaa, ulkona on kuumaa... Aikaisemmin ajattelin, että he ovat hulluja ihmisiä, he vain ryöstävät toisiaan ilman syytä. Mutta näin ihmisiä jotka oikeasti näkevät nälkää, istuvat kadun vieressä, äiti pitää huolta lapsista... Ymmärrän miksi he varastavat ruokaa tai rahaa, he kuolisivat muuten. Ja jotkut ihmiset taas elävät hyvin, heillä on iso talo, hyvät autot. Ja silti naapuri voi kärsiä, hänellä ei ole edes vettä.

Matkat tekivät näkyviksi yhteiskunnalliset erot Somalian (tai muiden Afrikan sarven maiden) ja nuoren asuinmaan välillä (vrt. Haikkola 2012b, 224–229). Köyhien ihmisten, ros-kaisuuden ja yksinkertaisten elinolosuhteiden näkeminen oli jäänyt monelle mieleen. Jotkut nuoret kertoivat arvostavansa matkansa jälkeen enemmän niitä mahdollisuuksia, joita heillä on esimerkiksi opintojen suhteen Kanadassa ja Suomessa. Muutamat nuoret kertoivat myös alkaneensa matkan jälkeen silloin tällöin osallistua vanhempiensa rahalahetyksiin ja antaa pieniä summia rahaa jollekin sukulaiselleen esimerkiksi koulunkäynnin tukemiseksi.

Somaliassa olevan perheen olosuhteiden näkeminen saattoi herättää myös toisella tavalla. Edellä mainittu Burhan kertoi ennen matkaa ajatelleensa, että ihmiset Somaliassa asuisivat viidakossa eikä heillä olisi varmaan edes vaatteita. Hän oli ollut hämmästynyt nähdessään sukulaistensa asuvan isossa talossa ja tulevan taloudellisesti hyvin toimeen. Hän totesi, että sukulaisilla Somaliassa meni taloudellisesti paremmin kuin hänen perheellään Torontossa. Eräs nuori nainen puolestaan totesi, että hänen oli helpompi päästä kiinni tavalliseen paikalliseen arkeen Etiopian puolella asuvien (köyhempien) sukulaisten kanssa asuessaan kuin Somalimaassa, missä asuu perheen varakas puolisko ja missä hänet lentokentälläkin otetaan vastaan VIP-puolella.

Perhevierailujen tapauksessa tärkein syy matkustaa Afrikan sarveen oli sukulaisten

tapaaminen. Vierailut lähensivät nuoria kaukana asuviin perheenjäseniin. Läheisyyden ja tuttuuden tunteen syntyminen edellyttää fyysistä kohtaamista ja kasvokkain olemista (vrt. Haikkola 2012b, 214–218). Kun nuoret kuvaavat, ketkä ovat heille läheisiä perheenjäseniä, he yleensä tekevät eron niiden välille, jotka ovat henkilökohtaisesti tavanneet ja niiden joita eivät. Esimerkiksi Zeinab Helsingistä kertoi perheen kanssa tehdystä matkasta Etiopiaan, missä hän oli vanhempiansa ja sisaruksiansa kanssa asunut isänsä siskon luona. Myös äidin veli Yhdysvalloista oli tullut heitä Etiopiaan tapaamaan. Kysyessäni, ketkä ulkomailla asuvista sukulaisista olivat hänelle läheisiä, nuori nainen totesi:

Mun äidin sisarukset ja äidin vanhemmat [jotka hän on kaikki tavannut eräässä Lähi-idän maassa], ja sitten mun tati isän puolelta [Etiopiassa] ja setä Yhdysvalloissa. [...] Ei mulla oo mitään sellasi läheisiä, joita mä en oo tavannu, ja jotka on mulle hirveen läheisiä, niin yleensä mä oon tavannu ne.

Monet nuoret kertoivat liikuttuneina, kuinka lämpimästi sukulaiset ottivat heidät vastaan. Osa nuorista kertoi jatkaneensa yhteydenpitoa joidenkin sukulaisten, erityisesti omanikäisten, kanssa vierailun jälkeen. Yhteyttä pidetään sosiaalisen median kautta tai vanhempien henkilöiden kanssa soittamalla, jos on olemassa yhteinen kieli. Helsingin seudulla asuvat somalialaisnuoret näyttävät kaiken kaikkiaan osaavan somalin kieltä paremmin kuin Torontossa asuvat. Syinä tähän voivat olla pääkaupunkiseudun tiiviimpi somaliyhteisö Torontoon verrattuna, monien somalialaisten naisten pitkä kotiäitiysaika Suomessa sekä Suomen kouluissa tarjottava somalin kielen opetus.

Matkat kotimaahan toteutuivat tyypillisesti vanhempien aloitteesta. Eräs Torontossa asuva nuori nainen, Marian, kertoi kuitenkin suunnitelleensa matkan oma-aloitteisesti. Marian, joka on syntynyt Hargeisassa ja muuttanut Kanadaan 7-vuotiaana, kertoi keränneensä rahaa ja

käyneensä yksin Somalimaassa ollessaan lukion viimeisellä luokalla:

Otin koulusta vapaata 6 kuukautta ja tein töitä. Päätin, että halusin mennä kotiin kahdeksi kuukaudeksi. Menin isoäitini luokse, minusta vain tuntui että halusin mennä takaisin kotiin ja saada yhteyden uudelleen. [...] Olin ensimmäinen meidän perheestä, joka meni takaisin. Mutta minä halusin tietää, mistä me olemme tulleet, se oli hyvin motivoiva matka minulle.

Marian on palannut Somalimaahan kaksi kertaa ensimmäisen matkansa jälkeen, viimeksi hän viipyi yhdeksän kuukautta ja opetti samalla paikallisessa koulussa englantia. Hän sanoo kokevansa, että Hargeisa on hänen toinen kotinsa. Myös Marianin isä, joka on eronnut hänen äidistään, asuu Somalimaassa, ja Marian on asunut hänen luonaan vierailujensa aikana. Hyvässä asemassa olevat perheet ja sukulaiset pystyvät auttamaan nuoria myös harjoittelupaikkojen ja työpaikkojen saannissa. Eräs Torontossa asuva nuori nainen esimerkiksi kertoi löytäneensä sukulaisensa kautta harjoittelupaikan paikallisessa tutkimuslaitoksessa, ja lisäksi hänen paikallisessa ministeriössä työskentelevä tätinsä oli järjestänyt hänelle työtehtäviä YK:n alaisessa järjestössä. Toisen tytön äiti puolestaan käytti Somaliaan palanneen sisarensa kontakteja löytääkseen harjoittelupaikan yliopistossa opiskelevalle tyttärelleen paikallisessa järjestössä. Jotkut nuoret ovat myös tietoisesti hyödyntäneet sukulaisiaan Somaliassa viettämällä aikaa heidän kanssaan opiskellakseen somalin kieltä, jota he ovat tarvinneet esimerkiksi yliopisto-opinnoissaan tai työtehtävissään kulttuurin alalla.

Monet haastatelluista nuorista totesivat, että he voisivat tulevaisuudessa ajatella työskentelevänsä jonkin aikaa Somaliassa ja osallistuvansa maan kehittämiseen. Pääsääntöisesti nuoret kuitenkin näkivät tulevaisuutensa Kanadassa, Suomessa tai jossain muussa Somalian ulkopuolisessa maassa.

Dhaqan celin – ”kulttuuriin palauttaminen”

Termi *dhaqan celin* tarkoittaa kirjaimellisesti ”kulttuuriin palauttamista”, ja *dhaqan celis* henkilöä, joka palautetaan kulttuuriin. Somaliassa tällä nimellä viitataan herkästi keneen tahansa somalitaustaiseen henkilöön, joka on tullut ulkomailta ja jota pidetään erilaisena kuin paikallisia nuoria: hänellä saattaa olla erilaiset aurinkolasit tai erilainen tapa pukeutua (esimerkiksi poika käyttää shortseja tai tyttö tiukkoja vaatteita), erilainen kävelytyyli tai vaillinainen somalin kielentaito. Eräs suomensomalialainen 18-vuotias poika, joka oli kesälomamatkalla Somalimaassa vanhempiensa kanssa, totesi, että paikallisten mukaan ulkomailta tulleet ovat tyhmiä, koska he häiriintyvät karpäsistä ja heiluttavat käsiään niitä häätääkseen, kun taas paikalliset eivät kiinnitä niihin mitään huomiota. Eräs Somalimaassa vierailut äiti puolestaan valitti, että paikalliset herkästi ajattelivat, että ulkomailta tulleilla somalialaisilla nuorilla oli jonkinlainen psyykinen ongelma tai aivovamma, koska he olivat paikallisen mittapuun mukaan joko liian vilkkaita tai liian hiljaisia. Erityisesti termiä *dhaqan celis* käytetään henkilöistä, jonka epäillään omaksuneen vieraita tapoja, joiden katsotaan olevan ristiriidassa somalialaisten tai islamilaisten tapojen kanssa (esimerkiksi alkoholin tai huumeiden käyttö, tupakoiminen, poika- tai tyttöystävän kanssa suhteessa oleminen tai uusien sukupuoliroolien omaksuminen ylipäätään). (Tiilikainen 2011, 77–78.)

Torontossa nuori nainen, Farhia, kertoi käyneensä yläasteikäisenä 2000-luvun alussa pari vuotta koulua Somalimaassa: hän oli muuttanut Kanadasta sisarustensa ja vanhempiensa kanssa, sillä vanhemmat olivat tuolloin saaneet työtä Somaliasta. Hän muisteli paikallisten suhtautumista:

Aluksi kun menin sinne, minua kutsuttiin nimellä *dhaqan bis*, joka on vielä pahempi kuin *dhaqan celis*. Kun muutimme vuonna 2001 Somalimaahan, siellä ei ollut vielä

meitä [diasporasta] paljon, ja ihmiset suhtautuivat meihin ankarasti. Oli tavallista että kun kuljimme kadulla, riippumatta siitä miten olimme pukeutuneet, pienet pojat heittivät meitä kivillä ja se sattui. *Dhaqan bis* tarkoittaa, että joku tuhoaa kulttuurin, he tarkoittivat että olimme tuhonneet kulttuurin siellä missä asuimme [ulkomailla] ja nyt tuhosimme sen myös Somalimaassa. Tuon nimityksen käyttö kuvasi suuttumusta meitä kohtaan. Se oli rankkaa, koska vanhempani olivat aina puhuneet kotimaasta kuin luvattuna maana, ihanana paikkana missä kaikki oli paremmin. Vanhempani eivät olleet aavistaneet, kuinka konservatiiviseksi kulttuurisesti ja uskonnollisesti maa oli muuttanut sodan jälkeen. Äitini univormun hame oli aikoinaan ulottunut polviin, mutta jos minä olisin pukeutunut niin, minut olisi hakattu kadulla.

Dhaqan celis -termillä viitataan kuitenkin erityisesti sellaisiin nuoriin, jotka diasporassa asuvat vanhemmat ovat lähettäneet Somaliaan tai johonkin muuhun afrikkalaiseen/islamilaiseen maahan oppimaan lisää kulttuurista ja uskonnosta. Heillä on tyypillisesti ollut ongelmia alkoholin tai huumeiden kanssa, koulunkäynnissä tai virkavallan kanssa esimerkiksi rikkeiden takia. Osalla on mielenterveysongelmia, ja he ovat saattaneet olla niiden vuoksi hoidossa, ja osalla on takana vankilatuomioita. Jotkut nuorista eivät ole alun perin tienneet, että heidät on tarkoitettu jättämään pidemmäksi aikaa; he ovat luulleet tulleensa lomalle tai lyhyehkölle vierailulle sukulaisten luo, ja sitten heille onkin ilmoitettu että he jäävät pidemmäksi aikaa. Minulle on kerrottu esimerkiksi nuorista, joilta on otettu passi pois tai joiden passi on vanhentunut maassa olon aikana, tai nuorista joilla ei ollut varaa paluulippuun, vaikka he olisivatkin halunneet palata aikaisempaan asuinmaahansa. Jotkut nuorista on tuotu Somaliaan, jotta he pääsisivät eroon huumeiden käytöstä, ja jotkut ovat päätyneet hoitoon mielenterveyspotilaille tarkoitettuihin hoitolaitoksiin, joissa heitä hoidetaan

esimerkiksi uskonnollisin menetelmin kuten Koraania lukemalla ja yrttilääkkein. (Tiilikainen 2011; Tiilikainen & Koehn 2011, 531–534; Länsi-Afrikan kontekstista ks. Bledsoe & Sow 2011.)

Eräs pääkaupunkiseudulla asuva nuori nainen kertoi, kuinka hän murrosikään tullessaan oli alkanut kapinoida ja muun muassa lopetti äidiltään salaa päähuivin käytön sekä alkoi viettää paljon aikaa kodin ulkopuolella kavereidensa kanssa. Asian paljastuttua tuloksena oli konflikti äidin kanssa. Äiti lähetti hänet ja hänen sisaruksensa kesälomalle Somaliaan lasten sedän luokse. Aluksi lapset viihtyivät ja halusivat jäädä pidemmäksi aikaa, ja he aloittivat opinnot paikallisessa koulussa. Sedän ja miespuolisten serkkujen käytös heitä kohtaan alkoi kuitenkin muuttua: Suomessa poikien kanssa kanssakäymiseen tottuneiden tyttöjen liikkumista alettiin rajoittaa ja heitä myös lyötiin. Tyttöjen äiti Suomessa ei uskonut tyttöjen valituksia eikä tehnyt elettäkään siihen suuntaan, että olisi järjestänyt tyttöjen matkan takaisin Suomeen. Myös passit olivat vanhentuneet. Tarinan kerhtonut nuori nainen totesi, että siinä vaiheessa hän oli ymmärtänyt, että äidin tarkoitus oli alun perinkin ollut, että he jäisivät Somaliaan. Hän koki, että heidät oli hylätty. Myöhemmin hän kertoi ymmärtäneensä, että muut somalialaiset naiset olivat neuvoneet äitiä palauttamaan lapset Somaliaan. Neuvokkaat sisarukset saivat loppujen lopuksi paluumatkansa järjestettyä omatoimisesti Suomen suurlähetystön kautta.

Toronton aineistossani on esimerkkejä myös siitä, kuinka vanhemmat lähettävät lapsiaan Afrikkaan tai Lähi-itään suojellakseen heitä rikollisuuden tai jengeihin ajautumiselta tai väkivallalta. Eräs Torontossa asuva yksinhuoltaja-äiti esimerkiksi kertoi pojastaan, jonka hän oli lähettänyt pojan sedän luo Ugandaan:

Olin työssä tehtaassa. Hirveää elämää. Poikani oli 14-vuotias, hän juoksi koko ajan ulkona ystävänsä kanssa. Sitten lähetin hänet takaisin kotiin setänsä luokse Ugandaan. Järjestin sen puhelimesta. Me sanomme

dhagan celis. [...] Hän viipyi siellä kaksi vuotta, sitten hän sairastui malariaan. He sanoivat, että poika tarvitsee verensiirron, hän oli sairas. Itkin vain koko ajan. Sitten lähetin hänelle lipun ja hän tuli takaisin. Hän oli silloin 16-vuotias. Hän kävi Ugandassa koulua ja kun hän tuli takaisin hän oli täysin muuttunut. Mutta vanhat kaverit alkoivat kiusata häntä ja sanoivat, jos et tule meidän kanssamme, tapamme sinut. Ja hän meni. Ryöstöjä, huumeita, kaikkea.

Edellisen esimerkin poika lopulta kuoli Torontossa väkivaltaisesti. Yleensä nimenomaan äidit ovat aktiivisia nuorten – tai yleensäkin niiden perheenjäsenten, joiden ei katsota olevan kykeneväisiä huolehtimaan omasta parhaastaan – matkojen ja hoiivan järjestelyissä. Äidit diasporassa yleensä myös huolehtivat Afrikan sarveen lähetetyn nuoren ylläpidosta lähettämällä hänelle tai hoidosta vastaaville sukulaisille tai hoitolaitokselle tarvittavat varat. Myös toisessa perheessä äiti oli järjestänyt 19-vuotiaan poikansa matkan pojan Tansaniassa asuvan isän luo, josta hän oli eronnut. Warsame oli keskeyttänyt opintonsa yliopistossa motivaation puutteen vuoksi ja vietti mieluiten aikaa äidin mielestä epämieluisen kavერიporukan kanssa. Warsame kertoi:

Äiti ehdotti sitä, minä en halunnut lähteä. Mutta kun äiti lopulta tulee ja näyttää liput, ja sanoo kuinka paljon rahaa hän on lippuihin käyttänyt, ei siinä voi oikeastaan enää sanoa ei. Se oli ärsyttävä kokemus, en tiedä miksi menin. En tykännyt siitä, tuhlasin vain aikaani. Tarkoitus oli kai saada minut kiinnostumaan perheen bisneksistä, ja saattaa minut yhteen isän kanssa, mutta se oli tuskaa. Ennen sitä olin nähnyt hänet oikeastaan vain yhden kerran kun hän kävi Torontossa ja asui Radisson-hotellissa. Nyt hän yritti opettaa minulle rakennusbisnestä, mutta minua ei kiinnostanut yhtään. Seuraavaksi hän ilmoitti minut tietokonekurssille, ja jo toisena päivänä näytin opettajalle että osaan kaikki

ne perusohjelmat mitä siellä opetettiin. Opettaja sanoi, että minun ei tarvitse tulla kuin kurssin lopussa hakemaan diplomini. En kertonut isälle, vaan otin tavalliseen tapaan hänen autonkuljettajansa joka aamu ja pyysin häntä jättämään minut koulun ajaksi hotellille, missä oli langaton internet. Olin Tansaniassa todella ikävystynyt. Halusin tulla takaisin, stressasin paljon. Ja lopulta 5 kuukauden jälkeen äiti päätti, että voin tulla takaisin.

MONENLAISIA MATKOJA

Tätä artikkelia kirjoittaessani lähdin liikkeelle ilmeisestä paradoksista: mikä saa somalialaiset nuoret diasporasta matkustamaan Somaliaan samaan aikaan kun tuhannet nuoret pyrkivät sieltä pois salakuljettajien matkassa henkensä kaupalla? Olen tarkastellut kahdentyyppisiä matkoja, yhtäältä matkoja, jotka liittyvät lomaiikoihin ja nuorten työurien edistämiseen, toisaalta nuorten ”palauttamista” Afrikan sarveen vanhempien toimesta. Molemmissa matkatyypeissä vanhempien ja perheen rooli on keskeinen. Vanhemmat tuntevat perheverkostot, joita voi hyödyntää matkojen järjestelyissä, heillä on aktiivinen rooli matkojen suunnittelussa ja he myös yleensä vastaavat matkojen kustannuksista. Viime kädessä vanhemmat myös päättävät lapsen jäämisestä Afrikkaan (tai jonnekin muualle), joskus vastoin tämän tahtoa. Aineistossani on kuitenkin esimerkkejä myös siitä, kuinka somalialaiset nuoret ovat itse olleet aktiivisia tehdessään päätöksiä matkoistaan Afrikan sarveen.

Somalialaisten nuorten yhteys ylijarjaiseen perheeseen, erityisesti Afrikan sarvessa asuviin perheenjäseniin, on vahvasti sidoksissa heidän vanhempiansa ylijarjaiseen yhteydenpitoon, ja ylijarjaisuus näyttää erilaiselta kuin heidän vanhempiansa tapauksessa. Lisäksi nuorten välillä on eroja sen suhteen, mitä ylijarjaisuus ja erityisesti ylijarjainen perhe heille merkitsee. Suurimmalla osalla nuorista vierailut vanhempien kotimaahan tapahtuvat osana perhelomia, mutta

osa nuorista hyödyntää aktiivisesti Somaliassa ja naapurimaissa olevia perheverkostoja myös edistääkseen omia tavoitteitaan opiskelun ja työuran suhteen. Hyvin koulutetuilla ja toimeentulevilla kanadan- ja suomensomalialaisilla perheillä, joiden läheiset perheenjäsenet myös Somaliassa ovat hyvässä yhteiskunnallisessa asemassa, on enemmän resursseja tukea nuoria, jotka tahtovat liikkua ja rakentaa tulevaisuuttaan ylijarjaisessa tilassa, kuin huonommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevilla perheillä. Diasporasta tulevilla kielitaitoisilla ja koulutetuilla nuorilla on myös paremmat mahdollisuudet työllistyä Somaliassa kuin paikallisilla nuorilla.

Vanhempien ja perheen toimijuus ja päättäväisyyttä korostuvat erityisesti ”kulttuuriin palauttamisessa”, joka loppujen lopuksi vanhempien näkökulmasta tähtää nuoren parhaaseen: kulttuuristen, uskonnollisten ja perhearvojen oivaltamiseen sekä suunnan löytämiseen elämälle. Nuorten palauttamisessa Somaliaan on taustalla vanhempien huoli lapsista, mutta myös pettymys siitä, että nuori ei ole täyttänyt häneen kohdistuneita odotuksia ja esimerkiksi käyttänyt hyvin niitä mahdollisuuksia, joita eläminen diasporassa tarjoaa (myös Tiilikainen 2011).

Suurelle osalle niistä nuorista, jotka olivat lomailleet Somaliassa/Afrikan sarvessa tai vii-pyneet siellä pidempään opintojen tai vapaaehtoistyön parissa, matkat olivat olleet tärkeitä oman identiteetin vahvistamiseksi ja juurien löytämiseksi (vrt. Haikkola 2012b). Monet Afrikassa sukulaisiaan tavanneet ja paikallisia olosuhteita nähneet nuoret kertoivat siitä, kuinka matkat olivat yhtäältä auttaneet heitä näkemään yhteiskunnallista eriarvoisuutta ja toisaalta luoneet läheisyyden ja tuttuuden tunnetta heidän ja kaukana asuvien perheenjäsenten välille. Matkat herättivät myös auttamishalua sukulaisia ja koko Somaliata kohtaan.

Niiden nuorten tapauksessa, jotka oleskelevat Afrikan sarvessa vastentahtoisesti, tilanne näyttää monisyisemmältä. Jotkut Somaliaan lähetetyt ja siellä tapaamani nuoret – ja myös aikuiset, jotka olivat palanneet maahan etsiessään apua terveysongelmiinsa – kertoivat

uskonnollisesta heräämisestä ja siitä seuranneesta positiivisesta elämänmuutoksesta maassa oleskelunsa aikana. Hyvänä puolenä mainittiin usein myös sukulaisiin ja perheeseen sekä maahan tutustuminen. (Tiihikainen & Koehn 2011, 533–534.) Aineistoni antaa kuitenkin viitteitä myös siitä, että jos nuoren elämässä on ollut ongelmia diasporassa, ne todennäköisesti jatkuvat myös Somaliassa (tai muussa maassa, jonne hänet on lähetetty): päihteiden käyttö ei välttämättä lopu, motivaatiota ei löydy ja oleskelu vieraassa maassa koetaan hyödyttömäksi. Lisäksi ympäristön ja kaveripiirin vaihtumisen vaikutukset voivat jäädä lyhytaikaisiksi, jos nuori palaa takaisin lähtömaahansa, kuten Torontosta Ugandaan lähetetyn ja sieltä Torontoon palanneen pojan esimerkki osoittaa.

Näyttääkin siltä, että somalialaisten nuorten elämä Kanadassa, Suomessa ja muissa diasporissa maissa, mukaan lukien suhde omaan perheeseen, pitkälti määrittää, millaiseksi heidän suhteensa Somaliaan muodostuu. Kohtuullisen hyvässä asemassa diasporassa olevalle nuorelle, jonka perheellä on taloudellisia ja muita voimavaroja sekä toimivat verkostot, Somalia voi tarjota yhden uuden rikastuttavan mahdollisuuden itsen, identiteetin ja uran kehittämiseen. Niille somalialaisille nuorille, jotka ovat ”epäonnistuneet” vanhempiensa tai yhteiskunnan silmissä esimerkiksi rikosten, koulun kesken jäämisen tai päihteiden käytön vuoksi tai jotka ovat vaarassa ajautua ”väärälle polulle”, Somalia voi merkitä viimeistä oljenkorta, pakopaikkaa tai eräänlaista kurinpitolaitosta. Heidän mahdollisuutensa hyödyntää Somaliassa oleskelua ovat huomattavasti kapeammat kuin ensin mainituilla nuorilla, ja maassa oleskelun vaikutus heidän elämäntilanteensa on todennäköisesti hyvin erilainen.²

VIITTEET

- 1 Itsehallintoalueita Pohjois- ja Koillis-Somaliassa.
- 2 Kiitän anonyymiä arvioijaa, jonka erinomainen kommentti auttoi suuresti tekstin terävöittämisessä.

LÄHTEET

- Al-Sharmani, Mulki (2006) Living Transnationally: Somali Diasporic Women in Cairo. *International Migration* 44 (1), 55–77.
- Ali, Nimo-Ilhan (2015) The quest to become a “Qurbajoog”. *Horn of Africa Bulletin* November 3. <http://life-peace.org/hab/the-quest-to-become-a-qurbajoog/> (Viitattu 12.3.2016.)
- Berns McGown, Rima (1999) *Muslims in the Diaspora: The Somali Communities of London and Toronto*. Toronto: University of Toronto Press.
- Berns McGown, Rima (2013) ”I Am Canadian”. Challenging Stereotypes about Young Somali Canadians. IRPP Study No. 38. <http://irpp.org/wp-content/uploads/assets/research/diversity-immigration-and-integration/i-am-canadian/IRPP-Study-no38.pdf> (Viitattu 8.3.2016.)
- Bledsoe, Caroline H. & Sow, Papa (2011) Back to Africa: Second Chances for the Children of West African Immigrants. *Journal of Marriage and Family* 73, 747–762.
- Bryceson, Deborah & Vuorela, Ulla (2002) Transnational Families in the Twenty-first Century. Teoksessa Deborah Bryceson & Ulla Vuorela (toim.) *The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg, 3–30.

- Espiritu, Yen Le & Tran, Thom (2002) 'Viet Nam, Nuoc Toi' (Vietnam, My Country): Vietnamese Americans and Transnationalism. Teoksessa Peggy Levitt & Mary C. Waters (toim.) *The Changing Face of Home: The Transnational Lives of the Second Generation*. New York: Russell Sage Foundation, 367–398.
- Fingerroos, Outi & Tapaninen, Anna-Maria & Tiilikainen, Marja (toim.) (2016) *Perheenyhdistäminen*. Tampere: Vastapaino.
- Glick Schiller, Nina & Basch, Linda G. & Blanc-Szanton, Cristina (1992) Transnationalism: A New Analytic Framework for Understanding Migration. Teoksessa Nina Glick Schiller & Linda G. Basch & Cristina Blanc-Szanton (toim.) *Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered*. New York: New York Academy of Sciences, 1–24.
- Haikkola, Lotta (2012a) *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012:15. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Haikkola, Lotta (2012b) Monta paikkaa – Maa-hanmuuttajataustaiset nuoret, vierailut kotimaahan ja kosmopoliittisuus. Teoksessa Harriet Strandell & Lotta Haikkola & Kim Kullman (toim.) *Lapsuuden muuttuvat tilat*. Tampere: Vastapaino, 207–233.
- Hall, Samuel (2014) Investing in Somali Youth. Exploring the Youth-Employment-Migration Nexus in Somaliland and Puntland. Geneva: International Organization for Migration. http://www.iom.int/sites/default/files/press_release/file/IOM-Investing-in-Somali-Youth-2015.pdf (Viitattu 8.3.2016.)
- IOM (2014) Dimensions of Crisis on Migration in Somalia. Working Paper. Geneva: International Organization for Migration. <http://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/Dimensions-of-Crisis-on-Migration-in-Somalia.pdf> (Viitattu 12.3.2016.)
- Jordan, Glenn (2004) *Somali Elders. Portraits from Wales*. Cardiff: Butetown History & Arts Centre.
- Lee, Helen (2008) Second Generation Transnationalism. Teoksessa Helen Lee (toim.) *Ties to the Homeland: Second Generation Transnationalism*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 1–32.
- Levitt, Peggy & Glick Schiller, Nina (2004) Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review* 38 (3), 1002–1039.
- Mubarak, Yusuf M. & Nilsson, Eva & Saxén, Niklas (2015) *Suomen somalit*. Helsinki: Into.
- OSF (2014) *Somalit Helsingissä*. Somalit Euroopan kaupungeissa. New York & London: Open Society Foundations.
- Safran, William (1991) Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and Return. *Diaspora* 1 (1), 83–99.
- Somaliland National Development Plan (2011) NDP 2012 – 2016. For Full Recovery and Rapid Development. <http://www.longlive-somaliland.com/Draft%20Somaliland%20National%20Development%20Plan.pdf> (Viitattu 12.3.2016.)
- Tiilikainen, Marja (2003) *Arjen islam. Somalinainen elämää Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Tiilikainen, Marja (2011) Failed Diaspora: Experiences of *Dhaqan Celis* and Mentally Ill Returnees in Somaliland. *Nordic Journal of African Studies* 20 (1), 71–89.
- Tiilikainen, Marja (2013) Somalia – 20 vuotta hallintaa ilman hallintoa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, ballinta ja turvallisuus*. Turku: Eetos, 213–231.
- Tiilikainen, Marja & Ismail, Abdirashid & Al-Sharmani, Mulki (2016) Somalialaiset perheet perinteiden, siirtolaisuuden ja sisällissodan välissä. Teoksessa Outi Fingerroos & Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistäminen*. Tampere: Vastapaino, 43–63.

- Tiilikainen, Marja & Koehn, Peter H. (2011) Transforming the Boundaries of Health Care: Insights from Somali Migrants. *Medical Anthropology* 30 (5), 1–27.
- UNDP (2009) Somalia's Missing Million. The Somali Diaspora and Its Role in Development. Nairobi: United Nations Development Programme Somalia. http://www.so.undp.org/content/somalia/en/home/library/poverty/publication_3.html (Viitattu 12.3.2016.)
- UNDP (2012) Somalia Human Development Report 2012. Empowering Youth for Peace and Development. Nairobi: United Nations Development Programme Somalia. <http://www.undp.org/content/dam/rbas/report/HDR-Somalia-2012-E.pdf> (Viitattu 12.3.2016.)
- UNFPA (2014) Population Estimation Survey 2014 for the 18 Pre-war Regions of Somalia. Nairobi: United Nations Population Fund. <http://countryoffice.unfpa.org/somalia/drive/Population-Estimation-Survey-of-Somalia-PESS-2013-2014.pdf> (Viitattu 12.3.2016.)

OSA III MUUTTOLIIKE PERIFERIOIDEN JA KESKUSTEN VÄLILLÄ

TÄRKEINTÄ ON LÄHTEMINEN. MUUTTAMISEN MERKITYKSET SATEENKAARINUORTEN ELÄMÄSSÄ JA AIKUISTUMISESSA

RIIKKA TAAVETTI

Muuttaminen on osa nuorten itsenäistymistä ja aikuisen elämän aloittamista. Suomalaisnuoret muuttavat verraten varhain pois vanhempiensa luota, ja monien elämässä muuttoon pois lapsuudenkodista liittyy myös lähtö kotipaikkakunnalta opintojen, työn tai ihmissuhteiden vuoksi. Nuorille, jotka kuuluvat seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön tai jotka haastavat seksuaalisuutta ja sukupuolta rajaavia normeja, muuttamisella saattaa olla erityistä merkitystä.

Tarkastelen artikkelissani muuttojen saamia merkityksiä sateenkaarinuorten itsenäistymisen ja aikuistumisen osana.¹ Aineistonani on Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushankkeessa (2012–2014) tehty kyselytutkimus sekä kirjoituskerruu². Käsittelen niin muuttoa pois lapsuudenkodista, muuttoa pois kotipaikkakunnalta kuin myös mahdollista muuttoa pois Suomesta – tai entisestä kotimaasta Suomeen. Tarkastelen näiden muuttojen merkityksessä ajan mittaan tapahtuneita muutoksia siten, että käytän aineistostani niin nykyisten nuorten kuin nuorten aikuisten ja jo nuoruutensa ohittaneiden kuvia kokemuksistaan.

Tutkimukseni tulosten perusteella esitän, että jokainen näistä kolmesta muuton lajista täyttää hieman erilaista tehtävää sateenkaarinuorten aikuistumisessa. Muutto pois vanhempien luota antaa omaa tilaa ja pääsyn pois vanhempien valvonnasta. Muutto toiselle paikkakunnalle mahdollistaa omanlaiset ihmissuhteet sekä osallistumisen sateenkaariyhteisöihin ja alkuperäisen kotipaikkakunnan syrjiviin asenteiden jättämisen taakse. Muutto ulkomaille tai muutosta haaveilu auttaa rakentamaan omanlaista aikuisuutta myös silloin, kun oman elämänpiiriin tarjoamat aikuisuuden mallit tuntuvat liian rajoittavilta.

Vastaavat näkökulmat voivat toki liittyä myös muiden kuin sateenkaarevien nuorten aikuistumiseen. Sateenkaarevien nuorten elämäkulturessa muuttoihin liittyy kuitenkin myös vaihtoehtoisten polkujen rakentaminen aikuisuuteen yhteiskunnan heteronormatiivisissa käytännöissä sekä normatiivisten mallien murtumien ja vaihtoehtojen etsiminen ja löytäminen.

Nykyisessä nuoruutta koskevassa tutkimuskeskustelussa aikuistuminen nähdään monipolvisena ja monivaiheisena prosessina ja siirtymien kaltaisina, yksisuuntaiseen itsenäistymisprosessin liittyviä käsitteitä kritisoidaan (esim. Aapola & Ketokivi 2005). Vaikka aikuisena olemisen tavat ja elämäkulut ovat moninaistuneet, monesti aikuisuus määrittäyty edelleen heteroseksuaalisten ja sukupuolinormatiivisten mallien mukaisesti. Käsitykset siitä, että esimerkiksi homo- tai asekuaalisuus nuoruudessa on ohimenevä, kehitykseen kuuluva vaihe tai että kokemukset sopimattomuudesta syntymässä määritettyyn sukupuoleen häviävät aikuistumisen myötä, saattavat luoda nuorelle kuvan, ettei sateenkaareva aikuisuus ole lainkaan mahdollinen (Taavetti 2015, 147–149). Siksikin muuttamisella saattaa olla sateenkaarinuorten aikuistumisessa erityinen merkitys: jos nuori ei voi tai halua mukautua heteronormatiivisen elämän järjestykseen voi etäisyyden hakeminen tarjota tien omannäköiseen aikuisuuteen.

SATEENKAAREVA NUORUUS TUTKIMUSAINEISTOISSA

Seksuaalisuutta ja sukupuolta kuvaavien termien kirjo on valtava. Sanojen valinta ja käyttö muuttuvat sekä historiallisesti että yksittäisen ihmisen

elämänkaaren aikana. Hyvinvoiva sateenkaari-
nuori -kyselytutkimukseen vastanneet kuvasivat
seksuaalista suuntautumistaan useimmin sanoil-
la biseksuaali, lesbo, homo ja seksuaalivähem-
mistöön kuuluva. Käsitteistä esimerkiksi pan-
seksuaalisuus on selvästi yleisempi nuorempien
kuin vanhempien vastaajien joukossa, queer
taas ei ollut aivan nuorimpien itsestään käyttämä
määre. Sukupuolen osalta vastaajat kuvasivat it-
seään miehen ja naisen tai tytön ja pojan lisäksi
esimerkiksi sukupuolettomiksi, muunsukupuoli-
siksi ja transsukupuolisiksi. (Alanko 2014a,
16–20; määrittelyistä myös Taavetti 2015, 26–
34.) Sukupuolettomaksi määrittäytyminen on
yleisempää nuorempien vastaajien joukossa, ja
toisaalta lähinnä vain yli 23-vuotiaat vastaajat
kuvasivat itseään transtaustaisiksi. Tämän ter-
min valinta saattaa liittyä sukupuolenkorjaus-
prosessin läpikäyntiin, ja nuorimmilla prosessi
on takana vain harvoin.

Kokemus siitä, ettei ole sitä sukupuolta, jota
ympäristö olettaa, tai ettei kiinnostu ainakaan
pelkästään niin sanotusti vastakkaista sukupuol-
ta olevista ihmisistä, saattaa syntyä jo lapsuudes-
sa ja olla hyvin pysyvä (Alanko 2014a, 16–20).
Toisaalta kokemus sekä omasta sukupuolesta
että seksuaalisuudesta saattaa muuttua elämän-
kulun aikana. Joskus pitkään nuoruudessa koet-
tu epämääräinen ulkopuolisuus tai normeihin
sopimattomuus saattaa vasta aikuisena hahmot-
tua esimerkiksi kokemukseksi transsukupuoli-
sudesta tai muunsukupuolisuudesta. (Suku-
puolen moninaisuudesta nuoruudessa Suhonen
2014; sukupuolivähemmistöihin liittyvistä mää-
ritelmistä Lehtonen 2013.) Kyselytutkimuksen
aineistossa näkyy sekä seksuaalisen suuntautu-
misen että sukupuolen osalta, miten kokemus
epävarmuudesta muuttuu harvinaisemmaksi
vanhempien vastaajien joukossa, muttei häviä
kokonaan. Yli 30-vuotiaista vastaajista epävar-
maksi kuvasi itseään sukupuolen osalta joka
kymmenes ja seksuaalisuuden osalta hieman
harvempi, nuoremmista vastaajista taas itsensä
määritteli näin useampi.

Määritelmien moninaisuuden sekä seksuaali-
suuden ja sukupuolen kokemusten limittymisen
vuoksi en käytä tässä artikkelissa identiteetteihin
perustuvia ryhmittelyjä, vaan käsittelen vastaa-
jia sateenkaarinuorten ja sateenkaariaikuisten
ryhmänä. Sateenkaarinuori on tutkimus- ja
osin myös vaikuttamistyön käyttöön syntynyt
kattokäsite, joka on vain harvoin ihmisille it-
semäärittelyllinen. Pysin sen avulla kattamaan
kokemusten moninaisuuden ilman pitkiä ja
väistämättä vajaita termiluetteloita. Käytän sa-
teenkaarevuutta myös adjektiivinomaisesti ku-
vaamaan sitä, miten ihmisten kokemukset ja
elämäntavat asettuvat toisinaan vastarintaan
tai tulkitaan normeja haastaviksi, halusivat he
sitä itse tai eivät. Tässä mielessä tutkimukse-
ni lähestyy queer-tutkimuksellisia näkemyksiä:
queer-tutkimuksessa tarkastellaan normien ja
niiden ylittämisen vaikutuksia ihmisten elämäs-
sä (queer-tutkimuksesta esim. Hekanaho 2012).
Tiedostan, että ryhmittelyjä välttävä ratkaisuni
myös piilottaa monia, esimerkiksi sukupuolit-
tuneita, eroja. Tuon kokemusten eroavaisuuksia
esiin tarkastelemalla laadullisesti kirjoitus-
keruusta ja kyselytutkimuksen avovastauksista
löytyviä kuvauksia.

Tarkastelen muuttamista sateenkaarinuorten
elämässä yhdistämällä sekä laadullista että mää-
rällistä aineistoa. Määrällisenä aineistonani on
Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kyselytutkimuk-
sen (2013, tutkimuksen tekijä Katarina Alanko,
ks. tarkemmin Alanko 2014a, 12–16; Alanko
2014b, 189–191) ne vastaukset, joissa vastaajat
kertovat olevansa ainakin mahdollisesti trans,
määrittelevät itsensä transvestiitiksi tai sukupuol-
eltaan muuksi kuin mieheksi tai naiseksi, ovat
suunnitelleet tai tehneet jotakin sukupuolensa
korjaamiseksi tai määrittelevät itsensä seksuaali-
selta suuntautumiseltaan (myös) joksikin muuk-
si kuin heteroksi.³ Näitä vastaajia on yhteensä
2 355 ja he ovat syntyneet vuosien 1941 ja 2000
välillä, eli vastaaja voi muistella jo kauan sitten
taakse jäänyttä nuoruutta. Vastaamishetkellä,
vuonna 2013, vastaajat asuivat useimmin

pääkaupunkiseudulla (33 %) ja muissa kaupungeissa (57 % vastanneista). Maaseudulla asui noin yhdeksän prosenttia vastanneista. Aineistoon kuuluu myös avokysymyksiä, joissa pyydettiin kertomaan tarkemmin, miten seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön kuuluminen liittyi muuttamiseen omassa nuoruudessa. Kyselyvastausten määrällisten analyysien (jakaumat, ristiintaulukoinnit ja korrelaatiot) avulla tarkastelen muuttamisen ja oman sateenkaarevuuden kokemuksen välisiä yhteyksiä. Nämä määrälliset tiedot luovat perustan laadulliselle analyysille, joka keskittyy muuttamisen merkityksiin nuorten elämässä ja aikuistumisessa.⁴

Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kyselytutkimus oli ensimmäinen laaja Suomessa toteutettu tutkimus, jossa selvitettiin monipuolisesti sateenkaarinuorten hyvinvointia ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimus tavoitti laajasti suomalaisia sateenkaarinuoria ja erityisesti sellaisia vastaajia, jotka eivät ole olleet aktiivisia esimerkiksi Setan toiminnassa (Lehtonen 2014, 50). Kyselytutkimus oli muodoltaan avoin verkkokysely, eli itsevalikoitunut näyte. Näytteen pohjalta tehtiin määrällisiin tulkintoihin liittyviä erityyppisiä epätarkkuutta kuin otostutkimuksissa, mikä on otettava tulosten arvioinnissa huomioon (valikoitumisesta verkkokyselyssä esim. Huhta 2015, 22–23). Lisäksi tulosten tulkintaan vaikuttaa se, että vastanneet nykynuoret arvioivat tämänhetkistä tilannettaan, toisin kuin aikuiset, joiden nuoruudesta on jo aikaa (iän vaikutuksesta nuoruuden arviointiin kyselytutkimuksissa esim. Myllyniemi 2009, 106; Floyd & Bakeman 2006). Koska sateenkaarinuoruus on edelleen varsin vähän tutkittu aihe, tutkimuksissa esitetyt luvut saavat paljon todistusvoimaa ja irtoavat helposti tutkimuskontekstista, jossa niihin liittyviä epävarmuuksia on tarkasteltu. Siksi pyrin pyöristämään esittämäni määrälliset tulokset sellaiselle tasolle, joka ei liioittele tällaisen tutkimuksen mahdollistamaa tarkkuutta.

Kyselytutkimuksen lisäksi käytän laadullisena aineistonani Sateenkaarinuorena nyt ja ennen -kirjoituskeruun vastauksia. Avoimeen keruuseen osallistui 142 eri-ikäistä kirjoittajaa, joista 127 kirjoitti itse eletystä sateenkaarielämästä ja joiden teksteistä kirjoittajan ikä on mahdollista päätellä melko tarkkaan (keruusta tarkemmin Taavetti 2015, 11–13). Kirjoituksissa esiintyvät muuttamiseen liittyvät maininnat olivat usein yksittäisiä ja saattoivat käsitellä esimerkiksi vain kotipaikkakunnan tunnelmaa. Tämä kertonee siitä, ettei muuttaminen ollut kovin keskeinen teema kirjoittajille, mutta myös heijastaa sitä, ettei muuttamista mainittu kirjoituskeruuta ohjanneissa kysymyksissä (keruukutsujen ohjaavasta vaikutuksesta esim. Taavetti 2014). Lisäksi Suomessa muuttaminen pois vanhempien luota on noin parikymppisten elämän luonteva osa, jota ei välttämättä kovin paljon pohdita tai perustella (Salonen 2005, 74–76) – ehkä juuri siksi siitä ei kummempin kirjoiteta kirjoituskeruussakaan. Saattaa myös olla, että jos ongelmat kotona ovat olleet vakavia, niistä ei välttämättä pysty kovin nuorena kirjoittamaan ja vanhempanakin ne saattaa mieluummin haluta unohtaa ja keskittyä oman elämän kannalta positiivisempiin kokemuksiin. Kyselyvastausten perusteella voidaan analysoida muuttamisen syitä, mutta kirjoituskeruu kertoo enemmän siitä, millaiseen asemaan muutot asettuvat sateenkaarinuoruiden kuvauksissa.

Olen jakanut sekä kyselytutkimuksen että kirjoituskeruun vastaajat ikäryhmiin siten, että nuorimman ryhmän muodostavat vastaamisaikaan vuonna 2013 korkeintaan 17 vuotta täyttäneet, seuraavan 18–22-vuotiaat, kolmannen 23–29-vuotiaat ja vanhimman vähintään 30-vuotiaat vastaajat. Kirjoituskeruu kerättiin vuonna 2014, joten siinä samoina vuosina syntyneet vastaajat ovat vuotta vanhempia. Tein luokittelun sillä perusteella, että väestötilastojen mukaan alle 18-vuotiaat asuvat tyypillisesti vielä kotona ja 18–22-vuotiaat ovat juuri kotoa muuttamisen vaiheessa (Kilpeläinen & Kostianen &

Laakso 2015, 16). Kaksi vanhempien vastaajien ryhmää taas koostuvat nuorista aikuisista ja sellaisista nuoruuden ohittaneista, joiden elämässä lapsuudenkodista itsenäistymiseen liittyvät kysymykset ovat todennäköisesti selvästi takana. Erityisesti muuttamisikäisten, eli vuosina 1991–1995 syntyneiden, vastaajien ryhmä on hyvin edustettuna (ks. Taulukko 1).

KOTOA OMAAN ELÄMÄÄN

Nuorten muuttaminen kotoa aikaistui 2000-luvun alkuvuosiin saakka. Kun vuonna 1985 suomalaisista 21-vuotiaista asui kotona noin kaksi kolmesta, vuonna 2007 tämä osuus oli enää kolmannes. (Nikander 2009; ks. myös tämän kirjan tilasto-osio). Vaikka Suomessa muutetaan pois kotoa muuhun Eurooppaan verrattuna nuorena (Salonen 2005), vanhempien ja pois muuttaneiden lasten yhteydet pysyvät tyypillisesti varsin tiiviinä (Jokinen 2014, 259–263). Ei ole myöskään tavatonta, että lapsuudenkotiin muutetaan takaisin sen jälkeen, kun sieltä on kerran lähdetty (Kilpeläinen ym. 2015, 25–26). Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kyselyaineistossa lapsuudenkodista pois muuton ajankohta näkyy siten, että nuorimmassa, alle 18-vuotiaiden ikäryhmässä huoltajansa kanssa asuu 81 prosenttia vastanneista, seuraavassa ryhmässä 40 prosenttia vastanneista, ja sitten osuus putoaa alle viiden prosentin. Tältä osin kyselyyn vastanneet eivät eroa suomalaisnuorten yleiskuvasta, jossa kotoa muuttaminen ajoittuu vähän alle kahden-

kymmenen vuoden ikään ja liittyy usein toisen asteen koulutuksen päättymiseen (Herranen & Harinen 2008).

Muuttaminen on osa aikuistumista, mutta nuorten käsityksissä kotoa lähtö ei vielä tee ihmisestä aikuista. Vuonna 2009 Nuorisobarometrin kyselytutkimukseen vastanneista vain noin neljännes piti kotoa muuttamista merkkinä siitä, että ihminen on aikuinen (Kuussaari & Pietikäinen & Puhakka 2010, 51–53). Voidaankin ajatella, että vaikka kotoa pois muuttaminen on ehkä aikuisuuden välttämätön ehto, se ei riitä tekemään kenestäkään aikuista, sillä elämä omassa kodissa voi tosiasiaa olla pitkälti vanhempien tukemaa (Salonen 2005). Suomalaiseen vanhemmuuteen kuuluu tavoite kasvattaa lapset kykeneviksi muuttamaan varhain kotoa, joten muuttaminen verraten aikaisin on osa sekä onnistunutta itsenäistymistä että onnistunutta vanhemmuutta. Vanhemmat tukevat sekä taloudellisesti että emotionaalisesti omaan asuntoon muuttaneita lapsiaan, ja toisaalta opintotuki ja muu sosiaaliturva voivat auttaa itsenäisessä asumisessa ilman vanhempien taloudellista tukea.

Kilpeläisen ja kumppaneiden (2015) mukaan tärkeimmät syyt muuttaa pois lapsuudenkodista olivat halu itsenäistyä, muutto toiselle paikkakunnalle opiskelemaan ja muutto yhteen seurustelukumppanin kanssa. Seitsemän prosenttia tutkimuksen vastaajista kertoi, että muuttamiseen vaikutti ainakin jonkin verran se, ettei vanhempien luona asuminen ollut enää mahdollista – tämä osuus oli pudonnut noin puoleen verrattuna kymmenen vuoden takaiseen (Ilmonen & Hirvonen & Manninen 2005, 23–24). Tutkijat eivät käsittele lainkaan sitä, mitä tarkoittaa, ettei vanhempien luona ollut enää mahdollista asua. Yksi mahdollinen syy sille, ettei enää voi asua kotona, on, että vanhemmat kieltävät kotona asumisen. Hyvinvoiva sateenkaarinuori -kyselyssä tiedusteltiin, ovatko vastaajat pelänneet, että heidän sateenkaarevuutensa paljastuminen johtaisi pyyntöön muuttaa pois kotoa. Seksuaalisen suuntautumisen paljastamista seuraavaa muuttopyyntöä pelkäsi paljon tai jonkin verran reilu viidennes vastanneista.⁵

TAULUKKO 1. KYSELYTUTKIMUKSEN JA KIRJOITUSKERUUN VASTAAJIEN IKÄJAKAUMAT.

Ikä vuonna 2013	Kysely % (N)	Kirjoituskeruu % (N)
Alle 18 vuotta (synt. aikaisintaan 1996)	14 (318)	8 (10)
18–22 vuotta (synt. 1991–1995)	40 (936)	43 (55)
23–29 vuotta (synt. 1984–1990)	31 (727)	24 (31)
Vähintään 30 vuotta (synt. 1983 tai aiemmin)	16 (374)	24 (31)
Yhteensä	100 (2 355)	100 (127)

Sukupuolen kokemuksen paljastamista seuraa-
vaa muuttopyyntöä pelkäsi hieman harvempi.⁶
Eri ikäryhmien väliset erot eivät ole tilastollisesti
merkittäviä.

Niiden vastaajien osuutta, jotka olivat pelän-
neet, että vanhemmat kehottaisivat muuttamaan
pois kotoa, voidaan pitää melko suurena, eikä
tämän tutkimuksen valossa vaikuta siltä, että
nykynuoret luottaisivat merkittävästi aiempaa
enemmän perheensä hyväksyntään. Tulosta voi-
daan pitää osin yllättävänäkin, sillä yhdenvertai-
suus on lisääntynyt esimerkiksi lainsäädännön
tasolla ja sateenkaarevista aiheista on tullut
huomattavasti aiempaa näkyvämpiä. Toisaalta
näkyvyys ei ole ollut pelkästään myönteistä,
vaan myös syrjivät asenteet ovat tulleet esille eri
tavalla kuin aiemmin. Vaikka aiemmin on ole-
tettu, että sateenkaariteemojen suurempi näky-
vyys johtaisi myös esimerkiksi oman homouden
tai lesbouden aiempaan tiedostamiseen, tämä
oletus on myös kyseenalaistettu tutkimuksissa.
Vaikuttaakin siltä, että aiemmin sateenkaare-
vuus pidettiin pidempään omana tietona, kun
taas nykyisin siitä voidaan kertoa aiemmin muil-
le, mikä saattaa johtaa myös syrjivien asenteiden
kohtaamiseen suoraan. (Ks. Floyd & Bakeman
2006.) Lisäksi keskustelu yhdenvertaisuudesta
on saattanut tuottaa aiempaa korkeampia odo-
tuksia sen suhteen, kuinka avoimesti kotona on
mahdollista elää omana itsenään.

Brittinuoria koskevassa tutkimuksessa on
esitetty, että joidenkin sateenkaarinuorten koke-
mus siitä, ettei mahdu omana, sateenkaarevana
itsenään lapsuudenperheeseensä, saattaa johtaa
erityisen varhaiseen kotoa muuttamiseen (Hen-
derson ym. 2007, 134). Hyvinvoiva sateenkaa-
rinuori -tutkimuksen vastaajat arvioivat, ovatko
vanhempien asenteet seksuaalisuuden tai su-
kupuolen moninaisuutta kohtaan vaikuttaneet
lapsuudenkodin ihmissuhteisiin tai kotoa muut-
tamiseen. Noin joka kymmenes vastaaja kertoo
seksuaalisuutta koskevien käsitysten vaikutta-
neen kotona paljon ja joka viides vähän. Suku-
puolen moninaisuutta koskevien asenteiden ar-
vellaan vaikuttaneen useammin, sillä lähes joka
viides arvioi niiden vaikuttaneen paljon ja lisäksi

joka neljäs vähän. Ne, jotka kokivat asenteiden
vaikuttaneen perhesuhteisiin, kokivat muita
useammin asenteiden vaikuttaneen myös kotoa
muuttamiseen ja ovat pelänneet vanhempien
kehottavan heitä muuttamaan kotoa.⁷ Tulokset
kertovat, että asenteet vaikuttavat ihmissuhteis-
siin kotona, samoin kuin nuorten muuttohaluun
ja pelkoon siitä, että vanhemmat kehottaisivat
muuttamaan kotoa, jos tietäisivät nuoren sa-
teenkaarevuudesta.

Kyselyssä ei kysytty, onko pelätty kehutus
muuttaa kotoa todella esitetty, mutta tästä on
joitakin kommentteja kyselyn avovastauksissa.
Niissä vastaajat kuvaavat, miten vanhemmat
ovat todella osoittaneet ovea. Yleisemmin kui-
tenkin kerrotaan, ettei kotona voinut olla avoi-
mesti oma itsensä, minkä vuoksi vastaajat ovat
halunneet muuttaa pois kotoa niin aikaisin kuin
mahdollista. Näissä kuvauksissa kotoa muutta-
minen yhdistyy myös siihen, että pääsee pois
ahdistavasta pikkukaupunkiympäristöstä, eli
kotoa muuttaminen ja muutto pois kotipaikka-
kunnalta liittyvät yhteen. Lisäksi päätös muuttaa
kotoa saatetaan liittää oman perheen suojele-
miseen. Esimerkiksi nuori, vielä kotona asuva
transvastaaja kertoo haluavansa muuttaa pois
ennen sukupuolenkorjaukseen ryhtymistä, jottei
vanhempien tarvitse nähdä muutosta. Kodin
ahdistavuus saattaaakin liittyä paitsi suoranaiseen
hyväksynnän puutteeseen, myös siihen, että
nuoret saattavat kokea painetta piilotella itseään
ja omaa kokemustaan kotona (Taavetti 2015,
47–49; ks. myös Schroeder 2015).

Kirjoituskeruun vastausten avulla voidaan
hahmottaa, millaisia merkityksiä kotoa muut-
taminen saa oman nuoruuden kertomuksessa.
Kokemukset siitä, että olisi tullut painostetuk-
si tai suorastaan heitetyksi ulos kodistaan ovat
kirjoituksissa harvinaisia. 1990-luvulla syntynyt
nainen mainitsee lyhyesti, että kun hänen ei-
heteroutensa tuli kotona ilmi, hänet oltiin ensin
heittäjänä ulos. Toinen, 1980-luvun puolivälis-
sä syntynyt transsukupuolinen vastaaja taas
kertoo, että äiti halusi hänen muuttavan kotoa
ja että toisaalta hänelle ehdotettiin kotoa muut-
tamista, koska äidillä oli niin vaikeaa, koska hän

on ”sellainen”. Toisaalta vuonna 1994 syntynyt vastaaja kirjoittaa, että kotona hänen seksuaalinen suuntautumisensa ei ollut koskaan ongelma, mutta perhekodissa, johon hän päätyi perheen muiden ongelmien vuoksi, siitä tulikin yllättäen hankala asia. Eräs vastaaja myös kuvaa tilannetta, jossa hän päätyi nuorempien transsukupuolisten nuorten auttajaksi, koska he eivät voineet asua kotonaan ja olivat jääneet asunnottomiksi ilman yhteiskunnan tukea. Tässä kirjoituksessa transnuorten asunnottomuus nostetaan esille erityisen kiperänä ongelmana.

Etenkin jo aikuisten kirjoittajien teksteistä näkyy, että muutto pois vanhempien luota on voinut avata uudenlaisen elämän. Vuonna 1963 syntynyt vastaaja asui nuorena koulun asuntolassa satojen kilometrien päässä kotoa, ja villi asuntolaelämä toi mukanaan kaikenlaisia kokeiluja. Vuonna 1982 syntynyt vastaaja taas kertoo olevansa kiitollinen siitä, että pystyi vanhempien tuella muuttamaan omaan asuntoon, jossa tutustuminen teksti-tv:n gay-chattiin omassa rauhassa auttoi solmimaan kontakteja toisiin homopoikiin. Aiemmassa tutkimuksessa onkin todettu, että nuorten käsityksissä kotoa muuttaminen liittyy paitsi itsenäisyyteen, myös erityisesti omaan tilaan ja vapauteen vanhempien valvonnasta (Herranen & Harinen 2008, 6–8). Pääsy pois kotoa, jossa sateenkaarinuoret joko kokivat tulevansa torjutuiksi tai pelkäsivät torjuntaa, on voinut vapauttaa etsimään ihmisuhteita ja yhteisöjä ilman lapsuudenperheen valvontaa.

TOISELLE PAIKKAKUNNALLE JA OMIIN YHTEISÖIHIN

Monien nuorten muutot suuntautuvat suurempiin kaupunkeihin, etenkin jos alkuperäinen kotipaikkakunta on pieni ja tarjoaa vain vähän opinto- tai työmahdollisuuksia (yleisesti nuorten muutoista kunnasta toiseen, ks. tämän kirjan tilasto-osio). Kyselyssä selvitettiin, ovatko seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuolen moninaisuuteen liittyvät asenteet vaikuttaneet muuttamiseen pois paikkakunnalta tai muut-

tamisen harkitsemiseen. Kysymykseen vastasi noin puolet koko kyselyyn vastanneista, oletettavasti siksi, etteivät kaikki ole muuttaneet tai edes suunnitelleet muuttamista pois kotipaikkakunnalta. Jos asuu jo suuremmassa kaupungissa, juuri oma sateenkaarevuus voi olla syynä siihen, ettei muuttamista edes harkitse (Lehtonen 2006, 22). Kysymyksessä ei määritetty, koskiko se juuri muuttamista pois lapsuuden kotipaikkakunnalta, joten vastaukset kertovat asenteiden vaikutuksesta yleisesti muuttamiseen ja asuinpaikkakunnan valintaan.

Yleisesti kyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että paikkakunnan asenteet toimivat enemmän työntö- kuin vetotehtävinä. On yleisempää, että kotipaikkakunnan kielteiset asenteet koetaan syyksi muutolle kuin että näin ajatellaan uuden paikkakunnan myönteisistä asenteista. Oman paikkakunnan kielteiset seksuaalisuuteen liittyvät asenteet mainitsi muuttamisen syyksi vajaa kolmannes kysymykseen vastanneista ja sukupuolen moninaisuuteen liittyvät taas reilu kolmannes. Uuden paikkakunnan myönteisten asenteiden vaikutuksen mainitsi noin joka viides sekä sukupuolen moninaisuuden että seksuaalisen suuntautumisen osalta (taulukko 2). Tässä tutkimuksessa kielteiset asenteet näyttäivät vaikuttaneen useampiin kuin kymmenen vuotta sitten tehdyssä tutkimuksessa, jonka mukaan käsitykset kielteisistä ja myönteisistä asenteista olivat suunnilleen yhtä usein muuttotoiveiden taustalla. Tuolloin tutkimuksessa myös näkyi, että asenteet vaikuttivat useammin miesten kuin naisten muuttosuunnitelmiin. (Lehtonen 2006, 22.)

Ikäryhmittäin tarkasteltuna ainoa tilastollisesti merkitsevä ero asenteiden vaikutuksessa on, että nuorin, alle 18-vuotiaiden vastaajien, ryhmä kertoo vanhempia useammin seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvien kielteisten asenteiden vaikuttaneen muuttamiseen.⁸ Tätä tulosta voi selittää enemmän elämäntilanne kuin historiallinen aika: jos itsenäinen muutto ei ole omassa elämässä vielä mahdollinen, kotipaikan asenteet saattavat tuntua erityisen musertavilta. Lisäksi nuorimmista vastaajista merkittävästi

TAULUKKO 2. MONINAISUUTEEN LIITTYVIEN ASENTEDIEN VAIKUTUS KOTIPAikkakUNNALLA MUUTTAMISEEN IÄN MUKAAN.

Ikä vuonna 2013	Sukupuolen moninaisuuteen liittyvät asenteet ovat vaikuttaneet muuttamiseen			Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyvät asenteet ovat vaikuttaneet muuttamiseen		
	Kielteiset omalla paikkakunnalla % (n)	Myönteiset uudella paikkakunnalla % (n)	N	Kielteiset omalla paikkakunnalla % (n)	Myönteiset uudella paikkakunnalla % (n)	N
Kaikki	37 (89)	21 (49)	237	30 (373)	21 (259)	1242
Alle 18 vuotta	42 (15)	22 (8)	36	40 (67)	19 (31)	167
18–22 vuotta	36 (33)	18 (16)	91	29 (152)	20 (103)	522
23–29 vuotta	37 (29)	19 (15)	78	28 (106)	22 (85)	381
Vähintään 30 vuotta	38 (12)	31 (10)	32	28 (48)	23 (40)	172

muuta suurempi osuus, joka viides, asuu maaseudulla, mikä voi osaltaan selittää tulosta. Vanhemmista vastaajista useampi on voinut jo muuttaa suurempiin kaupunkeihin, joten asenteiden vaikutus muuttamisen motiivina on ehkä ollut heille ajankohtainen aiemmin.

Muuten ikäryhmien väliset erot asenteiden vaikutuksen suhteen eivät ole tilastollisesti merkitseviä, eikä tämä aineisto anna tukea sille käsitykselle, että aikuiset olisivat kokeneet nykynuoria useammin joko oman paikkakuntansa kielteiset tai toisen paikkakunnan myönteiset asenteet tärkeiksi omien muuttosuunnitelmien kannalta. Lisääntynyt sateenkaarteemojen näkyvyys on voinut vaikuttaa ristiriitaisesti kokemuksiin. Yhtäältä kokemus hyväksynnästä on varmasti yleistynyt. Toisaalta yhdenvertaisuuden ja moninaisuuden näkyvyyden lisääntyminen on voinut nostaa odotuksia hyväksynnästä, mikä saattaa korostaa eroa omalla kotipaikkakunnalla koetun ja suurempia kaupunkeja koskevien mielikuvien välillä.

Siinä missä kyselyvastausten perusteella vaikuttaa siltä, että oman kotipaikkakunnan kielteiset asenteet ovat muuttamisen syy useammin kuin uuden paikkakunnan myönteiset asenteet, kirjoituskeruu antaa asiasta hieman toisenlaisen kuvan. Kirjoittajat kertovat, että vasta Suomen suurimmissa kaupungeissa – ensisijaisesti Helsingissä, mutta myös Turussa ja Tampereella – on mahdollista elää sateenkaarevaa elämää. Isompaan kaupunkiin muuttamisen merkitykseksi kuvataan koettu anonyymiys, jonka turvin

uutta, omanlaista elämää voi elää. Jo se, ettei uudella paikkakunnalla kukaan tunne, tuottaa vapautta ja irrottaa perheen ja lapsuusajan ihmissuhteista (myös Lehtonen 2006, 24; Herranen & Harinen 2008). Tästä todistaa sekin, ettei aina tarvita edes muuttoa, vaan jo pelkkä koulun vaihtaminen toiselle paikkakunnalle voi riittää luomaan vapauden ja anonyymiyden tunteen.

Muuttoon toiselle paikkakunnalle liittyy usein opintojen aloittaminen ja jo sitä kautta uudenlaisen ystäväpiiriin löytäminen. ”Yliopistossa tutustuin muihin samanlaisiin ja aloin ensimmäistä kertaa elää”, kirjoittaa esimerkiksi vuonna 1984 syntynyt vastaaja. Toisaalta juuretomuus, se, että on ”ilman menneisyyttä ja tulevaisuutta”, saattaa tuottaa yksinäisyyttä. Vuonna 1992 syntynyt vastaaja kertoo muutostaan toiselle paikkakunnalle yhdessä tyttöystävänsä kanssa. Kun paikkakunnan uusi kaveripiiri ei seksuaalisen suuntautumisen vuoksi hyväksyntykään häntä, hän jäi uudella paikkakunnalla yksin.

Vain muutama kirjoittaja mainitsee, että oman kotipaikkakunnan asenteet erilaisuutta kohtaan ovat ahdistaneet. Asenteet näkyvät enemmänkin siinä, miten muuttamisen jälkeistä uutta paikkakuntaa kuvaillaan: jos muuton jälkeen on vapautta ja mahdollisuus löytää toisia sateenkaarevia, tästä voidaan päätellä, ettei näin ehkä ollut aiemmin. Muutama kirjoittaja kertoo myös, ettei Setan toimintaan ollut mahdollista osallistua pieneltä paikkakunnalta tai se oli vaikeaa tehdä salaa vanhemmilta.

Vanhempien vastaajien kirjoituksista näkyy, että kotipaikkakunnan pienuus saattoi tuottaa käsityksen, ettei paikkakunnalla välttämättä olisi ollut esimerkiksi homoja lainkaan. Kuten 1960-luvulla syntynyt mies kirjoittaa, ”ehkä ajateltiin, että heitä oli vähän ja vain Helsingissä”. Tällöin yhteisöjä ja ihmissuhteiden mahdollisuutta etsittiin suuremmista kaupungeista. Aineiston vanhimpiin vastaajiin kuuluva vuonna 1953 syntynyt mies kirjoitti muuttaneensa 1970-luvun alussa Helsingin lähelle, koska oli lukenut Suomen vanhimman homojärjestön Psyken järjestämistä tansseista, joihin halusi osallistua. Vuonna 1980 syntynyt kirjoittaja taas toteaa, että ”Vaasan yliopistossa yli 20 vuotiaana ymmärsin, että homoja todella on olemassa”, ja normaaliksi oma homous muuttui vasta Helsingissä ja ulkomailla. Vaikka internetyhteydet ja erilaiset verkkoyhteisöt ovat 1990-luvulta alkaen vähentäneet välimatkojen merkitystä, jotkut kokevat edelleen turhauttavaksi sen, että kaikki nettitutut vaikuttavat asuvan Etelä-Suomen suuremmissa kaupungeissa.

Muuttaminen pois kotipaikkakunnalta kietoutuu kirjoituksissa muuttoon pois lapsuudenkodista myös siten, että muuttajan tavoitteena on voinut olla pääsy mahdollisimman kauas vanhemmista. Tämä saattaa liittyä vanhempien tai perheen toivomaan salailuun, jota voi olla helpointa vastustaa muuttamalla toiselle paikkakunnalle. Toisaalta muuttaminen liittyy muihinkin asioihin kuin seksuaalisuuden ja sukupuolen kokemuksiin. Monet nuoret muuttavat pois kotipaikkakunniltaan opintojen tai työn vuoksi, jolloin sateenkaarevuus voi olla vain pieni lisä-syy siihen, että asuinpaikaksi valitaan suurempi kaupunki.

HAAVEITA MAASTAMUUTOSTA JA OMANLAISESTA ELÄMÄSTÄ

Ajatus, että elämä sateenkaarevana ihmisenä olisi helpompaa jossain muualla kuin Suomessa, erityisesti Länsi-Euroopan ja Yhdysvaltojen metropoleissa, on kulttuurisesti tunnistettava haave (esim. Lehtonen 2006, 23). Haaveilun li-

säksi moni on myös lähtenyt matkaan. Joissakin perheissä liikkuu tarinoita nuorena Tukholmaan muuttaneesta keikarienosta tai sedästä, joka lähti Hampuriin ilman ulkoapäin ymmärrettävää syytä. Sen lisäksi, että monet kokevat suurkaupunkien ja niiden sateenkaariyhteisöjen imua, etenkin homouteen on liitetty ajatus, että se tulee ”jostain muualta”. Suomessa esimerkiksi puhuttiin pitkään sodanjälkeisinä vuosikymmeninä ”ruotsalaistaudista” (Juvonen 2002, 103), eikä ruotsalaisuuden ja homouden yhteys ole arkikeskustelussa vieläkään katkennut. Suomalaista lesbouden ja homouden historiaa tutkineen Tuula Juvosen (2002, 110) mukaan Ruotsi esiintyi jo 1960-luvun julkisuudessa paitsi homoseksuaalisuuden ”taudin” lähtömaana, myös maana, jossa yhdenvertaisuus oli pidemmällä kuin Suomessa.

Kyselytutkimuksessa ei käsitelty suoraan kokemuksia tai toiveita liittyen muuttamiseen pois omasta kotimaasta. Kyselyä levitettiin lähinnä suomalaisia kanavia pitkin, joten se ei todennäköisesti tavoittanut ihmisiä, jotka ovat muuttaneet pois Suomesta asenteiden vuoksi tai muusta syystä. Näkemyksiä siitä, miten ulkomaille muuttamisen houkutus ja mahdollisuus näkyvät sateenkaarinuorten elämässä, voidaan kuitenkin etsiä avovastauksista. Niissä muuttamat vastaajat, jotka kaikki ovat joko nuoria aikuisia tai yli 30-vuotiaita, kirjoittavat, että heidän toiveissaan on muuttaa pois Suomesta kohti laajempia sateenkaaripiirejä. Yksi vastaaja kertoo asuvansa osan vuodesta ulkomailla.

Näissä kuvauksissa ulkomaille lähteminen kuvataan vapautumisen mahdollisuutena ja oman itsen näköisen elämän aloittamisena. Toisaalta ainakin yksi, vuonna 1984 syntynyt muunsukupuolinen vastaaja, on tullut toiseen tulokseen, eikä enää pidä ulkomaille lähtöä itsensä elämisen edellytyksenä: ”Mielessä on jo muutaman vuoden käynyt ajatus jos muuttaisin ulkomaille, korjaisin sukupuoltani ja aloittaisin uuden elämän. Vasta nyt olen alkanut ajatella ettei muuttaminen ja kaikkien vanhojen ihmissuhteiden katkaiseminen ole välttämätöntä.” Tämän muutoksen voi tulkita siten, että vastaajaa

nuorempana ahdistaneet sukupuolinormit ovat hänen aikuistuttuaan menettäneet sen verran otettaan, että omanlainen elämä on mahdollista myös Suomessa.

Eräs kirjoituskeruun nuorimmista vastaajista, 18-vuotias mies, kirjoittaa, että hänen aikanaan on muuttaa pois Suomesta, koska hänen kokemuksensa mukaan seksuaalivähemmistöjä ei täällä hyväksytä. Aineiston ainoa Suomeen muuttamisen kokemus muodostaa kiinnostavan vastakohtan tälle näkemykselle. Homomies, joka on syntynyt 1980-luvun puolivälissä ja muuttanut perheensä mukana Venäjältä Suomeen, arvioi tekstissään, että homona on Suomessa paljon helpompaa. Oman arvionsa mukaan hän olisi Venäjällä naimisissa naisen kanssa vastoin tahtoaan, ja hän tietää monen venäläisen homon paenneen maasta. Silti tässäkin tekstissä Suomi ei näyttäydä täysin hyväksyvänä yhteiskuntana. Kirjoittajan mukaan Suomessa on helpompaa osin siksi, että ne, jotka tuomitsevat, eivät useinkaan sano sitä ääneen.

Ulkomailla asuminen on muuttunut suomalaisnuorten elämässä huomattavasti aiempaa tavallisemmaksi. Vuonna 2015 tehdyn tutkimuksen mukaan 14 prosenttia muista kuin maahanmuuttajataustaisista nuorista on asunut ulkomailla, kun vielä 1990-luvun puolivälissä osuus oli alle viisi prosenttia (Kilpeläinen ym. 2015, 29; ks. myös tämän kirjan tilasto-osio). Ulkomaille muuttaminen on toki edelleen mahdollista lähinnä sellaisille nuorille, joiden kotitausta tarjoaa riittävästi tukea ja resursseja. Ulkomaille muutetaan usein opiskelemaan, eikä silloin sateenkaarinuortenkaan muuttamisen ainakaan ainoa motiivi ole hyväksyvemmän ympäristön löytäminen.

Keruun kirjoituksissa ulkomaille lähtö ei ollut pysyvä ratkaisu, vaan välivaihe. Osin tämä näkyy aineistossa arvatenkin siksi, että keruukutsu ei juuri tavoittanut pysyvästi ulkomaille muuttaneita. Esimerkiksi vuonna 1977 syntynyt nainen kertoo, että opiskeluaikana ulkomailla eletty naissuhde paitsi vahvasti käsitystä omasta biseksuaalisuudesta, myös mahdollisti Suomeen palattua suuntautumisesta kertomisen.

Myös 1960-luvun lopulla syntynyt mieskirjoittaja koki, että Suomessa ilmapiiri oli kylmä ja suhteiden solmiminen tuntui mahdolliselta vain ulkomailla.

Kokemusten yksilöllisyydestä huolimatta käsitykset siitä, mitä ulkomailla asuminen voisi itselle tarkoittaa, ovat huomattavan yhdenmukaisia sateenkaarisukupolvesta toiseen. Aineiston vanhimpiin kuuluva, vuonna 1953 syntynyt kirjoittaja haaveili nuorena muutosta Australiaan, jotta elämä olisi vapaampaa. Myös 1960-luvun lopulla syntyneellä transsukupuolisella vastaajalla oli henkireikäni kontakti Australiaan, mutta omanlainen elämä löytyi Yhdysvalloista. 1980-luvun puolivälissä syntynyt transsukupuolinen nainen puolestaan tiivistää monien kokemukset ulkomaisista metropoleista: ”Berliini on paratiisi kaikille kaltaisilleni.” Väliaikainenkin asuminen ulkomailla on auttanut monia kirjoittajia rakentamaan sateenkaarevaa aikuisuutta.

MUUTTAMINEN JA SATEENKAARINUORTEN AIKUISTUMINEN

Muutto on osa niin sateenkaarinuorten kuin muidenkin nuorten elämää. Vanhempien luota lähteminen muuttaa vanhempien ja aikuistuvien lasten välisiä suhteita, jolloin edes vanhempien torjuvat asenteet eivät ole nuorille enää niin suuri kysymys kuin aiemmin ja eläminen omana itsenä voi olla mahdollista vanhempien toivomasta salailusta huolimatta. Jos vanhempien kielteiset asenteet ovat johtaneet aikaiseen kotoa muuttoon tai vanhemmat ovat suorastaan heittäneet nuoren ulos kodistaan, luottamus ei aina palaudu helposti. Näissä tilanteissa nuoret eivät välttämättä saa vanhemmilta sitä taloudellista, emotionaalista ja käytännöllistä tukea, jonka varassa monien suomalaisnuorten elämä omillaan alkaa. Tällöin riittävät resurssit on löydettävä muualta ja tukena voi toimia esimerkiksi oma rakkaussuhde tai sateenkaariyhteisö. Jos näistä kumpaakaan ei ole tai ne eivät kestä nuoren aikuisen elämän paineita ja vastoinkäymisiä, sateenkaarinuori saattaa jäädä hyvin yksin.

Muuttamiseen pois vanhempien luota liittyy usein muutto toiselle paikkakunnalle. Toiselle paikkakunnalle muutettaessa koetut kielteiset asenteet sateenkaarevuutta ja erityisesti sukupuolen moninaisuutta kohtaan toimivat yhtenä muuttohaluja lisäävänä tekijänä. Etenkin nuorimmat ja siis useimmin vielä vanhempiansa kanssa asuvat vastaajat kokevat asenteiden vaikuttavan usein. Tämä johtunee siitä, että jos muuttaminen ei vielä ole mahdollista, syrjivyyttä voi tuntua musertavalta. Uudelta kotipaikkakunnalta etsitään parempia mahdollisuuksia tavata toisia sateenkaari-ihmisiä ja tilaisuutta rakentaa omia yhteisöjä ja ihmissuhteita. Sinänsä jo esimerkiksi opiskelujen aloittaminen saattaa avata uuden kaveripiiriin, eikä muuttoa välttämättä edes tarvita. Toisaalta osa sateenkaarinuorista etsii tilaa itsensä näköiselle elämälle muuttamalla ulkomaille.

Aikuistumisen näkemisen moniulotteisena prosessina (esim. Aapola & Ketokivi 2005) voidaan ajatella tekevän tilaa myös sateenkaareville aikuistumisille. Silti sekä tutkimusten että nuorten itsensä aikuisuuskuvat saattavat edelleen olla varsin yhdenmukaisia. Esimerkiksi brittinuoria käsittelevässä pitkittäistutkimuksessa todettiin, että lähes kaikki nuoret kuvittelivat itsensä aikuisina avioituneina ja lasten vanhempina, vaikkakin tämä kuva tuntui olevan kaukana tulevaisuudessa (Henderson ym. 2007, 136). Käsitystä aikuisuudesta määrittää edelleen, kaikesta moninaisuudesta huolimatta, siirtymä lapsuuden perheestä omaan perheeseen. Kuten Jack Halberstam (2005, 174–179) kirjoittaa, sateenkaareva elämä voi näyttää jäämiseltä ikuisesti nuoruuden välitilaan. Tällöin sateenkaarinuorten aikuistumiseen liittyvät valinnat saattavat näyttää väärin suoritetulta itsenäistymiseltä suhteessa hetero- ja sukupuolinormatiiviseen ideaaliin.

Toki monet sateenkaarinuoret toivovat itselleen hyvin norminmukaista elämää – nuori lesbonainen voi esimerkiksi haluta vaimon, omakotitalon ja pari lasta. Nämä toiveet kertovat osaltaan siitä, että hetero- ja sukupuolinormatiivisuuteen on syntynyt murtumia, jotka mahdollistavat myös sateenkaarinuorille haaveet

nykynormeihin mahtuvasta aikuisuudesta. Yhteiskunnan epätasa-arvoiset rakenteet ja syrjintä saattavat kuitenkin edelleen estää näiden haaveiden toteuttamista ja siten myös estää nuorta kuvittelemasta kaipaamaansa aikuisuutta. Kuvitelmia toisenlaisista, vähemmän norminmukaisista aikuisuuksista esiintyy nuorten kirjoituksissa vähän, vaikka vanhempien kirjoittajien kuvaamat sateenkaari aikuisuudet ovat paljon moninaisempia. Voidaankin kysyä, millaisia muunlaisia aikuisuuden haaveita ja itsenäistymisen väyliä nuorilla edes olisi valittavanaan? Onko mahdollista kuvitella itsensä aikuiseksi jonkin muun mallin avulla?

Yksi mahdollinen vaihtoehtoinen itsenäistymisen reitti liittyy juuri muuttamiseen, sillä esimerkiksi ulkomaille lähteminen voi tarjota tien omannäköiseen aikuisuuteen. Lähtö voi olla paitsi pakoa oman kotipaikkakunnan ahdistavasta ilmapiiristä, myös pääsyä pois ahtaasta kulttuurisesta mallista, joka ei mahdollista sateenkaarevaa aikuisuutta. Sateenkaari aikuisten kertomuksissa ulkomaille lähteminen on yksi elämänvaihe, jonka avulla omaa itsenäisyyttä rakennetaan ja omannäköinen elämä eletään todeksi.

VIITTEET

- 1 Kiitän tutkija Jukka Lehtosta, tutkija Sanna Pasasta sekä artikkelikokoelman nimetöntä arvioijaa heidän esittämistään erittäin hyödyllisistä huomioista ja korjauksista artikkelini käsikirjoitukseen. Artikkelini liittyy akatemiahankkeeseen ”Vaikeat muistot ja moninaiset identiteetit yhteiskunnan arjessa” (WPS1294292).
- 2 Kyselytutkimus: Alanko, Katarina: Hyvinvoiva sateenkaarinuori 2013 [elektroninen aineisto]. FSD2924, versio 1.0 (2014-07-07). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö [tuottaja], 2013. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2014. Kirjoituskeruu: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto. Sateenkaarinuoret.

Saatavilla myös sähköisesti (lukuun ottamatta muutamaa kirjoitusta, joiden kirjoittaja ei antanut tallennuslupaa Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon): Sateenkaarinuorena nyt ja ennen 2014 [elektroninen aineisto]. FSD3020, versio 1.0 (2015-06-24). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura [tuottaja], 2014. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], 2015.

- 3 Kyselytutkimuksen vastaajia oli yhteensä 2503. Vastaajien rajaamiseen käytetyt kysymykset:

[q19_3] Koetko olevasi: Muu, mikä?;

[q24] Oletko trans?;

[q25_5] Mikä tai mitkä parhaiten kuvaavat sinua tällä hetkellä: Transvestiitti;

[q48] Oletko koskaan ajatellut tehdä tai tehnyt jotakin korjatakseksi sukupuoltasi?

Seksuaalisen suuntautumisen osalta vastaajat, jotka eivät olleet valinneet pelkästään vaihtoehtoa [q64_5] Koetko jonkin tai joidenkin seuraavista kuvaavan seksuaalista suuntautumistasi: Hetero.

- 4 Käytän kyselytutkimuksesta seuraavia muuttujia kysymyksistä, jotka esitettiin sukupuolivähemmistöihin kuuluville vastaajille:

[q57_2] Oletko joskus pelännyt jotakin seuraavista? Olen pelännyt että: Vanhempani pyytävät minua muuttamaan kodistani, jos paljastan sukupuoli-identiteettini heille (N=402, vaihtoehdot: en lainkaan – vähän – en osaa sanoa – jonkin verran – paljon [analyysissa ”en osaa sanoa” on koodattu puuttuvaksi vastaukseksi, korrelaation laskemisessa muuttujan koodaus on käännetty]);

[q58_6] Ovatko asenteet sukupuolen moninaisuuden vaikuttaneet valintoihisi ja ihmissuhteisiin elämässäsi: Kotoa pois muuttaminen (N=363, vaihtoehdot: paljon – vähän – ei ollenkaan);

[q58_7] Ovatko asenteet sukupuolen moninaisuuden vaikuttaneet valintoihisi ja ihmissuhteisiin elämässäsi: Lapsuudenkodin

ihmissuhteet (N=356, vaihtoehdot: paljon – vähän – ei ollenkaan);

[q59_3] Oletko muuttanut tai harkinnut muuttoa paikkakunnaltasi johtuen asenteista sukupuolen ilmaisuksi tai sukupuoli-identiteettiäsi liittyen? Mitkä olivat tai ovat syyt muutolle: Negatiiviset asenteet omalla paikkakunnalla (N=237, mainittu – ei mainittu);

[q59_4] Oletko muuttanut tai harkinnut muuttoa paikkakunnaltasi johtuen asenteista sukupuolen ilmaisuksi tai sukupuoli-identiteettiäsi liittyen? Mitkä olivat tai ovat syyt muutolle: Myönteiset asenteet uudella paikkakunnalla (N=237, mainittu – ei mainittu);

sekä seuraavia muuttujia kysymyksistä, jotka esitettiin seksuaalivähemmistöihin kuuluville vastaajille:

[q71_2] Oletko joskus pelännyt jotakin seuraavista? Olen pelännyt että: Vanhempani pyytävät minua muuttamaan kodistani, jos paljastan seksuaalisen suuntautumiseni heille (N=2249, vaihtoehdot: en lainkaan – vähän – en osaa sanoa – jonkin verran – paljon – ei koske minua [analyysissa ”en osaa sanoa” ja ”ei koske minua” on koodattu puuttuvaksi vastaukseksi, korrelaation laskemisessa muuttujan koodaus on käännetty]);

[q73_6] Ovatko asenteet seksuaalisen suuntautumisen vaikuttaneet valintoihisi ja ihmissuhteisiin elämässäsi: Kotoa pois muuttaminen (N=2066, vaihtoehdot: paljon – vähän – ei ollenkaan);

[q73_7] Ovatko asenteet seksuaalisen suuntautumisen vaikuttaneet valintoihisi ja ihmissuhteisiin elämässäsi: Lapsuudenkodin ihmissuhteet (N=2062, vaihtoehdot: paljon – vähän – ei ollenkaan);

[q74_3] Oletko muuttanut tai harkinnut muuttoa paikkakunnaltasi johtuen asenteista seksuaaliseen suuntautumiseesi liittyen? Mitkä olivat tai ovat syyt muutolle: Negatiiviset asenteet omalla paikkakunnalla (N=1242, mainittu – ei mainittu);

- [q74_4] Oletko muuttanut tai harkinnut muuttoa paikkakunnaltasi johtuen asenteista seksuaaliseen suuntautumiseesi liittyen? Mitkä olivat tai ovat syyt muutolle: Myönteiset asenteet uudella paikkakunnalla (N=1242, mainittu – ei mainittu).
- 5 Muuttuja q57_2. Ikäryhmästä riippuen 22–28 %, ikäryhmien keskiarvo 24 %.
  - 6 Muuttuja q71_2. Ikäryhmästä riippuen 20–25 %, ikäryhmien keskiarvo 23 %.
  - 7 Sukupuolen moninaisuuden osalta muuttajien q57_2, q58_6 ja q58_7 välinen korrelaatio (Spearmanin rho) on 0,422–0,510. Seksuaalisen moninaisuuden osalta muuttajien q71_2, q73_6 ja q73_7 välinen korrelaatio (Spearmanin rho) on 0,345–0,467. Korrelaatiot ovat tilastollisesti merkitseviä merkitsevyytastasolla $p < 0,001$.
  - 8 Muuttuja q74_4. Khiin neliö -testin tulos: $X^2=9,55$; $df=3$; $p=0,023$.

LÄHTEET

- Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa (2005) Johdanto: Aikuistumisen ehdot 2000-luvun yhteiskunnassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 7–32.
- Alanko, Katarina (2014a) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 146, verkkojulkaisuja 72 & Seta-julkaisuja 23. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Seta. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori.pdf (Viitattu 19.7.2016.)
- Alanko, Katarina (2014b) Lesbo-, homo-, bi- ja transnuorten hyvinvointi ja perheiden tuki. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muraanen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta, 187–198.
- Floyd, Frank J. & Bakeman, Roger (2006) Coming-Out across the Life-Course. Implications of Age and Historical Context. *Archives of Sexual Behavior* 35 (3), 287–296.
- Halberstam, Jack [Judith] (2005) *In a Queer Time and Place. Transgender Bodies, Subcultural Lives*. New York: New York University Press.
- Hekanaho, Pia Livia (2012) Queer-teorian kummia vaihteita. Teoksessa Tuula Juvonen & Leena-Maija Rossi & Tuija Saresma (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 144–155.
- Henderson, Sheila & Holland, Janet & McGrellis, Sheena & Sharpe, Sue & Thomson, Rachel (2007) *Inventing Adulthoods. A Biographical Approach to Youth Transitions*. London: Sage.
- Herranen, Jatta & Harinen, Päivi (2008) Kohti hyvää aikuisuutta. ”Omilleen asettumisen” kulttuurinen kuva. *Aikuiskasvatus* 28 (1), 4–14.
- Huhta, Helena (2015) ”Pitää pään kasassa työttömyysaikana” Liikunta työttömien nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/liikunta_tyottomien_nuorten_arjessa.pdf (Viitattu 19.7.2016.)
- Ilmonen, Mervi & Hirvonen, Jukka & Manninen, Rikhard (2005) *Nuorten asuminen 2005*. Suomen ympäristö 812. Helsinki: Ympäristöministeriö. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40537/SY_812.pdf?sequence=1 (Viitattu 19.7.2016.)
- Jokinen, Kimmo (2014) Nykynuoret ja siirtymät aikuisuuteen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti & Leena Suurpää (toim.) *Nuoruuden sukupohvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 152. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 250–271.
- Juvonen, Tuula (2002) *Varjoelämää ja julkaisia salaisuuksia*. Tampere: Vastapaino.

- Kilpeläinen, Päivi & Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo (2015) *Toiveet ja todellisuus – Nuorten asuminen 2014*. Suomen ympäristö 2/2015. Helsinki: Ympäristöministeriö. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153037/SY_2_2015.pdf?sequence=4 (Viitattu 19.7.2016.)
- Kuussaari, Kristiina & Pietikäinen, Minna & Puhakka, Tiina (2010) Nuoret ja aikuiset tilastojen ja kyselytutkimusten valossa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Obi-pubuttu nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2010*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisosaian neuvottelukunta, 16–58.
- Lehtonen, Jukka (2006) *Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt Suomen kunnissa. Keinoja ja ideoita yhdenvertaisuuden tueksi*. ESR tutkimukset ja selvitykset -sarja. Helsinki: Työministeriö. http://www.rakennerahastot.fi/vanhat_sivut/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/tutkimukset_ja_selvitykset/09_08-06_seksuaali-ja_sukupuolivahemmistot_suomen_kunnissa_keinoja_ja_ideoita_yhdenvertaisuuden_tueksi.pdf (Viitattu 19.7.2016.)
- Lehtonen, Jukka (2013) Sukupuolivähemmistöt koulussa – moninaisia tarinoita ja haastavia tutkimusvalintoja. *SQS* 7 (1–2), 42–49. <http://ojs.tsv.fi/index.php/sqs/article/view/50797/15474> (Viitattu 19.7.2016.)
- Lehtonen, Jukka (2014) Muistot ja ajallisuus – Setan nuorten toiminta muutoksessa. *SQS* 8 (1–2), 44–57. <http://ojs.tsv.fi/index.php/sqs/article/view/49716/14757> (Viitattu 19.7.2016.)
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 92. Nuorisosaian neuvottelukunnan julkaisuja 40. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisosaian neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura.
- Nikander, Timo (2009) Nuoret muuttavat omilleen yhä nuorempina. http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_004.html (Viitattu 19.7.2016.)
- Salonen, Reetta (2005) Milloin omaan kotiin? Aikuistumisen vastuu Suomessa ja Espanjassa. Teoksessa Sinikka Aapola & Kaisa Ketokivi (toim.) *Polkuja ja poikkeamia. Aikuisuutta etsimässä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 56. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 66–99.
- Schroeder, Christopher G. (2015) Sanctuary or prison: queer youth and the family, household and home. *Social & Cultural Geography* 16 (7), 783–797.
- Suhonen, Sami (2014) Sukupuolen määrittelyn käytännöt ja itsenään elämisen mahdollisuudet. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Valtion nuorisosaian neuvottelukunta, 178–186.
- Taavetti, Riikka (2014) Siiri ja minä. Lesboelämän kirjoittaminen ja lukeminen muistitiedossa. *SQS* 8 (1–2), 1–19. <http://ojs.tsv.fi/index.php/sqs/article/view/49710> (Viitattu 19.7.2016.)
- Taavetti, Riikka (2015) ”Olis siistiä, jos ei tarttis määritellä...” *Kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 81 & Seta-julkaisuja 24. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Seta. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori.pdf (Viitattu 19.7.2016.)

VIETTÄISINKÖ ELÄMÄNI PERIFERIASSA? NUORTEN MUUTTOALTTIUS ITÄ-SUOMESSA

PEKKA PENTTINEN

Asutuksen keskittyminen maassamuuton seurauksena rannikolle ja kaupunkeihin on jatkunut Suomessa yhtäjaksoisesti yli sadan vuoden ajan. Muuton syyt ovat vaihdelleet yhteiskunnallisista käännekohdista talouskehityksen muutoksiin sekä parempien elinehtoien hakemiseen. Merkittävä suurena muuttoaaltona tunnettu kaupungistuminen vaihe kesti 1950-luvun lopulta 1970-luvun puoliväliin, mutta viime aikoina yleinen muuttoaktiivisuus on ollut tätäkin suurempaa. (Aro 2007a; 2007c.) Liikkuvuuden lisääntymisessä voidaan nuorten osalta erottaa toteutunut ja tilastoitu muuttoliike siihen hermistävästä muuttoalttiudesta, jota ohjaavat vahvasti tulevaan asuinpaikkaan liittyvät mielikuvat sekä elämäntulon rakentamiseen kohdistuvat toiveet ja odotukset.

Suomessa pääkaupunkiseudun ja kasvukeskusten ulkopuolella asuvien nuorten ajatellaan lähtökohtaisesti olevan keskuksissa asuvia nuoria muuttoalttiimpia. Synä tähän pidetään yhtäältä yhteiskunnan rakenteellisia muutostekijöitä sekä sosiaalisia ja kulttuurisia liikkuvuuspaineita, toisaalta yksilölähtöisiä elämänsuunnitelmia nuoruusiän tulevaisuusorientuneessa tilanteessa (esim. Kytö & Kral-Leszczynska 2013; Lehtonen & Tykkyläinen 2009). Näiden tekijöiden voidaan nähdä yhdistyvän yleiseksi muuttoherkkyydeksi, jota ohjaavat paikallisten elinolosuhteiden aiheuttama työntövoima ja muualla tarjolla olevien elinolosuhteiden vetovoima (King 2012; Korkiasaari & Söderling 2007).

Joidenkin nuorten tapauksessa muuttoalttius ei näistä tekijöistä huolimatta lisääny. He pyrkivät kiinnittymään nykyiseen asuinpaikkaansa, vaikka sen sijainti olisi syrjäinen maakuntakeskuksista tai pääkaupunkiseudun

metropolialueelta katsottuna. Heille syrjäisen maakunnan tai sen syrjäisen osan vetovoimatekijät näyttäytyvät työntövoimaa vahvempina ja ovat siis kiinnittymistä tukevia tekijöitä (Harinen 2013; Harinen 2015; Harinen & Souto 2010; Penttinen 2013). Tällaisista kiinnittymistekijöistä on paikallisesti tai alueellisesti jonkin verran kumuloituvaa tietoa (esim. Jurvansuu 2000; Kiilakoski 2016; Ollila 2008; Tuhkunen 2007), mutta maantieteellisesti kattavasti asiaa ei ole Suomessa nuorten osalta juurikaan kuvattu.

Artikkelissa tarkastellaan alueelle kiinnittymistä ja muuttoalttiutta Itä-Suomen kolmen maakunnan nuorten kokemusten pohjalta. Aineistona on kysely (n=2084), jonka avulla kuvaillaan ensinnäkin sitä, mikä on luonteenomaista Itä-Suomen maakuntien nuorten alueen sisäiselle ja alueelta pois suuntautuvalla muuttoliikkeelle, ja toiseksi sitä, millaisia muuttoalttiuden profiileja nuorilta on löydettävissä.

SYRJÄSEUTU NUORTEN ASUINYMPÄRISTÖNÄ

Näkökulmia syrjäseudun määrittämiseen on lukuisia. Arkipäiväisin tapa tuottaa syrjäseudulle, periferiale, määrittely liittyy tapaan, jolla siitä puhutaan. Kyse on tällöin diskurssista, joka tuottaa fakta- ja uskomuspohjaisesti yleisesti tunnistettavan käsityksen syrjäseudusta tai syrjäseutuisuudesta. Käsitystä periferiasta muovaa tällöin ytimen ja syrjäseudun välinen erottelu, joka perustuu lähinnä elämäntavan, elinympäristön kehittyneisyyden tai elinmahdollisuuksien hahmottamisen haasteellisuuden eroavaisuuksiin (esim. Ollila 2008). Puhetavassa korostuvat usein myös taloudelliset-tuotannolliset ja elinkeinorakenteeseen liittyvät kehityserot.

Asuinympäristön kokemisen perusteella edellä mainittuja piirteitä voidaan Tuhkunen (2007, 155) soveltaman jäsenyyksen mukaan eritellä myönteisten ja kielteisten merkitysten mukaan (taulukko 1). Nämä piirteet kuvaavat monelta osin rationaalisia, mutta myös uskomuspohjaisia käsityksiä asuinympäristöstä ja sitä, millä tavoin merkityksen kokeminen liittyy asuinympäristön taajamaluonteeseen. Ne näyttävät olevan yleisiä kaikkialla, ja myös Itä-Suomen nuoret jakavat nämä mielikuvat (Penttinen 2013).

Urbaanin, kaupunkimaisen ja toisaalta perifeerisen ympäristön määrittymiselle on ominaista ainakin osin arvosidonnaisuus. Esimerkiksi sosiaalinen kontrolli, joka saattaa perifeerisessä ympäristössä näyttäytyä kielteisenä ja osin ahdistavana piirteenä, voi olla kaupunkimaisessa ympäristössä tavoiteltava ja turvallisuutta tuottava asia. Samoin voidaan nähdä olevan myös muiden yhteisöllisyyteen liittyvien perinteiden osalta. Kaupunkimaisen ympäristön kielteisten piirteiden näkeminen myönteisinä perifeerisessä ympäristössä lienee sen sijaan mahdotonta tai ainakin vaikeaa. Urbaanin ympäristön myönteiset piirteet nähdään toki tavoittelemisen arvoisina myös perifeerisissä ympäristöissä (Penttinen 2013).

Bäck (2004) kuvaa tätä myönteistä merkityksenantoa urbaaniksi eetokseksi, jolle on ominaista paikallisen kiinnittymisen ja paikallisen identiteetin lisäksi kaupunkimaisen elämäntavan sekä siihen liittyvien arvojen ja mieltymysten tavoittelu. Tällaisia ovat esimerkiksi modernin elämän aallonharjalla eläminen, alttius uusille virikkeille ja kokemuksille tai yksilöllisen elämänpolun rakentamisen mahdollisuus. Samanaikaisesti globaalien kulttuurien ja sen myötä urbaanin eetoksen voidaan havaita työntyvän myös perifeeriseen elinympäristöön erilaisten brändien, palveluiden ja kulttuuristen toimintatapojen mukana (Massey 1994, 147). Kyse on siten markkinavoimaisten mekanismien työntymisestä ihmisten elämäntavoihin erilaisina kulutuksen muotoina ja samalla kulumahdollisuuksia tarjoavien keskustien tuottamasta elämäntavallisesta imusta (Agnew 2011). Hyvien elinolojen tavoittelu on kuitenkin varsin yleisinhimillistä ja ominaista valtaosalle ihmisistä asuinpaikasta riippumatta.

Mielikuvien, tavoitteiden ja mieltymysten ohella periferiaa voidaan tarkastella objektiivisempien mittareiden avulla. Periferian tilastopohjaista määrittelyä nyky-Suomessa helpottaa se, että väestö on voimakkaasti keskittynyt metropolialueelle ja maakuntien kasvukeskuksiin.

TAULUKKO 1. SYRJÄSEUTUISEEN YMPÄRISTÖÖN JA ASUTUSKESKUKSIIN LIITETTYJÄ PIIRTEITÄ (TUHKUNEN 2007, 155).

	PERIFEERINEN YMPÄRISTÖ	KAUPUNKIYMPÄRISTÖ
MYÖNTEISET PIIRTEET	turvallinen saasteeton avoin ystävällinen kytkeytyminen luontoon	mukautuva jännittävä haastava yksilöllinen uusille kokemuksille avoin runsaasti mahdollisuuksia moderni ja kehittynyt
KIELTEISET PIIRTEET	muuttumaton läpinäkyvä rajoittava perinteinen pysähtynyt ilmapiiri sosiaalinen kontrolli huono mielikuva	yksinäisyys persoonaton turvaton ja väkivaltainen saastunut

Keskittymiskehityksen yleiskuva on aina 1880-luvulta lähtien ollut samanlainen: liike on ollut yhtäjaksoista ja se on suuntautunut maalta kaupunkiin, pohjoisesta etelään ja idästä länteen muuttoaaltoittain. Suomessa väestön keskittyminen taajamiin ja kaupunkiin on kuitenkin muita Pohjoismaita 15–25 vuotta jäljessä (Aro 2007c; Gløersen ym. 2005; Lehtonen & Tykkyläinen 2009; Tervamäki 1987). Tällä hetkellä suomalaisista noin 26 prosenttia asuu pääkaupunkiseudun metropolialueella ja osapuilleen samansuuruinen osuus kuuden suuren kaupunkikeskuksen (Turku, Tampere, Jyväskylä, Lahti, Kuopio ja Oulu) talousalueella. Kokonaisuutena Suomen väestöstä noin 80 prosenttia asuu kaupunkimaisissa taajamissa, joiden osuus Suomen pinta-alasta on ainoastaan 3 prosenttia (Saarinen 2011). Väestöstä loput 20 prosenttia asuttaa näin ollen 97 prosenttia pinta-alasta, mikä tarjoaa asumistiheyden kannalta lähtökohtaisen tarkasteluperspektiivin perifeerisille asuinympäristöille.

Tilastokeskuksen kuntaryhmittelyn perusteella (Tilastokeskus 2013) kunnat jaetaan Suomessa taajamaluonteen mukaisesti

1. kaupunkimaisiin kuntiin, joissa väestöstä vähintään 90 % asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000;
2. taajaan asuttuihin kuntiin, joiden väestöstä 60–90 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on 4 000–15 000; ja
3. maaseutumaisiin kuntiin, joiden väestöstä 60–90 % asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 4 000 asukasta.

Näin määritellen Itä-Suomen kolmen maakunnan alueella on kuusi kaupunkimaista kuntaa (Mikkeli, Savonlinna, Kuopio, Iisalmi, Varkaus ja Joensuu), ja loput 46 kuntaa ovat taajaan asuttuja tai maaseutumaisia.

Keskeinen tekijä syrjäseutualueiden eriytyemisessä suhteessa keskuksiin on valikoiva muuttoliike, mikä tarkoittaa muuttoalitiuden jakautumista väestöryhmiin eri tavoin. Muuttoalitiimpia ovat nuoret, opiskelikäiset, hyvän

työmarkkina-aseman omaavat tai siihen pyrkivät sekä hyvän tulotason ja koulutuksen omaavat henkilöt. Kun nämä tekijät yhdistyvät alueelliseen ja paikalliseen työvoimarakenteeseen ja työvoimatarpeeseen, seurauksena on yhteiskunnan rakenteiden ohjaama muuttoliike. Perifeeristen alueiden niukkenevia ja perustuotantoon painottuvia työmarkkinoita sekä väheneviä kouluttautumismahdollisuuksia hyödyntämään jäävät näin ollen useimmiten henkilöt, joiden muuttoalitius on matala. (Aro 2007b; 2007c; Kytö & Kral-Leszczynska 2013; Lehtonen & Tykkyläinen 2012; 2013; Tuhkunen 2007.)

Alueellisen eriarvoistumisen seuraukset heijastuvat nuorten elämään heille tarjottavien palveluiden heikkenemisenä. Yksi esimerkki kehityksestä on koulutuspalveluiden etäännyminen ja keskittyminen suuriin taajamiin, mikä on syrjäseudulla asuvien nuorten arkielämässä merkittävä eriarvoistumiseen johtava ja alueelle kiinnittymistä heikentävä tekijä. Kyse on samalla jo lähtökohtaisesti syrjäseuduksi mielletyn alueen tai maakunnan jakautumisesta omaan sisäiseen syrjäseutuunsa. Ilmiötä on alettu kutsua kaksoisperiferiaksi, ja sille on luonteenomaista taulukossa 1 esitettyjen periferiapiirteiden yhdistyminen alueen sisäiseen eriarvoistumiseen ja syrjäseutuistumiskehitykseen. Näin syrjäseuduksi mielletyllä maakunnalla on oma sisäinen periferiansa, mikä on havaittavissa myös Itä-Suomen maakunnissa. (Armila 2016; Harinen 2015; Harinen & Souto 2010.)

ASUINPAIKKAAN KIINNITTYMINEN JA MUUTTOALTIUS NUORUudessa

Yleisellä tasolla paikallisuudella tarkoitetaan yksilön ja yhteisön suhdetta ympäristöön, joka ilmenee samanaikaisesti fyysisinä, kulttuurisina ja elämäntavan vaiheiden paikkaan liittyvinä kiinnepisteinä (Karjalainen 2006; Lehtinen & Vuorisalo 2009; Raittila 2008; Tuhkunen 2007). Tässä artikkelissa paikallisuuden nähdään rakentuvan nuorten elämässä paikkaan kiinnittyneen inhimillisen toiminnan tuloksena. Tätä toimintaa kehystävät sosiaalinen paikallisyhteisö

ja yhteiskunnan rakenteelliset reunaehdot. Kyse on siten fyysisestä ympäristöstä samanaikaisesti inhimillistä elämää puitteistavana tekijänä ja tulkittuna ympäristönä, jossa luodaan merkityksiteet sosiaaliseen toimintaan ja osallisuuteen.

Paikkaan kiinnittymistä ja paikallisuutta tulkitaan tässä artikkelissa Agnewn (1993; 2011) esittämän jäsenyyksen mukaisesti sijainnillisuuden (*location*), paikallisuuden (*locale*) ja paikkatunteen (*sense of place*) käsitteiden avulla. Paikkaan kiinnittymisessä on siten yleisellä tasolla aina kyse tavasta, jolla yksilön ja paikan väliset siteet ovat rakentuneet, sekä siitä, millä tavoin nämä siteet pitävät kiinnittymistä yllä.

Alueelle kiinnittymisen tai sieltä pois suuntautuvan muuttoalttiuden vahvuutta voidaan tarkastella Agnewn esittämän rakennekolmion mukaisesti. Tuhkunen (2007, 32) esittää muuttoalttiuden ja siihen liittyvät tekijät tältä pohjalta seuraavasti (kuvio 1).

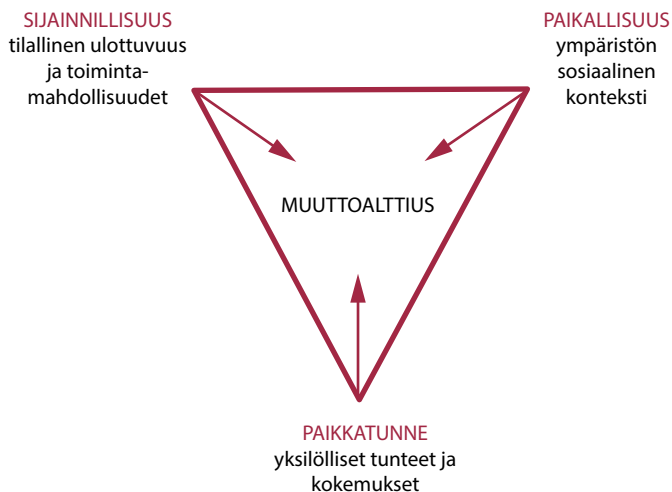
Sijainnillisuus koostuu ihmisten elämään ulkoisella tasolla vaikuttavista asioista. Tällaisia asioita ovat yhteiskunnan rakenteelliset tekijät, jotka mahdollistavat kouluttautumisen, työssäkäynnin sekä aineellisen hyvinvoinnin. Asuinpaikasta riippumatta nuorten kannalta oleellisin kysymys on se, minkä tasoista ja minkä alan koulutusta paikkakunnalla on tarjolla. Koulutuksen

ohella myös paikkakunnan elinkeinorakenteen tarjoamat työllistymisnäkyvät sekä asumiseen ja palveluihin liittyvät rakenteet ovat sijainnillisia vetovoimatekijöitä. (Agnew 1993; 2011.)

Nuorille merkittävin sijainnillisuuteen liittyvä tekijä on opiskelu- ja työllistymismahdollisuuksien ohella mahdollisuus rakentaa paikallisesti hyväksi kokemansa elämä (Ollila 2008, 130–137; Tuhkunen 2007, 118–120). Erityisesti työmahdollisuuksien puute liittyy nuorten työikäisten muuttoalttiuteen (Hätälä & Rusanen 2010; Lehtonen & Tykkyläinen 2009). Syrjäseuduilla Itä-Suomessa mahdollisuus työllistyä on heikentynyt rakenteellisten tekijöiden vuoksi; kasvualojen ja korkeamman jalostusasteen työpaikat ovat siirtyneet elinvoimaisemmille ja väestöpohjaltaan laajemmille alueille kasvukeskuksiin perustuotannon jäädessä syrjäseuduille (Lehtonen & Tykkyläinen 2012). Perustuotannossa työtehtävien määrä on rajallinen ja hyvän elämän reunaehdot työmarkkina-aseman osalta jo viitoitetut. Matala työmarkkina-asema ja työtömyysriski selittävät myös hyvinvointierojen kasvua (Lehtonen & Tykkyläinen 2009).

Itä-Suomea on pitkällä aikavälillä luonnehtinut metsä- ja maataloustuotannon työvoimaosuuden pieneneminen, eivätkä alat enää luo taloudellista tai hyvinvoinnin kasvua paikallisesti.

KUVIO 1. PAIKKAAN LIITTYVÄT MUUTTOALTTIUTTA TAI KIINNITTYMISTÄ AIHEUTTAVAT TEKIJÄT (TUHKUNEN 2007, 32).

Lehtonen ja Tykkyläinen (2010; 2012) päätyivätkin Itä-Suomen syrjäisten alueiden kilpailukykyä koskevassa tutkimuksessaan siihen, että syrjäseutujen on mahdollista saavuttaa hyötyjä alueellisesta sijainnistaan ainoastaan väestöltään korkeasti koulutettujen paikkakuntien läheisyydessä tai siinä tapauksessa, että paikkakunnan väestöstä merkittävä osa on nuoria. Vastaavasti syrjäseutujen haitat liittyivät maaseutumaisten ja pienten taajamien elinkeinoelämän puutteisiin, kuten kyvyttömyyteen tuottaa paikallisesti kiinnostavia työtehtäviä ja sitä kautta taloudellista hyvinvointia (mt.). Syrjäseudun nuorten muuttohalukkuutta voidaan selittää parempien uramahdollisuuksien aukenemisella kasvukeskuksissa (esim. Tuhkunen 2007, 103–104). Tässä mielessä tuotantorakenteet, nuorten ikäpolven koko ja koulutusmahdollisuudet kytkeytyvät kiinteästi toisiinsa.

Korkean työttömyyden alueilla työllisen työvoiman liikkuvuus on kuitenkin vähäisempää kuin muualla. Muuttoalttius ei siten välttämättä kasva työttömyyden ja huono-osaisuuden uhattessa, vaan paikkakunnalle kiinnittymistä ohjaavat sosiokulttuuriset ja naapurustovaikutukseen liittyvät tuttuuteen kiinnittymisen tekijät. Taantuvien ja korkean työttömyyden paikkakuntien hyvinvointierot suhteessa keskuksiin selittyvät paljolti kolmen indikaattorin avulla: riippuvuudella toimeentulotuesta, sairastavuudella tai paikallisella alkoholin kulutuksella. (Lehtonen & Tykkyläinen 2013.) Nuorten näkökulmasta muuttaminen pois taantuvalla paikkakunnalta onkin laajasti elämänpolitiikkaa ilmentävä ja ohjaava valinta, joka liittyy usein perhetaustaan ja sen tarjoamiin kulttuurisiin malleihin (Kivitalo 2007). Taantuva asuinpaikkakunta ei tarjoa elämälle kovinkaan laajoja tietoyhteiskunnan aikaisia uramahdollisuuksia, vaikka paikallinen tuotantorakenne tarjoaisikin työtilaisuuksia (Lehtonen & Tykkyläinen 2010).

Paikallisuuden ydin puolestaan muodostuu sosiaalisista kohtaamisista ja tilanteista tai toimintatavoista, joilla ihmiset liittyvät yhteisöihin tai yhteiskuntaan niin epämuodollisissa kuin virallisissakin instituutioissa. Siinä missä

sijainnillisuus nähdään ihmisten elämän toiminnallisena rakenteena, paikallisuus on tapa tai mahdollisuus toimia siinä. Yksilön näkökulmasta kyse voi olla sosiaalisen verkoston luomisesta, sen tuntemisesta, toimimisesta siinä tai yksinkertaisesti tutun toimintaympäristön hallinnasta arkisissa asioissa. Kyse voi olla kaupassa asioimisesta tuttujen henkilöiden kanssa tai käymisestä erilaisissa harrastuksissa. (Agnew 1993; 2011.)

Pienten paikkakuntien paikallisuuden piirteitä tutkittaessa (Kivelä & Salminen 2009) on havaittu sosiaalisten verkostojen tärkeys. Sukulais- ja tuttavaverkostojen avulla voidaan saavuttaa samanaikaisesti sekä välineellisiä että sosiaalisia etuja. Nuorten kasvuympäristön näkökulmasta paikallisuuden ulottuvuus ei ole merkitykseltään kuitenkaan yksiuolteinen. Vaikka sosiaalisten verkostojen kiinteys ja niistä saatavat resurssihyödyt voivat yhtäältä tukea alueelle kiinnittymistä, ne voivat toisaalta myös lisätä itsenäistymään pyrkivän nuoren muuttoalttiutta (Lehtinen & Vuorisalo 2009).

Paikkatunne syntyy paikallisuuden ja sijainnillisuuden yksilöllisenä kokemuksena, ja se on merkittäviltä osin tunnepohjainen ja kokemuksellinen. Kyse on samalla kertaa rationaalisesta ja emotionaalisesta kiinnittymisestä paikallisyhteisöön. Tällaista kiinnittymistä edistäviä seikkoja ovat esimerkiksi paikallinen perinne, kulttuurisesti jäsentyneet toimintatavat tai kytkeytyminen sukupolvijärjestykseen. (Agnew 1993; 2011.) Paikkatunne saattaa osaltaan ohjata nuoria tietoisesti tai tiedostamattaan asettumaan sukupolvesta toiseen sukulaisten ja tuttavien kanssa samalle asuinseudulle asuinpaikkakunnan luonteesta ja elinoloista riippumatta (Siisiäinen & Alanen 2009).

Vaikka paikkatunteen taustalla on lähes poikkeuksetta kollektiivinen tietoisuus asuinpaikasta, paikkakokemukselle annetut merkitykset ovat aina yksilöllisiä. Paikkatunne tarkoittaakin usein vahvaa paikkoihin kytkeytyvää elämäkerrallista ja emotionaalista merkityksenantoa (Karjalainen 2006, 83–84). Eletty elämä näyttäytyy siten aina paikkaan, aikaan ja sosiaalisiin

suhteisiin kytkeytyvänä kokonaisuutena, joka muodostaa näiden tekijöiden yksilöllisen leikkauksen. (Ks. myös Massey 2008, 24–31.)

Paikkatunteen synty on aina yhteydessä sijainnillisuuteen ja paikallisuuteen, jotka muodostavat sen reunaehdot. Syrjäseutujen nuorille, jotka elävät kaksoisperiferian arkea, paikkatunne on usein ainakin jossain määrin ristiriitainen. Esimerkiksi niukat palvelut, pitkät koulumatkat, niistä johtuvat pitkät koulupäivät sekä taajaman ja asuinpaikan välinen jatkuva sukkulointi tuottavat muilta osin myönteiseen paikkatunteeseen negatiivisen muuttoalttiutta lisäävän sävyn (Harinen 2015; Harinen 2013; Harinen & Souto 2010).

Kokonaisuutena muuttoalttius tulee ymmärtää vahvan asuinpaikkaan kiinnittymisen ja korkean muuttoalttiuden välisenä jatkumona, jossa sijainnillisuuden, paikallisuuden tai paikkatunteen merkitys ei välttämättä ole painoarvoltaan sama. Nuoruudessa muuttoalttius voi aktualisoitua osatekijöiden summan sijaan yhden tekijän vaikutuksesta. Perifeerisessä maakunnassa ja erityisesti sen syrjäisessä osassa asuvalle nuorelle riittävä muuttoalttiuden laukaiseva tekijä on varmuudella sijainnillisuuteen perustuva koulutukseen tai töihin hakeutuminen, vaikka elinolosuhteet paikallisuuden ja paikkatunteen osalta olisivatkin tyydyttävät (Ollila 2008, 130–137; Tuhkunen 2007, 118–120).

MUUTTOALTTIUS ITÄ-SUOMEN NUORISOPUNTARIAINEISTOSSA

Artikkeli pohjautuu Itä-Suomen nuorisopuntariaineistoon vuodelta 2011. Verkkokyselyyn vastasi 2084 Itä-Suomen kolmessa maakunnassa asuvaa 15–25-vuotiasta nuorta. Kartoituksen teemat olivat nuorten paikallisuuden kokeminen, alueelle kiinnittyminen sekä työelämäsuhde. (Aineistosta enemmän Penttinen & Ronkainen 2013.)

Aineisto koottiin sähköisenä kyselynä ositetulla otannalla suhteellista kiintiöintiä käyttäen (ks. Särndal & Swensson & Wretman 2003, 100–105; Thompson 2002, 122–123).

Tutkimuskohteena olleiden kolmen maakunnan nuorten perusjoukon koko oli noin 67 700 henkilöä, josta pyrittiin lähtökohtaisesti koostamaan edustavuuden varmistamiseksi noin 2000 hengen otos. Otokokoa voidaan pitää riittävänä otantakehikon ja analyysitavan mukaisen edustavuuden aikaansaamiseksi¹ (mt.). Otantakehikko rakentui neljästä kontrolloidusta ositteesta: maakunnasta (Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala), asuinkunnan tyyppistä (maakuntakeskus, maakuntakaupunki, maaseutumainen kunta), koulutusmuodosta (perusaste, ammatillinen toinen aste ja lukio, ammatillinen korkea-aste ja yliopisto, työpajat, kansanopistot) ja sukupuolesta (nainen, mies).

Itä-Suomen nuorille ominaista yleistä muuttoalttiutta kuvaillaan aineiston jakaumatietojen pohjalta. Muuttoalttiuden voimakkuutta selitetään muun muassa vastaajien asuinpaikkakunnan luonteen, koulutusasteen ja iän avulla. Tältä osin analyysimenetelmänä käytetään selitettävien muuttujien laatueroasteikkolisuuden vuoksi ristiintaulukointia². Asuinpaikkakunnalta pois muuttamisen alttiutta lisääviä syitä analysoidaan vastaajaryhmien keskiarvoja vertailemalla³. Nuorten muuttoalttiuden profiileja puolestaan selvitetään tiivistämällä kyselylomakkeen 16 väittämästä muuttoalttiutta ohjaavia piirretekiöitä⁴.

ITÄ-SUOMEN NUORTEN MUUTTOALTTIUS

Tutkimuskohteena oleva 15–25-vuotiaiden ikäryhmä on elämänkulun kannalta vaiheessa, jossa muuttaminen on koulutus- ja työpaikan etsimisen sekä koulutuksesta valmistumisen vuoksi jo lähtökohtaisesti runsasta. Vastaajajoukko on myös nuoruusiän piirteiden vuoksi varsin heterogeeninen, sillä heistä 57,1 prosenttia oli vielä lapsuudenkodissa asuvia, loput taas asuivat tavalla tai toisella itsenäisesti tai parisuhteessa.

Kysyttäessä nuorten aikomuksia pysyä nykyisellä asuinpaikkakunnalla (taulukko 2) heistä 6,7 prosenttia ilmoitti kiinnostuksesta jäädä pysyvästi asumaan nykyiselle paikkakunnalle.

Muutaman vuoden asuinpaikkakunnalle kiinnittyviä oli vastaajista liki puolet (48,7 %). Vuoden kuluttua tai sitä nopeammin asuinpaikkakunnalta aikoi muuttaa hieman yli viidennes (22,7 %). Muuttoaikeistaan kantaansa määrittämättömiä oli niin ikään noin viidennes (21,9 %). Vastaus taipumus kuvastaa varsin hyvin nuoruuden elämänvaihetta, mutta toisaalta myös alueelle kiinnittymiseen vaikuttavien tekijöiden luonnetta. Aikomus jäädä pysyvästi asuinpaikkakunnalle heijastelee lähinnä vielä vähäistä työmarkkinoille kiinnittymistä tai täsmentymätöntä näkemystä työ- ja elämänuran rakentamisen mahdollisuudesta. Liki kolmella vastaajalla neljästä (71,4 %) muuttoalttius näyttää varsin korkealta, ja sen taustalla voidaan nähdä Itä-Suomen maakuntien rajalliset mahdollisuudet tarjota töitä nuorille.

Tarkasteltaessa asuinpaikkakunnalle kiinnittymisen yhteyttä siihen, millä koulutusasteella vastaajat opiskelevat, voidaan näiden tekijöiden välillä havaita vahva tilastollinen yhteys ($\chi^2=133.48$, $df=16$, $p=.000$). Pysyvästi asuinpaikkakunnalle näyttävät kiinnittyvän vahvimmin ammatillisessa koulutuksessa olevat. He ovat selkeästi yliedustettuina asuinpaikkakuntaan kiinnittyvien joukossa suhteessa muihin koulutusryhmiin (adj. res. 3.5**). Ammatillisesti kouluttautuneiden työelämään siirtyminen näyttäisi siten olevan ammatillisen koulutuksen jälkeen suhteellisen vahvaa. Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa olevien paikkakuntaan kiinnittyminen näyttäisi noudattelevan Lehtosen ja Tykkyläisen (2010; 2012) havaintoja varsinkin syrjäseutuisten alueiden kyvystä tarjota työllistymismahdollisuuksia ammatillisen toisen asteen koulutuksen saaneille.

Vastaavasti lukiossa opiskelevien nykyiselle asuinpaikkakunnalle pysyvästi kiinnittyvien suhteellinen osuus on selkeästi matalin (adj. res. -5.5***). Asuinpaikkakunnalla jatko-opintoihin siirtyminen on varsinkin pienten paikkakuntien nuorille liki mahdotonta. Toisaalta myös lukioalaisten koulutusuran rakentamista ohjaa vahvasti koulutusalojen saatavuus ja oppilaitoksiin pääseminen Itä-Suomessa. Korkeakoulut sinänsä kykenevät kouluttamaan maakuntien nuoria

TAULUKKO 2. NYKYISELLÄ ASUINPAIKKAKUNNALLA ASUMISEN PYSYVYYS (N=1621).

ASUN NYKYISELLÄ ASUINPAIKKAKUNNALLANI	N	%
Pysyvästi	108	6,7
Muutaman vuoden	790	48,7
Enintään vuoden	169	10,4
Muutan niin pian kuin mahdollista	199	12,3
En osaa sanoa	355	21,9

alueellisesti hyvin kattavasti jopa reilusti yli alueellisen tarpeen (Penttinen 2013).

Sen sijaan lukiolaiset ja yliopisto-opiskelijat ovat yliedustettuina niiden joukossa, jotka aikovat jäädä asumaan paikkakunnalle muutamaksi vuodeksi. Tämä heijastelee oletettua tulevaa opiskeluaikaa. Sen sijaan ammattikorkeakouluopiskelijoiden alueelle kiinnittyminen näyttää noudattavan kaikille nuorille ominaista keskimääräistä muuttoalttuitta. Havainto paikkakunnalle kiinnittymisestä ja muuttoalttuidesta noudattelee paljolti aiemman tutkimuksen havaintoja. Koulutuksen nähdään lähes poikkeuksetta lisäävän muuttoalttuitta erilaisia työuria mahdollistavana resurssina (Korkiasaari & Söderling 2007; Kytö & Kral-Leszczynska 2013, 75–78).

Nuorten tutkimusajankohdan koulutusaste heijastelee osin myös asuinpaikkakunnan kokoa, sillä korkeakoulu ja yliopisto sijaitsevat suurissa kaupungeissa. Maakuntakeskuksista nuorten poismuuttoaikomukset näyttäisivät olevan vähäisempiä (adj. res. 2.3**) ja alueen maaseutumaisista kunnista runsaampia (adj. res. 2.0*). Alueelle kiinnittyminen on näin ollen kokonaisuutena yhteydessä asuinpaikkakunnan kokoon ($\chi^2=29.45$, $df=8$, $p=.000$), mikä kuvaa toisaalta yleisempää pyrkimystä hakeutua Itä-Suomen kasvukeskuksiin (Tykkyläinen & Lehtonen 2012) ja toisaalta samanaikaisesti siirtymistä laajemman koulutustarjonnan pariin (Kytö & Kral-Leszczynska 2013, 75–78).

Nuorten toiveet siitä, millaisessa paikkakunnassa he tulevaisuudessa mieluiten asuisivat, ovat suurelta osin selitettävissä nykyisen asuinpaikan luonteella (taulukko 3). Kiinnittyminen nykyisen asuinpaikan kaltaiseen asuinympäristöön

(harvaan asuttu maaseutu, kirkonkylä tai maaseututaajama, pieni tai keskisuuri kaupunki, suuri kaupunki tai maakuntakeskus) on erittäin vahva ($\chi^2=383.39$, $df=15$, $p=.000$), eikä suuria irtiottoja nykyisestä suunnitella. Muuttoalttiudessa on kuitenkin nähtävissä pyrkimys siirtyä astetta nykyistä asuinpaikkaa isompaan taajamaan tai kaupunkiin. Muuttoaikeissa on nähtävissä myös selkeä kattoefekti. Tämä ilmenee siinä, että pääkaupunkiseutua Itä-Suomen nuorista piti toivottuna asuinpaikkana ainoastaan 7,3 prosenttia. Ulkomaille muuttamista piti mahdollisena noin joka kymmenes vastaaja (10,2 %).

On yllättävää, millä tavoin nuoret mieltävät suuren kaupungin tai maakuntakeskuksen. Vaikka vastaajista hieman reilu kolmannes asui maakuntakeskuksissa (Kuopio, Mikkeli, Joensuu), heistä ainoastaan 9,8 prosenttia vastasi asuvansa tällä hetkellä maakuntakeskuksessa. Kyse näyttäisi olevan samanaikaisesti sekä mielikuvasta, jonka mukaan suurkaupunki on etäällä, että nykyisten maakuntakeskusten tämänhetkisestä kaksoisluonteesta. Esimerkiksi Kuopio on ajan saatossa kasvanut seitsemän eri kuntaliitoksen seurauksena liki 3000 neliökilometrin laajuiseksi alueeksi, jonka sisällä ainoastaan keskusta mielletään kaupungiksi. Samoin myös Mikkeli ja Joensuu ovat nuorten mielissä keskisuuria kaupunkeja, vaikka ovatkin maakuntakeskuksia.

Asuinpaikan luonteeseen ja kokoon kiinnittyminen näkyi vahvasti myös Tuhkusen (2007, 82) ja Kiilakosken (2016) tutkimuksissa.

Vastaavanlaisia havaintoja paikkasidonnaisen tulevaisuusperspektiivin määrittelystä on löydettävissä niin ikään Ollilan (2008, 207–213) tutkimuksesta, jossa korostuvat mukautuminen paikkakunnan tarjoamiin elinoloihin ja elinmahdollisuuksiin. Toisaalta taas nuoret näkevät elämässä menestymisen edellyttävän usein irrottautumista syrjäisen paikkakunnan tarjoamista rajallisista tulevaisuuden näköaloista ja käytännössä muuttoa koulutus- ja työuran rakentamisen kannalta vetovoimaisemmille paikkakunnille (mt.). Tämä on nähtävissä Itä-Suomen maakunnissa maakuntakeskuksiin ja erityisesti Kuopioon suuntautuvana muuttopyrkimyksenä.

Kokonaisuutena Itä-Suomen nuoria voisi kuvata jossain määrin maanläheisiksi ihmisiksi, joille asuinpaikkakunnan olot näyttävät maakunnassa tai vastaavissa olosuhteissa varsin riittävilä. Kaukokaipua ulkomaille ei ole ainakaan vahvasti havaittavissa. Toisaalta väestön tosiasiallinen siirtyminen kasvukeskuksiin ja pääkaupunkiseudulle on jatkuvaa nyt havaitusta asuinpaikan luonteeseen kiinnittymisestä huolimatta (Aro 2007a; 2007c).

NUORTEN MUUTTOSUUNNAT

Nuorilta kysyttiin avoimella kysymyksellä mieluisinta asuinkuntaa. Itä-Suomen ulkopuolisen kaupungin nimesi mieluisimmaksi asuinpaikaksi 44,1 prosenttia nuorista. Mieluisimpia asuinkau-

TAULUKKO 3. MIELUISIN TULEVA ASUINPAIKKA SUHTEELLISIN OSUUKSIN ILMAISTUNA (N = 1984).

NYKYINEN ASUINPAIKKA ITÄ-SUOMESSA	MIELUISIN TULEVA ASUINPAIKKA						
	Harvaan asuttu maaseutu	Kirkonkylä tai maaseutukeskus	Pieni tai keskisuuri kaupunki	Suuri kaupunki tai maakuntakeskus	Pääkaupunkiseutu	Ulkomaa	Yhteensä
Harvaan asuttu maaseutu	36,7	8,5	27,8	12,5	6	8,5	15,7
Kirkonkylä tai maaseutukeskus	5,1	27,7	35,3	16,4	4,8	10,7	22,3
Pieni tai keskisuuri kaupunki	7,1	7,4	43,5	21,6	9,6	10,8	52,2
Suuri kaupunki tai maakuntakeskus	9	8,3	21,2	50,6	2,6	8,3	9,8
Yhteensä %	11,5	12,2	36,9	21,9	7,3	10,2	100

TAULUKKO 4. MIELUISIN ASUINKAUPUNKI ITÄ-SUOMEN ULKOPUOLELLA.

KAUPUNKI	N	%
Jyväskylä	157	30
Tampere	130	24,8
Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, ...)	123	23,4
Lahti	27	5,2
Turku	26	5
Oulu	22	4,2
Lappeenranta	17	3,2
Muu kaupunki (Hämeenlinna, Kajaani, Kotka, ...)	22	4,2
YHTEENSÄ	524	100

punkeja (taulukko 4) olivat Sisä-Suomen maakuntakeskukset Jyväskylä (30,0 %) ja Tampere (24,8 %). Pääkaupunkiseudun kolme kaupunkia (Helsinki, Espoo ja Vantaa) mainitsi 23,4 prosenttia vastaajista. Kokonaisuutena Itä-Suomen nuorten maakunnan ulkopuolelle suuntautuva muuttotaiipumus osoittaa vahvasti kohti länttä ja poikkeaa näin Aron (2007c) kuvaamasta pohjoisesta etelään suuntautuvasta maassamuutosta. Ylä-Savossa läntisen suunnan kohteena on Oulu ja Etelä-Savossa Jyväskylän ja Tampereen lisäksi myös Lahti.

Itä-Suomen alueelta maakuntien sisäisen muuttoalttiuden kohteena jokin kaupunki mainittiin 55,9 prosentissa vastauksista (taulukko 5). Mieluisin Itä-Suomen kaupungeista oli selvästi Kuopio, jonka osuus oli liki puolet maininnoista (46,0 %). Maakunnan sisäinen muuttoalttius näyttäisi siten kohdistuvan vahvasti Itä-Suomen suurimpaan kaupunkiin, sillä muiden kaupunkien yhteenlaskettu osuus (54,0 %) on ainoastaan hieman Kuopiota suurempi. Kuopion seudun vetovoimaa osoittaa myös naapurikunta Siilinjärven korkea kannatus.

Mieluisan asuinkaupungin valintaan näyttää selvästi vaikuttavan kaksi tekijää, toisaalta jo paikkakunnalla asuvien nuorten halu jäädä paikkakunnalle, toisaalta muualla asuvien nuorten kokemaa kaupungin vetovoimaa. Kun otetaan huomioon Itä-Suomen maakuntien ylimaakunnallinen koulutuspotentiaali, voi mieluisa

asuinpaikka selittyä luontevimmin toiveella saada alueelta tulevaisuudessa myös mieluisa työpaikka vieläpä maakuntakeskuksesta. Keskkittymistäipumus vastaa nuorten osalta hyvin Lehtosen ja Tykkyläisen (2010; 2012) analyysiä väestön keskittymisestä keskuksiin, joissa on paljon taloudellisia voimavaroja.

Yhteensä nuoret mainitsivat mieluisan asuinkaupungin (Itä-Suomessa tai sen ulkopuolella) 1161 kertaa. Mieluisia maaseutumaisia kuntia mainittiin kaikkiaan 483, ja ne sijaitsevat pääasiassa maakunnallisesti suurten tai keskisuurten kaupunkien läheisyydessä (Kuopio, Iisalmi ja Joensuu). Näistä kunnista eniten mainintoja kertyi Kuopion naapurikunnalle Siilinjärvelle (8,5 %). Muut usein mainitut kunnat olivat Joensuun naapurikunnat Liperi ja Kontiolahti sekä Iisalmen naapurikunta Lapinlahti. Nämä maaseutumaiset kunnat on alueellisen kilpailukyvyyn ja hyvinvointitekijöiden kannalta todettu kilpailukyvyltään ja palvelutarjonnaltaan jopa maakuntakeskuksia paremmiksi (Lehtonen & Tykkyläinen 2012; 2013).

Kokonaisuutena nuorten muuttohalukkuutta Itä-Suomen alueella voidaan kuvata aluekeskuksiin tai niiden läheisyyteen hakeutumiseksi. Maakunnan sisäisessä maakuntakeskuksiin suuntautuvassa muuttohalukkuudessa poikkeuksena on Pohjois-Savossa Iisalmen alue, joka näyttää Lapinlahden kanssa toimivan pienen

TAULUKKO 5. MIELUISIN ASUINKUNTA ITÄ-SUOMESSA.

KAUPUNKI	N	%
Kuopio	293	46
Joensuu	137	21,5
Mikkeli	92	14,4
Iisalmi	29	4,6
Savonlinna	23	3,6
Pieksämäki	15	2,4
Nurmes	14	2,2
Varkaus	13	2
Lieksa	8	1,3
Nilsjä	6	0,9
Kitee	5	0,8
Outokumpu	2	0,3
YHTEENSÄ	681	100

mutta suhteellisen vetovoimaisen maakuntakeskuksen tavoin. Itä-Suomesta muualle suuntautuvalla muuttohalukkuudelle on ominaista sen suuntautuminen poikittain länttä kohti maakuntakeskuksiin. Pohjois-Savosta muuttohalukkuus suuntautuu Ouluun ja Itä-Suomen etelämpänä olevista osista maantieteellisesti poikittain Jyväskylään, Tampereelle ja Lahteen. Etelän suuntaan Helsinkiin tai Lappeenrantaan muuttohalukkuutta on selvästi poikittaista suuntaa vähemmän. Aineiston perusteella näyttääkin siltä, että vaikka muuttoalttius suuntautuu toisaalle, pääkaupunkiseudulle lopulta ajaututaan – pikemmin kuin hakeudutaan – mahdollisen työelämään siirtymisen yhteydessä. Havainto perustuu toki nuorten ilmoittamaan varsin intuitiiviseen muuttoalttiuteen, mutta poikkeaa joka tapauksessa aiemmin todetusta muuttovirran tosiasiallisesta suuntautumisesta pääkaupunkiseudulle (Aro 2007a; 2007c).

MIKSI MUUTTA? SYYT MUUTTOALTTIUDEN TAUSTALLA

Mahdollisia syitä asuinpaikkakunnalta pois muuttamiseen kysyttiin niiltä, jotka olivat harkinneet muuttoa lähiaikoina. Suurimpana syynä pois muuttamiselle pidettiin tulevia työhön liittyviä tekijöitä, kuten työllistymismahdollisuuksia ja mielenkiintoisempaa työtä (taulukko 6). Myös miellyttävämpi asuinympäristö nähtiin perusteena vaihtaa asuinpaikkakuntaa, mikä liittyy osin myös työtilanteeseen. Nämä tekijät ovat luonteeltaan sijainnillisuuteen liittyviä, ja ne mahdollistavat elämänuran rakentamisen aineellisesti ja palvelurakenteisiin liittyen paremmak-

si koetussa ympäristössä (Agnew 1993; 2011). Vähiten yksittäisistä tekijöistä muuttoalttiuteen vaikuttivat nykyisen asuinkunnan huono maine, halu seurata pois muuttaneita ystäviä ja toisen kunnan tarjoamat paremmat edut. Nämä tekijät ovat pääasiassa paikallisuuteen ja osin paikkatunteeseen liittyviä, ja ne näyttävät heikommasta selitysvoimastaan huolimatta myös jakavan vastaajien mielipiteitä. Kunnallisten palveluiden tarjoamisen, palveluilla kilpailemisen tai kuntien imagokampanjoiden kannalta tulos on nuorten näkökulmasta työllistymiseen ja kouluttautumiseen suhteutettuna toissijainen. Tällaiset paikallisuuteen tai paikkatunteeseen viittaavat tekijät eivät välttämättä ole varsinkaan isommilla paikkakunnilla kovin vahvasti muuttoalttiuden taustalla. Kyse on suurelta osin jo aiemmassa tutkimuksessa havaituista sijainnillisuuden mukaisista asuinpaikkakunnan tarjoamista työllistymis- ja kouluttautumismahdollisuuksista sekä elämänuran rakentamisen mahdollisuuksista (Hätälä & Rusanen 2010; Lehtonen & Tykkyläinen 2009).

Muuttosyyt näyttävät olevan yhteydessä asuinkunnan kokoon siltä osin kuin nuori haluaa seurata pois muuttaneita ystäviä ($F=5.43$, $df_1=2$, $df_2=1026$, $p=.000$). Maaseutumaisissa ja syrjäseutuisissa kunnissa asuvien nuorten muuttoalttius rakentuu tällä perusteella ainakin jossain määrin sosiaalisesti ystävien esimerkkiä seuraten. Keskiuurissa ja suurissa kaupungeissa vastaavaa taipumusta ei juuri ole havaittavissa. Samalla tavoin pienissä maaseutumaisissa kunnissa asuminen on yhteydessä pyrkimykseen päästä nauttimaan toisen kunnan tarjoamista paremmista eduista, jotka mielletään lähinnä

TAULUKKO 6. SYY ASUINPAIKKAKUNNALLA POIS MUUTTAMISEEN.

ASUINPAIKKAKUNNALLA POIS MUUTON SYY	x	s
Paremmat työllistymismahdollisuudet	1,87	1,03
Mielenkiintoisempi työ	1,99	1,08
Miellyttävämpi asuinympäristö	2,08	0,97
Toisen kunnan tarjoamat paremmat edut	3,05	1,27
Halu seurata pois muuttaneita ystäviä	3,51	1,27
Nykyisen asuinkunnan huono maine	3,56	1,3

(Vaihteluväli: 1 erittäin merkittävä – 5 ei lainkaan merkittävä)

TAULUKKO 7. MUUTTOALTTIUTTA SELITTÄVÄT PIIRTEET FAKTORIANALYYSIN PERUSTEELLA.

ASUINPAIKKAKUNNALTA POIS MUUTTAMISEN SYY	FAKTORI					Kommu- naliteetti
	Palvelu- hakui- suus	Sosiokult- tuurinen ohjautu- minen	Elinym- päristön kohenta- minen	Työuran rakenta- minen	Identi- teettyö	h2
Paremmat liikenneyhteydet	0,88					0,781
Paremmat kunnalliset palvelut	0,726					0,72
Runsamma harrastusmahdollisuudet	0,637					0,568
Halu seurata pois muuttaneita ystäviä		0,74				0,502
Nykyisen asuinkunnan huono maine		0,6				0,468
Toisen kunnan tarjoamat paremmat palvelut		0,504				0,6
Uuden kunnan vilkkaampi elämä		0,38				0,497
Muutto puolison, tyttö- tai poikaystävän kanssa		0,328				0,279
Turvallisempi asuinympäristö			0,838			0,679
Asuntojen parempi tarjonta			0,756			0,652
Miellyttävämpi asuinympäristö			0,663			0,515
Paremmat työllistymismahdollisuudet				0,875		0,804
Mielenkiintoisempi työpaikka				0,784		0,759
Halu itsenäistyä					0,534	0,549
Seikkailunhalu ja itsen löytäminen					0,501	0,432
Opiskelu					0,344	0,35

Faktorimallin selitysaste 70,02 %; taulukosta on poistettu alle .25 lataukset.

palvelutarjonnaksi ($F=16.16$, $df_1=2$, $df_2=1021$, $p=.000$). Suurissa kaupungeissa nämä edut ovat tarjolla, eikä niitä ole tarvetta tavoitella muutolla. Taipumus mukailee aiemman tutkimuksen havaintoa siitä, että muuttoalttius noudattelee ainakin jossain määrin sosiokulttuurista tietoisuutta ja sosiaalista ohjautuvuutta vetovoimaisen asuinpaikkakunnan valinnassa (Kivitalo 2007; Lehtonen & Tykkyläinen 2013; Tuhkunen 2007).

Vastaajien korkeampi koulutusaste selittää muuttoalttiutta, joka johtuu parempien työllistymismahdollisuuksien hakemisesta ($F=2.95$, $df_1=6$, $df_2=1028$, $p=.007$). Aiempien tutkimusten havaintojen tapaan Itä-Suomen korkeakouluopiskelijat ovat muita alttiimpia muuttamaan työllistyäkseen muualla kuin asuinkunnassa (Korkiasaari & Söderling 2007; Kytö & Kral-Leszczynska 2013, 75–78). Sosiaalinen ohjautuvuus on vahvinta peruskoululaisilla, joiden halu seurata asuinpaikkakunnalta pois muuttaneita ystäviä on tilastollisesti merkitsevästi muita

vahvempi ($F=10.61$, $df_1=6$, $df_2=1022$, $p=.000$). Samoin on laita toisen kunnan tarjoamien parempien etujen osalta ($F=8.89$, $df_1=6$, $df_2=1016$, $p=.000$). Ne liittyvät varsinkin syrjäseuduilla parempiin koulutusmahdollisuuksiin.

Kun muuttoalttiutta tarkastellaan samanaikaisesti kyselylomakkeen 16 muuttujalla, voidaan muuttoalttiutta kuvata tiiviisti viiden profiilitekijän – faktorin – avulla (taulukko 7). Analyysi on aineistolähtöinen, eikä se lähtökohtaisesti pyri todentamaan olemassa olevaa muuttoalttiuden teoreettista mallia (Agnew 1993; 2011), vaikka kyselylomakkeen kyseinen osio pohjautuu aiempaan tutkimukseen ja teoriaan (esim. Tuhkunen 2007; Ollila 2008).

Muuttoalttiutta voidaan kuvata viiden piirteen (faktorin) avulla: palveluhakuisuus, sosiokulttuurinen ohjautuminen, elinympäristön kohentaminen, työuran rakentaminen ja identiteettyö. Palveluhakuisuus koostuu yleisestä pyrkimyksestä hakeutua parempien palveluiden pariin. Toinen paremman infrastruktuurin

pariin hakeutumiseen liittyvä muuttoalttiuden piirre on pyrkimys elinympäristön kohentamiseen. Palveluhakuisuuden ja elinympäristön kohentamisen tekijät ovat luonteeltaan myös sellaisia, jotka mahdollistavat ja puitteistavat paikallisuuden kokemista sekä paikkakunnalle kiinnittymistä. Nuorten näkökulmasta kyse on hyvän elämän edellytysten hankkimisesta. Niiden puutteen on yhdessä heikkojen koulutus- ja työllistymisväylien kanssa nähty lisäävän mataltuneen hyvinvoinnin tai huono-osaisuuden kierteeseen ajautumisen riskiä varsinkin Itä-Suomen syrjäseuduilla (Lehtonen & Tykkyläinen 2013).

Muuttoalttiuden sosiokulttuurisessa ohjautumisessa korostuvat vahvasti sosiaaliseen elämään kytkeytyvät tekijät, jotka luovat pohjan toisaalta paikallisuuden kokemiselle, toisaalta myös paikatunteen kasvamiselle merkityksellisessä elämänkulun vaiheessa. Kyse on suurelta osin paikallisuuteen pohjautuvasta tietoisesta elämänuran rakentamisesta suhteessa toisiin ihmisiin, mutta oletettavasti myös kollektiivisemmasta kulttuurisesta muuttoalttiudesta (Kivitalo 2007; Lehtonen & Tykkyläinen 2013).

Identiteettityö puolestaan sisältää minän rakentamisen elementtejä, joissa on suurelta osin kyse kouluttautumisesta ja sen myötä ammatillisen identiteetin etsimisestä. Tämän voidaan nähdä realisoituvan työuran rakentamiseen tähtäävässä muuttoalttiudessa. Vastaavanlaisia muuttoalttiutta ohjaavia seikkailunhaluun, itsenäistymiseen ja itsetutkiskeluun liittyviä tekijöitä on havaittu myös muissa tutkimuksissa (esim. Jurvansuu 2000; Tuhkunen 2007).

Asuinkunnan koko ja tyyppi selittävät muuttoalttiuden syitä kaikilta osin lukuun ottamatta työuran rakentamista. Palveluhakuisuus ($F=13.59$, $df_1=2$, $df_2=1048$, $p=.000$) ja sosiaalinen ohjautuvuus ($F=12.96$, $df_1=2$, $df_2=1048$, $p=.000$) ovat maaseutumaisten kuntien ja maakuntakaupunkien nuorilla tilastollisesti merkitsevästi vahvempia kuin maakuntakeskusten nuorilla. Halu kohentaa elinympäristöä on maakuntakeskusten nuorilla hieman yllättäen maaseutumaisissa kunnissa ja

maakuntakaupungeissa asuvia nuoria yleisempää ($F=5.22$, $df_1=2$, $df_2=1048$, $p=.006$). Yksiselitteisen syyn esittäminen ei aineiston perusteella ole mahdollista, mutta kuten aiemmin on todettu, maakuntakeskusten kaupungit jakautuvat sisäisesti varsin eriarvoisiin osiin. Näin kaupunkien sisäinen muutto on jo merkittävä tekijä elin- ja asuinolosuhteita kohennettaessa. Identiteettityö on puolestaan muuton syynä maaseutumaisten kuntien nuorilla useammin kuin maakuntakaupunkien ja maakuntakeskusten nuorilla ($F=11.82$, $df_1=2$, $df_2=1048$, $p=.000$). Kyse voi olla myös Itä-Suomen kaksoisperiferiaaluonteelle ominaisesta välttämättömyydestä koulutus- ja myöhemmän työuran rakentamisen sekä arkielämän hallittavuuden suhteen (Harinen 2015).

Vastaajien koulutuksen aste selittää myös hyvin muuttoalttiutta. Peruskoululaisten muuttoalttiutus on ylempien asteiden koulutuksessa olevia tilastollisesti merkitsevästi vahvempi palveluhakuisuuden ($F=9.43$, $df_1=6$, $df_2=1042$, $p=.000$), sosiokulttuurisen ohjautuvuuden ($F=16.76$, $df_1=6$, $df_2=1042$, $p=.000$) ja identiteetin rakentamisen ($F=31.77$, $df_1=6$, $df_2=1042$, $p=.000$) osalta, erityisesti verrattuna ammatillisen korkea-asteen ja yliopiston opiskelijoihin. Vastaavasti korkeakouluopiskelijoiden ja erityisesti yliopisto-opiskelijoiden keskeisin muuttoalttiutta lisäävä piirre on pyrkimys elinympäristön kohentamiseen ($F=6.24$, $df_1=6$, $df_2=1042$, $p=.000$). Kyse näyttäisi olevan osin koulutuksen, hyvinvoinnin ja taloudellisen pääoman kasautumisesta (Kivitalo 2007) paikkakunnille, joilla väestö on jo korkeasti koulutettua (Lehtonen & Tykkyläinen 2013). Työuran rakentaminen muuttoalttiuden syynä ei selity koulutusasteella, vaan piirre on yhtäläinen kaikilla koulutusasteilla oleville.

Vaikka muuttoalttiutta kuvaavista profiileista jokainen on mahdollista ymmärtää yhtä voimakkaasti muuttotaipumusta ohjaavana piirteenä, tutkittavilla palveluhakuisuus ja pyrkimys kohentaa elinympäristöä korostuvat muita muuttoalttiutta selittäviä tekijöitä enemmän. Tässä mielessä Itä-Suomen nuoret eivät tuota

yllätystä suhteessa aiempaan tutkimustietoon (Ollila 2008; Tuhkunen 2007).

PAIKALLISUUDEN MERKITYS ITÄ-SUOMEN NUORILLE

Itä-Suomen nuorten muuttoalttius näyttää noudattavan suurelta osin nuoruuden elämäntilanteeseen liittyvää pyrkimystä rakentaa hyvä elämä koulutus- ja työuran avulla (Jurvansuu 2000; Ollila 2008; Tuhkunen 2007). Erityispiirteinä joillakin Itä-Suomen nuorilla on elinympäristön kaksoisperiferia-alue, joka johtaa yleiseen taa-jamahakuisuuteen maakunnan sisällä. Muutto maakuntakeskuksiin selittyy suurelta osin koulutusratkaisuilla, mutta kyse on myös hyvinvoinnin rakenteellisen potentiaalin hyödyntämisestä. Koulutus- ja työuralle hakeutuminen voidaan Itä-Suomessa nähdä hyvinvointierojen ylläpitävänä ja osin myös niitä tuottavana tekijänä (Lehtonen & Tykkyläinen 2012; 2013), sillä muuttoalttius kytkeytyy vahvasti koulutukseen ja sosiaaliseen asemaan. Mitä korkeampaan koulutukseen nuori tähtää tai mitä korkeampi sosio-kulttuurinen asema hänellä on (Kivitalo 2007), sitä suurempi on myös hänen muuttoalttuitensa. Paikkakunnalle jääviä nuoria puolestaan kuvaa toive matalammalla koulutuksella saatavilla oleviin työtilaisuuksiin tarttumisesta ja niiden myötä vahvemmasta kiinnittymisestä asuinpaikkaan.

Kun muuttoalttiutta tarkastellaan sijainnillisuuden, paikallisuuden ja paikkatunteen muodostamana kokonaisuutena (Agnew 1993; 2011), Itä-Suomen muuttoalttiudessa painottuu sijainnillisuus. Myös aiemmassa tutkimuksessa on havaittu sijainnillisuuteen liittyvien tekijöiden keskeinen merkitys elämänuran rakentamisessa. Tällaisia tekijöitä ovat mahdollisuus käydä koulua, opiskella ja työllistyä (Ollila 2008, 130–137; Tuhkunen 2007, 118–120). Itä-Suomen maakuntakeskukset ja erityisesti Kuopion seutu ovat Itä-Suomen maakuntien sisäisessä muuttoliikkeessä sijainnillisesti nuorten näkökulmasta kiinnostavin kohde. Myös aiemman maakunnallista muuttoa koskevan tutkimuksen (Lehtonen & Tykkyläinen 2012) havainnot

maakuntakeskusten ja niiden ympäristökuntien vetovoimasta voidaan nähdä nuorten hyvinvointihakuisena muuttoalttiutena. Tämä on nähtävissä Kuopion seudulla myös Siilinjärven kunnan verrattain korkeana kiinnostavuutena. Vetovoimaiset ympäristökunnat kykenevät tarjoamaan keskuksen läheisyydessä pienen ja palveluiltaan toimivan kunnan edut, ja samalla on mahdollista hyödyntää myös keskuksen tarjoamat mahdollisuudet.

Paikallisuuden ja siihen liittyvän sosiaalisen rakenteen ja järjestyksen merkitys on havaittavissa yhtäältä muuttoalttiudessa, toisaalta samanaikaisesti asuinpaikkaan kiinnittymisessä. Sen sijaan kysymys siitä, missä määrin paikkatunne liittyy nuorten paikkakunnalle kiinnittymiseen, ei ole käytetyn aineiston perusteella kaikilta osin ratkaistavissa. Tekijät, jotka saavat nuoret vahvimmin kiinnittymään asuinpaikkaansa, näyttävät Itä-Suomen nuorten tapauksessa kuitenkin liittyvän sijainnillisuuteen ja sen myötä avautuviin elämänuran näköaloihin. Vahvakaan tunneside asuinpaikkaan tai tyydyttävä sosiaalinen elämä ja sosiaalinen verkosto eivät voi paikata paikkakunnalla kouluttautumisen ja työnteon mahdollistavien rakenteiden puutteita. Varsinkin kaksoisperiferian arkea elävälle nuorelle muuttoalttiuden laukaisevaksi tekijäksi riittävät sijainnillisuuden kautta avautuvat tekijät, vaikka paikallisuus ja paikkatunne tukisivat alueelle kiinnittymistä. Tilannetta on kuitenkin jossain määrin mahdollista lievittää paikallisesti toteutettavilla koulutuksen saatavuuden tukitoimilla, joista Armila (2016) mainitsee muun muassa mahdollisuuden kytkeä julkinen liikenne koulutuspoliittiseen ajatteluun. Sen sijaan kysymys työllistymisestä maakuntien reuna-alueille on vaikea ratkaista taloudellisen toimeliasuuden siirtyessä keskuksiin. Nuoren kannalta hyvinvoinnin marginaaliin ajautuminen on tältä osin Itä-Suomessa merkittävä uhka hyvinvoinnille ja koko elämäntilanteelle (Lehtonen & Tykkyläinen 2013).

Kun Itä-Suomen nuoria koskevia havaintoja verrataan muualla tehtyihin nuorten muuttoalttiutta koskeviin tutkimuksiin, vaikuttavat

nuorten tulevaisuutta ja muuttamista koskevat näkymät suurelta osin samankaltaisilta. Esimerkiksi Tuhkusen (2007) Barentsin alueen nuorten muuttoalttiutta ja alueelle kiinnittymistä koskevat tulokset ovat hyvin samansuuntaisia muuttoalttiutta selittävien tekijöiden ja keskushakuisuuden osalta. Myös Ollilan (2008) ja Kiilakosken (2016) tutkimuksista päättyy kuva nuorten kaksitahoisesta suhteesta syrjäseutuisissa olosuhteissa tai maakunnissa asumiseen. Yhtäältä syrjäseutujen nuoret osaavat varsin hyvin mukautua vallitseviin olosuhteisiin ja näkevät niissä paikallisuuteen ja paikkatunteeseen liittyviä kiinnittymisen tekijöitä, toisaalta he joutuvat taajamien nuorista poiketen tekemään elämäntilanteen valintoja varsin varhain sijainnillisuuden pohjalta.

Nyt käytetyn tutkimusaineiston tulosten yleistettävyyden on aineiston koon perusteella mahdollista, mikäli Itä-Suomen periferiset piirteet ja maakuntien sisäinen rakenne vastaavat merkittävästi osin Suomen muita maakuntia tai alueita. Tämän päivän yleinen yhteiskunnallinen kehitys näyttää kohtelevan maakuntia monelta osin tasa-arvoisesti, kun kyse on kouluverkkojen supistamisesta, kuntaliitoksista, palvelujen keskittämisestä ja taloudellis-tuotannollisten rakenteiden vahvistamisesta keskusalueilla. Kehitys muuttaa kuitenkin aina erityisesti syrjäseutujen nuorten alueelle kiinnittymisen mahdollisuuksia kaikkialla Suomessa. Ongelmilla voidaan toki nähdä olevan mittakaavaeroja sen mukaan, kuinka suuri asukastiheys maakunnassa on ja millainen sen taajamaluonne on. Joka tapauksessa muuttoalttiutta kiihdyttävien prosessien kehitys on haaste nuorten hyvinvointipalveluista päättävälle ja nuorisopolitiikan toteuttajille niin kunta- kuin maakuntakohtaisesti. Samalla paikallisen ja alueellisen politiikan merkitys yhteisten asioiden hoidossa korostuu. Artikkelin otsikon kysymykseen ”viettäisinkö elämäni periferiassa” vastaaminen on nopeasti

muuttuvassa yhteiskunnallisessa tilanteessa vaikeaa, mutta muuttoalttiiden nuorten elämäntilanteessa periferiaan kiinnittymisen vaihtoehto houkuttelee vain harvoja.

VIITTEET

- 1 Tutkimusaineisto sisältää joitakin yleistettävyyteen liittyviä edustavuusongelmia. Jokaisesta vastaajaryhmästä kyetään tuottamaan yleistettävää tietoa, mutta yhteiskunnallisesti kiinnostava joukko koulutusinstituutioiden ulkopuolella olevia nuoria jäi liki kokonaan aineiston ulkopuolelle. (Komonen & Penttinen 2013.)
- 2 Analyysissä on käytetty χ^2 -yhteensopivuustestiä (Pearson khi-neliö). Tilastollisten erojen yksityiskohtaisessa, solukohtaisessa tarkastelussa käytetään havaittujen ja odotettujen frekvenssien eron suuruutta kuvaavaa normaalijakaumaan sovitettua jäännöstä (adjusted standardized residual, adj. res.). Tilastollisesti merkitsevän jäännöksen merkitsevyyden raja on 1,96 ja se ilmaistaan tekstissä esimerkiksi (adj. res. 2.3**).
- 3 Vastaajaryhmien väliset keskiarvovertailut toteutetaan yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Ryhmien väliset tilastolliset erot selvitetään ryhmiä pareittain vertailemalla Tukeyn testillä. Erot ilmaistaan tekstissä esim. (F=2.95, df1=6, df2=1028, p=.007).
- 4 Faktorianalyysi toteutetaan muuttoalttiutta nuorten arjessa kuvaavilla 16 välimatkaasteikollisella muuttujalla. Muuttoalttiutta kuvaava osio on kokonaisuutena faktoroituva (KMO=.892; Bartlett p=.000). Pääakselifaktorointi suoritetaan vinokulmaisella Oblimin-rotatoinnilla. Yksittäisten muuttujien puuttuvat havainnot paikataan keskiarvopaikkauksella.

LÄHTEET

- Agnew, John (1993) Representing space: Space, scale and culture in social science. Teoksessa James Duncan & David Ley (eds.) *Place/Culture/Representation*. London: Routledge, 251–271.
- Agnew, John (2011) Space and Place. Teoksessa John Agnew & David N. Livingstone (eds.) *Handbook of Geographical Knowledge*. London: Sage Press, 316–330.
- Armila, Päivi (2016) *Mukaan matkojenkin päästä? Kilometrien kirot ja mahdollisuuksien tasa-arvo*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston Nuoruus hallitusohjelmassa -kirjoitussarja. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/nakokolma18> (Viitattu 4.4.2016.)
- Aro, Timo (2007a) Maassamuuton suuri linja 1880-luvulta lähtien: Savotta-Suomesta Rannikko-Suomeen. *Kuntapuntari* 14 (2), 9–12.
- Aro, Timo (2007b) Suurten kaupunkiseutujen valikoiva muuttoliike. *Kvartti* 1/2007, 25–34.
- Aro, Timo (2007c) Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (4), 371–379.
- Aro, Timo (2013) *Muuttoliikkeen määrä ja rakenne suurilla kaupunkiseuduilla 2000-luvulla. Kuuden suuren kaupunkiseudun demografinen kilpailukyky*. <http://docplayer.fi/1541365-Kuuden-suuren-kaupunkiseudun-demografinen-kilpailukyky.html> (Viitattu 5.1.2016.)
- Bæck, Unn Doris (2004) The urban ethos. Locality and youth in north Norway. *Young* 12 (2), 99–115.
- Gløersen, Erik & Dubois, Alexandre & Copus, Andrew & Schürmann, Carsten (2005) *Northern Peripheral, Sparsely Populated Regions in the European Union*. Nordregio Report 4/2005. <http://www.nordregio.se/en/Publications/Publications-2005/Northern-peripheral-sparsely-populated-regions-in-the-European-Union/> (Viitattu 16.12.2015.)
- Harinen, Päivi (2013) Matto- ja maitolaitureilla. Hylkysyrjän nuoret ja vapaa-ajan ongelma. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkelin ammattikorkeakoulun tutkimuksia ja raportteja 78. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 131–150.
- Harinen, Päivi (2015) Kilometrien eristämät? Nuorten arkea syrjäkyläkontekstissa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 153–170.
- Harinen, Päivi & Souto, Anne-Mari (2010) Matkojen päässä. Takametsän tyttöjen ja Peräkylän poikien elämänpäättely. Teoksessa Markku Leinonen (toim.) *Pubeenvuoroja nuorten hyvinvoinnista Itä-Suomessa*. Kuopio ja Mikkeli: Itä-Suomen yliopisto ja Mikkelin ammattikorkeakoulu – Juvenia osaamiskeskittymä, 27–30.
- Hätälä, Johanna & Rusanen, Jarmo (2010) *Suomen aluerakenteen viimeaikainen ja tuleva kehitys*. Nordia Tiedonantoja 1/2010. Oulu: Pohjois-Suomen maantieteellinen seura & Oulun yliopisto.
- Jurvansuu, Hanna (2000) *Jäädä, muuttaa vai palata. Kittilän ja Tervon nuorten muuttoaiheet ja niihin vaikuttavat tekijät*. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 32. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Karjalainen, Pauli Tapani (2006) Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Seppo Knuutila & Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 83–92.
- Kiilakoski, Tomi (2016) *I am Fire but my Environment is the Lighter. A Study on Locality, Mobility, and Youth Engagement in the Barents Region*. Helsinki: The Finnish Youth Research Society Internet Publications 98. Helsinki: Finnish Youth Research Society. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/i_am_fire_but_my_environment_is_the_lighter.pdf (Viitattu 13.5.2016.)

- King, Russell (2012) *Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer*. Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare, Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations 3/12. Malmö: Malmö University. <https://www.mah.se/upload/Forskningscentrum/MIM/WB/WB%203.12.pdf> (Vutattu 5.1.2016.)
- Kivelä, Päivi & Salminen, Veli-Matti (2009) Viisi ikäryhmää Lievestuoreella – taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset resurssit. Teoksessa Martti Siisiäinen & Leena Alanen (toim.) *Erot ja eriarvoisuudet. Paikallisen elämän rakentuminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 47–82.
- Kivitalo, Mari (2007) Habitus muuttoliikkeessä. Teoksessa Leena Alanen & Veli-Matti Salminen & Martti Siisiäinen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 181–209.
- Komonen, Katja & Penttinen, Pekka (2013) Itä-Suomen nuorisopuntarin lähtökohdat. Teoksessa Pekka Penttinen & Jussi Ronkainen (toim.) *Itä-Suomen nuorisopuntari. Katsaus nuorten hyvinvointiin Itä-Suomen maakunnissa 2010–2012*. Tutkimuksia ja raportteja A 81. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 30–47.
- Korkiasaari, Jouni & Söderling, Ismo (2007) Muuttoliike. Teoksessa Seppo Koskinen & Tuija Martelin & Irma-Leena Notkola & Veijo Notkola & Kari Pitkänen & Marika Jaloaara & Elina Mäenpää & Anne Ruokolainen & Markku Rynänen & Ismo Söderling (toim.) *Suomen väestö*. Helsinki: Gaudeamus, 239–270.
- Kytö, Hannu & Kral-Leszczynska, Monika (2013) *Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät – Tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista*. Tutkimusjulkaisu-sarja nro 76. Helsinki: Kunnallissalan kehittämiskeskus.
- Lehtinen, Anja-Riitta & Vuorisalo, Mari (2009) Paikallisuus ja lasten toimintatilat. Teoksessa Martti Siisiäinen & Leena Alanen (toim.) *Erot ja eriarvoisuudet. Paikallisen elämän rakentuminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 83–122.
- Lehtonen, Olli & Tykkyläinen, Markku (2009) Muuttoliikkeen alueelliset muodostumat ja pulssi Suomessa 1980–2006. *Terra* 121 (2), 119–137.
- Lehtonen, Olli & Tykkyläinen, Markku (2010) Kuinka väestö sijoittuu siirryttäessä tietoyhteiskuntaan? Esimerkkinä Itä-Suomi. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2), 498–516.
- Lehtonen, Olli & Tykkyläinen, Markku (2012) Syrjäisten alueiden kilpailukyky keskushaikuksessa kehityksessä – esimerkkinä Itä-Suomi. *Maaseudun uusi aika* 20 (2), 5–20.
- Lehtonen, Olli & Tykkyläinen, Markku (2013) Selittävätkö hyvinvointierot odotettua alhaisempaa poismuuttoa eräiltä korkean työttömyyden alueilta? *Yhteiskuntapolitiikka* 78 (2), 152–168.
- Massey, Doreen (1994) *Space, Place and Gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Massey, Doreen (2008) *Samanaikainen tila*. Suomentanut Janne Rovio. Tampere: Vastapaino.
- Massey, Douglas S. & Arango, Joaquin & Hugo, Grameme & Kouaouci, Ali & Pellegrino, Adela & Taylor, J. Edward (1993) Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review* 19 (3), 431–466.
- Ollila, Anne (2008) *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Acta Universitatis Lapponiensis 141. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Penttinen, Pekka & Punamäki, Marika & Ronkainen, Jussi (2012) Koska sydän sanoo niin – Itä-Suomen nuorten kuntaranking. Teoksessa Pekka Penttinen & Marika Punamäki & Jussi Ronkainen. *Työelämän nuoret sankarit. Itä-Suomen nuorisopuntari 2012 – Teemana työ ja yrittäjyys*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 6–7.

- Penttinen, Pekka (2013) Itä-Suomi nuorten asuinympäristönä. Teoksessa Pekka Penttinen & Jussi Ronkainen (toim.) *Itä-Suomen nuorisopuntari. Katsaus nuorten hyvinvointiin Itä-Suomen maakunnissa 2010–2012*. Tutkimuksia ja raportteja A 81. Mikkelin ammattikorkeakoulu, 30–47.
- Penttinen, Pekka & Ronkainen, Jussi (2013) (toim.) *Itä-Suomen nuorisopuntari. Katsaus nuorten hyvinvointiin Itä-Suomen maakunnissa 2010–2012*. Tutkimuksia ja raportteja A 81. Mikkelin ammattikorkeakoulu, 30–47.
- Raittila, Raija 2008. *Retkellä. Lasten ja kaupunkiympäristön kohtaaminen*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 333. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Saarinen, Ulla-Maarit (2011) Suomessa väki keskittyy taajamiin. http://www.stat.fi/tup/v12010/art_2011-12-16_001.html (Viitattu 16.12.2015.)
- Siisiäinen, Martti & Alanen, Leena (2009) (toim.) *Erot ja eriarvoisuudet. Paikallisen elämän rakentuminen*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Särndal, Carl-Erik & Swensson, Bengt & Wretman, Jan (2003) *Model Assisted Survey Sampling*. New York: Springer.
- Söderling, Ismo (2002) Muuttoliike väestöllisenä ilmiönä – miksi ihmiset muuttavat? Teoksessa Kari Pitkänen (toim.) *Artikkeleita Suomen väestöntutkimuksesta*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen monisteita 62. Helsinki: Helsingin yliopisto, 193–219.
- Tervamäki, Erkki (1987) Migration in Finland, a multi-level system of regions. *Fennia* 165 (1), 1–88.
- Thompson, Steven K. (2002) *Sampling*. New York: Wiley.
- Tilastokeskus (2013) *Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot*. Käsikirjoja 28. Helsinki: Tilastokeskus.
- Tuhkunen, Anne (2007) *Between Location and a Sense of Place: Observations Regarding Young People's Migration Alacrity in Northern Europe*. Acta Universitatis Tamperensis 1207. Tampere: University of Tampere.

MAALTA KAUPUNKIIN? NUORET MAAHANMUUTTAJAMIEHET JA SUOMEN SISÄINEN MUUTTOLIIKE

ANTTI KIVIJÄRVI

Maahanmuuttajaväestön alueellisesta keskittymisestä on käyty runsaasti julkista keskustelua. Suomessa keskustelua ovat paljolti siivittäneet kantaväestön huolet. Keskittymistä on haluttu välttää, koska sen on ajateltu johtavan ”get-toutumiseen” ja heikentävän maahanmuuttajien kotoutumismahdollisuuksia. Huolet ovat johtaneet sekä valtakunnallisiin että paikallisiin poliittikalinjauksiin siitäkin huolimatta, että tutkimusnäyttö keskittymisen haitallisuudesta on ristiriitaista (esim. Bolt & Özüekren & Phillips 2010). Valtakunnallisesti on jo usean vuosikymmenen ajan toteutettu turvapaikanhakija- ja pakolaisväestön hajasijoittamista. Vastaanottokeskukset ja oleskeluluvan saaneiden kuntapaikat sijaitsevat usein etäällä suurimmista asuinkeksittymistä. Paikallisesti etenkin suurimmissa kaupungeissa on pyritty ohjaamaan maahanmuuttajaväestöä eri asuinalueille käyttämällä harkintaa ja epävirallisia kiintiöitä vuokra-asuntoja myönnettäessä. (Esim. Vilkama 2012.)

Monille maahanmuuttomaille tyypillistä maahanmuuttajaväestön keskittymistä kaupunkialueille pidetään haitallisena ja maiden sisäisen muuttoliikkeen sääntelyä siksi tarpeellisena. Sääntelypyrkimyksistä huolimatta tilastot ainakin Suomessa osoittavat, että maahanmuuttajaväestön maan sisäinen muuttoliike on erityisen voimakasta ja suuntautuu yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta suurimpiin kaupunkeihin, pääasiassa pääkaupunkiseudulle ja Turkuun (esim. Sjöblom-Immala 2012). Esimerkiksi pääkaupunkiseudun viime vuosien toteutuneesta väestönkasvusta huomattava osa on maahanmuuton seurausta (esim. Vuori & Saarioja 2013, 12).

Maahanmuuttajien muuta väestöä voimakkaamman muuttoliikkeen syistä on esitetty

monenlaisia näkemyksiä. Ensinnäkin pienten paikkakuntien työntövoimia pidetään merkittävänä. Oletettu nurkkakuntaisuus, rasismi, jähmeä sosiaalisuus ja työllistymisvaikeudet ovat usein esitettyjä tekijöitä. Toisekseen kaupunkikeskusten vetovoimia pidetään suurina. Työllistymismahdollisuudet, ”omat” etniset yhteisöt ja erilaisuutta sietävä ilmapiiri mainitaan toistuvasti erityisesti maahanmuuttajaväestöä houkuttelevina tekijöinä. (Esim. Dhalmann 2011; Sjöblom-Immala 2016.) Taannoisessa määrällisessä tutkimuksessa Suomeen muuttaneet vastaajat ilmoittivat hakeutuneensa kaupunkiseuduille ensisijaisesti työ- ja opiskelumahdollisuuksien ja toissijaisesti sosiaalisten suhteiden vuoksi (Sjöblom-Immala 2012).

Osallistun artikkelillani näihin keskusteluihin laadullisen tutkimuksen näkökulmasta. Haastatteluaineistoni kautta on mahdollista tulkita tilastoja ja purkaa edellä kuvattuja oletuksia muuttoliikkeen taustalla olevista tekijöistä nuorten miesten osalta. Kysyn, minkälaisia merkityksiä Suomen sisäiselle muuttoliikkeelle tai paikalleen jäämiselle annetaan nuorten maahanmuuttajamiesten puheessa. Aineistona hyödynnän 38 miehen teemahaastatteluja.

Vuoden 2015 ”pakolaiskriisin” yhteydessä erityisesti nuoret maahanmuuttajamiehet ovat olleet aluepoliittisen mielenkiinnon kohteena. Hajasijoittamispolitiikan yhteydessä on esitetty yhtäältä toiveita muuttotappioista kärsivien alueiden elinvoiman lisääntymisestä, toisaalta pelkoja kasvavista kustannuksista ja konflikteista paikallisväestön kanssa. Parhaassa tapauksessa vuosien 2014 ja 2015 taitteessa tehdyt haastattelut auttavat ymmärtämään tämän päivän Suomen nuorten maahanmuuttajamiesten muuttoliikkeitä.

MIESTEN KERTOMUKSIA MUUTTOLIIKKEESTÄ JA KÄSITYKSIÄ PAIKKAKUNNISTA

Tutkimusta varten haastateltiin 38:aa Uudenmaan ja Pirkanmaan alueilla asuvaa 16–27-vuotiasta maahanmuuttajamiestä. Heistä 16 osallistui yksilöhaastatteluun ja 22 yhteensä viiteen ryhmähaastatteluun. Lisäksi kymmenen miehistä haastateltiin kahteen otteeseen tarkemman tiedon saamiseksi. Teemahaastatteluisissa keskityttiin laajasti miesten hyvinvointiin liittyviin kysymyksiin, kuten lähisuhteisiin, koulutukseen, työllisyyteen, omaan naapurustoon ja kuuluminen tunteisiin.¹

Haastatellut eivät edusta kaikkia Suomessa asuvia nuoria maahanmuuttajamiehiä. Ensinnäkin he ovat syntyneet Euroopan unionin ulkopuolella², valtaosa joko Irakissa (n=11), Somaliassa (n=10) tai Venäjällä (n=10). Toisekseen yli puolet miehistä (n=23) on tullut Suomeen turvapaikanhakijana joko yksin tai yhdessä perheenjäsentensä kanssa. Kolmanneksi monet heistä ovat muuttaneet Suomeen nuoruusvuosiin ja lähes kaikki (n=32) 13. ikävuoden jälkeen. Neljänneksi kaikki haastateltavat asuivat haastatteluhetkellä joko pääkaupunkiseudulla (n=20) tai pienemmissä kaupungeissa Uudellamaalla ja Pirkanmaalla (n=18). Tästä huolimatta osa heistä (n=13) oli asunut useammalla paikkakunnalla Suomessa oleskelunsa aikana (ks. taulukko 1). Monilla heistä on siten omakohtaisia kokemuksia erilaisista elinympäristöistä Suomessa.

Miehistä monilla oli punnittuja ja paikoin voimakkaitakin näkemyksiä erilaisista paikkakunnista Suomessa. Omien vierailujen ja asumishistorian ohella miesten näkemykset perustuivat tuttavien kertomuksiin ja mielikuviiin. Haastattelupuheessa onkin kyse sekä miesten omista kokemuksista että heidän käsityksistään erilaisten paikkakuntien piirteistä.

Omakohaisten kokemusten ja käsitysten erottaminen on tässä epäolennaista. Käsitykset paikkakuntien ominaislaadusta ohjannevat nuorten miesten muuttoliikettä siinä missä

omat kokemuksetkin. Paikkoihin liitetyt mielikuvat saattavat perustua hataraankin tietoon, mutta ne voivat silti vaikuttaa ihmisten valintoihin (Tuominen & Joronen & Laihin 2014, 45). Analysoinkin aineistoista merkityksiä, jotka miehet puheessaan liittivät maan sisäiseen muuttoliikkeeseen. Olen kiinnostunut miesten selonteista, jotka koskevat heidän muuttoliikkettään, muuttoalttiuttaan tai eri paikkakuntien arvottamista.

Toisin sanoen tarkastelen sitä, miten ja minkälaisena todellisuus esitetään haastattelupuheessa (vrt. Alasuutari 2006). Tällöin kiinnostus kohdistuu ihmisten tapoihin jäsentää omaa elämäänsä. Ihmisten toiminnan ja valintojen nähdään tulevan merkityksellisiksi laajempien kulttuuristen merkitysrakenteiden kontekstissa. (Esim. Honkatukia & Nyqvist & Pösö 2006.) Näin ollen aineistona hyödynnetään tutkimuksen kohteena olevien ihmisten itsensä tuottamaa puhetta viranomaisrekistereiden ja kyselylomakkeiden sijaan.

Edelliset abstraktit määritelmät konkretisoituvat tutkimuksessa eri tavoin. Esimerkiksi monet haastatellut miehet tuntevat kulttuuriset tarinat pienten paikkakuntien työntö- ja suurempien vetovoimista. Miesten omat muuttoliikkeen kuvaukset on suhteutettava näihin tarinoiden myötäilyä, vaan myös niiden haastamista. Toinen esimerkki koskee miesten materiaalien elinolosuhteiden ja muuttoliikkeelle annettujen merkitysten suhdetta. Joidenkin miesten tapauksessa pääkaupunkiseudun oletetusti tarjoamat mahdollisuudet ovat johtaneet poismuuttoon pienemmilta paikkakunnilta kenties hyvistä kokemuksista ja lämpimistä muistoista huolimatta.

Lopulta on tärkeä muistaa käytettävissä olevan aineiston erityislaatu. Ensinnäkin on varsin tunnettua, että (maahan)muuttoliike on sukupuolittunutta ja iän mukaan määrittynyttä (esim. Juntunen 2002; Olwig 2011). Tiedämme esimerkiksi, että Eurooppaan hiljattain saapuneista turvapaikanhakijoista huomattava osa on itselleen ja läheisilleen parempia elinoloja etsiviä

TAULUKKO 1. HAASTATELTUJEN MIESTEN NYKYISET ASUINPAIKKAKUNNAT JA SUOMEN SISÄINEN MUUTTOLIIKE.

ASUINPAIKKAKUNTIEN MÄÄRÄ SUOMESSA	NYKYINEN ASUINPAIKKAKUNTA		
	Pääkaupunki-seutu	Suuri kaupunki	Pieni kaupunki
Yksi paikkakunta	11	10	4
Kaksi paikkakuntaa	5	4	
Vähintään kolme paikkakuntaa	4		

nuoria miehiä. Maahanmuuttajataustainen väestö on kokonaisuudessaankin muuta väestöä nuorempaa, mikä tukevoittaa Suomen huojuvan väestöpyramidin perustuksia. Lisäksi useimmat aineiston nuoret miehet kertovat tehtäväkseen asemansa vakiinnuttamisen Suomessa. Käytännössä tämä tarkoittaa työllistymistä arvostettuihin ammatteihin ja kykyä osallistua sekä edeltävän että mahdollisesti tulevan sukupolven elättämiseen. (Esim. Donaldson & Howson 2009.) Joidenkin tapauksessa paineet ovat kovat, sillä heidän vanhempansa ovat saattaneet tehdä suuria uhrauksia mahdollistaakseen poikiensa pääsyn vauraaseen Eurooppaan (ks. tarkemmin Kivijärvi & Mathias 2015). Miesten omat ja heihin kohdistuvat sukupuolittuneet odotukset heijastuvat väistämättä Suomen sisäiselle muuttoliikkeelle annettuihin merkityksiin.

MIKÄ MIEHIÄ LIIKUTTAA?

Lähes kaikki haastatteluissa raportoidut Suomen sisäiset muutot ovat suuntautuneet asukasluvultaan suuremmalle tai vähintäänkin samankokoiselle paikkakunnalle (vrt. taulukko 1). Määrällisesti aineiston voidaan siten nähdä vahvistavan teesejä pienten paikkakuntien työntö- ja suurten paikkakuntien vetovoimista (ks. myös tilasto-osio tässä teoksessa). Havaitusta muuttoliikkeestä huolimatta asiat näyttävät laadullisessa tarkastelussa moniselitteisemmiltä.

Syvennyksen seuraavissa alaluvuissa tarkemmin nuorten miesten näkemyksiin. Ensiksi käsitellen eri paikkakuntien kouluttautumis- ja työllistymismahdollisuuksia sekä saatavilla olevia julkisia palveluja miesten näkökulmasta. Tämän jälkeen tarkennan katseeni elämän epävirallisiin ulottuvuuksiin, lähinnä monille miehille tärkeään vertaissosiaalisuuteen. Kolmanneksi esitän, että maahanmuuttajamiesten maan sisäistäkään muuttoliikettä ei voida tarkastella yksinomaan kansallisesta kehyksestä käsin.

Koulutus- ja työllistymismahdollisuudet

Valtaosa haastatelluista miehistä kertoo tyytyväisyydestään sekä nykyisiin että aikaisempiin asuinpaikkoihinsa. Pienempiin paikkakuntiin ei olla sen tyytymättömämpiä kuin isompiinkaan, ja paikoin tilanne on päinvastainen. Miksi moni miehistä on kuitenkin hakeutunut kaupunkimaisempiin ympäristöihin, erityisesti pääkaupunkiseudulle? Vastaus on paljolti sama kuin muillakin nuorilla: kouluttautumis- ja työllistymismahdollisuuksien vuoksi. Erityisesti melko hiljattain maahan muuttaneet ja täysi-ikäiset miehet näkevät työllistymisen pienille paikkakunnille vaikeana. Monenlaisten ”sisäänheittoammattien” ja matalapalkkatöiden ajatellaan sijaitsevan pääkaupunkiseudulla.

KM: Tykkääks sä asua Lahdessa vai...

D: Joo. Aika hyvä paikka. En voi sanoa mitään pahaa tästä. Mutta mä tiedän, että tästä on vaikea löytää töitä. Ehkä sitten aion muuttaa Helsingin alueelle, jos en löydä töitä. (Dimitri³, 19v.)

Haastateltujen miesten joukossa on monia, jotka ovat onnistuneet työllistymään pääkaupunkiseudulla. Valtaosa heistä on työllistynyt väliaikaisesti matalapalkka-aloille, joku korkeammin koulutetuista on ryhtynyt yrittäjäksi ja yksi on työllistynyt kansainväliseen yritykseen, jossa pärjää englannilla ja voi hyödyntää omaa kotikieltään. Toisaalta vähemmän koulutetut tulijat jäävät usein vaille viranomaisapua

pääkaupunkiseudun sirpaleisessa ja ruuhkautuneessa palvelujärjestelmässä (ks. Nieminen & Kivijärvi 2015). Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat ne miehet, joiden sosiaalinen tuki-verkko on ohut.

Esimerkiksi ryhmähaastatteluun osallistunut Naqib muutti haastattelun jälkeen Tampereelta Helsinkiin töiden löytämisen toivossa. Töitä ei kuitenkaan löytynyt. Lopulta hän palasi Tampereelle Helsingin korkeiden asuinkustannusten ja ruuhkautuneiden virastojen vuoksi. Moni muukin aineiston miehistä on törmännyt erityisesti Helsingissä vastaaviin ongelmiin. Joissakin tapauksissa Helsingin tai pääkaupunkiseudun veto-voima on kuitenkin niin suuri, että edes asunnottomaksi jääminen ei johda poismuuttoon – tai sitten tällaista vaihtoehtoa ei tulla lainkaan miettineeksi.

Moni haastatelluista miehistä puhuu pääkaupunkiseudun palvelujärjestelmään liittyvistä ongelmista. Asuntojen kalleuden ja niukkuuden lisäksi kyse on ennen kaikkea tuki- ja ohjauspalveluiden puutteesta ja ruuhkautumisesta sekä vaihtuvista työntekijöistä (Sjöblom-Immala 2016, 25). Neljällä eri paikkakunnalla Suomessa asunut Omar kertoo ongelmistaan Helsingissä seuraavalla tavalla:

Sosiaali Helsinki ei tue paljon. Heillä on tosi kiire. [...] Kun kysyn sosiaalityöntekijältä, he vastaa nopeasti. Heillä on toinen asiakas. [...] Opiskelijan täytyy etsiä itse koulua. Se on vaikeaa kun yksin. [...] Kaikki on netissä ja kukaan ei auta. (Omar, 21v.)

Ongelmista huolimatta Omar oli melko tyytyväinen elämäänsä Helsingissä eikä harkinnut poismuuttoa. Hänen pyrkimyksensä oli työllistyä alasta riippumatta. Omarilla oli kotimaassaan vaimo ja pieni lapsi, jotka hän halusi saada Suomeen. Perheenyhdistämisen onnistuminen edellytti kuitenkin tietyn tulotason saavuttamista. Työllistyminen ajoi siten tärkeysjärjestyksessä helposti saavutettavien ja laadukkaiden palveluiden ohitse.

Pääkaupunkiseudulla asuminen voi saada toisenlaisia merkityksiä ilman kiirettä työllistyä. Tällöin pienemmät kaupungit voivat tuntua houkuttelevammilta kavereiden kielteisistä kertomuksista huolimatta. Seuraavassa Rashidin kuvauksessa kaveripiirissä käydään ikään kuin kilpailua siitä, kenen paikkakunnalla asiat ovat heikoimmin. Hän kertoo kaikkien harkitsevan poismuuttoa.

R: Kaveri asuu Joensuussa ja ne ei voi kävellä siellä. On vaarallinen tätsä. [...] Ne kertoi paljon asioita sieltä.

AK: Ootsä ite käyny siellä koskaan?

R: Kaveri kävi mut en oo ite vielä käyny. Joku päivä vielä käyn. [...] Ne sanoo aina, että tylsä paikka. Ne haluaa tulla Helsinkiin. Mä sanon, joo, mut teillä on kaikki. [...] Mä sanoin, onks teillä pleikka, joo, onks teillä ruokaa, joo, kaikki on. Mä sanoin miksi te tänne halutte. Mä sanoin, mä haluan mennä sinne. [...] Ihmettelin miksi ne ei tykkää siellä. (Rashid, 18v.)

Osa miehistä on muuttanut pääkaupunkiseudulle opiskelemaan. Valmista opiskelupaikkaa ei aina tarvitse olla, vaan tieto suuremmasta joukosta vaihtoehtoja saattaa riittää muuttopäätöksen tekemiseen. Toisaalta joidenkin miesten kertoman mukaan pääkaupunkiseudun koulutuskenttä on palvelujärjestelmän tapaan sirpaleinen ja sekava. Osalla miehistä on pääkaupunkiseudun ulkopuolella tuttuja tai kavereita, jotka ovat kouluttautuneet heitä ripeämmin. Seuraavassa haastattelukatkelmassa Helsingin aikuisopiskelumaailmaan jumiutunut Muhammed pohtii omaa asemaansa suhteessa pienemässä kaupungissa asuviin kavereihinsa.

M: Mikä ero on täällä koulu ja muualla koulu? Hän valmistui vain yksi ja puoli vuotta.

AK: Niin jostain toisesta koulusta?

M: Joo. Ei täällä Helsingissä.

AK: Niin joku pienempi paikka?

M: Joo. [...] Se valmistui vain vuos peruskoulu.

AK: Joo, se on kyllä aika hurja vauhti.

M: Sen jälkeen mä sanoin miksi mä täällä.

AK: No mitä sää sait vastaukseks? Mitä sää ajattelet, mikä sitä selittää?

M: Mä mietin sitä. (Muhammed, 20v.)

Muhammedin ihmettelyyn voivat tarjota vastauksia kahden afrikkalaistaustaisen nuoren miehen varsin samankaltaiset tarinat pienestä eteläsuomalaisesta kaupungista. He muuttivat samalle paikkakunnalle (kuitenkin eri vuosina ja eri alueilta) aivan oppivelvollisuusiän lopulla ja aloittivat opiskelun paikkakunnan ainoassa kotouttamiskoulutusta tarjoavassa oppilaitoksessa. Molemmat suorittivat valmistavat opinnot ja peruskoulun noin neljässä vuodessa pääosin samojen opettajien ja ohjaajien avustuksella. Heidän kauttaan järjestyivät myös ensimmäiset harjoittelupaikat ja osa-aikatyöt lähialueelta. Peruskoulun jälkeen molemmat suorittivat ammattiopinnot kolmessa vuodessa lähistön oppilaitoksissa. Miehet kertoivat kannustavista opettajista, jotka avustivat kontaktien luomisessa paikallisiin työnantajiin ja kenties heidän luottamuksensa saavuttamisessa. Toinen miehistä kertoi, että ammattiopintojen loppusuoralla ”*opettaja tarjos mulle töitä?*” (Sékouba, 24v). Haastatteluhetkellä molemmat olivat vakituudessa työsuhteessa paikkakunnalla toimivissa teollisuusyrityksissä. Ainakin heidän osaltaan pääsy työmarkkinoille oli onnistunut oppikirjamaisesti. Miesten koulutuspolut olivat muodostuneet selkeiksi ja eteenpäin vieviksi. Samalla monenlaista tukea oli ollut saatavilla.

Miesten haastattelujen valossa onnistunut kouluttautuminen ja työllistyminen on vahvasti kytköksissä paikallisiin verkostoihin. Osa miehistä on kokenut ja osa uskoo, että verkostoituminen onnistuu helpommin pienemmällä paikkakunnalla. Parhaat työllistymismahdollisuudet ovat pääkaupunkiseudulla, mutta vaihtuvien koulutusten tarjoajien, opettajien ja ohjaajien sekä isojen oppilasmäärien maailmassa tie matalapalkka-aloilta ylöspäin vaikuttaa kivikkoiselta.

KM: Ooksä miettiny koulutuspaikkaa tai työpaikkaa? Onks se niinku Tampereella ensisijaisesti vai voiksä mennä jonnekin muualle?

F: No Tampereella. Jos muualle meen, niin Jyväskylään tai Turkuun.

KM: Joo. Miks Jyväskylä tai Turku?

F: No Tampere ja Turku suurin piirtein samanlaiset. Mut pienemmissä paikoissa saa heti töihin, jos on ammatti ja kaikki todistukset kunnossa. Ja pieni paikkakunta on helppo tutustua ekalla viikolla. [...] Tutustuu uusiin ihmisiin siellä. (Faysal, 18v.)

Työllistymisen ajatellaan onnistuvan verkostoitumalla nimenomaan paikallisen kantaväestön kanssa. Näkemystä on helppo myötäillä, sillä ainakin toistaiseksi vähemmistöetnisyyksiin perustuvia ja alueellisesti keskittyneitä yhteisöjä, joiden kautta työmarkkinoille pääsy onnistuisi, on Suomessa niukasti. Kansainvälisesti monilla metropolialueilla on osoitettu olevan tämänkaltaisia erillisiä alueita, ”etnisiä enklaveja” (ks. esim. Edin & Fredriksson & Åslund 2003). Maahanmuuttajaväestön pienen määrän lisäksi enklaveihin puuttumisen taustalla lienee rakenteellisia tekijöitä. Suomessa lähes kaikilla kaupunkialueilla on verrattain monipuolinen, vuokra- ja omistusasumista sekoittava asuntokanta (Rasinkangas 2013). Lisäksi Suomessa pitkään toteutettu aluepolitiikka on mahdollistanut kouluttautumisen ja tiettyyn rajaan asti työllistymisenkin myös tiheimpien asuinkekkitymien ulkopuolella. Tilanne saattaa kuitenkin muuttua. Ainakin maahanmuuttajataustaisen väestön määrä kasvaa ja aiemmin elinvoimaiset maaseudut näyttävät kuihtuvan syrjäseuduiksi.

Joka tapauksessa toive ripeästä kouluttautumisesta, työllistymisestä ja elättäjän aseman lunastamisesta leimaavat vahvasti monen haastattelun puhetta. Kiistämättä edellisten ulottuvuuksien tärkeyttä miehille, on mahdollista, että he kokivat tarvetta painottaa ahkeruuttaan ja kunnollisuuttaan erityisesti kantaväestöä edustaville haastattelijoille. Miehet oletettavasti tunnistavat heihin suomalaisessa yhteiskunnassa

kohdistuvat epäilykset. Työllistymisen ja perheen merkityksen korostaminen voi toimia keinona sanoutua irti kielteisistä mielikuvista ja puhua itsensä kunnolliseksi kansalaiseksi. Onkin mahdollista, että jotkin muuttoliikkeeseen kytkeytyvät merkitykset jäivät haastatteluissa taustalle tai kokonaan ääneen lausumatta.

Nopeaa työllistymistä painottavan puheen yhteydessä on lisäksi syytä muistaa, että valtaosa haastatelluista on muuttanut Suomeen vasta nuoruusvuosinaan eikä kaikilla ole täällä hyväksi luettavia tutkintoja. Paljolti näistä seikoista johdun moni miehistä oli ainakin haastatteluhetkellä marginaalisessa asemassa suhteessa koulutusjärjestelmään ja työmarkkinoihin. Lienee ymmärrettävää, että aseman parantaminen oli heille akuuteinta ainakin haastatteluhetkellä. Tilanne olisi luultavasti ollut toinen haastateltaessa maahanmuuttajavanhemmille Suomessa syntyneitä niin sanotun toisen polven nuoria.

Vertaissosiaalisuus ja yhteisöt

Työllistymis- ja elättäjäyyspuheen ohessa miehet antavat muuttoliikkeelleen toki muitakin merkityksiä. Olennaista on huomata, että poismuutoista huolimatta pienempien paikkakuntien työntövoimille ei anneta suurta painoarvoa. Monet pyrkivät kenties paradoksaalisesti löytämään rauhallisen paikan, jossa on kuitenkin ”elämää”. Elämä tarkoittaa useimmiten vapaaajan vaihtoehtojen ja vertaissuhteiden riittävyttä: ”Mitä enemmän kavereita sulla on, sitä enemmän sä viihdyt” (Sékouba, 24v). Jotkut kokevat tavoitteen näennäisistä ristiriitaisuuksista huolimatta onnistuneensa.

C: Kivimäki on rauhallinen paikka. Tykkään olla täällä. Kivimäessä on paljon pieniä paikkoja, joissa voit viettää aikaa.

AK: Joo. Minkälaisia paikkoja?

C: Puistoja, urheilukentät, baaritkin, koulutkin. Täällä on aika hyviä paljonkin. (Carlito, 23v.)

AK: Jos sää vertaat tätä pientä paikkaa ja tätä isoo paikkaa, niin onko jotain eroja? Et missä on hyvä ja missä huono olla.

M: Kyl mä mielellään asuisin siellä Peltokoskella varmaan.

AK: Okei.

M: Peltokoskella. Koska siellä oli silleen rauhallista, ihmiset on ystävällisiä ja... Ainut ongelma oli, et kaupungit oli vähän kaukana. Viiskyt kilometriä. (Magomed, 17v.)

Pienillä paikkakunnilla asuvat tai asuneet miehet eivät vaikuta tyytymättömämmiltä asuinpaikkoihinsa kuin pääkaupunkiseudulle asettuneet. Syrjintää tai rasismia ei nähdä erityisesti pienten paikkakuntien riesana – vaikka näin voisi arvella joidenkin kyselytutkimusten perusteella olevan (esim. Jaakkola 2009). Toistuvat syrjinnän kokemukset ovat saattaneet johtaa jopa poismuuttoon, mutta ongelmia ei siitä huolimatta paikanneta vain pienille paikkakunnille.

AK: No onks tuo tommonen kadulla tapahtuva häirintä yleisempää jossain päin Suomea vai voiks sitä tapahtua ihan missä päin vaan?

M: Mun mielestä, mä oon asunut aika paljon eri puolilla Suomessa, monta eri paikkakuntaa.

AK: Täällä pääkaupunkiseudun ulkopuolella?

M: Niin. Ja pääkaupunkiseudullakin aika monta paikkaa. Sitä ei oikein voi sanoa silleen, et missä on eniten. Suurin osa ihmisistä on ystävällisiä ja ymmärtäviä. (Muhammed, 20v.)

Miesten kertomukset maaseudun ja pikkukaupunkien rasismista koskevat suomalaisen yhteiskunnan etnisessä hierarkiassa itseä alemmaksi luokiteltuja nuoria. Esimerkiksi venäläistaustainen nuori saattoi kertoa pohjoissuomalaisen paikkakunnan asukkaiden avoimesta rasismista tummaihoisia perheitä kohtaan painottaen kuitenkin omakohtaisia hyviä kokemuksiaan. Toisekseen miehet, jotka eivät olleet

koskaan asuneet pikkupaikkakunnilla, saattoivat puhua kavereidensa huonoista kokemuksista tai myötäillä kulttuurisia tarinoita syrjäseutujen nurkkakuntaisuudesta.

Usein esitetyn teesin mukaan maahanmuuttajat hakeutuvat pääkaupunkiseudun ja Turun tiettyihin lähiöihin ”omien” etnisten yhteisöjensä pariin. Näin ollen muutto pienemmältä paikkakunnalta tarkoittaisi nuorille maahanmuuttajamiehille pääsyä sosiaalisen tuen piiriin, kun taas valtaosalle Suomessa syntyneistä nuorista vastaavassa tilanteessa on kyse ennemminkin tukiverkoston taakse jättämisestä. Epäilemättä joillekin haastatelluista miehistä pääkaupunkiseudulle muutossa on ollut ainakin osaksi kyse ”omien” pariin hakeutumisesta.⁴ Tästä ei kuitenkaan puhuta suoraan, vaan ennemminkin kerrotaan yksinäisyydestä ja elämän puutteesta pienemmillä paikkakunnilla.

AK: Onks sulla joku ajatus siitä, että onko parempi elää Suomessa isossa kaupungissa vai pienessä kaupungissa?

K: Minä itse oon semmonen isompi kaupunki. Että ei tuntuisi tylsältä. Moni maahanmuuttaja, pieni kaupunki, ei tunne ketään. Voi tuntua yksinäiseltä. (Kadar, 21v.)

Lisäksi pääkaupunkiseudulla on tarjolla erityisesti maahanmuuttajille tai etnisille vähemmistöille suunnattua järjestötoimintaa. Näitä mahdollisuuksia ei mainita vetovoimatekijöinä, mutta merkittävä osa pääkaupunkiseudulla asuvista haastatelluista joka tapauksessa osallistuu tämänkaltaiseen toimintaan.⁵

Aiemmissä tutkimuksissa tehtyjen havaintojen tapaan kontaktit kantaväestön edustajiin jäävät varsinkin myöhemmällä iällä muuttaneilla miehillä vähäisiksi (Kivijärvi & Harinen 2009; TEM 2013, 73). Tämä lisännee heidän kohdallaan pyrkimystä hakeutua paikkakunnille, joilla elää runsaasti maahanmuuttajataustaista väestöä. Venäläistaustaiset ovat kuitenkin siitä erityinen ryhmä Suomessa, että heitä asuu suurempia määriä myös joissakin pienemmissä kaupungeissa. Näin ollen heidän tapauksessaan

etnisyyteen perustuvia tukiverkostoja on muualakin kuin pääkaupunkiseudulla tai Turussa.

H1: [Minulla on] vain venäläisiä kavereita.

H2: Sama juttu.

H1: Jotka ovat asuneet pitkään täällä ja auttavat paljon. Niinku voivat kertoa jotkut kelasta tulleet paperit. [...] He selittävät ja auttavat. Kertovat mihin pitää mennä ja mitä pitää tehdä.

[...]

H1: Venäläisillä parempi mun mielestä löytää joku työ Lappeenrannassa tai Karjalassa, koska siellä on tosi paljon venäläisiä turisteja. Ja siellä asuu tosi paljon venäläisiä. (Ryhmähaastattelu, neljä miestä, 19–27v.)

Edellinen aineistokatkkelma on neljän Lahdessa asuvan, melko hiljattain Suomeen muuttaneen venäläistaustaisen miehen ryhmähaastattelusta. Paitsi että he saivat kaupungin muilta venäläistaustaisilta neuvoja, jokainen miehistä asui venäläistaustaisen vuokraisännän omistamassa asunnossa. Heidän tapauksessaan etniskansalliset verkostot olivat paikanneet viranomaisjärjestelmää Suomeen asettautuessa.

Erityisesti hieman pidempään Suomessa asuneille miehille yksi olennaisimmista paikkakuntien vetovoimaan liitetystä tekijöistä on mahdollisuus luoda kontakteja myös kantaväestön nuoriin. Yleisiä käsityksiä myötäillen monet miehet kuvasivat isojen kaupunkien ihmisiä avoimiksi ja etnistä erilaisuutta hyväksyviksi. Avoimesta syrjinnästä kerrottiin vain harvoin, ja ainakin pintapuolisten kontaktien luomista kuvattiin helpoksi.

Toisaalta osa miehistä piti pienempiä paikkakuntia otollisena maaperänä kantaväestön nuoriin ystäväystymisen näkökulmasta. Esimerkiksi Ahmed, hiljattain pääkaupunkiseudulle muuttanut irakilaistaustainen mies, muisteli lämmöllä aiempaa, pääosin maaseutumaista asuinkuntaansa. Hän kertoi tutustuneensa varsin nopeasti paikallisiin nuoriin opiskellessaan lähistön ainoassa oppilaitoksessa, jonka opiskelijoiden suuri enemmistö oli kantaväestön

nuoria. Myöhemmin Ahmed kertoi, kuinka hänen hankkimansa suomen kielen taito oli taantunut pääkaupunkiseudulle muuttamisen jälkeen. Haastatteluhetkellä hänen sosiaalinen piirinsä koostui lähes yksinomaan muista irakilaistaustaista.

Toisin sanoen pääkaupunkiseutua pidetään hyvänä paikkana ihmisten yleisen avoimuuden ja vapaamielisyyden sekä muiden maahanmuuttajien läsnäolon vuoksi, mutta pienemmät paikkakunnat nähdään hyvinä paikkoina tutustua kantaväestön nuoriin.

Peltokoskella ihmisiin oli ainakin helppo tutustua, se on totta. Ne olivähän ystävällisempiä kun täällä [pääkaupunkiseudulla]. Sitten just siinä Peltokoskella meidän perhettä kohtaan ei ollut mitään rasismia tai jotain semmosta. Mut se on totta, et siinä on iso ero. Mitä pohjoisemmaksi menee, sitä ennakkoluuloisemmaks. Mutta samalla ne on ystävällisiä. Kunhan ne vaan saa tietää kuka sä oot. (Magomed, 17v.)

Olen toisaalla (ks. Kivijärvi 2015) esittänyt, että vähemmistöyhteisöjen puute pienillä paikkakunnilla johtaa lisääntyneeseen tarpeeseen hakea kontakteja kantaväestön nuoriin. Samalla väyliä pienten paikkakuntien kaveriporukoihin voi avautua kaikille yhteisten oppilaitosten ja vapaa-ajan tilojen kautta: ”*Sit se on helppo sopesuttua Suomen kulttuuriin, kun asuu pienessä paikassa. Isossa paikassa ei niin paljon tekemisissä, sanotaan kantasuomalaisten kaa. Ei se onnistu.*” (Carlito, 23v.) Lisäksi osa haastatelluista miehistä kuvaa pienten kaupunkien pieniä vertaispiirejä helposti lähestyttäviksi. Yhteen ihmiseen tutustuminen auttaa saavuttamaan lähes kaikkien paikkakunnan nuorten luottamuksen: ”*pienessä kaupungissa, kun sä tapaat täällä yks, se tuntee toisen ja se tuntee toisen.*” (Sékouba, 24v.)

Pienten paikkakuntien joskus helposti lähestyttävät sosiaaliset piirit eivät kuitenkaan pidättele haastateltuja miehiä, jos tulevaisuuden näkymät ovat muilta osin synkät niukkojen opiskelu- ja työllistymismahdollisuuksien takia.

Tällöin katse suunnataan usein kohti pääkaupunkiseutua. Samalla on kuitenkin muistettava, että haastatelluille maahanmuuttajamiehille ei ole olemassa vain yhtä pääkaupunkiseutua. Metropolialueen asuinalueiden eriytyminen näkyi myös haastatteluisissa – kuitenkin osin erilaisina huolina kuin julkisessa keskustelussa (esim. Vilkama 2010; Bernelius & Vaattovaa-ra 2013; Sjöblom-Immala 2016). Vain yhdessä haastattelussa maahanmuuttajien tai etnisten vähemmistöjen keskittyminen nähtiin itsessään ongelmaksi. Eriytymisen ongelmat liitettiin ennemminkin rajallisiin liikkumismahdollisuuksiin tai syrjinnän kokemuksiin.

Nuoret miehet tunnistavat katvealueita pääkaupunkiseudun sisällä. Pitkät etäisyydet ja huonot kulkuyhteydet haittaavat arkista elämää. Toisin sanoen myös kaupunkiympäristössä elävät nuoret voivat kokea asuvansa syrjässä (vrt. Harinen 2013). Etäisyydet kavereihin, palveluihin, oppilaitoksiin tai työpaikoille muodostuvat joillekin liian pitkeiksi. Osa miehistä toivoo parempia julkisia kulkuyhteyksiä ja enemmän poikittaisliikennettä pääkaupunkiseudun reuna-alueilta toisille. Tämänkaltaisen kaupunkisuunnittelun edistäminen lienee linjassa nykyisen alueellista eriytymistä ehkäisevän politiikan kanssa.

Liikkumismahdollisuuksien ohella miehet arvottavat alueita pääkaupunkiseudun sisällä niiden asenneilmapiirien erojen mukaan. Toisissa paikoissa on koettu enemmän syrjintää kuin toisissa. Kyse ei siten ole vain vapaamielisten kaupunkikeskittymien ja nurkkakuntaisen maaseudun erottelusta. Eroja voidaan nähdä kaupunginosien tai jopa yksittäisten talojen välillä.

Syrjinnän määrä riippuu alueesta. Kun asuimme Palomäessä, se oli erikoinen paikka. Ne ihmiset eivät pitäneet ulkomaalaisista kävelemässä heidän seudullaan. Mutta nyt asumme aivan toisenlaisella alueella. Se on täynnä ulkomaalaisia, joten kukaan ei voi haukkua sinua ulkomaalaiseksi (naurahtaa). Siellä on niin monenlaisia ihmisiä. (Reza, 27v.)⁶

Haastatellut miehet eivät jaa huolta pääkaupunkiseudun etnisestä eriytymisestä ja valkoisen keskiluokan lähiöpaosta. Enemmänkin päinvastoin; osalle heistä monietniset lähiöt tarjoavat mahdollisuuden kuulua joukkoon ja välttää syrjinnän kokemuksilta (Dhalmann 2011; vrt. myös Harris 2013). Usein turvatomiksi ja levottomiksi leimatut kaupunkilähiöt määrittyvät maahanmuuttajamiesten haastatte- luissa turvallisiksi paikoiksi, joissa he eivät altistu uhkaavalle syrjinnälle (vrt. Phillips 2006). Samaan tapaan Hanna Dhalmann (2011, 70–71) on todennut suomensomalialaisten toivovan omalta asuinympäristöltään etnistä moninai- suutta. Heidän toiveenaan oli naapurusto, joka koostuisi sopivassa suhteessa kantaväestöstä ja maahanmuuttajataustaisista asukkaista. Muiden somalialaistaustaisten ja näkyvien vähemmistö- ryhmien läsnäolo lisäsi tuttuuden ja turvallisuuden tunnetta sekä vähensi erottumista muista asukkaista.

Kun kansallinen kehikko ei riitä

Tähän saakka olen tulkinnut aineistoa suomalaishkansallisesta näkökulmasta. Tulkintakehystä on kuitenkin laajennettava, sillä muuttoliikkeen ja sille annettujen merkitysten taustalta löytyvät usein miesten ylijäräinen elämä ja verkostot. Yhtä näistä merkityksistä sivusin jo edellä kirjoittaessani pääkaupunkiseudulle hakeutuneesta Omarista. Hän toivoi löytävänsä Helsingistä nopeasti töitä ilman pitkää kouluttautumista taatakseen paremmat edellytykset vaimoan ja lastaan koskevan perheenyhdistämishakemuksen hyväksymiselle. Aineiston valossa miesten lähisuhteet ja ylijäräinen elämä ovat myös muilla tavoin yhteydessä heidän muuttoliikkeeseensä Suomen sisällä.

Joillekin miehille asuminen Etelä-Suomessa on houkuttelevaa kansainvälisten kulkuyhteyksien vuoksi. Helsinki-Vantaan lentokenttä on monelle tärkeä portti perheen, sukulaisten ja ystävien luokse. Läntisen Venäjän alueelta lähtöisin oleville saman asian ajaa lähellä oleva raide- tai maantieteyhteys. Yhteydet ulkomaille

voivat muodostua erityisen tärkeiksi hiljattain Suomeen muuttaneille nuorille miehille, joiden sosiaaliset piirit ovat fyysisesti kaukana.

KM: Kun sää sanoit, että elämä on Suomessa tylsempää, niin mitä sää sillä tarkoittit?

A: No se tarkoittaa, että mulla ei ole mitään tekemistä. Istuu kotona joka päivä, ei ole kavereita paljon.

KM: Oliko se niin, että kun muutitte kaks vuotta sitten tänne, niin sulla oli kaverit Pietarissa.

A: Joo.

KM: Ooksää nyt käynyt Venäjällä?

A: Joo.

KM: Kuinka usein sää käyt siellä.

A: Yks kerta kuukauteen.

KM: Se on aika paljon itse asiassa mut ymmärrän kyllä. Onks se tosta Allegrolla?

A: Ei, autolla.

KM: Autolla. Kun sää kerran kuussa käyt Pietarissa, niin ooksää kuinka pitkän aikaa siellä?

A: Pari päivää.

KM: Mitä sää sitten siellä Pietarissa teet yleensä?

A: No mä menen diskoon, sitten mä tapaan kavereita ja käyn elokuvateatterin, koska siellä on venäjäksi. Ja meen ravintolaan. Ja ei muita. Ja sitten takaisin Suomeen. (Alexandr, 17v.)

Joillekin miehille kysymys Suomen sisäisestä muuttoliikkeestä on toissijainen. He näkevät tulevaisuutensa Suomen ulkopuolella ja pitävät nykyistä asuinpaikkakuntaansa lähinnä välietappina. Joillekin välietappi voi tarkoittaa kouluttautumista ja hankitun osaamisen viemistä lähtömaahan tai sen lähialueille. Toisilla taas ajatukset ovat kansainvälisissä ja kosmopoliittisiksi kuvitelluissa metropoleissa. Keskeinen osa kaikkien miesten ylijäräisiä suunnitelmia on heidän perhe-, sukulais- tai ystäväverkostonsa. Ylikansallista elämää on mahdotonta ymmärtää yksinomaan kansallisen tulevaisuushorisontin näkökulmasta. (Vrt. Hautaniemi 2011.)

AK: Missä sää oot sit käynyt, kun sää sanoit, et kun tulee lomaa, niin et haluu olla Suomessa, vaan...

A: Mä olen käynyt Lontoossa...

AK: Niin sun sisarusten luona?

A: Joo. Siellä on meidän perhe.

AK: Asuuk sun vanhemmatkin Lontoossa?

A: Joo, isosisko. Ei. Isän veli siellä asuu.

AK: Joo.

A: Ja isän sisko.

[...]

AK: No onks se, sää sanoit silloin aikasemmin, et sää ehkä haluaisit mennä sinne Lontooseen myös opiskelemaan.

A: Joo joo. Mä oon tykännyt siellä.

(Ali, 18v.)

Maahanmuuttajamiesten tarkastelu yksinomaan kansallisesta kehyksestä käsin sivuuttaa monia heidän elämänsä keskeisiä elementtejä. Haastateltujen miesten nuoruusvuosinaan kokema muutto Suomeen todennäköisesti saa heidät orientoitumaan elämässään entistä ylikansallisemmin, sillä osalle kiinnittyminen suomalaiseen koulutusjärjestelmään, työmarkkinoille ja sosiaalisiin verkostoihin on osoittautunut vaikeaksi.

Miesten puhetta tulkittaessa on siten huomioitava viimeisen kahden vuosikymmenen aikana sosiaalitieteissä taajaan esitetty ”metodologisen nationalismiin” kritiikki (esim. Ahponen & Harinen & Haverinen 2016). Kritiikin mukaan sosiaalitieteelliset tutkimusasetelmat ja käsitteet ovat sidoksissa kansallisiin intresseihin ja kansallisvaltiolliseen maailmanjärjestykseen, vaikka ihmisten arki sopii näihin raameihin yhä kehnemmin. Onkin ilmeistä, että haastateltujen miesten elämät mahtuvat kehnosti yhden kansallisvaltion rajaamalle alueelle. Yhdessä heikosti avautuvien suomalaisten työmarkkinoiden kanssa nuorten miesten ylikansalliset lähi-suhteet sysäävät heitä liikkeelle tai pitävät heitä paikallaan, olipa kyse sitten maan sisäisestä tai maiden rajoja ylittävästä muuttoliikkeestä (Hautaniemi 2011).

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ: VANKISTUNEITA JA HAASTETTUJA OLETUKSIA

Tulevina vuosina maahanmuuttajaväestö ja tämän päivän nuoret turvapaikanhakijamiehet liikkuvat Suomen sisällä runsaasti. Tämänkaltaisesta muuttoliikkeestä on tärkeää kerätä määrällisiä trendejä koskevan tiedon ohella laadullista tietoa. Olen tässä artikkelissa pyrkinyt osaltani vastaamaan ilmeiseen tiedon tarpeeseen tulkitsemalla nuorten maahanmuuttajamiesten kertomuksia Suomen sisäisestä muuttoliikkeestä.

On kiistämätöntä, että maahanmuuttajaväestön muuttoliike on ollut ja lienee tulevaisuudessakin verrattain voimakasta suuntautuen harvaan asutuilta alueilta suurimpiin asuinkeskittyymiin (Sjöblom-Immala 2016). Valtakunnallinen ja paikallinen hajasijoittamispolitiikka ei ole liikettä pysäyttänyt, tuskin merkittävästi jarruttanutkaan. Osa tutkijoista onkin pitänyt harjoitettua politiikkaa epätarkoituksenmukaisena ja sekä maahanmuuttajien että yhteiskunnan resursseja haaskaavana. Maahanmuuttajaväestön alueellista keskittymistä ja sen seurauksia on tutkittu varsin paljon kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa ristiriitaisin tuloksin (esim. Vilkkama 2012). Keskittymisen yhteyksistä esimerkiksi työllistymiseen (Murdie & Gosh 2010) ja sosiaalisten verkostojen muodostumiseen (Schlueter 2012) kiistellään edelleen. Tutkimuskeskusteluista huolimatta julkisuudessa esitetään toistuvasti huoli vähemmistöetnisyyksien kasautumisesta tietyille alueille (esim. YLE 2015).

Maahanmuuttajien, tässä tapauksessa nuorten maahanmuuttajamiesten, maan sisäiselle muuttoliikkeelleen antamia merkityksiä on syytä tarkastella edellä kuvattua kontekstia vasten. Miesten itsensä ilmaisemat näkemykset ja kokemukset antavat eväitä tulkita harjoitetun politiikan tarkoituksenmukaisuutta ja alueellisen keskittymisen eri puolia. On toki selvää, ettei yksiselitteisiä vastauksia löydy laadullisistakaan aineistoista.

Ensi silmäyksellä aineistoni tukee olemassa olevaa määrällistä tietoa ja oletuksia maahanmuuttajien Suomen sisäisen muuttoliikkeen taustalla olevista tekijöistä. Nuoret miehet muuttavat pohjoisesta etelään ja pienemmiltä paikkakunnilta isommille. Pääkaupunkiseudun opiskelu- ja työllistymismahdollisuudet näyttävät aineistossa keskeisinä vetovoimatekijöinä. Osa miehistä myös näkee suurimpien kaupunkien tarjoavan heille avoimia sosiaalisia verkostoja ja pieniä paikkakuntia suotuisamman asenneilmapiirin. Lisäksi miesten yllirajainen elämä verkostoineen ohjaa heitä kohti Etelä-Suomea. Osan tehtävä on työllistyä vauraassa Euroopassa ja taata läheisilleen materiaalisesti parempi elämä. Näin hakeutuminen pääkaupunkiseudun oletetusti hyvin vetäville työmarkkinoille – tai globaaleihin metropoleihin – tulee ymmärrettäväksi. Tästä näkökulmasta hajasijoittamispolitiikka todella näyttää epätarkoituksenmukaiselta.

Tutkimustulokset ovat kuitenkin moniselitteisemmät. Pääkaupunkiseudun ja pienempien paikkakuntien välinen hierarkia saa haastatelluissa uusia, osin yllättäviäkin ulottuvuuksia. Valtaosa pienemmillä paikkakunnilla asuneista tai edelleen asuvista miehistä pitää niitä monella tapaa hyvinä elinympäristöinä. Pienten paikkakuntien vertaispiirejä ja palveluja kuvataan helposti saavutettaviksi ja koulutuspolkuja mutkattomiksi. Joissakin tapauksissa ripeä kouluttautuminen ja paikallinen verkostoituminen ovat johtaneet myös pysyvään työllistymiseen. Lisäksi myös pääkaupunkiseudun sisällä tunnistetaan ”valkoisia” alueita, joilla turvallisuuden ja syrjinnän kokemukset ovat tyypillisiä. Hajasijoittamispyrkimyksille on ehkä sittenkin löydettävissä perusteluita.

Toisin sanoen nuorten maahanmuuttajamiesten näkökulmasta alueellisella keskittymisellä näyttäisi olevan sekä hyviä että huonoja seurauksia. Isoissa kaupunkikeskittymissä ainakin vähemmistöetnisyyksiin perustuvien verkostojen luominen ja matalapalkka-aloille työllistyminen on harvemmin asuttuja seutuja

helpompaa. Näiden tekijöiden vetovoima on monille aineiston miehille vastustamaton. Toisaalta alkuvaiheen asettuminen vaikuttaa joillakin pienemmillä paikkakunnilla sujuvalta erityisesti kantaväestöön tutustumisen, palvelujen saatavuuden ja selkeiden koulutuspolkujen ansiosta. Miesten tämänkaltaiset tarinat on syytä huomioida myös päätöksenteossa. Olennaisinta lienee ihmisten omien ja informoitujen valintojen edistäminen sekä erilaisille alueille sijoittamisen mahdollistaminen.

VIITTEET

- 1 Tutkimus toteutettiin osana Euroopan komission rahoittamaa *Migrant Men's Well-being in Diversity* -tutkimushanketta (2014–2015). Kokonaisuudessaan hankkeessa haastateltiin lähes 300 nuorta maahanmuuttajataustaista miestä seitsemässä EU-maassa (Irlanti, Iso-Britannia, Italia, Ranska, Saksa, Suomi ja Tšekki). Suomessa toteutetusta osiosta vastasi itseni lisäksi Kai Mathias (ks. Acik & Dähnke & Green 2015).
- 2 Tutkimushankkeen kriteerit määrittivät sukupuolen ja iän lisäksi miesten lähtömaat (EU:n ulkopuolisuus). Aiemmissä tutkimuksissa on todettu, että Euroopan ulkopuolelta ja humanitaarisista syistä muuttaneet keskittyvät alueellisesti muita maahanmuuttajaryhmiä voimakkaammin (esim. Sjöblom-Immala 2016, 23).
- 3 Kaikkien haastateltavien nimet ja osa paikkakuntien nimistä ovat pseudonyymeja.
- 4 Toisaalta yksi haastatelluista miehistä pyrki pois pääkaupunkiseudulta nimenomaan siellä asuvien sukulaistensa ja etnisen yhteisön häneen kohdistaman kontrollin vuoksi. Hän koki kykenevänsä elämään vapaammin toisella paikkakunnalla.
- 5 Kyse on myös siitä, että haastateltuja tavoiteltiin järjestötoimijoiden kautta.
- 6 Haastattelukatkelma on käännetty englannista.

LÄHTEET

- Acik, Necla & Dähnke, Iris & Green, Glenn (toim.) (2015) *Final Synthesis Report. Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. An Empirical Study from Seven European Countries*. Hamburg: CJD Hamburg + Eutin.
- Ahponen, Pirkkoliisa & Harinen, Päivi & Have-rinen, Ville-Samuli (toim.) (2016) *Dislocations of Civic Cultural Borderlines. Methodological Nationalism, Transnational Reality and Cosmopolitan Dreams*. Heidelberg: Springer.
- Alasuutari, Pertti (2006) Merkitys, rakenne ja toimijuus sosiologiassa: kulttuurinen näkökulma. *Sosiologia* 43 (2), 79–92.
- Bernelius, Venla & Vaattovaara, Mari (2013) Stadin skidien eriytyvät naapurustot. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 198–209.
- Bolt, Gideon & Özüekren, Sule & Phillips, Deborah (2010) Linking Integration and Residential Segregation. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (2), 169–186.
- Dhalmann, Hanna (2011) *Yhden uhka, toisen toive? Somaliensa venäläisten asumistoi-veet etnisen segregaatiokehityksen valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Donaldson, Mike & Howson, Richard (2009) Men, migration and hegemonic masculinity. Teoksessa Mike Donaldson & Raymond Hibbins & Richard Howson & Bob Pease (toim.) *Migrant Men: Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience*. London: Routledge, 210–217.
- Edin, Per-Anders & Fredriksson, Peter & Åslund, Olof (2003) Ethnic Enclaves and the Economic Success of Immigrants – Evidence from a Natural Experiment. *The Quarterly Journal of Economics* 113 (1), 329–357.
- Harinen, Päivi (2013) Mattolaitureilla ja maitolaitureilla – Hylkysyrjän nuorten vapaa-ajanviettomahdollisuudet. Teoksessa Jussi Ronkainen & Marika Punamäki (toim.) *Nuoret ja syrjäytyminen Itä-Suomessa*. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 131–150.
- Harris, Anita (2013) *Young People and Everyday Multiculturalism*. London: Routledge.
- Hautaniemi, Petri (2011) Transnational Life Course, Human Development and Diverse Landscapes of Opportunities among Young Somali Men. *Nordic Journal of African Studies* 20 (1), 11–27.
- Honkatukia, Päivi & Nyqvist, Leo & Pösö, Tarja (2006) Rikokset nuorten ”juttuina”. Narraatiivisen lähestymistavan mahdollisuuksia. Teoksessa Päivi Honkatukia & Janne Kivi-vuori (toim.) *Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Jaakkola, Magdalena (2009) *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta. Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Juntunen, Marko (2002) *Between Morocco and Spain. Men, migrant smuggling and a dispersed Moroccan community*. Helsinki: University of Helsinki.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissubteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kivijärvi, Antti & Harinen, Päivi (2009) Omat ja vieraat: Rajanvetoja monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Teoksessa Päivi Harinen & Veronika Honkasalo & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 76–94.
- Kivijärvi, Antti & Mathias, Kai (2015) Love or Anarchy? Emotional Bonds and Well-Being of Young Migrant Men. Teoksessa Necla Acik & Iris Dähnke & Glenn Green (toim.) *Final Synthesis Report. Experiences of Young Migrant Men and Their Well-Being. An Empirical*

- Study from Seven European Countries.* Hamburg: CJD Hamburg + Eutin, 15–30.
- Murdie, Robert & Gosh,utama (2010) Does Spatial Concentration Always Mean a Lack of Integration? Exploring Ethnic Concentration and Integration in Toronto. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 36 (2), 293–311.
- Nieminen, Harri & Kivijärvi, Antti (toim.) (2015) *Kiertoteitä. Maahan muuttaneet nuoret yhteiskunnallisten esteiden edessä.* Helsinki: Into Kustannus.
- Olwig, Karen Fog (2011) 'Integration': Migrants and refugees between Scandinavian welfare societies and family relations. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37 (2), 179–196.
- Phillips, Deborah (2006) Parallel Lives? Challenging Discourses of British Muslims Self-Segregation. *Environment and Planning D: Society and Space* 24 (1), 25–40.
- Rasinkangas, Jarkko (2013) *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä.* Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Schlueter, Elmar (2012) The Inter-Ethnic Friendships of Immigrants with the Host-Society Members: Revisiting the Role of Ethnic Residential Segregation. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 38 (1), 77–91.
- Sjöblom-Immala, Heli (2012) *Työtä, palveluja ja luonnonläheisyyttä. Maahanmuuttajien Suomen sisäiset muutot, asumistoiveet ja kotoutuminen 2000-luvulla.* Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Sjöblom-Immala, Heli (2016) *Katsaus somalialaisten, irakilaisien ja afganistanilaisten maan sisään muuttoliikkeeseen Suomessa 2000-luvulla.* Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- TEM (2013) *Maahanmuuttajabarometri 2012.* Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Tuominen, Martti & Joronen, Tuula & Laihin, Eija (2014) ”Se sanoi, että näytän aivan ***** ja alkoi solvaamaan.” *Maahanmuuttajataustaisten nuorten turvattomuuskokemukset Helsingissä.* Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vilkama, Katja (2010) Kaupungin laidalla. Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten alueellinen eriytyminen Helsingissä. *Terra* 122 (4), 183–200.
- Vilkama, Katja (2012) Maahanmuuttajien keskittyminen kaupunkiseuduilla: politiikan tavoitteet ja haasteet. *Oikeus* 41 (2), 295–298.
- Vuori, Pekka & Saarioja, Saska (2013) *Helsingin ja Helsingin seudun väestöennuste.* Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- YLE (2015) Hallitus hajasijoittaa pakolaiset ympäri Suomea – ja toistaa Ruotsin virheet? http://yle.fi/uutiset/hallitus_hajasijoittaa_pakolaiset_ympari_suomea__ja_toistaa_ruotsin_virheet/8492672 (Viitattu 16.2.2016.)

MAAHANMUUTTAJANUORET – SUOMALAISEN SYRJÄSEUDUN TOIVEIDEN TYNNYRI?

TIINA SOTKASIIRA

Maahanmuuttajat ja heidän lapsensa eli maahanmuuttajien toinen sukupolvi ovat nousseet puheenaiheeksi sekä tutkimuksessa että julkisessa keskustelussa (Martikainen & Haikkola 2010, 9). Mediassa maahanmuuttoa käsitellään usein kotoutumiseen liitettyjen ongelmien kautta. Toisaalta viime vuosina ongelmapuheen rinnalle on virinnyt keskustelua, jossa hyvin kotoutunut maahanmuuttajaväestö nähdään voimavarana tulevaisuuden Suomelle. Poliittikkaa on alettu tehdä myös siitä odotuksesta käsin, että lisääntyvä maahanmuutto vahvistaa Suomen innovaatiokykyä ja osaamista sekä tuo uusia kulttuurisia vahvuuksia osaksi suomalaista yhteiskuntaa (Sisäministeriö 2013). Tämä asetelma on nostettu esiin myös myönteisen oleskelulupapäätöksen saaneiden turvapaikanhakijoiden maantieteellistä sijoittumista koskevassa keskustelussa. Kasvukeskusten ulkopuolelle suuntautuvan maahanmuuton mahdollisuudet ja haasteet ovat tässä uudessa tilanteessa alkaneet kiinnostaa päättäjiä ja virkamiehiä. Pakolaispolitiikka nähdään nyt myös aluepolitiikan välineenä (Savon Sanomat 2015).

Aluepolitiikan näkökulmasta tarkasteltuna sekä maahanmuuttajat että nuoret ovat ryhmiä, joihin kohdistuu erityisiä toiveita ja odotuksia. Heidän harteilleen sovitetaan vastuuta työvoiman saatavuudesta sekä alueiden kilpailukykyä ja elinvoimaisuudesta. Läntisessä Suomessa Pohjois-Pohjanmaan nuori väestö kuvataan maakunnan ”suurimmaksi kilpailutekijäksi” (Pohjois-Pohjanmaan liitto 2010, 18). Maan itäisellä laidalla Pohjois-Karjalassa tulevaisuuspuhetta taas sävyttää huoli nuorten ikäluokkien pienenemisestä sekä nuorten valumisesta ensin Joensuuhun ja sieltä etelän suuriin kaupunkeihin. Pohjois-Karjalan maakuntastrategian (Pohjois-Karjalan liitto 2010, 10) mukaan tulevaan

osaajapulaan ja työikäisten määrän vähenemiseen on syytä varautua lisäämällä maahanmuuttoa ja tulomuuttoa Suomesta sekä luomalla työmahdollisuuksia maakunnassa opiskeleville nuorille.

Tässä artikkelissa keskityn odotuksiin, joita kotouttamisen asiantuntijat aluepolitiikan näkökulmasta kohdistavat maahanmuuttajanuoriin. Käyn läpi puhetapoja, joilla maahanmuuttajataustaiset nuoret asemoidaan osaksi aluepolitiikkaa erityisesti suhteessa huoleen, joka nousee reuna-alueiden tyhjentyemisestä. Tarkastelen diskursseja, jotka tuottavat käsitystä maahanmuuttajanuorista merkittävänä syrjäseudun tulevaisuuden tekijöinä ja aluepoliittisina toimijoina. Toisaalta pohdin myös sitä, millaisilla puhetavoilla ja millaisissa tilanteissa heidät syrjäytetään syrjäseutujen kehitystä ja tulevaisuutta koskevasta keskustelusta.

Artikkelia varten analysoitu aineisto on kerätty Pohjois-Karjalassa haastatteleamalla maahanmuuttajien parissa kotouttamistyötä tekeviä viranomaisia ja kansalaistoimijoita. Tämä lähestymistapa on valittu siksi, että aikuisten tavat käsitteellistää nuorten maahanmuuttajien asemaa suomalaisella syrjäseudulla eivät pelkästään kuvaa nykytilannetta, vaan myös osaltaan vaikuttavat vallitsevaan ja tulevaisuudessa rakentuvaan todellisuuteen (Jørgensen & Phillips 2002, 1). Aikuisten asenteilla on väliä, kun puhutaan nuorten elämästä nyt ja tulevaisuudessa.

ASIAANTUNTIJAPUHE NORMITTAU NUORTEN ELÄMÄÄ

Maahanmuutto käsitettiin pitkään lähinnä kaupunkialueita koskevaksi ilmiöksi (Partanen 2008, 42). Esimerkiksi vuonna 2004 julkaistussa alueellisuutta käsittelevässä Nuorten elinolot

-vuosikirjassa (toim. Paju 2004) maahanmuuttajataustaisiin nuoriin tehtiin vain hajanaisia viittauksia. Syrjäseutujen maahanmuuttajanuoria koskevalle tutkimustiedolle on kuitenkin tarvetta, sillä vaikka pääosa maahanmuuttajista asuu etelän kasvukeskuksissa, eri puolilla Suomea on pienempiä paikkakuntia, joilla asuu merkittävä määrä maahanmuuttajataustaista väestöä (Saari 2013). Maaseudulla maahanmuuttajien suhteellinen osuus väestöstä voi nousta suureksi, vaikka se määrällisesti ajateltuna olisikin vain muutamia kymmeniä tai satoja henkilöitä. Syrjäseudun ja haja-asutusalueiden kontekstissa myös maahanmuuttokeskustelu saa uusia aluepolitiikan tavoitteista ammentavia piirteitä. Tällöin maahanmuuttoa tarkastellaan taantuvien alueiden väestönkehitykseen nähden vastavoiamana luonnollisen väestönkasvun heikkenemiselle ja maan sisäisen muuttoliikkeen tappiollisuudelle. Syrjäseudulla maahanmuutolla voi olla suhteellisesti paljon suurempi merkitys väestönkehitykselle kuin kasvavilla kaupunkiseuduilla (Kytö & Kral-Leszczynska 2013, 41).

Pohjois-Karjalan väestö on Joensuun seutua lukuun ottamatta merkittävästi vähentynyt viime vuosikymmeninä (Tilastokeskus 2015). Maakunta on myös kaupungistunut voimakkaasti. Toisaalta esimerkiksi Lieksan kaupunki on uinut väestönkehityksen vastavirtaan. Sinne on viime vuosien aikana muuttanut satamäärin uusia, pakolaistaustaisia ihmisiä, joskin sieltä on myös muutettu pois. Maahanmuutto on myös merkinnyt syntyvyyden lisäystä, sillä Itä-Suomen ulkomaalaisväestö on ikärakenteeltaan kantäväestöä huomattavasti nuorempaa (Mattsson & Kivilä 2012, 11). Monin paikoin tätä muutosta on tervehditty ilolla, mutta toisaalta on käynyt selväksi, että suhtautuminen maahanmuuton kautta tapahtuvaan ikärakenteen nuorentamiseen ja väestönkasvuun ei ole yksinomaan myönteistä. Maahanmuuttajien saapumiseen on pienillä paikkakunnilla liittynyt voimakasta muutosvastarintaa ja konflikteja, jotka heijastuvat kielteisesti asukkaiden arkeen (Kananen & Sotkasiira 2015; Sotkasiira & Haverinen 2016).

Kirjoitukseni jatkaa sitä nuorisotutkimuksen perinnettä, jossa kiinnostavia tutkimusta kehystäviä ilmiöitä ovat suomalaisen yhteiskunnan monikulttuuristuminen sekä nuorten elämänpiirin rakentuminen ”syrjässä”, etelän kasvukeskusten ulkopuolella (Harinen & Suurpää 2003; 2014; Kiihlakoski 2016; Ollila 2008; Lanas & Rautio & Syrjä 2013). Toisaalta lähestymistavalleni voidaan löytää vertailukohtia institutionaalisten diskurssien, valtasuhteiden ja viranomaispuheen tutkimuksesta (esim. Anis 2008; Keskinen 2012). Näissä tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, kuinka sosiaali- ja nuorisotyön ammattilaiset käyttävät kielellistä valtaa suhteessa asiakkaisiinsa. Esimerkiksi Antti Kivijärvi (2015) on tuonut esille, miten nuorisotyö yhtäältä vahvistaa nuorisoryhmien etnis-kulttuurisia rajanvetoja ja identiteettejä, mutta toisaalta myös purkaa niitä.

Muutkin tutkijat ovat painottaneet tiedon ja asiantuntijuuden subjektiutta tuottavaa luonnetta. Kasvatusasiantuntijoiden tekstejä tutkinut Jaana Vuori (2001, 358, 365–366) on pohtinut, kuinka vanhemmat ja asiantuntijat rakentavat kasvatuksen kohteille erilaisia asemia ja rooleja sekä identiteettejä. Vuoren (mt.) ajatuksia lainaten voidaan väittää, että aluekehityspuheenkin kautta luodaan paitsi normatiivisia odotuksia nuorista ja heidän käyttäytymisestään, myös käsitteitä siitä, millainen maahanmuuttajanuoren nuoruus syrjäseudulla voi olla. Asiantuntijapuhe voi siis paitsi rajoittaa nuorten valintoja, myös tarjota heille mahdollisuuksia löytää uusia tapoja toteuttaa itseään.

Suvi Keskinenkin (2005, 97) on huomauttanut, että ammattilaiset eivät pelkästään toista muilta kuulemiaan näkemyksiä, vaan osaltaan myös haastavat ja muokkaavat niitä. Tällöin erityistä merkitystä on heidän asiantuntija-asemallaan, jonka nojalla esimerkiksi kotouttamistyötä tekevät määrittävät maahanmuuttajia koskevan tiedon haltijoiksi ja auktoriteeteiksi myös muiden toimijoiden silmissä. Asiantuntijuuteen sisältyy myös valta määrittellä joitakin asioita, ihmisryhmiä tai käyttäytymismalleja sosiaalisiksi ongelmiksi (Raitakari 2004, 58–60).

Kotouttamistyössä mukana olevat tahot käyttävät valtaa suhteessa maahanmuuttajanuoriin, mutta eivät kuitenkaan ole keskenään tasarvoisessa asemassa mitä tulee aluepolitiikan muotoiluun käytännössä. Vaikka valtion- ja aluehallintoon on rakennettu osallistumiskanavia, joiden kautta maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusjärjestöjen aktiivit pääsevät osallistumaan aluepoliittiseen keskusteluun, varsinainen päätöksenteko on poliitikkojen ja virkamiesten käsissä (Davydova-Minguet & Sotkasiira 2014). Näissä rooleissa maahanmuuttajat ovat vielä vähemmistönä. Kuten olen toisaalla yhdessä Olga Davydova-Minguetin (mt.) kanssa esittänyt, päättävältä käyttävät virkamiehet ovat jähmeitä ottamaan vastaan sellaista kriittistä tietoa, joka haastaa heidän alkuperäiset käsityksensä. Nuorten tai kansalaistoimijoiden tiedolla on vähemmän merkitystä kuin aikuisten ja virkamiesten hallussa olevalla tiedolla ja heidän käsityksillään.

NUORTEN ALUEKEHITYSROOLIN RAKENTUMINEN HAASTATTELUAINEISTOSSA

Tarkastelua varten olen analysoinut 26:n Pohjois-Karjalassa toimivan ”kotouttajan” haastattelut. Kotouttajilla tarkoitan muun muassa maahanmuutto-, monikulttuurisuus- ja pakolaistyötä tekeviä kansalaistoimijoita, poliisi- ja työvoimaviranomaisia sekä kuntien viranomaisia eri sektoreilta, kuten sosiaali- ja koulutoimesta. Haastateltavat ovat pääosin valtakulttuurin edustajia, valkoisia Suomessa syntyneitä eri-ikäisiä miehiä ja naisia, mutta mukana on myös viisi maahanmuuttajataustaista haastateltavaa. Viime vuosina tutkimuspaikkakunnilla on rekrytoitu maahanmuuttajataustaisia suomalaisia mukaan kotouttamistyöhön. Heitä toimii eri tehtävissä, kuten kouluavustajina, neuvontatyössä sekä järjestöjen vapaaehtoistojina. Haastateltavat kokevat maahanmuuton sensitiiviseksi aiheeksi, ja useimmille heistä on ensiarvoisen tärkeää, ettei heitä voi tunnistaa aineistosta. Tästä syystä en yleensä kerro yksittäisten haastateltavien

ammattinimikkeitä. Lisäksi olen muokannut haastattelusitaateista esimerkiksi murteellisia ilmaisuja ja paikkakuntaakohtaisia nimityksiä tunnistamisen vaikeuttamiseksi.

Aineisto on kerätty hankkeessa, jossa tutkittiin somalialaisten¹ asemaa Suomessa ja Yhdysvalloissa, mutta koska haastatellut kotouttajat ovat tekemisissä muidenkin maahanmuuttajaryhmien kanssa, haastatteluja voi lukea myös kannanottoina laajempaan maahanmuuttokeskusteluun. On kuitenkin todennäköistä, että haastattelujen keskittyminen somalialaisten tilanteeseen on vaikuttanut niiden sisältöön. Arvelen, että haastateltavat pohtivat rodullistamista ja kulttuurieroja enemmän kuin siinä tapauksessa, että haastatteluissa olisi keskitytty esimerkiksi muista Pohjoismaista kotoisin oleviin nuoriin. Toisaalta, kuten analyysistä käy ilmi, juuri nuorten maahanmuuttajien tapauksessa kulttuurierot nähdään vähemmän merkittäviksi kuin silloin, kun puhutaan aikuisina Suomeen muuttaneista.

Tarkasteluni lähtökohta on, että kieli ja siihen liittyvät valinnat muokkaavat olemassa olevaa todellisuutta. Ne myös rakentavat yhteisöllisiä identiteettejä ja sosiaalisia suhteita (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 17). Aineiston analyysiin soveltamani kriittinen diskurssianalyysi antaa välineitä tarkastella esimerkiksi sitä, kuinka asiantuntija-asemasta käsin tuotetut näkemykset maahanmuuttajanuorista tuottavat identiteettejä, jotka toisteisuudessaan muuttuvat itsestäänselvyyksiksi ja stereotyyppioiksi, jotka puolestaan voivat ohjata yksilöiden toimintaa sekä rajoittaa heille mahdollisina pidettyjä yhteiskunnallisia rooleja ja asemia. Toisaalta on tärkeää muistaa myös vastapuheen sekä käytännön toimintaan sisältyvän toisin näkemisen ja - tekemisen mahdollisuudet (vastapuheen käsitteestä Jokinen & Huttunen & Kulmala 2004).

Aloitin analyysin erottelemalla laajasta Suomen somalialaisten kotoutumista ja kansalaisuuden rakentamista tarkastelevasta haastatteluaineistosta nuoriin ja aluekehitykseen liittyvät puhekatkelmat. Tämän jälkeen jaottelin haastattelukatkelmat eri luokkiin sen mukaan,

miten niissä kuvattiin maahanmuuttajataustaisia nuoria. Huomasin nopeasti, että useimmat haastateltavat tukeutuivat mediakeskustelusta tuttuihin puhetapoihin, joissa korostuvat maahanmuuton hyödyt ja haitat. Muutamat haastateltavat taas koettelivat näitä vahvoja diskursseja ja puhuivat siitä, miten tärkeää olisi päästää irti jaottelusta maahanmuuttaja- ja muihin nuoriin. Joissakin haastattelukatkkelmissa taas nimenomaan tähdennettiin esimerkiksi sukupuoleen ja kulttuurieroihin liittyviä seikkoja, jotka mahdollistavat tai haastavat maahanmuuttajanuorten aseman aluekehityksen kannalta merkittävänä toimijoina.

Näin edeten tunnistin haastatteluaineistosta kolme puhetapaa, jotka toistuvat aineistossa ja luonnehtivat kotouttajien tapoja merkityksellistää maahanmuuttajataustaisia nuoria sekä heidän rooliaan aluekehityksen suhteen. Nimesin ne väestö- ja tuottavuuspuheeksi, sitä kyseenalaistavaksi epäilypuheeksi sekä sopeutumispuheeksi. Käsittelen alla ensimmäiseksi väestö- ja tuottavuuspuhetta, minkä jälkeen kuvaan niitä erilaisia epäilyjä tai varauksia, joita tähän ensimmäiseen puhetapaan kohdistetaan. Tämän jälkeen kerron lyhyesti, kuinka aikuisten sukupuolittavat ja rodullistavat kategorisoinnit määrittävät maahanmuuttajataustaisten nuorten paikkaa aluepolitiikassa. Tämä tulee esiin vaatimuksena sopeutua suomalaiseen ja syrjäseudun elämäntyyliin. Lopuksi suuntaan huomioni universaaliin ihmisoikeuspuheeseen, johon vedoten muutamat haastateltavat kyseenalaistivat aineistossa vallalla olevan tavan puhua maahanmuuttajista taloudellisen hyödyn tai haitan kehyksissä.

VÄESTÖ- JA TUOTTAVUUSPUHE

Pohjoiskarjalaiselle syrjäseudulle tyypilliset väestökadon ja ikääntymisen ongelmat yhdistettyinä työmarkkinoiden muutoksiin rajaavat kotouttamistyön asiantuntijoiden näkökulmaa maahanmuuttajataustaisiin lapsiin ja nuoriin. Nuorista puhuttaessa katse suunnataan tulevaisuuteen ja esiin nousee kysymys siitä, ketkä jäävät paikkakunnalle ja ketkä muuttavat sieltä pois.

Tästä lähtökohdasta tuotettu väestö- ja tuottavuuspuhe on yksi haastattelujen aluekehitystä koskevien osuuksien vallitsevista puhetavoista. Sen ytimessä on huoli reuna-alueiden väestökadosta ja väestön ikääntymisestä sekä pyrkimys ratkaista näitä ongelmia maahanmuuton avulla. Tällöin maahanmuuttajat nähdään väestötilastoja korjaavina uusina tulijoina ja varsinkin toiseen sukupolveen liitetään ajatus, että he Suomessa kouluttauduttuaan työllistyvät ja ryhtyvät tuottaviksi työmarkkinakansalaisiksi. Nuoret naiset voidaan kuvata synnyttäjiksi, jotka tuottavat ja uusintavat alueelle tarpeellista työvoimaa. Seuraava katkelma erään viranomaisen haastattelusta havainnollistaa näitä väestö- ja tuottavuuspuheen lähtökohтия:

Se on realiteetti, että täällä väkimäärä koko ajan vähenee ja se väheneminen johtuu siitä, että meillä kuolleisuusluvut ovat paljon korkeammat kuin syntyvyysluvut, se luonnollinen väestökato. Mut toki tänne muuttaa muitakin kuin maahanmuuttajia, muuttaa myös kantaväestöä ja sitte täältä tietenkä lähtee... Mutta kun viime vuosien tilastoo kattoo niin se väheneminhän olis ollu ilman maahanmuuttajia vielä dramaattisempi. Syntyvyys meillä meni jo välillä alle seittemänkymmenen, ja nyt se on viime vuosina ollu kuitenkin yheksänkymmentäkolme tai jotakin. Ja maahanmuuttajien osuus synnyttäineissä on kuitenkin ihan merkittävä. Eli uusia lapsia tulee, luonnollista väestölisäystä tulee ja vaikka kaikki ei näistä vanhemmista, lasten vanhemmista, työllistyskään, ni mä näkisin, että kuitenkin se uusi polvi, joka kasvaa, niin ne suomalaistuu ja käy koulua, hyvin innokkaana käy koulua ja, ja sitten saavat ammatin ja ovat niin sanotusti ihan tuottavia kansalaisia varmasti suurin osa heistä sitten jatkossa. Ja tietysti, jos aattelee tuottavuutta (naurahtaa), ni onhan ne vanhemmatki tuottavia sillä tavalla, että ne huolehtii niistä lapsistaan. Ei meillä esimerkiksi täällä lastensuojelussa ole minkäänlaista trafiikkia

tullu maahanmuuton takia, vaikka sitäki välillä on epäilyt.

Nykyistä tilannetta, jossa maaseutupaikkakunnilla on tarvetta hoitajille erityisesti vanhus-työssä, pidetään lupaavana maahanmuuttajataustaisten nuorten ja erityisesti nuorten naisten kannalta:

Pittää miettiä taas, että jos kymmenen vuotta etteenpäin niin vanhentuvat niinkun muutkin elikkä täällä on niinku hoiva-alalle tulossa mielettömästi työpaikkoja. Näin mie uskon.

Jos tosiaan innostuu koulunkäyntiin, niin opiskelupaikkojen perässä lähetään täältä pois. Että en tiä sitten, tietysti, jos hoitoalalle, että jos eläköityminen jatkuu ja tarvitaan lähihoitaja, tämmösiä, niin oisko sitten naisista, tytöistä, kouluttautuskö? Lähihoitajaksihan täällä voi kouluttautua. Että siinäkin mielessä, että jääkö, että jos on somalivanhemmat jo niin iäkkäitä, eläkeiässä ja sitten jälkipolvi kouluttautuu lähihoitajaksi ja jää sitten hoitamaan, niin sillä tavalla.

Maahanmuuttajataustaisiin naisiin liitetään myös ajatus kulttuurisesta kompetenssista, joka voisi uudistaa suomalaisia hoitotyön käytäntöjä:

Kun ajattelen somaleille luontaisia ammatteja niin se, mihin oon täällä aina törmänny, ni esimerkiks suhtautuminen vanhuksiin nin... Se on jotenki luontaisesti äärimmäisen kaunista monilla ja että tavallaan he voisivat toimia juuri semmoisina hyvää mieltä tuottavina työntekijöinä, jotka korvais monta pilleriä. Vähentäis sitä semmosta hoidon tarvetta. Kun jatkuvasti puhutaan, et vanhuspuolella kun ei oo aikaa muuta kun hoitoon ja hoivaan, no, jos olis vähän aikaa johonki muuhun, niin ei tarvis olla niin paljon aikaa hoitoon ja hoivaan.

Nuorten naisten työlle ja osaamiselle arvelaan olevan kysyntää, ja heillä nähdään olevan mahdollisuus työllistyä jopa syrjäseutujen pieniksi ja ohuiksi koetuilla työmarkkinoilla (Åkerblad 2011). Tämä näkemys toimii vastavoimana maahanmuuttajiin kohdistuville ennakkoluuloille ja vahvistaa nuorten asemaa aluepolitiikan kannalta merkityksellisinä toimijoina. Haastattelavien käsitykset vastaavat sitä tutkimuksenkin tuottamaa kuvaa, että taantuvat alueet hyötyvät eritoten koulutetuista nuorista (vrt. Lehtonen & Tykkyläinen 2012, 18).

Myös haastatellut maahanmuuttajataustaiset vastaajat korostavat maahanmuuttajien merkitystä aluetalouden ja syrjäisten paikkakuntien ilmapiiriin elävöittämiselle. Heidän paristaan löytyy uskoa myös siihen, että maahanmuuttajien saapuminen lisäisi suomalaistenkin halukkuutta jäädä Pohjois-Karjalaan lisääntyvän työ- ja koulutustarjonnan sekä väestöpohjan kasvun mahdollistaman uuden yrittäjyyden vuoksi:

Kun tulimme tänne, niin kaikkialla oli ihan hiljaista, bisnes mukaan lukien. Ei ollut töitä. Oli vain R-kioski ja K-kauppa. Yksi rouva kertoi minulle, että ennen maahanmuuttajien saapumista kauppoja haluttiin sulkea, mutta meidän tulomme jälkeen bisnes on alkanut kasvaa. Nyt keskustaa on alettu kaunistaa. On K-Citymarket, ja toinen iso kauppa. Aikaisemmin täällä oli vain vanhoja ihmisiä. Nuoret lähtivät yliopistoon, etsimään töitä. Nyt näen täällä uusia kasvoja, nuoria ihmisiä, jotka etsivät täältä töitä. He tulevat takaisin, koska me olemme tulleet. Täällä näkee paljon nuoria. He alkavat opiskella ammattia, lähihoitaja, autokorjaaja, sähkö[asentaja]. He hakevat opiskelemaan ja pääsevät. (Käännös englannista TS.)

Kaksi vuotta sitten parkkipaikalla näki kymmenen, seitsemän tai kuusi autoa. Nyt niitä on paljon. Myös koulu oli tyhjiällä. Uskon, että myös suomalaiset alkavat muuttaa takaisin. (Käännös englannista TS.)

Toisaalta on huomattava, että väestö- ja tuottavuuspuhetta eivät tuota vain yksittäiset kotouttajat, vaan myös erilaiset organisaatiot ovat omaksuneet tavan argumentoida maahanmuuton hyödyllisyyden puolesta tästä näkökulmasta. Esimerkiksi Lieksassa maahanmuutto on herättänyt voimakasta vastarintaa, jota on perusteltu maahanmuuton aiheuttamilla kustannuksilla. Lieksan kaupunki on vastannut kritiikkiin korostamalla, että valtio kattaa suuren osan kotoutumisen kustannuksista, mikä tarkoittaa sitä, että maahanmuutto voi itse asiassa tuoda kuntaan tuloja (Lehtiniemi 2014). Kaupungin edustaja on muun muassa antanut julkisuuteen tiedon, että kunta on ”netonnut” pakolaisia vastaanottamalla jopa 200 000 euroa (Niiranen 2011).

EPÄILYPUHE

Huolimatta viranomaistahojen vakuutteluista, joiden mukaan maahanmuuttajia tarvitaan tulevaisuuden työmarkkinoilla, asia ei kuitenkaan näyttäyty yhtä suoraviivaisena työttömyydestä kärsivien paikkakuntien arjessa. Aineistosta on löydettävissä myös tuottavuuspuhetta kyseenalaistava puhetapa, jonka mukaisesti väestönkasvu nähdään pikemmin ongelmana kuin tavoiteltavana asiana. Tässä puhettavassa maahanmuuton aiheuttamat kustannukset nostetaan vahvasti esiin (esim. Niiranen 2011). Varsinkin kunnallisista palveluista vastaavien virkamiesten puheessa korostui huoli siitä, kuinka kunta onnistuu järjestämään palvelut kasvavalle väestölle:

[Minä toivon, että] nämä lapset, jotka täällä on syntynyt ja kasvanut, niin jäisivät siinä mielessä tänne, että saataisiin kouluun oppilaita lisää, tavallaan, mutta se on vähän semmonen kaksioppunen homma [...]. Lääniähän meillä kyllä on, mutta kun ei oo niitä rakennuksia, eikä muita.

Maahanmuuttajanuorten kykyyn kääntää aluekehityksen suunta suhtaudutaan epäillen

osittain siksi, etteivät kotouttajat usko ”maakuntien Suomen” pärjäävän kilpailussa Etelä-Suomen kasvukeskuksia vastaan. Toisaalta epäilyksiä herättää myös muualta tulleiden kulttuuritausta ja kyky sopeutua elämään syrjäseudulla. Yksikään kotouttaja ei suoraan nimennyt maahanmuuttajia ongelmaksi tai esteeksi alueen kehitykselle, mutta lisääntynyt maahanmuutto yhdistettynä valmiiksi korkeaan työttömyyteen koettiin vaikeaksi kysymykseksi. Ajatus siitä, että oma kaupunki tai kunta on itse asiassa ”käpykylä”, joka ei tarjoa nuorille juurikaan mahdollisuuksia edetä elämässä, on juurtunut syvään haastateltavien mieleen. Oman paikkakunnan vetovoimaan ja menestykseen ei aina uskottu.

Tämä näkyi erityisesti keskusteltaessa maahanmuuttajataustaisten miesten mahdollisuuksista työllistyä maakuntaan. Pohjois-Karjalasta on viime vuosikymmeninä kadonnut teollisia työpaikkoja ja työttömyys on kasvanut etenkin miesvaltaisilla aloilla (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2014, 20). ELY-keskuksen (mt., 2) tilastojen mukaan enemmistö eli 60 prosenttia maakunnan työttömistä työnhakijoista on miehiä, mikä heijastuu myös maahanmuuttajataustaisiin nuoriin miehiin kohdistuviin odotuksiin. Pojilta odotetaan ammatillista kouluttautumista ja kielitaitoa siinä missä työtöitäkin, koska ”ilman mittään ammatillista koulutusta ja kielitaitoa, niin kyllä [työllistyminen] on erinomasen vaikeeta”. Toisaalta heidän työllistymismahdollisuuksiaan arvellaan nuorten naisten vastavia heikommiksi.

Haastateltavat arvelevat, että miesten työllistymistä hankaloittavat työmarkkinoiden muutosten lisäksi heihin kohdistuvat ennakkoluulot. Aineistossa maahanmuuttajataustaisista nuorista miehistä puhutaankin liikkuvana työvoimana, joka riittävän koulutuksen saatuaan hakeutuu todennäköisesti muualle töihin. Michille on tarjolla vanhemmuuden ja työelämän yhdistävä rooli viikonloppuisanä, joka arkisin ajaa linja-autoa Kehä kolmosen sisäpuolella ja hoitaa vanhemmuuden velvoitteitaan vapaa-ajallaan vieraillessaan syrjäseudulla edullisesti asuvan

perheensä luona. Tutkimuspaikkakunnilla olen tavannut maahanmuuttajataustaisia miehiä, jotka kulkevat viikoittain Etelä-Suomen ja Pohjois-Karjalan väliä. Tyypillisempänä kuitenkin pidetään tilannetta, jossa koko perhe muuttaa miehen työn perässä. Kotouttajien parissa tilanne koetaan ristiriitaiseksi erityisesti siinä tapauksessa, että perhe muuten haluaisi jäädä asumaan nykyiseen kotikuntaansa. Eräs sosiaalityöntekijä kuvaa tilannetta näin:

Yks perhe mulla muuttaa nyt Helsinkiin siksi, että kun isä valmistuu linja-autonkuljettajaks Imatralta, niin täällä ei saa töitä. Ja perhe haluais olla täällä, mutta ei työllisty, vaikka on ammatti ja hyvä suomen kielen taito. Minusta se on hyvin surullista, että meillä ei linja-auton kuljettaja työllisty. Pääse perhettään elättämään ja tuomaan [leipää pöytään]... ja kun haluaa tehdä, vaan on lähettävä pääkaupunkiseudulle sen takia. Hyö on ihan jo niinkun silleen oppinu täällä toimimaan, mut on lähettävä uuteen siks, et jos meinaa tehdä töitä.

Yllä oleva puheenvuoro kuvastaa kotouttajien tuntemaa ristiriitaa omien havaintojensa ja yleisen aluekehityspuheen välillä. He tietävät kyllä, että heiltä odotetaan toimenpiteitä, joilla maahanmuuttajataustaiset nuoret saataisiin pysymään paikkakunnalla, mutta monet kokevat, että tämä on ristiriidassa heidän tai heidän lastensa arkikokemuksen kanssa. Kotouttajista on vaikeaa rohkaista maahanmuuttajanuoria asettumaan paikkakunnalle, jos he itse aikanaan tai nyttemmin heidän omat lapsensa ovat lähteneet Etelä-Suomeen eivätkä he näin ollen itsekään täysin usko mielekkään elämän mahdollisuuksiin syrjäseudulla. Nuorten paras ei välttämättä olekaan se, että he jäävät niille sijoilleen, vaan monista tuntuu oikeammalta rohkaista heitä lähtemään. Kuten eräs haastateltava asian ilmaisee: ”Melkein tekkee mieli rohkaista ja potkia, että menkää sitten jonnekin, missä on enemmän sitä jatkoelämää.”

Väestö- ja tuottavuuspuheen ja kotouttajien arkikokemuksen välinen ristiriita näkyy aineistossa muun muassa tarjolla olevan tutkimustiedon kyseenalaistamisena:

Haastateltava: Tämä meidän aluehan taitaa olla tämän ikärakenteen puolesta Suomen pahinta aluetta. Eli täällä pitäis se eläkkeellepoistuma tapahtua aikamoisella rytinällä tässä näinä vuosina. En tiijä, onko tämä globaali tilanne sitten tehny jotaki vai eikö tää porukka vielä oo eläkeiässä. Mutta tuota tässä esiteltiin joku vuosi sitten tämmöstä... se oli joku... olikohan se Maakuntaliiton joku tutkimus ja tuota minä muistan, kun sitä esiteltiin, niin siinä sanottiin, että täällä ois 415 työtöntä 2015. Minä meinasin pistää sen lapun tuohon seinälle, että muistan sen 2015 vielä. Tutkija: Paljonko niitä nyt [kevällä 2014] on? Haastateltava: Niitä on pikkusen yli tuhat. Tutkija: Just.

Myös yrittäjyys, johon maahanmuuttajia viranomaispuheessa kannustetaan, nähdään paikallistasolla vain harvojen valinnaksi. Näkemystä perustellaan maahanmuuttajien puutteellisella kielitaidolla ja osaamisella, ja toisaalta suomalaista byrokratiaa pidetään liian vaativana maahanmuuttajien hallittavaksi. Maahanmuuttajataustaiset haastateltavat taas arvioivat yrittäjyyttä toisenlaisesta näkökulmasta. Heidän mielestään yrittäjäksi ryhtymistä hankaloittavat esimerkiksi Suomen pitkät etäisyydet ja jakeluverkoston rakentamisen vaikeudet, asiakaskunnan pienuus sekä vaikeudet riittävän alkupääoman kokoamisessa. Viranomaisjärjestelmästä, liittyipä se sitten yrittäjyyteen, sosiaaliturvaan, koulutukseen tai työllistymiseen, viranomaiset itekin puhuvat monimutkaisena viidakkona, jossa maahanmuuttajien on vaikea yksin edetä. Suomessa kasvaneilla ja niillä, joilla on suomalainen puoliso tai työpaikka odottamassa Suomeen tultaessa, arvioidaan olevan paremmat edellytykset pärjätä järjestelmän kanssa.

SOPEUTUMISPUHE

Haastateltavien puhetta nuorten tulevaisuudesta leimaa myös huoli pienten maaseutupaikkakuntien ja niiden asukkaiden kyvystä sopeutua elämään muualta tulleiden kanssa. Vastaavasti mietitään muuttajien kykyä sopeutua paikallisiin oloihin ja sitoutumista periferiassa asumiin. Aineistoon sisältyy pohdintaa muualta tulleiden paikasta osana paikallisyhteisöä. Väestömäärän kasvuun liittyviä mahdollisia ongelmia tuodaan esiin tavoilla, jotka kertovat, että maahanmuuttajataustaisia kuntalaisia ei pidetä täysin samanlaisina tai samassa asemassa olevina kuin paikallisia. Yksi haastateltavista pukee tämän sanoiksi seuraavasti:

Ja sit kun ne on täällä jo olleita, ja heillä on lapsia, täällä syntyneitä, viis kuus voi olla ja he ovat niinkun tavallaan täysiä paikkakuntalaisia. Mutta mihin me heiät laitetaan? Jääkö he tänne? Onko meillä sitte tyhjiä koulurakennuksia?

Puhumalla ”meistä” ja ”heistä” haastateltava pitää paikkakunnalla syntyneetkin maahanmuuttajataustaiset lapset ja nuoret erillään paikallisesta väestöstä. Puhetapa ei rakenna ymmärrystä kaikille asukkaille yhteisestä aluepolitiikasta, jossa kaikki tasa-arvoisesti etsisivät tapoja menestyä ja tuottaa henkistä ja taloudellista vaurautta alueelle. Pikemminkin tilanne nähdään niin, että on olemassa paikallinen ”me”, jonka tehtävänä on ratkaista muualta tulleiden ”heidän” ”meille” aiheuttamia ongelmia.

Kotouttajat eivät haastattelussa käyttäneet avoimen rasistiseksi luokiteltavia ilmaisuja, mutta rasismia sivuavat stereotyyppit ja tavat esittää muualta tulleet elämäntavaltaan paikallisista poikkeavina olivat verraten yleisiä puhuttaessa ulkomailta muuttaneista kuntalaisista. Etnisellä taustalla ja kulttuurieroilla saatetaan siis sekä perustella maahanmuuttajien paikkakunnalle tuomaa aluepoliittista kilpailuetua että selittää ongelmia, joita maahanmuutto aiheuttaa.

Sopeutumispuheeksi nimesin puheen, jossa kotouttajat edellyttävät maahanmuuttajanuorilta sopeutumista suomalaisen yhteiskuntaan, jotta he lunastaisivat heille aluekehityksen kontekstissa asetetut odotukset. Tällaiseen puhetapaan tukeutuvien jakama ajatusmalli on, että monien aikuisena Suomeen tulleiden kohdalla peli on ikään kuin jo menetetty. Sen sijaan nuoria pidetään vanhempiaan joustavampina ja mukautuvampina, minkä vuoksi heidän arvellaan pärjäävän paremmin suomalaisen työelämän ristipaineissa.

Erityisen selvästi sopeutumisen tarve artikuloidaan suhteessa musliminuoriin, joiden halukkuutta sopeutua suomalaisille työmarkkinoille epäillään:

Haastateltava 1: Nyhän meillä alkaa hoivavastustaja[koulutus]. Tiedän, että taas, että yksi äiti ainaki hakkee sinne. Se ois yks osio siihen lähihoitajakoulutukseen. Sitten taas, että näitä, jos on ollut vanhuspuolella työharjoittelussa, niin sieltä on kuulunu sitä viestiä, että hyö ei oo valmiita sitä huivia, tai syöttämään sianlihaa. On esimerkiksi, yksi halusi parturiksi, niin hän ei voinu parturikouluun lähteä, kun joutuu leikkaamaan miesten hiukset.

Haastateltava 2: Sama, hoivapuolihan on ihan sama, kun joutuu hoitamaan miesten.

Haastateltava 1: Kyllä, kyllä.

Haastateltava 2: Ne on ehdottomia ongelmia. Niin se loppuu sitten se opiskelu, koska ei pysty.

Haastateltava 1: Näin, että harvassa on ollu niitä helmiä, jotka jo okei, mulle se sopii. Että se. Varmaan tämä uusi kasvava sukupolvi niinku mukautuu tietyllä tavalla näihin, että se on varmaan pitkä prosessi.

Haastateltavat arvioivat, että koulutusvalinnat, jotka heijastelevat islamilaista vakaumusta, marginalisoivat maahanmuuttajataustaisia nuoria. Sopeutumattomuus koetaan ongelmaksi ja suomalaisessa työelämässä pärjäämisen esteeksi.

Suomalainen työkuulttuuri kuvataan näissä tilanteissa jäykäksi, ja kotouttajat suhtautuvat useimmiten epäillen työnantajien haluun tai kykyyn joustaa maahanmuuttajataustaisten työntekijöiden työtehtävien suhteen. Vallitseva ajatus on, että työmarkkinoilla pärjäävät ne, jotka ovat valmiita omaksumaan suomalaiset työtavat eivätkä kyseenalaista suomalaisen työelämän käytäntöjä. Tätä kantaa edustavat saattoivat olettaa, että työn puolesta ihminen on valmis tekemään sellaisiakin asioita, joihin ei vapaa-ajallaan olisi halukas. ”Työ on otettava työnä” -lausahdus kiteyttää maahanmuuttajanuoriin kohdistetun vaatimuksen sopeutua työelämän sääntöihin.

Kuvatessaan tilanteita, joissa sopeutumattomuus koetaan ongelmaksi, kotouttajat ottavat esiin käytössään olevia ratkaisumahdollisuuksia, kuten tarjolla olevia erilaisia koulutuksia. Myös vuorovaikutus Suomeen juuri saapuneiden ja maassa jo pitempään asuneiden maahanmuuttajien välillä nähdään mahdollisuutena nopeuttaa sopeutumista. Toisaalta kulttuurinen muutos kuvataan hitaaksi, monien tapauksessa sen toteutumista pidetään jopa mahdottomana. Aiheesta puhuttaessa kotouttajat ilmaisevat tyytymättömyyttään siihen, että kaikki nuoret eivät suostu taipumaan suomalaisten sanelemiin ehtoihin. Kotouttajien mielestä he toimivat tässä tapauksessa vastoin sekä yhteistä että omaa parastaan.

VAIHTOEHTOINEN IHMISOIKEUSPUHE

Valtaosa maahanmuuttajanuorten aluepoliittista merkitystä koskevista puheenvuoroista heijastelee puhetaapa, jossa puntaroidaan maahanmuuton hyötyjä ja haittoja. Puhujan katsantokannasta riippuen yksilöiden erilaiset piirteet, kuten ikä, sukupuoli sekä kulttuuri- ja koulutustausta, näyttäytyvät tällöin joko taloudellisen toimeliaisuuden virittäjinä tai julkisen sektorin resurssieja sitovina yhteiskunnallisina haasteina. Kuten yllä totesin, koulutus ja kotoutuminen ymmärretään aluepolitiikan välineiksi, joiden avulla nuoret

opetetaan suomalaisen yhteiskunnan ja erityisesti sen työelämän vaatimille tavoille.

Kotouttajien tuottama väestö- ja tuottavuusdiskurssi on merkittävä, koska se haastaa julkista keskustelua pitkään hallinneen ongelmakeskeisen lähestymistavan maahanmuuttoon. Se myös tarjoaa maahanmuuttajataustaisille nuorille legitimiin tavan ylittää merkittäviksi koetut erot ”meidän” ja ”muiden” välillä ja tulla hyväksytyiksi paikallisyhteisön jäseniksi. Kuten eräs haastatelluista asian ilmaisee:

Mä oon miettiny sitä, että miten sitä ei oikeen ymmärretä, että kaikista suurin uhkahan näillä reuna-alueilla ja monella pienellä kunnalla on se, että ei ole kohta ihmisiä. Ihminenhän, ihmisethän ne tärkeimpiä on, ei se mikä on sen ihmisen ihonväri.

Toisaalta tämäkin puheenvuoro tulee paljastaneeksi, miten syvään juurtuneita rodullistetut sekä sukupuoleen ja etnisyyteen kiinnittyvät kategorisoinnit yhä ovat ja kuinka niitä käytetään rajaamaan nuorten pääsyä aluepoliittisen kansalaisuuden piiriin.

Vaikka maahanmuuttajataustaisten nuorten aluepoliittista merkitystä perustellaan erityisesti taloudellisilla argumenteilla, aineistosta löytyy muutamia haastattelukatkelmia, joissa tämä vallitseva puhetaapa kyseenalaistetaan voimakkaasti. Kotouttajien joukossa on myös niitä, jotka ovat huolestuneita maahanmuuttajanuorten ulossulkemisesta sekä tavasta käsitellä heitä ensisijaisesti taloudellisena kysymyksenä:

Tutkija: No, miten te suhtaudutte tapaan puhua näistä teidän asiakkaista, niinku tämä euro, että paljonko ne tuottaa ja paljonko ne maksaa? Minkälaisia ajatuksia tämä rahapuhe teissä herättää?

Haastateltava: Niin no. Varmaan ikään kuin haetaan hyväksyntää sitä kautta, et kun näin paljon hyvää tulee kaupunkiin, rahallisessa muodossa, että ihmiset sietäs. Sillä tavalla yritetään myydä tätä.

Tutkija: Onko se teidän mielestänne hyvä strategia?

Haastateltava: No en minä tiää oikeen. Se on aika vaarallistakin ajattelutapaa. [...] Että hintalappu lyödään ihmisen otsaan, että paljonko tämä maksaa. Se on lyhyt matka, kun sitten ruvetaan miettimään, paljonko vammaiset maksaa, paljonko vanhukset maksaa, ketä me tänne halutaan. Että ei minun mielestä tällä tavalla voitas. Vaan nostaa sitä, että he ovat samanlaisia kuntalaisia ja suomalaisia kuin me ja kuuluvat yhteiskuntaan eikä lähdetäisi nostelemaan näitä raha-asioita.

Puhujan ydinviesti on, että maahanmuuttajat tulisi nähdä ihmisinä ja samanlaisina kuntalaisina kuin ketkä tahansa muutkin. Anne-Mari Souto (2011, 175) on nimennyt tällaisen kaikkien yksilöiden perimmäistä samanlaisuutta ja ihmisyyttä argumentoivan puheen ihmisoikeuspuheeksi. Hänen mukaansa ihmisoikeuspuheeseen turvaututaan esimerkiksi kouluissa vastapuheena yksilöitä ihonvärin, syntyperän, sukupuolen ja uskonnon perusteella erottelevälle ja hierarkisoivalle puheelle.

Kotouttajien haastatteluissa ihmisoikeusdiskurssia käytettiin vastapuheena vallitsevalle maahanmuuton hyötyjä esiin tuovalle väestö- ja tuottavuuspuheelle sekä sitä haastavalle maahanmuuton kustannuksia ja ongelmallisuutta korostavalle epäilypuheelle. Sen avulla myös vastustettiin ulkomaalaistaustaisiin kohdistuvia ennakkoluuloja. Kaikkien ihmisten perimmäistä samuutta korostava puhe on tärkeää, koska se tarjoaa vaihtoehdon näkökannalle, joka latistaa kulttuurierot ja yksilöiden ominaisuudet aluepolitiikan välineiksi tai esittää ne yhteiskunnallisena ongelmana. Toisaalta ihmisoikeuspuhe voi sulkea maahanmuuttajataustaiset nuoret ulos aktiivisesta aluekehittäjän roolista. Näin tapahtuu, jos lähtökohtana ovat valtaväestön tarpeet ja sen tekemät määrittelyt. (Ks. Keskinen 2012, 320.) Vetoaminen samuuteen voi ”luisua” samuuden vaatimukseksi, jos vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten tarpeita ja näkemyksiä ei

määrätietoisesti huomioida. Jotta aluepoliittinen toimijuus rakentuisi enemmän osallisuuden ja mukaan ottamisen sävyin, samanlaisuutta korostavaan ihmisoikeuspuheeseen on suhtauduttava varoen. Keskeisiksi kysymyksiksi nousevat tällöin nuorten omien tarpeiden kuunteleminen ja nuorten näkeminen itsenäisinä toimijoina, ei vain ratkaisuina suomalaisen yhteiskunnan olemassa oleviin ongelmiin.

MAAHANMUUTTAJIEN SWOT-ANALYSOITU NUORUUS

Haastatellut kotouttajat ovat omaksuneet aluekehitysohjelmiin kirjatun ajatuksen, jonka mukaan maahanmuuttajilla on aluepoliittista painoarvoa jo pelkästään siksi, että he korjaavat syrjäseutujen ikärakennetta ja tappiollisia muuttolukuja. Erityisesti nuoria maahanmuuttajia arvostetaan, koska heillä nähdään olevan vanhempiaan paremmat valmiudet toimia aluetaloutta hyödyttävällä tavalla. Varsinkin nuorten naisten hoivaksi muunnettavissa olevaa kulttuurista pääomaa pidetään väestön ikääntyessä arvokkaana.

Analyysin perusteella kotouttajien erilaisia kulttuurisia kompetensseja arvostavaa asennetta varjostaa kuitenkin huoli maahanmuuttajataustaisten nuorten erilaisesta kulttuurista, joka vaikeuttaa sopeutumista koulutukseen ja työmarkkinoille. Pirkko Pitkäsen (2007, 48) ”kulttuurisen sulautumisen ideologiaksi” nimeämä ajatusmalli onkin aineistossa vallitseva kotouttamisen ammattilaisten tapa hahmottaa paikallisten ja maahanmuuttajien vuorovaikutusta. Kotouttamistyötä tekevien kannalta myönteisimmäksi koetaan tilanne, jossa maahanmuuttajat hakeutuvat aktiivisesti osaksi suomalaista yhteiskuntaa ja omaksuvat sen yhteiseksi oletetun kulttuuripohjan ja arvot. Käytännössä ulkomaalaistaustaisten nuorten odotetaan sopeutuvan paikallisyhteisön vakiintuneisiin toimintamalleihin. Totuttuja käytäntöjä ei olla valmiita muuttamaan.

Aluepolitiikan muutosta tutkinut Sami Moisio (2012, 196) on esittänyt, että viime vuosina

kunnat, seudut ja maakunnat ovat ajautuneet kilpaan erilaisista kansallisista ja ylikansallisista tukirahoista sekä investoinneista. Toisaalta Moisio tuo esille sen, että samaan aikaan valtiovalta on ”työntänyt” kunnille ja alueille lisää vastuuta kansainvälisen kilpailukyvyn säilyttämisestä ja kasvattamisesta. Maahanmuuton kontekstissa tämä tarkoittaa sitä, että valtio on vastuuttanut kunnat huolehtimaan paitsi kotouttamisesta, myös väestömääränsä positiivisesta kehityksestä. Riittävää väestöpohjaa pidetään edellytyksenä tietyn palvelutason ja kuntaosuuksien saamiselle, mikä näkyy varsinkin kuntien viranomaisten suhtautumisessa maahanmuuttajataustaisiin kuntalaisiin.

Väestökadosta kärsivillä paikkakunnilla maahanmuuttajiin suhtaudutaan haastatteluaineiston valossa verraten välineellisesti. Suhtautumista leimaa myös nuorten ja maahanmuuttajien ”ekonomisointi” eli heidän elämänsä tarkastelu lähes yksinomaan talouden näkökulmasta (Çalışkan & Callon 2009, 370). Pelkisteyimmillään syrjäseudulla asuvien maahanmuuttajanuorten elämä piiryy haastatteluissa esiin SWOT-taulukkona, johon on kirjattu, millaisia vahvuuksia ja heikkouksia heihin liittyy ja millaisia mahdollisuuksia ja haasteita he vertaisineen alueelle luovat.

Petri Hautaniemi (2004, 190) toteaa väitöskirjassaan, ettei hänen tekemänsä tutkimus somalialaispojista ole pelkästään kertomus siitä, mitä on olla somalialainen tai suomalainen nuori Suomessa, vaan siitä, minkälaista on olla kulttuurisesti alati määrittävä mies tai nainen tämän päivän yhdentyvässä ylijarjaisessa maailmassa. Edellisen tarkastelun myötä tähän identiteettien kerrostumaan voidaan lisätä uusi kysymys: mitä on olla nuori, jonka olemassaolon oikeutta arvioidaan jatkuvasti hänestä yhteiskunnalle koituvan hyödyn ja haitan kautta?

Ihmisoikeusdiskurssiin nojaten maahanmuuttajanuorten yhdenvertaisuuden puolesta argumentoivat kotouttajat puhuvat aineistossa ikään kuin altavastaajan asemasta. Vahvimpina kaikuvat niiden äänet, joiden mielestä maahanmuuttajanuorten on aluekehityksen kontekstissa

toimittava valtaväestön sanelemien ehtojen mukaan ja heidän tarpeisiinsa vastaten. Tällainen vahva kulttuurisen sulautumisen ideologia on kuitenkin ristiriidassa maahanmuuttajiin kohdistuvien toiveiden kanssa sikäli kuin heidän halutaan tuovan paikkakunnalle, työpaikoille ja yrityksiin uutta virtaa sekä uudenlaisia toimintatapoja. Assimilaatioon tähtäävä toiminta syö mahdollisuuksia kulttuuriseen uudistumiseen ja perinteisestä poikkeavaan osaamiseen perustuvalta aluepolitiikalta. Maahanmuuttajataustaisille nuorille se viestittää, että omanikäisen elämän rakentaminen ei suomalaisella syrjäseudulla ole mahdollista vielä vuonna 2016.

VIITTEET

- 1 Kielitoimiston ohjeen mukaan sanaa somali tulisi käyttää, kun tarkoitetaan tiettyyn etniseen ryhmään kuuluvaa henkilöä, kun taas somalialainen tarkoittaa Somalian valtion kansalaista. Arkisissa kielenkäyttötilanteissa puhujat eivät ole aina tietoisia näistä vivahde-eroista, vaan käsitteitä käytetään eri merkityksissä. Tutkimuspaikkakunnilla asuu Somaliasta kotoisin olevia ihmisiä, joista osalla on Somalian kansalaisuus. Toisilla voi olla ”harmaa” eli muukalaispassi. Suomen somaleista noin puolella on Suomen kansalaisuus ja noin kolmasosa heistä on syntynyt Suomessa. Tässä artikkelissa käytän käsitettä somalialainen viittaamaan ihmisiin, jotka ovat joko itse tai joiden vanhemmat ovat muuttaneet Somaliasta Suomeen, ottamatta kantaa heidän kansalaisuuteensa tai etniseen identifikaatioonsa, joka on moninaista. Haastateltavat, joilta asiasta kysyttiin, pitivät parempana tai kauniimpana ilmausta somalialainen, joka on sanana lähempänä ilmausta suomalainen.

LÄHTEET

- Anis, Merja (2008) *Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat*. Helsinki: Väestöliitto.
- Çalışkan, Koray & Callon, Michel (2009) Economization, part 1: Shifting attention from the economy towards processes of economization. *Economy and Society* 38 (3), 369–398.
- Davydova-Minguet, Olga & Sotkasiira, Tiina (2014) Tutkijoiden, kansalaistoimijoiden ja viranomaisten kohtaamisia maahanmuuttotyössä. Teoksessa Lotta Haikkola & Niko Pyrhönen & Merja Pentikäinen & Teemu Pauha (toim.) *Ulos kammiosta! Muuttoliikkeiden ja etnisyyden tutkimus yhteiskunnallisena vaikeuttamisena*. Helsinki: ETMU, 66–85.
- Harinen, Päivi & Suurpää, Leena (2003) Nuoret kulttuurisessa välimaastossa. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) *Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 3–7.
- Harinen, Päivi (2014) Kilometrien eristämät? Nuorten arkea syrjäkyläkontekstissa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta, 153–170.
- Hautaniemi, Petri (2004) *Pojat! Somalipoikien käsittämätön nuoruus Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Jokinen, Arja & Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (2004) Johdanto: Neuvottelu marginaalisen kulttuurisesta paikasta. Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Pubua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 9–19.
- Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2002) *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.
- Kananen, Marko & Sotkasiira, Tiina (2015) “They’re here and we’re going to have to do the best we can.” Integration of Somali immigrants in Lieksa and Fort Morgan. Teoksessa Elli Heikkilä & Auvo Kostiainen & Johanna Leinonen & Ismo Söderling (toim.) *Participation, Integration, and Recognition: Changing Pathways to Immigrant Integration*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 44–57.
- Keskinen, Suvi (2005) *Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Sukupuoli, valta ja kielelliset käytännöt*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Keskinen, Suvi (2012) Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalien kohtelun paradoksi väkivaltatyössä. Teoksessa Suvi Keskinen & Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 291–320.
- Kiilakoski, Tomi (2016) *I am Fire but my Environment is the Lighter. A Study on Locality, Mobility, and Youth Engagement in the Barents Region*. Finnish Youth Research Society / Finnish Youth Research Network publications 179. Helsinki: Finnish Youth Research Society.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissubteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Kytö, Hannu & Kral-Leszczynska, Monika (2013) *Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Lanas, Maija & Rautio, Pauliina & Syrjälä, Leena (2013) Beyond Educating the Marginals: Recognizing Life in Northern Rural Finland. *Scandinavian Journal of Educational Research* 57 (4), 385–399.
- Lehtiniemi, Keimo (2014) Toimeentulotuen saajien kansallisuutta ei tilastoida – menot kasvussa Lieksassa. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/toimeentulotukea-saa-tuhat-taloutta/2809048> (Viitattu 14.6.2016.)
- Lehtonen, Olli & Tykkyläinen, Markku (2012) Syrjäisten alueiden kilpailukyky

- keskushakuisessa kehityksessä – esimerkkinä Itä-Suomi. *Maaseudun uusi aika* 2, 5–20.
- Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta (2010) Johdanto. Sukupolvet maahanmuuttotutkimuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Nuorisotutkimusverkosto, 9–43.
- Mattsson, Lisbeth & Kivilä, Niina (2012) *Kansainvälinen Itä-Suomi. Itä-Suomen maahanmuuttostrategia 2017. Pohjois-Savo, Etelä-Savo ja Pohjois-Karjala*. Kuopio: Pohjois-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/78910/Elinvoimaa_7_2012.pdf?sequence=3 (Viitattu 12.1.2016.)
- Moisio, Sami (2012) *Valtio, alue, politiikka. Suomen tilasubteiden sääntely toisesta maailmansodasta nykypäivään*. Tampere: Vastapaino.
- Niiranen, Pekka (2011) Lieksassa ristiriitoja maahanmuuttajista. http://yle.fi/uutiset/lieksassa_ristiriitoja_maahanmuuttajista/5303717 (Viitattu 12.11.2015.)
- Ollila, Anne (2008) *Kerrottu tulevaisuus – alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Rovaniemi: Lapin yliopisto & Nuorisotutkimusverkosto.
- Paju, Petri (toim.) (2004) *Samaan aikaan toisaalla... Nuoret, alueellisuus ja hyvinvointi. Nuorten elinolut -vuosikirja IV*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura & Stakes & Nuorisoasiain neuvottelukunta.
- Partanen, Ulla (2008) Työperäinen maahanmuutto maaseudulle. Kirjallisuusselvitys. *Maaseudun uusi aika* 3, 42–51.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne (2009) *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Pitkänen, Pirkko (2007) Retorisesta moniarvoisuudesta etnistä tasa-arvoa edistävään viranomaistyöhön. *Yhteiskuntapolitiikka* 72, 309–320.
- Pohjois-Karjalan liitto (2010) *Pohjois-Karjalan strategia 2030. Maakuntasuunnitelma*. [http://pohjois-karjala.fi/documents/557926/992658/127+](http://pohjois-karjala.fi/documents/557926/992658/127+Pohjois-Karjalan+strategia+2030_maakuntasuunnitelma.pdf/74740bf8-fcf2-4dca-a8a0-5f9bf627e0ad)
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto (2014) *PO-KAT 2017 – Työtä, elinvoimaa ja hyvinvointia kestävästi Pohjois-Karjalaan. Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2014–2017*. <http://pohjois-karjala.fi/documents/557926/808855/Pokat+2017+%2826.5.2014%29/a9083e0d-911a-4598-84f1-b974b65d83b6> (Viitattu 13.11.2015.)
- Pohjois-Pohjanmaan liitto (2010) *Pohjois-Pohjanmaa. Nuorten maakunta. Maakuntasuunnitelma 2030. Maakuntaohjelma 2011–2014*. <http://www.pohjois-pohjanmaa.fi/file.php?73> (Viitattu 12.11.2015.)
- Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta – toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Arja Jokinen & Anna Kulmala & Laura Huttunen (toim.) *Pubua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista*. Helsinki: Gaudeamus, 56–73.
- Saari, Matti (2013) Maahanmuuttajakeskittymä on muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla. Hyvinvointikatsaus. *Tilastollinen aikakauslehti* 3, 38–42.
- Savon Sanomat (2015) *Pakolaisten vastaanotto on myös aluepolitiikkaa*. <http://www.savon-sanommat.fi/paakirjoitukset/Pakolaisten-vastaanotto-on-my%C3%B6s-aluepolitiikka/544894> (Viitattu 14.3.2016.)
- Sisäministeriö (2013) *Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -strategia*. http://issuu.com/sisaministerio/docs/maahanmuuton_tulevaisuus_2020_low-r?e=0/6174010 (Viitattu 12.11.2015.)
- Sotkasiira, Tiina & Haverinen, Ville-Samuli (2016) Battling for citizenship. A case study of Somali settlement in Lieksa, Finland. *Nordic Journal of Migration Research* 6 (2), 115–123.

- Souto, Anne-Mari (2011) *Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsubteista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 110. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Tilastokeskus (2015) *Joensuun seutu – Väestö*. http://tilastokeskus.fi/tup/seutunet/jo-sek_vaesto.html (Viitattu 12.11.2015.)
- Vuori, Jaana (2001) *Aidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Åkerblad, Leena (2011) Prekaari työmarkkinatilanne ja toimijuus. Teoksessa Eeva Jokinen & Jukka Könönen & Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki (toim.) *Yrittäkää edes! Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Helsinki: Tutkijaliitto, 19–36.

KIRJOITTAJAT

Anne Alitolppa-Niitamo (FT, PsM) on erityisasiantuntija työ- ja elinkeinoministeriön kotouttamisen osaamiskeskuksessa. Hänen tutkimuksensa käsittelevät monikulttuurisuuskasvatusta, vanhemmuutta maahanmuuttajaperheissä sekä perheiden akkulturaatiota.

Laura Assmuth (VTI, dosentti) on yhteiskuntapolitiikan professori Itä-Suomen yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella erityisalanaan rajojen ja migraation tutkimus. Hän on väitellyt sosiaaliantropologian alalta Helsingin yliopistossa vuonna 1997 ja on myös sosiologian dosentti. Assmuthin muita tutkimusalueita ovat nais- ja sukupuolentutkimus sekä maaseutututkimus.

Saija Benjamin (KM) on väitöskirjatutkija Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella. Benjaminin tutkimus sekä aiemmat julkaisut tarkastelevat kansainvälisiä kouluja lapsen kasvukontekstina, identiteetin ja paikan suhdetta sekä nuorten kansainvälistä liikkuvuutta ja jäsenyyksien rakentumista muutoksen ja väliaikaisuuden määrittämässä viitekehyksessä.

Hannele Forsberg (YTT, dosentti) toimii professorina Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä. Forsberg on tutkimuksissaan käsitellyt monista näkökulmista perhettä ja lapsuutta auttamistyön käytännöissä. Hänen viimeaikainen tutkimuskiinnostuksensa on kohdistunut muun muassa lasten monipaikkaiseen asumiseen ja perheen tulevaisuuteen.

Mika Gissler (FT, VTM) on tutkimusprofessori THL:n tietopalveluosaston tilastot ja rekisterit -yksikössä. Hänen tutkimusaiheitaan ovat mm. seksuaali- ja lisääntymisterveys, perinataaliterveys, lasten ja nuorten terveys ja hyvinvointi, maahanmuuttajien terveys ja syntymäkohortti-tutkimukset.

Pasi Haapakorva (LK) on vieraileva tutkija THL:n hyvinvointiosaston lapset, nuoret ja perheet -yksikössä Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusryhmässä. Hän viimeistelee maantieteen pro graduaan ja aloittaa loppuvuodesta 2016 väitöskirjatyöskentelyn tutkien muun muassa nuorten koulutus- ja työelämäpolkuja sekä yhteiskuntaan kiinnittymistä.

Antti Kivijärvi (YTT) toimii tutkijana Nuorisotutkimusverkostossa. Hänen viimeaikaiset tutkimuksensa ovat käsitelleet etnisyyttä, maahanmuuttoa, työn ja koulutuksen marginaaleissa eläviä nuoria ja sosiaalista kontrollia.

Arniika Kuusisto (FT, dosentti) toimii kasvatustieteen yliopistonlehtorina Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella. Kuusisto on tutkinut mm. moninaisuutta ja moniarvoisuutta päiväkodissa ja koulussa sekä nuorten identiteettineuvotteluja ja sosialisatiota uskonnollisen vähemmistöyhteisön kontekstissa. Parhailaan hän valmistelee Suomen Akatemian tutkijatohtorirahoituksella 2016–2019 toteutettavaa, lasten arvojen rakentumista tarkastelevaa hanketta.

Jenni Moisio (VTK) toimii tällä hetkellä tutkimusavustajana Nuorisotutkimusseurassa ja on kiinnostunut muun muassa lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden palveluista. Moisio pro gradu -tutkielma käsitteli vanhempien ajatuksia ja mielipiteitä sisarusten ikäeroihin vaikuttavista tekijöistä.

Sami Myllyniemi (VTM) on Nuorisotutkimusverkoston tutkija. Hän on ollut vuodesta 2004 lähtien mukana lukuisten Nuorisotutkimusverkoston tutkimusten tekemisessä ja muiden hankkeiden käytännön toteutuksessa

vastaten muun muassa Nuorisobarometreista sekä Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksista.

Marja Peltola (VTT) toimii tutkijatohtorina Nuorisotutkimusverkostossa. Hän on tutkinut maahanmuuttotustaisten perheiden yhteiskunnallista asemaa ja on kiinnostunut muun muassa sukupolvisuhteiden, perhe-elämän, intersektionaalisuuden ja nuorisotutkimuksen teemoista.

Pekka Penttinen (KL) toimii Mikkelin ammattikorkeakoulussa yliopettajana kulttuuri-, nuoriso- ja sosiaalialan laitoksella. Penttisen tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteena ovat Itä-Suomen nuorten hyvinvointiin ja elämäntilanteen rakentumiseen liittyvät tekijät.

Aino Ritala-Koskinen (YTT) työskentelee sosiaalityön yliopistonlehtorina Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä. Hän on tutkimuksissaan tarkastellut perherakenteiden muutoksia, lasten perhetulkintoja ja sosiaalityön käytäntöjä. Hänen viimeaikainen tutkimuskiinnostuksensa on kohdistunut muun muassa lasten monipaikkaiseen asumiseen.

Heidi Ruohio (VTT) työskentelee yliopistonopettajana Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Hänen sosiaalitieteellinen väitöskirjansa julkaistiin vuonna 2016. Kansainvälisen adoption lisäksi hänen tutkimuksellisia kiinnostuksen kohteitaan ovat siirtolaisuuden näkyvyys ja kansainvälisen adoption ylisukupolviset kokemukset.

Pihla Maria Siim (FM) Tarton yliopiston virolaisen ja vertailevan kansanrunouden tutkimuksen laitokselta viimeistelee folkloristiikan alan väitöskirjaa Itä-Suomen yliopistoon ja tutkii kahdessa professori Laura Assmuthin johtamassa tutkimushankkeessa yllärajoitettuja perheitä ja liikkuvuuteen kytkeytyvää eriarvoisuutta Viron ja Suomen kontekstissa.

Tiina Sotkasiira (YTI) toimii tutkijatohtorina Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden

laitoksella. Hän työskentelee tällä hetkellä omassa post doc -hankkeessaan From integration to autonomy: the meaning of welfare for immigrants in rural Finland. Sotkasiiran tutkimustyö keskittyy kansallisuus- ja maahanmuuttopolitiikkaan Suomessa ja entisen Neuvostoliiton alueella sekä monikulttuuristuvan arjen ilmiöihin.

Riikka Taavetti (VTM, FM) tekee väitöskirjaa Helsingin yliopistossa poliittisen historian opintolinjassa ja työskentelee tällä hetkellä kansainvälisessä LivingMemories-tutkimushankkeessa. Väitöstutkimus käsittelee kurittoman ja toiseutetun seksuaalisuuden tuottamista suomalaisien ja virolaisten muistoissa. Vuonna 2014 hän työskenteli Hyvinvoiva sateenkaarinuori -hankkeen tutkijana ja teki hankkeen laadullisen tutkimusosan.

Marja Tiilikainen (FT) on uskontotieteen dosentti ja akatemiattutkija Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella. Hän on tutkinut erityisesti somalialaisten perheiden arkea, arjen uskonnollisuutta, parantamiskäytäntöjä ja turvallisuuden kokemuksia transnationaalisessa kontekstissa. Hän on tehnyt etnografista kenttätutkimusta Suomen lisäksi Kanadassa ja Pohjois-Somaliassa.

Elina Turjanmaa (VTM) on sosiaalipsykologi ja tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston sosiaalitieteiden laitoksella. Hän valmistee väitöskirjaa aiheenaan nuorten sopeutuminen ja sukupolvisuhteet maahanmuuttajaperheissä.

Katja Wikström (ETM) on tutkija Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksella (THL). Hänen tutkimusintressinsä kohdistuvat kansantauteihin ja eri väestöryhmien välisten terveyserojen kaventamiseen. THL:llä hän on ollut toteuttamassa epidemiologisia väestötason tutkimuksia ja interventiotutkimuksia muun muassa maahanmuuttajanuorten terveyteen ja hyvinvointiin liittyen.

SAMMANDRAG AV ARTIKLAR

Antti Kinjervi & Marja Peltola (red.)

Barn och ungdomar i rörelse. Årsbok om ungdomars levnadsförhållanden 2016

Elina Turjanmaa & Anne Alitolppa-Niitamo & Katja Wikström

FAMILJEMIGRATION OCH FÖRÄNDRINGAR: UNGDOMARS UPPLEVELSER AV RELATIONER MELLAN OLIKA GENERATIONER EFTER INVANDRING TILL HUVUDSTADSREGIONEN

Denna studie undersöker relationer mellan olika generationer i invandrarfamiljer efter att de flyttat till huvudstadsregionen. Vi beskriver dessa förhållandens struktur och kvalitet och förändringarna som skett i dem och som orsakats av migrationen ur ungdomarnas synvinkel. Denna studie utnyttjar kvantitativa data om invandrarungdomars hälsa och välfärd (N=380) och data från halvstrukturerade intervjuer (N=80). Medan det är vanligt att relationerna mellan olika generationer förändras i alla familjer ser vi immigrationen som en specifik process som påverkar familjedynamiken på ett annat sätt på grund av en förändring i ungdomarnas och deras föräldrars omedelbara sociala omgivning. Den teoretiska ramen är ett ekologiskt ramverk där ungdomars utveckling och integration anses påverkas av den sociala och institutionella miljö de omges av. Denna studie kombinerar perspektiv från interkulturell psykologi, forskning i ackulturation och utvecklingspsykologi. Resultaten illustrerar förändringarna i familjestrukturen och boendet efter migrationen. I studiens kvalitativa del beskriver och definierar ungdomar av olika etniska och kulturella bakgrund de förändringar som de upplevt i förhållandena mellan olika generationer efter migrationen. Ungdomarna kopplar dessa förändringar till kulturella förhandlingar och deras ålder samt migrationskontexten, inbegripet förändringar i familjestrukturen, tidsanvändningen och levebrödet. Ungdomars integration efter invandringen får dem inte endast att anpassa sig till det nya samhället och den nya kulturen, men även till förändringar som sker inom familjen. Analysen av intervjudata understryker även ungdomarnas inverkan på att forma förhållandena mellan generationerna efter migrationen.

Heidi Ruohio

VARIFRÅN KOMMER DU? TRANSNATIONELLT ADOPTERADE UNGA VUXNA OCH FÖRHANDLINGAR OM TILLHÖRIGHET

Transnationell adoption är en form av global mobilitet och migration. I Finland finns det uppskattningsvis 6 000 transnationellt adopterade personer. Den transnationella adoptionen är synlig i finländska medier, men samtidigt diskuteras den främst ur familjens och familjebyggandets perspektiv. I Finland är det fortfarande ovanligt med forskning i ämnet, och dess frånvaro är slående, i synnerhet inom migrationsforskningen. Transnationellt adopterade personers ställning i det mottagande samhället överskrider de dominerande uppfattningarna om etnicitet och släktskap och utmanar allmänna föreställningar om tillhörighet. Denna artikel koncentrerar sig på hur transnationellt adopterade per-

soner upplever tillhörighet i förhållande till finländskhet i vardagliga möten. De empiriska data som används i artikeln samlades in under perioden 2009–2011. Dessa data består av 24 individuella intervjuer med transnationellt adopterade unga vuxna. Sexton kvinnor och åtta män deltog i intervjuerna. Största delen av deltagarna (N=17) var 18–24 år gamla då de intervjuades, och resten (N=7) var 25 år eller äldre. Deltagarna var födda i nio olika länder, varav de vanligaste var Etiopien, Ryssland, Colombia och Indien. Data analyserades med hänsyn till tillhörighets- och rasifieringspolitik. Resultaten visar att transnationellt adopterade personer förhandlar med tillhörighet i vardagliga möten i förhållande till flera olika etniskt och rasmässigt stämplade styrke kategorier och -hierarkier: i förhållande till finländskhet, kategorin ”invandrare”, och hierarkier som baserar sig på olika nationaliteter och/eller födelseländer. Medan adopterade personer som föddes i Afrika och Asien försöker undvika att ges den stämplade ställningen ”invandrare” eller ”flykting” försöker personer som adopterats från Ryssland undvika den stämplade ställningen som ryssar i Finland. De adopterade personernas upplevelser är enhetliga med tidigare forskning som konstaterat att finländare är mer sympatiskt lagda gentemot transnationell adoption än andra orsaker för invandring, i synnerhet flyktingar eller annan humanitär invandring till Finland. Tillhörighet till nationen och familjen är sammanflätade i och med att om man ifrågasätter den förra så ifrågasätts även den senare, och tvärtom. Att avslöja att man är adopterad avslöjar även en (förmodad) social ställning och socialisering i den finländska kulturen, vilket gör det lättare att inkluderas inom cirkeln av finländskhet. Trots detta vill transnationellt adopterade ibland ta avstånd från ”vanlig finländskhet”.

Sajja Benjamin & Arniika Kuusisto

”DET ÄR OKEJ ATT FLYTTA FASTÄN MAN ÄR DEN NYA FLICKAN HELA TIDEN...” ’INTERNATIONELL’ SOM PERMANENT STATUS I LIVET

Internationell arbetsbaserad mobilitet har blivit vardag för många familjer. För att öka vår förståelse för hur barn i dessa familjer upplever de regelbundna återkommande flyttningarna och livsförändringarna kommer denna artikel, som baserar sig på en kvalitativ doktorsavhandling, att granska upplevelser hos en liten grupp ungdomar som har flyttat internationellt flera gånger under sin barndom. Värderingarna och skillnader i fråga om internationella (det som upplevs) kontra stillastående (normen) livsstilar diskuteras. Föreställningen av flyktighet förklaras också, eftersom den är viktig för de betydelsefulla ungdomarna skapar och innehåller flera olika aspekter ur deras liv. Vidare framhävs de olika strategierna som dessa ungdomar utnyttjar för att förstå sig på sin migration och för att klara av omställningarna.

Pibla Maria Siim & Laura Assmuth

HEMMA I TVÅ LÄNDER? TOLKNINGAR AV EN TRANSNATIONELL BARNDOM BLAND ESTNISKA FAMILJER BOSATTA I FINLAND

Att flytta över riksgränser, d.v.s. transnationell mobilitet, har blivit ett av de viktigaste kännetecknen för en globaliserad värld. I denna artikel ligger vår fokus på olika sätt att förstå den transnationella vardagen bland familjer och familjemedlemmar i olika ålder. Hittills har det inte gjorts mycket forskning ur barns perspektiv i fråga om gränsöverskridande migration. Trots detta påverkar migrationen

barnen i hög grad, oberoende av om de själva flyttar över riksgränser eller om de stannar i hemlandet medan deras föräldrar flyttar och/eller arbetar utomlands. Dessutom är det så att barn deltar i, reagerar på och anpassar sig till föräldrarnas beslut att flytta, och därmed tolkar barnen de vuxnas beslut på nytt. Estland och Finland är geografisk och språkligt sett nära grannar, och efter att Sovjetunionen upplöstes har ett tätt transnationellt utrymme för kontakter och mobilitet uppstått mellan de två. Vi undersöker detta utrymme genom data från intervjuer med estniska familjer som flyttat till Finland som genomfördes under perioden 2013–2014. Det centrala målet med denna artikel är att analysera skillnaderna i hur föräldrarna och barnen strukturerar sin familjs transnationella mobilitet och vardagsliv. Barnens narrativ är ihopkopplat med specifika stunder och särskilt nära personer, platser, djur samt kroppsliga och sensoriska upplevelser. Vi granskar de flera betydelseerna som barn har för begreppet hem och funderar på den transnationella barndomens särskilda typ av ömtålighet.

Aino Ritala-Koskinen & Hannele Forsberg

'SMÅ FLYTTNINGAR' OCH MULTILOKALITET – BARNNS BOPLATS I SOCIALARBETARNAS FALLBESKRIVNINGAR GÄLLANDE BARNSKYDDET

Denna artikel koncentrerar sig på orsakerna bakom barns flyttningar samt flyttningarnas natur i kontexten för klientrelationer inom barnskyddet. Denna undersöknings kärna består av förändringar i barns boplatser och förflyttning mellan platser, de små flyttningarna som ligger bakom statistiken, inom ramen för multilokalt boende. Förändringar i sammansättningen av familjen som barnet bor hos och barnskyddets interventioner ses som orsakerna bakom byte av boplatser. Förflyttningens natur och rytm kan vara fortlöpande, parallell, cirkulär eller pendelaktig. För barn som har en klientrelation med barnskyddet är det vanligt att olika slags små flyttningar hopas. Vidare kan man identifiera en grupp barn vars levnadsförhållanden förändras hela tiden. Dessa iakttagelser är viktiga eftersom barnen som undersöktes bor hemma, och de flesta av deras små flyttningar inte registreras som officiella flyttningar. I allmänhet anses det att stabila nära förhållanden och en stabil boplatser är av grundläggande betydelse för barnets välfärd. Inom barnskyddsarbetet är det inte vanligt att analysera barnets boendehistoria då situationer utvärderas och beslut fattas. Därför öppnar en analys av små flyttningar en ny och tillsvidare gömd dimension av migrationsforskningen.

Marja Tiilikainen

TRANSNATIONELL MOBILITET BLAND UNGDOMAR MED SOMALISK BAKGRUND

Vilka är orsakerna till att ungdomar med somalisk bakgrund i diasporan reser till Somalia, medan tusentals unga somalier samtidigt riskerar sina liv för att lämna Somalia med hjälp av människosmugglare? I denna artikel fokuserar jag å ena sidan på semestrar och andra resor vars syfte är att främja den unga diasporans karriärer, och å andra sidan på de ungdomar som ”återvänder” till sina föräldrars hemland av studieskäl. I båda typer av resor spelar föräldrarna och släktingarna en central roll, fastän ungdomarna själva också är aktiva i beslutsfattandet gällande resan. Majoriteten av ungdomar besöker sina föräldrars hemland under semestrar med familjen, men vissa ungdomar utnyttjar även släktnätverk för att främja sina egna studier och karriärer. Föräldrarnas och släktens inverkan är särskilt viktig då ungdomarna ”återvänder till sin kultur”: i att förstå kulturella, religiösa och släktens värderingar

samt att erbjuda vägledning i den unga personens eget liv. För de flesta ungdomar är besöken till Somalia viktiga för att hjälpa dem att stärka sin identitet och hitta sina rötter. Besöken hjälper även ungdomarna att se den sociala ojämlikheten och att skapa en känsla av närhet till sina släktingar i Somalia. För de ungdomar som bor i Afrika mot sin vilja är situationen mer mångfacetterad; om till exempel en ung person har haft problem i sitt liv i diasporan kommer samma problem troligtvis att fortsätta i Somalia. Artikeln baserar sig på data som jag samlat i samband med två projekt som finansierats av Finlands Akademi. I synnerhet använder jag intervjuer med somalisk-kanadensiska och somalisk-finländska ungdomar som bor i Toronto och huvudstadsregionen i Finland. Ungdomarna var i åldern 12–36 och var födda i antingen Kanada eller Finland, eller hade flyttat dit då de var små. Totalt deltog 36 personer i intervjuerna, varav 20 var flickor och 16 var pojkar.

Riikka Taavetti

FLYTTNINGARS BETYDELSER I REGNBÅGSUNGDOMARS LIV

Denna artikel diskuterar meningen som regnbågsungdomar ger flyttningar. Konceptet regnbågsungdomar hänvisar till personer som tillhör sexuella minoriteter eller könsminoriteter och som anses utmana de gällande normerna angående sexualitet och kön. Data som används i denna artikel samlades inom forskningsprojektet Hur mår HBTIQ-unga i Finland? och består av en enkät (utfördes 2013, N=2355) och en samling självbiografiska texter (utfördes 2014, 127 texter). Bland deltagarna fanns både ungdomar och vuxna, och i analysen delas deltagarna in i fyra grupper enligt ålder. Denna artikel behandlar tre olika typer av flyttningar: att flytta bort från föräldrahemmet, att flytta till en ny stad eller region, och både att drömma om och att verkligen flytta till ett annat land. Betydelser som flyttningarna ges verkar vara ganska lika oberoende av åldersgrupp, och dessa data bekräftar inte antagandet att yngre generationer oftare känner att de får stöd av sina familjer eller sin omgivning. Det föreslås att HBTIQ-frågors ökade synlighet har ökat ungdomars förväntningar på att bli accepterade och behandlas jämlikt, och dessa förväntningar möts inte alltid. De tre olika typerna av flyttningar som diskuteras möter lite olika behov i regnbågsungdomarnas liv. Att flytta hemifrån erbjuder privatliv och avstånd från föräldrarnas övervakning, medan en flyttning till en annan stad eller region kan erbjuda tillgång till HBTIQ-grupper och möjligheten till förhållanden. Att flytta utomlands eller att drömma om att lämna landet kan hjälpa med att bygga upp ett självständigt vuxenliv när de vuxna modellerna som är tillgängliga känns för begränsande eller normativa.

Pekka Penttinen

SKA JAG TILLBRINGA HELA MITT LIV I PERIFERIN – MIGRATIONSIVER BLAND UNGDOMAR I ÖSTRA FINLAND

Denna artikel undersöker migrationsivern bland ungdomar i tre regioner i Östra Finland. Artikelns huvudsakliga mål är att beskriva vilka faktorer som förklarar ungdomars migrationsiver, hur stor migrationsivern är och vart den riktar sig. Forskningsdatan baserar sig på Östra Finlands Ungdomsbarometer (N=2084). Datan samlades år 2011 genom en webbenkät. Enkäten består av grupper av frågor som mäter migrationsiver och förväntningar på plats, totalt 30 frågor, som analyseras i denna artikel. De teoretiska synpunkterna baserar sig på tre aspekter inom migrationsiver: läge, plats och

platsuppfattning (*location, locale, sense of place*, Agnew 1993; 2011). Vidare består den teoretiska ramen även av en översikt av tidigare forskning i välfärd, sysselsättning och social jämlikhet, eftersom dessa har setts som betydande faktorer för att förstå migration. Migrationsivern är hög bland ungdomar i Östra Finland. Nästan alla som deltog i undersökningen hade migrationsplaner. I de flesta fallen baserar sig migrationsivern på en avsikt att ha bättre möjligheter och fler alternativ beträffande utbildning, arbete och välfärd. Teoretiskt sett var läge den viktigaste faktorn för migrationsivern. De mest attraktiva platserna i Östra Finland var regioncentrumen (Kuopio, Joensuu, S:t Michel) medan de mest populära städerna utanför Östra Finland var regioncentrumen i landets västra delar (Jyväskylä, Tammerfors, Uleåborg). På det hela taget verkar migrationsivern vara riktad mot väst istället för söderut, som kunde tänkas vara mer logiskt.

Antti Kinjjärvi

FRÅN LANDET TILL STADEN? UNGA INVANDRARMÄN SOM MIGRERAR I FINLAND

Under de senaste åren har omflyttning av manliga asylsökande i synnerhet och bostadssegregation av etniska minoriteter i allmänhet diskuterats i Finland. Koncentrationen av invandrarbefolkning i huvudstadsregionen anses orsaka gettobildning och underminera möjligheterna till integration. Den allmänna föreställningen, och resultaten från en del kvantitativa studier, är att urbana områdets dragningskraft (sysselsättning och etniska grupper) och mindre orters pådrivande faktorer (inskränket och brist på sällskaplighet) är de huvudsakliga orsakerna bakom koncentrationen. I denna artikel granskas dessa föreställningar genom att utnyttja kvalitativa intervjuer med unga invandarmän (N=38) som bosatt sig i Finland. I intervjuerna riktas rapporterad migration inom Finland mot mer tätbefolkade områden. Resultaten är dock mer komplicerade eftersom många av dem som intervjuades berättar om positiva upplevelser på mindre orter. Koncentrationen i huvudstadsregionen verkar ha både positiva och negativa konsekvenser för invandarmän. Å ena sidan är det relativt enkelt att hitta arbete, åtminstone på den sekundära arbetsmarknaden, och att bilda nätverk på basis av etnicitet i huvudstadsregionen. Å andra sidan brukar bosättning i mer glesbefolkade områden vara mer lyckad i de tidiga skedena efter invandringen p.g.a. bättre tillgång till samhällsservice, tydliga utbildningsstigar och välkomnande kamratkretsar. Följaktligen, och i linje med flera internationella studier, är bevisen för eller emot bostadssegregation av invandrarbefolkningen kluvna.

Tiina Sotkasiira

UNGDOMAR MED INVANDRARBAKGRUND – HOPPETS LEDSTJÄRNA FÖR DEN FINLÄNDSKA PERIFERIN?

I Finland brukar invandringen ofta diskuteras i förhållande till de diverse utmaningar och problem som den påstås orsaka. Under de senaste åren har denna negativa debatt kompletterats av ett mer positivt argument som framställer invandrare som en potentiell resurs för Finlands framtid. Nu fattas politiska beslut enligt förutsättningen att invandring främjar innovation och för med sig nya kulturella influenser och kraft till det finländska samhället. I finländsk regionalpolitik läggs diverse förväntningar och hopp på både ungdomar och invandrare. Genom att analysera intervjuer som gjorts med

personer som arbetar med integrationen av invandrare i Norra Karelen identifierar denna artikel diskurser som karakteriserar de motsägande förväntningarna som riktas mot unga invandrare inom kontexten för regionalpolitik. Detta är diskursen om befolkning och produktivitet, diskursen om tvivel och diskursen om assimilering. Därtill används en diskurs om mänskliga rättigheter för att tala emot tendensen att göra inbesparingar på ungdomars liv. Om den lokala befolkningen förväntar sig att ungdomar med invandrabakgrund ska integreras och, de facto, assimilera sig och bli precis som dem kommer man att förlora en möjlighet till innovation och kulturell pånyttfödelse som är mycket eftersökt inom regionalpolitiken.

ARTICLE ABSTRACTS

Antti Kinjäärvi & Marja Peltola (eds)

Children and Young People on the Move. Young People's Living Conditions Yearbook 2016

Elina Turjanmaa & Anne Alitolppa-Niitamo & Katja Wikström

FAMILY MIGRATION AND CHANGES: ADOLESCENTS' EXPERIENCES OF INTERGENERATIONAL RELATIONS AFTER IMMIGRATION IN HELSINKI METROPOLITAN AREA

This study explores the intergenerational relations of immigrant families after migration to the Helsinki Metropolitan Area. We describe the structure and quality of intergenerational relations and the migration-related changes in these relations from the adolescents' point of view. This study utilizes quantitative data on immigrant adolescents' health and wellbeing (N=380) and semi-structured interview data (N=80). While changes within intergenerational relations are common to all families, we understand immigration as a specific process that affects family dynamics differently due to the shift in the immediate social environments of adolescents and their parents. The theoretical framework is an ecological framework in which the development and integration of adolescents are understood to be affected by their surrounding social and institutional environments. The study combines perspectives of cross-cultural psychology, acculturation research, and developmental psychology. The results illustrate the changes in family structure and living arrangements after migration. In the qualitative part of the study, adolescents with various ethnic and cultural backgrounds describe and define the changes they have experienced in intergenerational relations since migrating. Adolescents connect these changes to cultural negotiations, as well as their age and also their migration context, including changes in family structure, use of time, and livelihood. After immigration, adolescents adapt not only to the new society and culture, but also to changes happening within the family. The analysis of the interview data also highlights the agency of adolescents in shaping their intergenerational relations after migration.

Heidi Ruobio

WHERE ARE YOU FROM? TRANSNATIONAL ADOPTED YOUNG ADULTS AND NEGOTIATIONS OF BELONGING

Transnational adoption is one form of global mobility and migration. In Finland, there are approximately 6 000 transnationally adopted people. Transnational adoption is visible in Finnish media, but at the same time it is mostly discussed from the perspective of family and family building. Research on the subject in Finland is still rare and its absence is striking, especially in migration studies. The position of transnational adoptees' in the host society transcends dominant views of ethnicity and kinship and challenges simple notions of belonging. This article concentrates on how transnational adoptees negotiate belonging in relation to Finnishness in everyday encounters. The empirical data

used in the article was collected during the period 2009–2011. The data consists of 24 individual interviews with transnationally adopted young adults. Sixteen women and eight men participated. Most of the participants (n=17) were 18–24 years old at the time of the interview, and the rest of them (n=7) were 25 years or older. The participants were born in nine different countries, and the most common ones being Ethiopia, Russia, Colombia, and India. Data was analyzed from the perspective of politics of belonging and racialization. According to the results, transnational adoptees negotiate belonging in everyday encounters in relation to several ethnically and racially labeled categories and hierarchies of power: in relation to Finnishness, the category of “immigrant”, and hierarchies based on different nationalities and/or birth countries. While African and Asian born adoptees try to avoid the stigmatized position of “immigrant” or “refugee”, Russian born adoptees try to avoid the stigmatized position of Russians in Finland. The adoptees’ experiences are in line with earlier research results stating that Finns are more sympathetic to transnational adoption than other reasons for migration, especially refugee or other humanitarian migration to Finland. Belonging to the nation and to the family are intertwined in the sense that questioning the former also questions the latter and vice versa. Revealing ones adoption discloses (presumptions) of social class position and socialization to Finnish culture, and makes it easier to be included inside the circle of Finnishness. Nevertheless, transnational adoptees sometimes wish to distance themselves from “ordinary Finnishness”.

Saija Benjamin & Arniika Kuusisto

“IT’S FINE TO MOVE EVEN IF YOU’RE THE NEW GIRL ALL THE TIME...” ‘INTERNATIONAL’ AS THE DEFAULT SETTING IN LIFE

International work-based mobility has become commonplace for many families. To increase our understanding on how the children of these families experience the recurrent moves and life changes, this article, based upon a qualitative PhD study, reviews the lived experiences of a small cohort of youth who have moved internationally several times throughout their childhood. The values and disparities related to *international* (as experienced) versus *sedentary* (as the norm) lifestyles are discussed. The notion of *ephemerality* is also explained, which is central to their meaning making and encompasses several aspects of their life. Furthermore, the different strategies these youth deploy in order to make sense of their migration and utilize to cope with the transitions are highlighted.

Pibla Maria Siim & Laura Assmuth

AT HOME IN TWO COUNTRIES? INTERPRETATIONS OF TRANSNATIONAL CHILDHOOD AMONG ESTONIAN FAMILIES LIVING IN FINLAND

Moving across national borders, i.e. transnational mobility, has become one of the key defining features of a globalized world. In this article, our focus is on the various understandings of transnational everyday life by families and family members of different ages. There has not been much research yet on children’s perspectives regarding cross-border migration. And yet, migration greatly affects children, irrespective of whether they themselves move across borders or stay in their home country whilst their parents move and/or work abroad. Children also take part in, react to, and adapt to parental decisions to migrate, and as such reinterpret the adults’ choices. Estonia and Finland are

geographically and linguistically close neighbours, and after the dissolution of the Soviet Union a tightly knit transnational space of connections and mobility has emerged between the two. We investigate this space through interview data collected in 2013-14 among Estonian families who moved to Finland. The central aim of this article is to analyse the differences in the way parents and children structure their family's transnational mobility and everyday life. The children's narratives connect to certain moments and to particular close people, places, animals, and corporeal and sensory experiences. We examine the multiple meanings of *home* for children and ponder about the particular kind of *fragility* of transnational childhoods.

Aino Ritala-Koskinen & Hannele Forsberg

'SMALL MOVES' AND MULTI-LOCALITY – CHILDREN'S RESIDENCY IN CHILD WELFARE SOCIAL WORKER'S CASE DESCRIPTIONS

The article focuses on the reasons and nature of children's moving in the context of child welfare clienthood. The changing of children's residential places and movement between places, the small moves behind statistics, in the framework of multi-local residency form the core of this examination. The changes in the composition of the residential family and child welfare interventions are found as causes for residential movement. The nature and rhythm of the movement can be sequential, parallel, circular, or pendulum like. The cumulation of different kinds of small moves is typical for children who are in child welfare clienthood. Further, a group of children whose life conditions change all the time can be identified. These notions are important since the children investigated live at home and most of their small moves are not registered as official moves. Generally, it is thought that the stability of close relationships and of the place of residency are grounding features of children's welfare. In child welfare work, it is not usual to analyze the child's residential history when situations are assessed and decisions are made. Therefore, the analysis of small moves opens a new and so far, hidden dimension to migration studies.

Marja Tiilikainen

TRANSNATIONAL MOBILITY AMONG YOUTH OF SOMALI DESCENT

What are the reasons for youth of Somali descent in the diaspora to travel to Somalia, at the same time as thousands of youth from Somalia try and risk their lives to leave Somalia with the help of traffickers? On the one hand, I focus upon trips that promote the careers of the young diaspora, and on the other hand on the 'return' of young people to the home country of their parents for education purposes. In both types of travel the role of parents and family is central, although the youth themselves are also active in decision making regarding the trip. The majority of youth visit the home country of their parents during family holidays, but some of the youth also utilize family networks to advance their own aims in their studies and careers. The agency of parents and family is particularly important in their "returning to culture": to realize cultural, religious and family values and provide direction for one's own life. For most young people, their visits to Somalia are important for strengthening one's own identity and finding one's roots. Their visits also help to see the societal inequality and create a feeling of nearness to their family members in Somalia. However, in the case of those

young people who reside in Africa involuntarily, the situation is more multifaceted, for example if a young person has had problems in their life in the diaspora the same issues are likely to continue in Somalia. The article is based on data that I collected in two projects funded by the Academy of Finland. In particular I use interviews of Canadian Somali and Finnish Somali youths who live in Toronto and Metropolitan Helsinki. The youths were aged between 12-36 years and were born either in Canada or Finland, or moved there when they were young. The total number of interviews was 36, including 20 girls and 16 boys.

Riikka Taavetti

MOVING HOUSE IN THE LIVES OF RAINBOW YOUTH

This article discusses the meanings given to moving house in the lives of rainbow youth. The concept of rainbow youth refers to those who belong to sexual or gender minorities or are seen as challenging the norms governing sexuality and gender. The data used in the article was collected in the 'Well-being of LGBTIQ Youth' research project and consists of a survey (conducted in 2013, N=2355) and a collection of life writings (conducted in 2014, 127 writings). The respondents are both young people and adults, and for the analysis the data is divided into four age cohorts. This article discusses three types of moving house: moving away from one's parents' home, moving to another city or area, and dreams of, as well as actual moves to another country. The meanings given to moving home seem rather similar regardless of the age cohort, and this data does not confirm the assumption that younger generations feel more often support from their families or surroundings. It is suggested that the increased visibility of LGBTIQ issues has raised the expectations of acceptance and equality among young people, and these expectations are not always met. The three different types of moving of home discussed fill slightly different needs in the lives of the rainbow youth. Moving away from their parental home offers privacy and distance from parental supervision, whilst moving to another city or area can give access to LGBTIQ communities and provide the possibility for relationships. Moving abroad or dreaming about leaving the country may help construct an adulthood on one's own when the models of adulthood available feel too restrictive or normative.

Pekka Penttinen

SHOULD I SPEND ALL MY LIFE IN PERIPHERY – YOUTH MIGRATION ALACRITY IN EASTERN FINLAND

This article explores the migration alacrity of young people in three regions of Eastern Finland. The main objective of the article is to describe what factors explain young people's migration alacrity, how high migration alacrity is and where it is directed. The research data is based on the Youth Barometer of Eastern Finland (N=2084). The data was collected in 2011 using an electronic survey. The research questionnaire consists of migration alacrity and location expectations measuring clusters, altogether 30 items, which are analyzed in this article. The theoretical view is based on three components of migration alacrity – location, locale, and sense of place (Agnew 1993; 2011). Further, the theoretical framework also consists of an overview to previous research on well-being, employment and social equality, which have been seen as a significant factor in understanding migration. Migra-

tion alacrity is high among young people in Eastern Finland. Almost all of the people who were sampled have migration plans. In most cases, migration alacrity is based on the intention of having better possibilities and more options regarding education, work, and well-being. Theoretically, location was the most important factor of migration alacrity. The most attractive places in Eastern Finland were the regional centers (Kuopio, Joensuu, Mikkeli) and the most desired places outside of Eastern Finland were the Western regional centers (Jyväskylä, Tampere, Oulu). On the whole, migration alacrity seems to be directed to the West instead of the more obvious South.

Antti Kinjäärvi

FROM COUNTRYSIDE TO THE CITY? YOUNG IMMIGRANT MEN MIGRATING IN FINLAND

Male asylum seeker's relocation in particular and the residential segregation of ethnic minorities in general, has been debated in Finland over the past few years. The concentration of immigrant populations in the capital area is thought to cause "ghettoization" and undermine possibilities for integration. The popular assumption, and a result of some quantitative studies, is that pull factors of urban areas (employment and ethnic communities) and push factors of smaller localities (parochialism and lack of sociability) are the main causes of the concentration. In this article, these assumptions are examined by utilizing qualitative interviews conducted with young immigrant men (n=38) settled in Finland. In the interviews, reported migration inside Finland is directed toward more densely populated areas. However, the results are more complex since many of the interviewees report about positive experiences in smaller localities. Residential concentration in the capital area seems to have both positive and negative consequences for migrant men. On the one hand, within the capital area employment at least in the secondary labour market and ethnicity-based networking are relatively easy tasks. On the other hand, the accommodation in the early phases after immigration tends to be successful in more loosely populated areas due to the accessibility of public services, clear educational paths, and approachable peer circles. Consequently, and in line with many international studies, the evidence in favour of or against residential segregation of immigrant populations is ambivalent.

Tiina Sotkasiira

YOUNG PEOPLE OF IMMIGRANT BACKGROUND – ARE THEY THE BEACON OF HOPE FOR THE FINNISH PERIPHERY?

In Finland, immigration tends to be discussed in relation to the various challenges and problems that it allegedly brings. In recent years, the negative discussion has been complemented by a more positive argument which portrays immigrants as a potential resource for Finland's future. Politics are now being made on the basis that immigration enhances innovation and brings new cultural influences and vigour into Finnish society. In Finnish regional policy, both young people and immigrants are pinned with various hopes and expectations. By analyzing interviews conducted among people who are dealing with immigrant integration in North Karelia, this article identifies discourses which characterize the contradictory nature of expectations that are directed towards immigrant youth in the context of regional policy. These are the discourse of population and productivity, the discourse of doubt and

the discourse of assimilation. In addition, a discourse of human rights is used to talk against the tendency to economize young people's lives. If the locals expect young people of migrant background to integrate or, in fact, assimilate and to become just like them, an opportunity for innovation and cultural regeneration, which are much sought after in regional politics, is lost.

LAPSET JA NUORET MUUTTOLIIKKEESSÄ

Muuttoliike määrittää nyky maailmaa vahvasti, ja se koskettaa myös yhä useampien lasten ja nuorten elämää. Vuoden 2016 Nuorten elinolot -vuosikirjassa tarkastellaan monitieteisesti lasten ja nuorten kokemuksia ja asemaa liikkumisen värityssä maailmassa. Muuttoliikkeen teemaa lähestytään muun muassa monipaikkaisuuden, ylijärjestyksen ja syrjäseutujen näkökulmista. Läpi teoksen pohditaan liikkumisen yhteyksiä lasten ja nuorten sukupolvisuhteisiin, elämäntapoihin ja identiteetteihin. Teos koostuu tilasto-osiosta ja kymmenestä tieteellisestä artikkelista.

Nuorisotutkimusverkoston, Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen yhteistyönä syntyvä Nuorten elinolot -kirjasarja on vakiinnuttanut paikkansa nuoria koskevan tilastollisen ja kokemustiedon taltioijana. Kirjasarja tarjoaa uusia näkökulmia nuoria koskevaan julkiseen keskusteluun, nuorten arkeen ja päätöksentekoon.

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO
NUORISOTUTKIMUSSEURA
TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS
VALTION NUORISOASIAIN NEUVOTTELUKUNTA

KL 30; 31.5; 32.4

ISBN 978-952-7175-18-7

